

MESE
A TÖLGYFA
TETEJÉN

CSUVAS MESÉK

Róna-Tas András (szerk.)

MESE A TÖLGYFA TETEJÉN

CSUVAS MESÉK

EURÓPA KÖNYVKIADÓ

BUDAPEST 1977

A meséket a magyar meseanyaggal egybevetette és típuszámaikat
megállapította Kovács Ágnes

Hungarian Translation: © Agyagási Klára, Czeglédi Katalin, Hering
Margit, Róna-Tas András, Szalontai Judit és Zahemszky László,
1977

A FÖLD NAPJA

RÁOLVASÓ

*Istenem, irgalom!
Istenanya, irgalom!
Volgán át, Szúrán át,
Városon át, falun át;
Aranyfejű, ezüsthogu
Vén jön,
Ő ha ráfuj, ő ha rápök, ő gyógyítja.*

*

*Hetvenhét világon
Hold, Nap együtt van,
Arany asztalnál
Arany tálból-kanálból
Isznak, esznek,
Arany asztallal
Arany tállal-kanállal ékes
Ivó-evő helyre
Ember fia-lánya futva, betérve,
Lehelettel összekerítve
Kötve, kötözve
Egy csomóba,
Mikor pedig hozzám idehozzák,
(Jivánon) csak akkor győzessék le
Keze-lába kötése, megkötözése,
Megvarázsolása, megrontása,
Keze-lába kötve, kötözve,
Rávarázsolt rontásból föloldozza
Fehér szakállu, fehér haju vén
Ő ha ráfuj, ő ha rápök, ő gyógyítja,
Föloldani engedd
Keze-lába kötését, megkötözését,
Rávarázsolt rontásból meggyógyítja,
Olló mit nem vág el, mit nem gyógyít?*

*Megkötését föloldani engedd,
Rávarázsolt rontásból meggyógyítja.*

*

*Hetvenhét világon
Négy helyből jön fehéredő hajnal,
Világ közepébe oszlop állítva,
Ott a világ karikával ráncba rántva,
Kötve, kötözve
Egy csomóba,
Mikor pedig hozzám idehozzák,
(Jivánon) csak akkor győzessék le
Keze-lába kötése, megkötözése,
Megvarázsolása, megrontása,
Keze-lába kötve, kötözve,
Rávarázsolt rontásból föloldozza
Fehér szakállu, fehér haju vén,
Ő ha ráfuj, ő ha rápök, ő gyógyítja,
Föloldani engedd
Keze-lába kötését, megkötését,
Rávarázsolt rontásból meggyógyítja,
Olló mit nem vág el, mit nem gyógyít?
Megkötését föloldani engedd,
Rávarázsolt rontásból meggyógyítja.*

*

*Hetvenhét világon
Százlábú pincebogár,
Kezét-lábát megolvasva,
Kötve, kötözve
Egy csomóba,
Mikor pedig hozzám idehozzák,
(Jivánon) csak akkor győzessék le
Keze-lába kötése, megkötözése,
Megvarázsolása, megrontása,
Keze-lába kötve, kötözve,*

*Rávarázsolt rontásból föloldozza
Fehér szakállu, fehér haju vén,
Ő ha ráfuj, ő ha rápök, ő gyógyítja,
Föloldani engedd
Keze-lába kötését, megkötését,
Rávarázsolt rontásból meggyógyítja,
Olló mit nem vág el, mit nem gyógyít
Megkötését föloldani engedd,
Rávarázsolt rontásból meggyógyítja.*

*

*Hetvenhét tengert
Akkor amikor
Elrekesztve, elállítva jönnek,
Mikor pedig hozzám idehozzák,
(Jivánon) csak akkor győzessék le
Keze-lába kötése, megkötözése,
Megvarázsolása, megrontása,
Keze-lába kötve, kötözve,
Rávarázsolt rontásból föloldozza
Fehér szakállu, fehér haju vén,
Ő ha ráfuj, ő ha rápök, ő gyógyítja,
Föloldani engedd
Keze-lába kötését, megkötését,
Rávarázsolt rontásból meggyógyítja,
Olló mit nem vág el, mit nem gyógyít?
Megkötését föloldani engedd,
Rávarázsolt rontásból meggyógyítja.*

*

*Hetvenhét tenger fenekén
Arany kárász-hal,
Ember fia-lánya vizbe ugorva
Hessegeti, kikergeti,
Mikor pedig házam elé jön,
(Jivánon) csak akkor győzessék le*

*Keze-lába kötése, megkötözése,
Megvarázsolása, megrontása,
Keze-lába kötve, kötözve,
Rávarázsolt rontásból föloldozza
Fehér szakálla, fehér haju vén,
Ő ha ráfuj, ő ha rápök, ő gyógyítja,
Föloldani engedd
Keze-lába kötését, megkötését,
Rávarázsolt rontásból meggyógyítja,
Olló mit nem vág el, mit nem gyógyít?
Megkötését föloldani engedd,
Rávarázsolt rontásból meggyógyítja.*

*

*Hetvenhét tenger fenekén
Fehér tölgyet, vas tölgyet
Kitépve jönnek,
Megvarázsolása, megrontása,
Mikor pedig házam elé elültetik,
(Jivánon) csak akkor győzessék le
Keze-lába kötése, megkötözése,
Keze-lába kötve, kötözve,
Rávarázsolt rontásból föloldozza
Fehér szakállu, fehér haju vén,
Ő ha ráfuj, ő ha rápök, ő gyógyítja,
Föloldani engedd
Keze-lába kötését, megkötését,
Rávarázsolt rontásból meggyógyítja,
Olló mit nem vág el, mit nem gyógyít?
Megkötését föloldani engedd,
Rávarázsolt rontásból meggyógyítja.*

*

*Hetvenhét tenger szigetén
Fekete erdő,
Fekete erdő levele varázssal rontva,*

Széllél mikor széjjelröpítik,
(Jivánon) csak akkor győzessék le
Keze-lába kötése, megkötözése,
Megvarázsolása, megrontása,
Keze-lába kötve, kötözve,
Rávarázsolt rontásból föloldozza
Fehér szakállu, fehér haju vén,
Ő ha ráfuj, ő ha rápök, ő gyógyítja,
Föloldani engedd,
Keze-lába kötését, megkötését,
Rávarázsolt rontásból meggyógyítja,
Olló mit nem vág el, mit nem gyógyít?
Megkötését föloldani engedd,
Rávarázsolt rontásból meggyógyítja.

*

Hetvenhét tenger szigetén
Lúc-liget,
Lúc-liget levele
Igével rontva, elszárítva,
Szállél mikor széjjelröpítik,
Mikor újra összeszedik,
Mikor mindet megolvasva
Kötve, kötözve
Hozzám idehozzák,
(Jivánon) csak akkor győzessék le
Keze-lába kötése, megkötözése,
Megvarázsolása, megrontása,
Keze-lába kötve, kötözve,
Rávarázsolt rontásból föloldozza
Fehér szakállu, fehér haju vén,
Ő ha ráfuj, ő ha rápök, ő gyógyítja,
Föloldani engedd
Keze-lába kötését, megkötését,
Rávarázsolt rontásból meggyógyítja.

*

Hetvenhét tenger szigetén
Hosszú jegenyefenyő,
Hosszú jegenyefenyő levele
Igével rontva,
Azt mikor széjjelröpítik,
Mikor újra összeszedik,
Kötve, kötözve
Hozzám idehozzák,
(Jivánon) csak akkor győzessék le
Keze-lába kötése, megkötözése,
Megvarázsolása, megrontása,
Keze-lába, kötve, kötözve,
Rávarázsolt rontásból föloldozza
Fehér szakállu, fehér haju vén,
Ő ha ráfuj, ő ha rápök, ő gyógyítja,
Föloldani engedd
Keze-lába kötését, megkötését,
Rávarázsolt rontásból meggyógyítja,
Olló mit nem vág el, mit nem gyógyít?
Megkötését föloldani engedd,
Rávarázsolt rontásból meggyógyítja.

*

Hetvenhét tenger szigetén
Borókafenyő,
Borókafenyő levele
Igével rontva, elszárítva,
Széllel mikor széjjelröpítik,
Mikor újra összeszedik
Mind megolvasva,
Kötve, kötözve
Hozzám idehozzák,
(Jivánon) csak akkor győzessék le
Keze-lába kötése, megkötözése,
Megvarázsolása, megrontása,
Keze-lába kötve, kötözve,
Rávarázsolt rontásból föloldozza

*Fehér szakállu, fehér haju vén,
Ő ha ráfuj, ő ha rápök, ő gyógyítja,
Föloldani engedd
Keze-lába kötését, megkötését,
Rávarázsolt rontásból meggyógyítja,
Olló mit nem vág el, mit nem gyógyít?
Megkötését föloldani engedd,
Rávarázsolt rontásból meggyógyítja.*

*

*Hetvenhét tenger szigetén
Egy ember ráfuj, rápök, gyógyít
Minden nyelven
Oroszul, csuvasul, cseremiszül
Tatárul, németül,
Olló mit nem vág el, mit nem gyógyít?
Ráfujva, rápökve
Rávarázsolt rontásból meggyógyítja.*

A FÖLD NAPJA

Valamikor réges-régen a fölöttünk ragyogó Nap anyja így gondolkodott magában: „A Földünkön nagyon sok asszony él, közülük egy sem állt meg egy gyereknél. Némelyiknek tíz is vagy még több gyereke van. Nekem csak ez az egy Napom van, elég nekem ez az egy? Nem, nekem is kell másik. Az egyik Nap a Föld felett, a másik meg a Földön lesz. Ha nekem is két gyermekem lesz, a fenti Nap a földinek édes bátyja lesz, összenézhetnek egymással, egymásra nevethetnek, szórakoztathatják egymást.”

Miután így elgondolkodott, a Nap anyjának a belsejében másik gyerek fogamzott, egy erős ember.

A Földön a vérszívó vadállatok és a gonosz sokfejű sárkányok megéreztek, hogy mire gondolt a Nap anyja, hogy egy erős ember születik.

– Ha másik Nap születik is a Földre, ne szívjon vért a földhasadékokban és mindenfelé – gyötörték a Nap anyját.

Aztán, hogy a Nap anyja ne láthassa a fényt, sötét fellegeket fújtak eléje. Mikor a sötét fellegek megjelentek előtte, a Nap anyja rosszul kezdte érezni magát, bánatos lett, bánatában megbetegedett.

Elérkezett az ideje, hogy a Nap anyja világra hozza gyermekét. Mikor a gyerek született, a Nap anyja nem érkezett elkapni a gyerek kezét, az meg lepottyant a felhőről a Földre, és rögtön lábra állt. A Nap anyja a Föld felé hajolt a felhők mögül, hogy meghalt-e a gyerek, vagy a Föld alá került, amint a Föld elfordult. Szétnézett a Nap anyja, a gyerek nem is halt meg, és a Föld se vitte maga alá, mikor elfordult. Mikor látta, hogy élve maradt a gyereke, levelet írt neki és ledobta. Ezt írta a levélben: „Gyerekem, a felhőről a Földre estél, de nem haltál meg, a Föld alá sem estél; a Föld megállt a helyében, te meg lábra álltál, amint a Földre értél. Ember képét öltötted, hát nevet adok neked: Gyémánt lesz a te neved, a szíved is oly kemény lesz. Sok gonosz sárkánnyal fogsz megküzdeni, de semmilyen vadállat nem tud legyőzni, a lábadról téged le nem tudnak venni. Ha majd valamikor trónra ülsz, a Nap nevet kapod, az egész világ népe szeretettel melléd áll. Akkor majd a bátyáddal Föld

feletti és földi Nap lesztek, egymásra néztek, összenevettek, soha vita nem lesz közöttetek!”

Gyémántot befogadta a Föld anyja, finom friss ételével megetette, nevelgette. Gyémánt azonban nem évek alatt, nem is napok alatt, hanem órák és percek alatt nőtt fel. Az egész világon elterjedt a híre, az egész világ tudott róla, mindenki Gyémánt vitéznek tisztelte. De a gonosz, vad sárkányok, azok ki nem állhatták őt, azon igyekeztek, hogy valami módon megöljék, végezzenek vele.

Mikor Gyémánt vitéz felnőtt, világot akart látni. El is indult, hogy világot lásson. A vezető emberek és a nép egyaránt várták, hogy a földjükre érjen, szeretettel fogadták, mindenki becsülte. Az emberek mellé szegődött állatok hozzá is csatlakoztak, várták a jöttét, utat adtak.

Vándorlása során a vadállatok is csatlakoztak hozzá, a medvéket a tenyerén táncoltatta, úgy nyúlt a tigrisekhez, mint a macskákhoz, fejüket simogatta. Az elefántok meghajtották fejüket, úgy mentek el előtte. Az oroszlánokkal megküzdött, legyőzte őket, aztán mindegyiket megetette. Csak a sárkányok nem barátkoztak meg vele, gyűlölték őt, minden áron a halálára törekedtek.

A sárkányok hírét vették, hogy Gyémánt vitéz elindult világot látni. Királyuk, egy tizenkét fejű sárkány háromfejű sárkányt küldött Gyémánt vitéz ellen. Mikor a háromfejű sárkány nagy zaj közepette Gyémánt vitéz közelébe ért, megszólalt:

– Mintha egy finom falat közeledne felém!

Gyémánt vitéz így felelt:

– Jönni jön, de ha bekapod azt a falatot, nem maradatsz életben: vagy a torkodon akad, vagy a beled égeti ki!

– Ha így lenne, verekedjünk meg előbb, majd aztán eszlek meg!

– mondta a háromfejű sárkány.

– Engem bizony meg nem eszel, te hagyod itt a fogad! – válaszolta Gyémánt vitéz.

– Akkor üss előbb te! – folytatta a sárkány.

– Egy vitéz soha elsőnek nem üt, üss te! – mondta erre Gyémánt vitéz.

Ekkor a háromfejű sárkány odébbment, megfordult és farkával Gyémánt vitézre csapott, de nem tudta őt kimozdítani a helyéből.

Aztán Gyémánt vitéz ütött – a sárkány három feje három mérföldre repült, maradék bőre összekaszabolva szétszóródott.

Gyémánt vitéz ment tovább. Ahogy ment, mendegélt, egy erdőbe ért. Egy púpos öregasszony jött erdei bogyókkal teli teknővel Gyémánt vitézzel szembe.

– Hová mégy, Gyémánt vitéz? – kérdezte.

– Valahol a világon, túl hetvenhét országon, túl a Jeges-tengeren, a Sarkcsillag túlsó felén új királyt választanak. Azt megyek megnézni – felelte Gyémánt vitéz.

– Utad odáig soká tart, fiam. Mikor odaérsz, lehet, hogy te leszel a király, de míg odaérsz, sok sárkánnyal kell megverekedned. Én is akkor lettem púpos, mikor ezeknek a sárkányoknak a keze alatt dolgoztam – mondta az öregasszony.

Egy bogyót adott Gyémánt vitéznek, hogy egye meg.

– Edd meg, fiam, én szedtem! Ha megeszed, több erő költözik beléd! – mondta még az öregasszony.

Miután megetette Gyémánttal a bogyót, papírba csomagolt valami port és átadta neki, mint orvosságot.

– Fogd, fiam, ezt a port. Ha bárhogyan is verekedésre kerül a sor a sárkányokkal, és megsebeznének téged, szórd ezt az orvosságot a sebre, rögtön begyógyul tőle! – tette hozzá.

Elbúcsúzott Gyémánt vitéz az öregasszonytól és ment tovább. Ment, mendegélt, – a tizenkét fejű sárkány most egy hatfejű sárkányt küldött ellene. Az nagy zajt verve közeledett Gyémánt vitéz felé, hogy megverekedjenek. Amint meglátta Gyémánt vitézt a sárkány, így szólt:

– Úgy tűnik, nagyon finom falat van itt nekem!

Gyémánt vitéz így felelt:

– Vanni van, de ha megeszed, vagy a torkodon akad, vagy kiégeti a beled!

– Ennek ellenére nem lenne kedved összeverekedni? – kérdezte a sárkány.

– Ilyen ronda, undorító tisztátalan sárkányokat, mint te, nem engedek el, küzdjünk meg! – felelte Gyémánt vitéz.

– Akkor üss te előbb! – mondta a hatfejű sárkány.

– Egy vitéz nem üt elsőnek, üss te! – felelte Gyémánt.

A sárkány odébbment, megfordult és a farkával Gyémánt vitézre csapott. Eltalálta a lábát, kiserkedt a vére Gyémánt vitéznek. Dühösen visszavágott, a hat fej hat mérföldre repült. A bőrét megsétvágtá, mint a csepűt, aztán ment tovább. A lábát beszórta az orvossággal, amit az öregasszony adott neki, azonnal begyógyult.

Ahogy ment, mendegélt, megint egy erdőbe ért. Egy fehér szakállú púpos öregember jött vele szembe egy tarisznya gombával.

– Hová mégy, Gyémánt vitéz? – kérdezte az öreg.

– Valahol a világon, túl hetvenhét országon, túl a Jeges-tengeren, a mi Földünkön, a Sarkcsillag túlsó felén új királyt választanak. Azt megyek megnézni – felelte Gyémánt vitéz.

– Nagyon hosszú az út, mit meg kell tenned, de ha odaérsz, lehet, hogy téged választanak meg. Amíg azonban elérsz odáig, nagyon nehéz feladatok állnak előtted, gonosz sárkányokkal kell megküzdened, sok erőd kell latba vetned. Én is akkor lettem púpos, mikor ezeknek a sárkányoknak a keze alatt dolgoztam, már nem tudom kiegyenesíteni a hátgerincem – mondta az öreg, majd három gombát adott Gyémánt vitéznek.

– Fogd ezeket a gombokat, edd meg! Ha megeszed, sok erő költözik beléd! – mondta az öreg.

Gyémánt vitéz megette és érezte, ahogy ereje megsokszorozódott. Az öreg adott még neki egy tégely kenőcsöt.

– Ha megsebesülsz, ezzel kend be a sebet, rögtön meggyógyul! – tette hozzá.

Az öreg és Gyémánt vitéz elbúcsúztak egymástól, Gyémánt vitéz ment tovább. Ment, mendegélt, a tizenkét fejű sárkány meg elküldte egy kilencfejű sárkányát, hogy verekedjen meg vele. Az nagy zajjal ment Gyémánt vitéz ellen.

– Mintha szemből hús jönne, hogy megegyem! – mondta a sárkány.

– Jönni jön, de ha megeszed, a torkodon akad, vagy a beled égeti ki! – felelte neki Gyémánt vitéz.

– Lenne kedved kicsit megverekedni? – kérdezte a kilencfejű sárkány.

– Az ilyen ronda undorító sárkányokat, mint te, nem engedem szabadon – mondta neki Gyémánt vitéz.

– Ha így van, hát üss előbb! – szölt a sárkány.

– Egy vitéz nem üt elsőnek, üss te! – válaszolta Gyémánt vitéz.

Ekkor a sárkány odébbment, megfordult, farkával Gyémánt vitéz felé csapott. Eltörte Gyémánt vitéz lábát, de Gyémánt vitéz, nem billent ki, hanem lába eltörésén feldühödve ütött teljes erejéből. A kilenc fej kilenc mérföldre repült, a testét meg, mint a csepűt, pillanatok alatt szétszaggatta. Aztán bekente a bal lábát a kenőccsel, amit az öreg adott – azonnal meggyógyult.

Gyémánt vitéz ment tovább. Ment, mendegélt, egy erdő széléhez ért. Megint egy fehér szakállú öreg jött vele szembe. Egy lába se volt neki, virággal telerakott szekéren ült, a szekér ment magától. Mikor Gyémánt vitéz elé ért, az öreg megkérdezte:

– Hová mégy, Gyémánt vitéz?

Gyémánt vitéz így felelt:

– Valahol a világon, túl hetvenhét országon, túl a Jeges-tengeren, a mi Földünkön, a Sarkcsillag túlsó felén új királyt választanak. Azt megyek megnézni.

– Utad nagyon hosszú lesz, amíg pedig odaérsz, nagyon nehéz küzdelmeken kell átesned, anélkül, hogy megölnének. Akkor teljesül be anyád végakarata, ha nem halsz meg. Most a sárkányok királya, a tizenkét fejű sárkány áll ki ellened. Ha ő egyet üt, senki nem állja ki, ütése mindenkit ledönt. Te leszel az egyetlen, aki legyűri őt. Ha azonban a hátsó lábaira állt, nem tudod legyűzni. Ha kibírod az ütését, anélkül, hogy összerogynál, akkor téged már senki a világon nem tud legyőzni. Akkor már odaérsz arra a földre, amit említettél, és téged választanak meg királynak. A Napkirály nevet adják majd neked, a világ minden népe eléd járul, szövetségre lép veled. Az egész Föld egyetlen Napkirályaként fogsz uralkodni – mondta a lábatlan öreg.

Három különböző tárgyat adott Gyémánt vitéznek: egyik egy fehér virág volt, a másik egy kék virág, a harmadik pedig egy fehér kendő. Azt is elmondta, mi hasznukat lehet látni.

– El fogsz érní a Jeges-tenger partjához. A Jeges-tengeren ez idáig senki nem tudott átkelni. Vedd ezt a virágot a szádba, úgy siklasz át rajta, hogy észre se veszed – mondta.

Miközben átnyújtotta a kék virágot, így szólt:

– Mikor már átkeltél a Jeges-tengeren és a Sarkcsillag túloldala felé igyekszel, egy tizenkét fejű sárkány megy eléd, hogy

megküzdjön veled. Edd meg akkor ezt a virágot, még jobban megnő az erőd tőle, ha megsebesülsz is, nem esel le a lábadról.

Mikor a fehér kendőt átnyújtotta, ezt mondta:

– Most jól figyelj, Gyémánt vitéz: olyan erősen üt meg a sárkány téged, hogy nem állja ki a fejed – le fog esni. De nehogy kiengedd a kezedből, keresd meg, vedd fel. Aztán jobb kezeddel üss a sárkányra, akkor már nem fog bírni tenni ellened. Engem is ezek a sárkányok fosztottak meg a lábamtól, de beteljesül rajtuk évszázados átkom!

Aztán az öreg így folytatta:

– No, Gyémánt vitéz, azután, hogy megverekedsz a sárkánnyal, legyengülve elpusztulnál. De ültess a fejed a nyakadra, és simítsd körbe ezzel a fehér kendővel. Nyom nélkül összeforr a bőröd, és mindenkinél szebb leszel!

Mikor az öreg befejezte, Gyémánt vitéz elbúcsúzott tőle, elváltak egymástól.

Gyémánt vitéz ment tovább. Ment, mendegélt, a Jeges-tenger partjához ért. Körülnézett és elcsodálkozott: se eleje, se vége nem látszott a jégnek, helyenként a jégdarabok egymásra torlódtak, hegyekké tornyosultak. Néhol a jégtorlaszok hasadékaiban látszódott a be nem fagyott víz. Úgy tűnt, hogy itt van a fehér szakállú öregapja a világ legnagyobb hidegjeinek. Gyémánt vitéz a szájába vette a fehér virágot, amit a lábatlan öreg adott, és maga sem vette észre, ahogy átsiklott a Jeges-tengeren. Megindult a Sarkcsillag túloldala felé. Ott a tizenkét fejű sárkány volt a király, a sárkány pedig védte birodalmát, nehogy Gyémánt vitéz bejusson. A tizenkét fejű sárkány észrevette Gyémánt vitéz jöttét.

– Megjött az én annyira várt édes nyalánkságom! – mondta.

– Az a nyalánkság nem lesz édes, igencsak keserű lesz neked! Ha a szádba veszed, szájad kibírhatatlanul megkeseredik; se lenyelni, se kiköpní nem tudod, ha eljut a torkodig, a torkodra akad, ha meg a beledbe jut, kiégeti a beled – felelte Gyémánt vitéz.

– Hé, ostoba szolga! Van-e kedved kicsit megverekedni? – kérdezte a tizenkét fejű sárkány.

Gyémánt vitéz így felelt:

– Az ilyen ronda, undorító, piszkos tunya lényeket, mint te, nem engedem el küzdelem nélkül!

– Akkor üss te előbb! – mondta a sárkány.

– Egy vitéz soha nem üt elsőnek, üss te! – felelte Gyémánt vitéz.

Közben Gyémánt vitéz előhúzta a kék virágot, amit a lábatlan öreg adott, és megette. Érezte, hogy hatalmas erő szállt belé. A tizenkét fejű sárkány odébbment, megfordult, farkával Gyémánt vitéz nyakára csapott, Gyémánt vitéz feje leesett. Ő maga azonban nem esett le a lábáról, a feje se pusztult el. Tapogatni kezdett a földön, hová esett a feje, az meg mint a gombolyag, odagurult a kezébe. Megfogta a fejet, a bal hóna alá tette, jobb kezével pedig teljes erejéből a sárkányra vágott. A sárkány tizenkét feje tizenkét mérföldre repült. Testét, mint a csepűt, szétszaggatta, aztán, hogy nyoma se maradjon, eltüzelte.

Nem messze attól a helytől ment a nép új királyt választani. Ki szekéren, ki autóval, ki gyalog – az út tele volt emberekkel. Gyémánt vitéz fogta a fejét, ő is megindult arrafelé. Az emberek nagyon csodálkoztak, mikor ránéztek, némelyek még mutogattak is.

– Nézd csak, nincs a nyakán a feje! Fejével a kezében megy előre! Csak megy, se ő nem halt meg, se a feje!

Ahogy mentek, odaértek abba az udvarba, ahol a királyt választották. Bementek.

Azt az embert, akit meg akartak választani, a tribünre állították. Az meglátta, hogy jön Gyémánt vitéz, fejével a kezében.

– Milyen ember jön ott fej nélkül? – kérdezte. – A fejét megvesszük, a testét kidobjuk ebből az udvarból!

Gyémánt vitéz feje így kiáltott vissza:

– Csak a fejemmel magában mit csinálsz? A fejhez törzs is tartozik, kéz is, láb is kell!

Majd a feje így szólt a törzséhez:

– Gyorsan ültessd a fejet a nyakadra!

Két kezével felemelte, fejét a nyakára ültette. Aztán körbesimította a lábatlan öreg kendőjével – úgy összeforrt a bőre, mintha soha semmi nem történt volna vele. Gyémánt vitéz lett a legszebb, legdaliásabb ember az összes nép között. A nép körülfogta Gyémánt vitézt.

– Hogyhogy így fej nélkül jöttél? – tudakolták.

– Legelőször egy háromfejű sárkánnyal küzdöttem meg, megöltem. Másodszor egy hatfejű sárkánnyal küzdöttem, ezt is

megöltem. Harmadszor egy kilencfejűvel, még ezt is legyőztem. Negyedszerre a sárkányok királya – egy tizenkét fejű sárkány – maga állt ki ellenem. Őt eddig senki nem tudta legyőzni. Mikor megfordult és farkával rám csapott, a fejem a nyakamon nem állta ki az ütést, leesett. Én azonban nem estem le a lábamról, a fejem se halt meg. Nem engedtem, hogy elkallódjon, a bal hónom alá dugtam, jobb kezemmel pedig a tizenkét fejű sárkányra vágtam. Egyet rávágtam – a tizenkét feje tizenkét mérföldre repült. Testét mindenestől szétszaggattam, mint a csepűt, hogy nyoma se maradjon. Ezért mielőtt bejöttem volna ebbe az udvarba, nem érkeztem a fejem a nyakamra tenni. De most már a fejem is, kezem is, lábam is, minden a helyén van.

Ekkor az egész odagyűlt nép egyhangúan ezt kiáltotta:

– Őt válasszuk meg! Sokat szenvedett, legyőzte a sárkányokat, akik minket is legyőztek, akármilyen nehéz helyzetben is volt, nem vesztette el a fejét, egész idáig hozta, nem esett le a lábáról, tűrt, ilyen ember kell nekünk! Kergessétek el a másikat! Az a könyörtelen ember, mikor kezdődött a választás és látta, hogy jön Gyémánt vitéz, azt kiabálta, hogy „Milyen fejetlen ember jön ott? Vegyétek meg a fejét, a testét meg dobjátok ki!” De Gyémánt vitéz helyesen mondta, hogy ha fej van, akkor a keze is, lába is kell! Őt választjuk meg, nem kell más nekünk!

A másikat lekergették a tribünről, Gyémánt vitézt pedig megérdemelt helyére ültették. Mikor a soha meg nem tört, erős szívű Gyémánt vitéz trónra ült, egészen olyan lett, mint a Nap, fényesen-élesen ragyogni kezdett. Hajnala betöltötte az egész világot. Népeivel gyöngéden, kedvesen beszélt, sávé melegével melegítette őket, saját fényével adott nekik világot.

Az egész földkerekség egyetlen országgá, a Nap országává változott, a világ összes népe egy szövetségbe lépett. Ebben az országban semmilyen ellenség nem volt, más országokkal sem gyűlölködtek. A választáskor én is az utcára mentem. Aztán arra gondoltam, lesz a földi Napnak hajnala.

ETIKÁN ÉS UTIKÁN

JIVÁN VITÉZ ÉS JELENA

Élt régen egy szegény vadász, Jiván. Volt neki egy nagyon okos lova meg három vizslája. Egyszer Jiván felült a lovára és elment vadászni. Ahogy ment, egy nyúl szaladt el előtte. A három vizsla üldözőbe vette, és Jiván is a lován a nyúl nyomába eredt. Alig ment Jiván valamicskét, holtan találta egyik vizsláját. Leszállt a lováról és megsiratta. Aztán ismét lóra ült és ment tovább. De nem jutott messzire – a másik vizsla is holtan feküdt előtte. Ezt is megsiratta, felült a lovára és ment tovább. Ment, ment egy darabig, egyszer csak a harmadik kutya tetemét pillantotta meg. Ezt a vizslát a többinél is jobban megsiratta. „Azt a nyulat elfogom, ha addig élek is” – gondolta Jiván és üldözésre fogta a lovát. A ló nagyon okos volt, tudta, hogy ha nincsen nyom, a szag után kell mennie. Üldözés közben egy sötét erdőbe értek. Az erdőben egy tisztáson a ló megállt. „Biztosan elfáradt” – gondolta Jiván, és legelni engedte a zöld fűre. Ő maga is lefeküdt és elaludt. Aludt Jiván egy álló napig. Amikor fölébredt, a nyakán valami hideget érzett. Megtapintotta, hát egy kígyó volt. Húzta, rángatta, de a kígyó csak nem jött le a nyakáról. Mikor látta, hogy nem tudja levenni, így gondolkozott: „Én most már csak oda megyek, ahová a lovam visz.” Aztán nyeregbe szállt, és ment, ahová a lova vitte.

Ahogy ment, mendegélt, egy sötét fekete erdőbe ért. A sötét fekete erdőben egy aranyházat vett észre. A ló az aranyház felé tartott. Igen ám, de az aranyház kertjének a kapujában kétoldalt két oroszlán ült láncra verve. A lova mégis oda akart bemenni.

Mikor Jiván látta, hogy nincs mit tenni, gyötrődött magában.

– Ha be akarsz menni, hát menj – mondta végül, és rávágott a lovára.

A ló felugrott, de bármilyen magasra ugrott is, az oroszlánok elérték a lábát, és darabokra szaggatták. Jiván előrerrepült, odáig az oroszlánok már nem értek el. Mikor lábra állt, egy gyönyörű lányt látott maga előtt. Majd megtapintotta a nyakát – a kígyó eltűnt róla. A gyönyörű lány így szólt Jivánhoz:

– Jiván, engem most te megmentettél. Ebben a házban mi élünk együtt, negyvenegy leánytestvér. Engem, a negyvenegyediket egy

boszorkány állattá változtatott. Most elérkezett az időm, és te megmentettél engem.

Aztán bevitte Jivánt az aranyházba. A házban valóban negyvenegy leánytestvér élt, megtévesztésig hasonlítottak egymásra. Három napot töltött Jiván a testvéreknél, aztán elhatározta, hogy hazamegy. A lányok nem akarták engedni, de ő kitartott szándéka mellett.

– Engedjete el innen – kérte.

A lányok végül megsajnálták Jivánt. Adtak neki egy halálálló inget; mikor Jiván magára öltötte, úgy érezte, hogy ereje határtalanul megnőtt. Kapott még tőlük egy nagyon okos fekete paripát meg egy kardot. Indulás előtt így tanították ki őt a testvérek:

– Ezt az inget soha le ne vedd, ha leveszed, a kezedből ki ne add. Ha nem adod ki a kezedből, nem fog a halál rajtad. Ha kilépsz most, az oroszok nem fognak bántani.

Ezután Jivánnak a vitéz nevet adták és útjára bocsátották.

Ment, mendegélt Jiván vitéz, egyszer aztán Mikula cár városába ért. Amint megérkezett, rögtön jelentkezett a cárnál szolgálatra. A cár fel is fogadta Jivánt szolgálégénynek. Jiván a cárnál tizenkét szolga helyett dolgozott, a cár a jó munkáért Jivánhoz akarta adni a lányát. Így szólt a cár Jivánhoz:

– Hozzád adom a lányom feleségül, te pedig utódom leszel a trónon.

A lányának azonban nagyon nem tetszettek ezek a szavak. Ő a germán királyfival tartott kapcsolatot, hozzá akart feleségül menni. Gyorsan levelet írt neki. A levélben ez állt: „Atyám ellen haddal gyertek, a szolgálégényéhez akar feleségül adni.”

Pár nap múlva a germán király hadat üzent az orosz cárnak. Mikula, az orosz cár a hír hallatára sírva fakadt.

– Miért sírsz, atyánk? – kérdezte Jiván vitéz a cártól.

Mikula cár elmondta leendő vejének, hogy a germán király haddal jön ellene.

Így szólt erre Jiván vitéz:

– Ne félj, atyánk, én az orosz népért készen vagyok harcba szállni. Adj nekem kétszáz katonát, két hordó bort, ennivalót és zenés kíséretet. Úgy fogok győzni, hogy egyetlen katona veszteséged sem lesz.

Jiván vitéz még a hadüzenet napján magához vette a két hordó bort, ennivalót és zenés kísérettel háborúba indult. Mikor a harctér határához érték, Jiván megállt a katonák előtt. A boroshordókat egyetlen kardcsapással kétfelé hasította, így azokból két-két dézsa lett. Majd azt mondta a katonáknak:

– Ti egyetek, igyatok, daloljatok, táncoljatok, csak egymással ne verekedjete. Én egyedül megyek a harcba.

Ekkor a túloldalról hurrá kiáltás hallatszott. Jiván vitéz a hurrá hallatán lovára pattant és felrepült. Három keresztet vágott a levegőben, és a germán király hadserege máris a porba hullott. Aztán elkapta a germán királyfit, és jól megadta neki a magáét. Mikor végzett, győztesen indult vissza a kétszáz katona élén Mikula cárhoz. Mikula cár nagyon megörült, hogy élve látta visszatérni őket.

Régen a germán királyságban a kórházak nagyon jók voltak, így a germán királyfi két hét alatt meggyógyult. Mikor lábra állt, újra haddal ment az orosz cár ellen.

Jiván vitéz most kétszáz katona helyett háromszázat kapott, és ugyanúgy enni-innivalót meg zenés kíséretet. Mikor megérkeztek a csataterhez, Jiván vitéz megint kettébe hasította a hordókat, aztán így szólt:

– Ti csak egyetek, igyatok, daloljatok, táncoljatok. Én egyedül megyek a harcba.

Ekkor hurrá kiáltást hallott. Felpattant a lovára, felrepült, és három keresztet vágott a levegőben. A germán királyfi seregéből egy katona sem maradt. Aztán Jiván elkapta a germán királyfit és agyba-főbe verte. Majd fogta a háromszáz katonát, és indult vissza Mikula cár udvarába. A cár nagyon megörült, hogy győzelemmel tértek vissza.

A germán királyfi két hét múlva ismét felgyógyult. Mikor már jól volt, levelet írt Mikula cár lányának. A levélben ez állt: „Drága Jelena, egyelőre élj együtt a szolgalegénnyel. Aztán tudd meg tőle, hogy miben rejlik az ereje, és írd meg nekem. Ha lehet, küldd el azt a tárgyat is.”

Mikor Jelena, Mikula cár lánya elolvasta a levelet, szerelmet mímelve így szólt Jivánhoz:

– Na, Ványa, a germán királyfi meghalt, egybekelhetünk.

Két nap múltán egybekeltek. Egyik este, mikor lefeküdtek, Jelena megkérdezte Jivánt:

– Ványa, most már együtt élünk, mondd meg nekem, miben rejlik a te erőd?

Jiván vitéz Jelena gyöngéd kérdésének nem tudott ellenállni és megmondta:

– Az én erőm ebben az ingben van.

Jelena másnap befűttette a fürdőházat, és kérte Jivánt, hogy menjenek fürdeni. Mikor Jiván bement a fürdőházba, kénytelen volt levenni a halálálló inget, úgy ment Jelenával kettesben fürödni. Ez idő alatt Jelena szolgálója kicserélte Jiván vitéz ingét egy másikkal, a halálálló inget pedig becsomagolta és elküldte a germán királyfinak.

Jiván, mikor a fürdés után felöltözött, úgy érezte, hogy csontjaiból elszállt az erő. „Ezt csak Jelena szolgálói tehették” – jött rá azonnal. A fürdő után Jelena már nem mutatott szerelmet Jiván vitéz iránt.

A germán királyfi, amint megkapta a halálálló inget, haddal ment Mikula cár ellen. Jiván vitéz most háromszáz katona helyett ötszázat vett maga mellé, és enni-innivalót. Mikor odaértek a harctérhez, Jiván vitéz félbe akarta vágni a hordókat, de a hordókon a vágásnak nyoma sem maradt. Lova hátán fel akart repülni, de lova nem repült fel. Erre Jiván kiadta a jelszót a katonáknak, és elkezdődött a harc. Egy perc múlva Jiván vitéz katonáiból hírmondó sem maradt. A germán királyfi Jivánt is megölte, testét apró darabokra vagdalta. Fogta a Jiván lova hátán lévő zsákot, beleszórta a feldarabolt testet, majd rákötözte a zsákot a ló nyakára, és a lovat szabadon engedte. Aztán bevonult Mikula cár udvarába, a cári házaspárt mindkét szemükre megvakította, egy vödör vízzel, egy darab kenyérrel vasbörtönbe zárta. Ezek után maga ült a cár helyére, és egybekelt Jelenával.

Jiván vitéz lova ezalatt megérkezett a negyvenegy leánytestvér házához, és patájával dobogni kezdett. A negyvenegy leánytestvér azonnal kiszaladt.

– Jaj, meghalt a mi Jivánunk! – keseregtek.

– Emeljük le a húsát, rakjuk össze, hogy megint emberi test legyen belőle!

Le is emelték a húsát, bevitték, és emberi testet formáltak belőle. Az élettelen testet bekenték vízzel – a húsa összeforrt, a szívét is

bekenték vízzel – Jiván vitéz életre kelt. Ugyanolyan erős volt, mint régen. Jiván nem akart a nővéreknél maradni, kérte, hogy engedjék el. Ekkor azok kitanították, hogy mit tegyen a jövőben, és útnak eresztették. Hogy mire tanították Jiván vitézt, majd a meséből megtudjuk. Odaadták még a régi lovát és a kardját is.

Jiván vitéz visszament a régi városába, ahol most a germán királyfi uralkodott. Mikor a városba ért, ott éppen piac volt. Odament az első lókupechez és ezt mondta neki:

– Én most olyan paripává változom, amilyen nincs több a világon. Adj el engem olyan drágán, ahogy neked tetszik, az én lovamat a kardommal pedig zárd a saját istállódba. Amikor a lovam dobogni kezd, engedd ki.

Mikor megegyeztek, Jiván vitéz olyan gyönyörű paripává változott, amilyen nincs több a világon. Senkinek nem volt annyi pénze, hogy megvegye. Eljutott a híre a germán királyfihoz is. A királyfi elment megnézni, a paripa nagyon a kedvére való volt.

– Mibe kerül a paripád? – kérdezte a lókereskedőtől.

– Ötezerbe – válaszolta az.

A királyfi egy szó nélkül megadta mind az ötezret. De félt a paripa hátára ülni, ezért kötőféken vezette a kertig, azután bezárta. (Ha felült volna, a paripa úgy ledobja, hogy rögtön szörnyethal.) Mikor bement a palotába, rögtön elmondta Jelenának:

– Micsoda paripát vettem ma!

Jelena meg, mintha megérezte volna az igazat, így szólt:

– Nem paripa az, hanem Jiván vitéz! Korán reggel le kell ölni, húsát elégetni, hamvát szélnek eresztetni!

Meghallotta ezt az egyik szolgálólány, és kiment a paripához.

– Jaj, jaj, Jiván! Holnap téged megölnék, húsodat elégetik, hamvadat szélnek eresztik!

A paripa a lánynak így válaszolt:

– Ne sírj, lányom, ne sírj! Mikor engem megölnék, fogd fel a legelső vércseppemet, és vidd a pajta mögé!

Másnap reggel a királyfi szolgálói a paripát megölték, húsát elégették, hamvát szélnek eresztették. De a szolgálólány felfogta legelső vércseppjét, és a pajta mögé vitte.

Másnap a germán királyfi jókedvűen lement a kertbe. Egy almafát látott meg, ágán aranyalmával. Először az almát le akarta szakítani,

hogy megegye, de aztán mégse tette. Bement a palotába, és elújságolta Jelenának, hogy aranyalmát látott.

– Az nem aranyalma, hanem Jiván vitéz! Holnap kivágjuk, gyökerestől-mindenestől elégetjük, a hamvát szélnek eresztjük!

Ezt a szolgálólány megint meghallotta, és odament az almafához.

– Jaj, jaj, Jiván! Holnap téged kívágnak, gyökerestől-mindenestől elégetnek, a hamvadat szélnek eresztik!

Az almafa így válaszolt:

– Ne sírj, lányom, ne sírj! Mikor engem kívágnak, fogd a legelső forgácsomat, és dobd a kerti tóba!

Másnap reggel a királyfi szolgálói kivágták az almafát, gyökerestől-mindenestől elégették, hamvát szélnek eresztették. De mikor vágták az almafát, a szolgálólány fogta a legelső forgácsot, és a kerti tóba dobta.

Másnap reggel a királyfi a kertbe ment sétálni. A tavon egy aranykacsát látott siklani. Félt, hogy a kacska másik tóra repül, ezért rálőtt a fegyverével. Az aranykacska, mintha egyik szárnyára megsebesült volna, csapkodva körözött a tavon. A királyfi élve akarta megfogni, levette hát a halálálló inget és bement a tóba. Amíg ő úszott a vízben, a kacska kirepült a partra, emberré változott, és felvette a halálálló inget. Egy pillanat múlva Jiván vitéz lova is ott termett a karddal.

– Gyere csak ki, verekedjünk meg! – mondta Jiván vitéz a germán királyfinak.

A királyfi térden csúszva jött ki a vízből.

– Könyörülj rajtam, ne ölj meg! – könyörgött. De hiába könyörgött. Jiván vitéz válogatott kínzások közepette ölte meg.

A következő napon Jiván vitéz Jelenához ment. Jelena is térden állt előtte, de Jiván vitéz nem sajnálta meg. Könyörgése közben ölte meg. Aztán kiengedte a vasbörtönből Mikula cárt és feleségét, Jelena szüleit. Miután kiszabadította őket, a negyvenegy leánytestvérhez ment. Elvitte őket a cári palotába, a negyvenegyediket pedig, akit megmentett az erdőben, feleségül vette. A többiek Jiván szolgálólányai lettek. Így lett cár egy szegény vadász a germán királyfin aratott győzelme után.

ETIKÁN ÉS UTIKÁN

Élt egyszer egy öregasszony és egy öregember. Volt egy fiuk, Etikánnak hívták. Mikor Etikán felcseperedett, erős fiatalemberré vált, így hát elvitték katonának. Régen a katonaság húsz-huszonöt évig tartott, nem úgy, mint most. Etikánnak egyre inkább nem tetszett a katonai szolgálat, hát megszökött. Ment egy napot, kettőt, hármat... A harmadik hónapban egy földművessel találkozott. Már nagyon éhes volt, és annyira elfáradt, hogy azt gondolta, megállítja ezt az öregot. Odament hozzá és így szólt:

- Adjon isten erőt, egészséget, öregapó!
- Köszönöm, gyere, pihenj egy kicsit! – felelte a földműves.

Etikán elég soká üldögélt az öreggel. A földműves megszegte a kenyerét, végét Etikánnak adta, majd egy köcsög *ujrán*-t tett Etikán elé. Mikor megebédeltek, az öreg elmagyarázta, merre felé érhet gyorsan a faluba, még az utat is megmutatta neki. Etikán ezután valóban hamarosan egy kis faluba ért. A falu végén pici kunyhó állt. Etikán odament a kunyhó ablaka elé.

- Megalhatnék itt egy éjszakára? – kérdezte.

Abban a kunyhóban csak egy magányos öregasszony élt.

– A házam ugyan kicsi, de gyere, pihenj le – válaszolta az anyóka.

Etikán belépett a kunyhóba.

- *Szalam alikjum*, öreganyó – köszönt, ahogy belépett.
- *Alikjum szalam* – fogadta az anyóka.

Miután jó egészséget kívánt Etikánnak, teával kínálta őt, és kényelmes ágyat vetett neki.

Etikán reggel, mikor felkelt, két vödör vizet hozott az anyókának, tüzelőt készített neki, és a háztetőt, amit a szél szétzilált, befedte egy-két nyaláb szalmával. Így próbált segíteni, az öreganyó meg nagyon örült a segítségnek. Búcsúzóul az anyóka minden jót kívánt Etikánnak, az útra adott neki egy fél kenyeret meg egy gyapjúlabdát.

Etikán megint útra kelt. Régen nem volt vasút, sem mindenféle autó, mint most, így hát a katonaságból gyalog kellett hazajönni. Manapság az ember csak felül valamire, és máris célhoz ér.

Ment, mendegélt Etikán, egyszer csak elfogyott az élelme. „Mit csináljak én ezzel a gyapjúlabdával? Inkább kenyeret adott volna az anyó helyette, amit megehetnék!” – gondolta menet közben.

Ahogy tartotta a gyapjúlabdát, az hirtelen hopp, fölpattant. A mesében mindig minden gyorsan történik, így Etikánnak arra sem volt ideje, hogy lehunyja majd kinyissa a szemét, egy almásderes paripa termett előtte.

– Mire van szükséged, Etikán? – kérdezte a paripa.

– Én a katonaságtól jövök, nem tudom, hány mérföldet kell még mennem. Csak az a kívánságom, hogy minél előbb hazaéljek – mondta Etikán a paripának.

– Ül fel a hátamra, és jól kapaszkodj! – szólt amaz.

Etikán egy szempillantás alatt a ló hátán termett, az almásderes paripa pedig úgy repült, mint a tüzes villám, csak Etikán falujánál állt meg.

– Na, Etikán – mondta a paripa –, ha földet érünk, megérkezel. Amikor szükséged lesz rám, dobd fel a gyapjúlabdát, és előtted termék. – Mikor földet értek, a paripa egy villanás alatt eltűnt a szeme elől.

Az öreg szülők nagyon megörültek Etikánnak.

– Már nem is vártunk, azt hittük, hogy elpusztultál, és rég a földben vagy – és örömben sírva ölelték, csókolták.

De volt Etikánnak egy kimondhatatlanul nagy bánata. Még mielőtt beállt volna katonának, volt egy kedvese, Szelimének hívták. Szelimét a szülei máshoz akarták férjhez kényszeríteni, ezért vízbe ölte magát. Nagyon szerette Etikánt, inkább meghalt Etikán hazatérte előtt, csak hogy ne kelljen máshoz mennie. Mikor Etikán ezt megtudta, igen mélyen elbúsult. De hát mit tehetett volna? A halott ember már halott, könnyekkel nem lehet feltámasztani.

Ahogy telt-múlt az idő, hír érkezett, hogy eltűnt a király lánya. A király fele királyságát és leányát ígérte a megtalálónak. Etikán a hír hallatára gondolkodóba esett. Aztán elment a királyhoz, és megegyezett vele, hogy megkeresi a lányt. „No, most hogyan tovább?” – gondolta ezután, majd a gyapjúlabdát a magasba dobta – s máris előtte toporzékolt az almásderes paripa.

– Mire van szükséged, Etikán? – kérdezte a paripa.

– Eltűnt a király lánya, elhatároztam, hogy a keresésére megyek – felelte Etikán.

– Ülj fel, és jól kapaszkodj! – szólt a paripa.

Alighogy Etikán felpattant a paripa hátára, tüzes villámként száguldottak hetedhét országon túlra. Nem tudni, hogy sok idő telt-e el, vagy kevés, Etikán lova a világ leghatalmasabb, feneketlenül mély tengerének a partjához ért. A tengerparton megállt, Etikán pedig leereszkedett a feneketlenül mély tenger fenekére. Amint leért, nem tudta, mit tegyen: se erre, se arra nem lehetett menni. Aztán mégis megindult az egyik irányba. Kisvártatva egy vasajtót pillantott meg maga előtt. Pár pillanatig tétovázott, majd megfogta az ajtó kilincset. Az egész tengerfeneket hatalmas robaj rázta meg, és ekkor az ajtó feltárult. Ahogy az ajtó kinyílt, Etikán majd hanyatt esett a rémülettől: egy falu nagyságú teremben halott emberek lógtak fejjel lefelé két sorban. Itt csak férfiak és fiatal legények voltak. Etikán a két sor halott között lassan előrehaladt, és egy másik ajtó előtt találta magát. Ez az ajtó az előbbinél sokkal nagyobb volt és több *pud*-os súlyokra emlékeztető nehéz lakatok csüngtek rajta. Etikán lenyomta a kilincset, és ekkor a tengerfeneket még erősebb robaj rázta meg. A következő teremben – amely a férfiakénál sokkal nagyobb volt – halott asszonyok és lányok lógtak fejjel lefelé, kicsiny gyermekeik halott anyjuk melléhez simultak. Etikán úgy megsajnálta őket, hogy ömlött a könny a két szeméből. Elhaladt az asszonyok között is, és egy újabb ajtóhoz ért. Ezt az ajtót is kinyitotta – a teremben a padló közepén egy magányos koporsó állt. Ahogy a koporsóhoz ért, megkövült a csodálkozástól: a koporsóban egy gyönyörű lány feküdt, mellébe két tör volt döfve, koporsója vérrel volt tele. A koporsóban fekvő lány ugyanolyan szép volt, mint amilyen szép lány nézett le a fényképről, amit a király adott Etikánnak – így hát úgy tűnt, hogy ez a lány a király lánya.

Etikán, mikor látta, hogy semmit néni lehet tenni, nagyon elbúsult. Aztán a tehetetlenségtől való gyötrelmében nézelődni kezdett. A következő pillanatban egy másik ajtóra esett a tekintete. Ennek az ajtónak a tetején fogaikat vicsorgató halálfejek ültek, a kilincs helyére pedig emberi állkapocscsont volt téve. Amint benyitott az ajtón, nagyon megrémült: a szobában talpalatnyi hely nem volt a sok ördögtől. A királyuk, akinek a szarvai végére aranygyűszű volt

húzva, egyes-egyedül hevert a lóca teljes hosszában. Mikor Etikán belépett, hunyorított a szemével:

– Keljetek fel, vízi manók, vegyétek el Etikán lelkét! – rikácsolta dühösen.

Egy pillanat sem telt el, és sok száz ördög vetette magát Etikánra. Etikán kardot rántott, és teljes erejével próbálta szétverni az ördögöket. Minden kardcsapásával levágott néhány fejet, de az ördögök minden vércseppjéből megannyi ördög született. Etikán teljesen kifogyott az erejéből. Ezt látván, a lócán az aranygyűszűs szarvú király felhahotázott.

– Ezt befejezem, aztán a királlyal is végzek! – suhintott kardjával Etikán az ördögkirály felé, és ekkor kardja nagy roppanással felébe tört. Etikánnak azon nyomban eszébe jutott a paripája: Elővette zsebéből a gyapjúlabdát, és feldobta. De kevéssel azelőtt, hogy az a földre érhetett volna, az ördögkirály elkapta. Még inkább vicсорított ezután az ördög. Etikán a méregtől tombolva teljes erejéből megcsavarta az ördögkirály szarvát, és a szarvak végén levő két aranygyűszű a kezében maradt. Dühösen a földhöz vágta – abban a pillanatban három katona termett előtte.

– Mit parancsolsz, Etikán? – kérdezték a katonák.

Etikán megörült.

– Intézzétek el ezt az ördögcsordát! – mondta.

Egy pillanatba sem telt, a katonák tüzes kardjukkal ízzé-porrá zúzták az ördögöket, a gyapjúlabdát pedig visszaadták Etikánnak. Etikán köszönetet mondott nekik, azok meg eltűntek a gyűszűk belsejében. Etikán a fáradtságtól úgy el volt csigázva, hogy se örülni, se bánkódni nem tudott.

A ház tele volt az ördögök hulláival. „Itt már nekem semmi dolgom” – gondolta, és az ajtó felé indult. Kinyitotta az ajtót, és megdermedt a csodálkozástól: a koporsóban fekvő lány felült, és mint a nap, úgy ontotta magából a sugarakat. Mikor Etikánt meglátta, gyorsan kiszállt a koporsóból, odament hozzá és megölelte, megcsókolta.

– Etikán, megmentetted az életemet, soha többé nem válok meg tőled – mondta, levette az aranygyűrűjét, és Etikánnak adta. Ő sem tehetett egyebet, megölelte, megcsókolta a lányt. Természetesen, a napsugár szépségű lányra bárki más vágyott volna, egy csók után

bárki szívesen elvette volna. Most azonban nem volt sok idő a gondolkodásra, Etikán kézen fogta a lányt és kivezette onnan. Kinyitották a halott asszonyok szobájába vezető ajtót – hát ilyet még nem láttak! –, az asszonyok mind életre keltek. Etikán és a királylány bementek a terembe, az asszonyok pedig két oldalt felsorakozva fejhajtással mondtak nekik köszönetet.

– Etikán, te megmentettél minket az örök haláltól, most már nem maradunk el tőled – mondták, majd Etikán után indultak.

Etikán a következő ajtót is kinyitotta – a férfiak, mint előbb az asszonyok, életre kelten álltak kétoldalt, éltették Etikánt és hálálkodtak neki. A nők közül egy igézően szép lány, vállán fehér kendővel, Etikán elé lépett, és egy másik ajtó felé mutatott.

Etikán a nép feltámadásán és saját dicsőségén felbátorodva azon az ajtón is benyitott. Kínkamra volt azon a helyen, megszámlálhatatlan sárkány szívta a leláncolt emberek vérének. Etikán elővette a két aranygyűszűt, a földre dobta, és a három katona máris előtte állt.

– Mit parancsolsz, Etikán? – kérdezték a katonák.

– Pusztítsátok el ezeket a sárkányokat! – mondta Etikán.

A három katona háromszor átbucskázott a fején, és három háromszárnyú macskává változott. A macskák tűhegyes karmaikkal ízekre tépték a sárkányokat. A sebektől vérző emberek leszakították láncukat, és csatlakoztak a többiekhez. Örömeikben a lelküket is odaadták volna Etikánnak.

Etikán elhatározta, hogy felviszi a népet a napvilágra, egyelőre azonban még az ördögök és sárkányok fogságában voltak, összekoccintotta az aranygyűszűket, a három katona máris előtte állt.

– Mit parancsolsz, Etikán? – kérdezték.

– Vigyétek az embereket a napvilágra! – válaszolta Etikán.

Egy pillanat sem telt el, és a többi ajtó is feltárult, a tenger kettévált, és a mélyből üveglépcső vezetett fel a felszínre. A lépcsőt két oldalról üvegfal vette körül, a falon keresztül látszódott a tengerben élő rengetegféle növény, a vízben fickándozó ezerféle hal. Etikán és a királylány a nép kíséretében elindult a lépcsőn. Mikor felértek, egy gyönyörű szigeten találták magukat, a tenger közepén. A szigeten kertek pompáztak, a kertekben ezernyi fa kínálta

gyümölcsét. Az emberek nagyon örültek e csodálatos helynek. Mikor mindnyájan a felszínre értek, a tenger összezárult mögöttük. Néhány napot a szigeten töltöttek nagy boldogságban, de Etikán a hazájába vágyott, a királyhoz akart menni. Hívta a három katonát, és parancsot adott nekik. És abban a pillanatban a végtelen-parttalan tenger fölé szivárványhíd emelkedett. A híd padlója ezüst volt, a korlátja arany, két oldalán pompás kertek susogó falevelekkel, táncoló almákkal. A híd mentén aranykacsák úszkáltak, minden oldalról zeneszó hallatszott. Ahogy mentek a hídon, úgy érezték, hogy nem is mennek, hanem a levegőben repülnek. Mikor az öregek ráléptek a hídra, megfiatalodtak, a kicsinyek pedig felnőttek. Amint mindenki átért a hídon, a híd eltűnt.

A király tudomást szerzett a nép megmeneküléséről, és fehér vásznat terítettett a palotától a tengerpartig, hogy azon jöjjenek hazáig. Aztán áldását adta lányára és Etikánra, és fele királyságát adományozta nekik. A lakodalomban az egész népet megvendégelte.

Ahogy telt az idő, a király egyszer meghalt. Halála előtt egész királyságát Etikánra hagyta. Etikán a holtából feltámadt feleségével jól megvolt. Az asszony azonban csak mutatta, hogy jó, a valóságban nem szerette Etikánt, és a halálát kívánta.

Egyszer egy királyfi jött hozzájuk vendégségbe. A királynő férje gyapjúlabdáját és aranygyűszűit az idegen királyfinak adta, ez meg mikor hazaért velük, hadat üzent Etikánnak. Etikán bízott erejében, és egy csöppet sem nyugtalankodott. Másnap végtelen nagy hadsereg támadt Etikán országára. Etikán sem volt tétlen, fogta a gyapjúlabdát meg az aranygyűszűket és az országhatárra ment. Vele ment a felesége is. Amint a határhoz értek, Etikán feldobta a gyapjúlabdát – semmilyen paripa nem termett előtte. Ledobta az aranygyűszűket – egyetlen katona sem állt elő. A felesége ekkor felkacagott:

– Lovadat és gyűszűidet többé már nem látod, Etikán! Azok az én igazi férjemnél vannak!

Alighogy kimondta, a királyfi vágatott el a paripa hátán mellettük, és magával ragadta Etikán feleségét. Ez történt a gyapjúlabda és az aranygyűszűk elcserélése miatt.

Etikán súlyos gondolatok közé merült: „Én őt életre keltettem, visszaadtam a szabadságát, legyőztem az ördögöket, a sok embert feltámasztottam, ő meg – elárult engem.” Aztán eszébe jutott az anyóka, aki a gypjúlabdát adta neki, mikor rosszra fordult a sora. „Mit szólnál te ehhez, öreganyó?” – ejtette ki szomorúan. Amint ezt kimondta, az anyóka máris előtte termett.

– Miért szomorkodsz, Etikán fiam? – kérdezte. Etikán szép sorjában elmondta, hogy mit látott, mit hallott.

– Nagyon köszönöm neked, hogy megölted a vízi ördögök királyát. Nekem ő halálos ellenségem, de hiába próbálkoztam kerek száz év óta, nem sikerült elpusztítanom – szólt az öreganyó. – A feleséged miatt meg egyet se búsulj. Ahová ment, ott éri a vége – mondta, majd elővette a gypjúlabdát és az aranygyűszűket, és Etikánnak adta. Már arra is volt ideje, hogy visszavegye az idegen királyfitól. Adott még Etikánnak egy fehér kendőt is.

– Tarts meg jó emlékezetedben, vigyázz magadra, boldogan élj! – mondta az anyóka.

Amint Etikán a kezébe vette a kendőt, érezte, hogy ereje megsokszorozódik. Gypjúlabdájával előhívta a paripáját, felszökött a hátára, és tovatűnt, anélkül, hogy a ló érintette volna a földet. Majd három katonájával szétverte az idegen királyfi seregét.

Etikán ezután hazament. Ahogy belépett a palotába, elcsodálkozott: az asztalán mindenféle enni-innivaló, amit csak el lehet képzelni. Finom mézeskalácsok, drága csokoládék, olvasztott vajba mártott sajtos sütemények – nem is lehet elmondani, mi minden még. A két asztalfőn két *sörbet*-tel teli serleg állt. Az egyikre az volt írva, hogy „Etikáné”, a másikra, hogy „Szeliméé”. Közben Etikán, mikor elment a tükör előtt, még egyszer megtörülközött az öreganyó kendőjében. Úgy megifjodott, megszépült, hogy alig lehetett ráismerni. Aztán leült az asztalhoz.

– De jó lenne, ha itt lehetne, aki ezt a sok finomságot készítette! – mondta.

Egy pillanat sem telt el, a bejárati ajtó függönye szétnyílt, és előlépett a legszebb, legsugárzóbb lány a világon: Szelime. Szelime, az ő régi kedvese volt az a lány, aki vállán fehér kendővel előtte járt a tengerfenéken. A többiekkel együtt ő is életre kelt.

– Te megmentetted a királylány életét, de ő kész lett volna fejed vétetni. Most már ezentúl egész életünket egymással fogjuk leélni – mondta Szelime, és soha nem hallott szépségű hangon gyönyörű dalt kezdett énekelni.

– Tetszett a dalom? – kérdezte, mikor befejezte az éneklést.

– Ehhez fogható éneket soha nem hallottam – válaszolta Etikán.

Aztán kiitták a két sörbettel teli serleget, és életre szóló hűséget esküdve forrón megölelték, megcsókolták egymást.

– Olyan lesz az életünk, mint ez a dal. Ha hallani akarod, nyomd meg az asztalon ezt az igazgyöngy gombot – mondta most már – a felesége.

Etikán megnyomta a gombot, és az egész királyi palotát betöltötte a szép ének, olyan, amilyet a felesége énekelt. Etikán kiment az erkélyre. A daltól zengett a város, az egész nép örvendezve énekelte. Etikánt ez annyira váratlanul érte, hogy már-már megijedt. Azt hitte, hogy csak álmodik. De megszólalt a felesége:

– Gyere, Etikán, nézd meg a vagyonunkat!

Kimentek a szobából és egy tizenkét ajtajú *hombár*-hoz értek. Az első teremben földön addig nem látott, gyönyörű kert zöldellt, benne a világ legszebb virágai nyíltak. Kinyitották a második ajtót – a világ legpompásabb ruhái voltak ott. A harmadik ajtón belépve a világ legfinomabb ételeit pillantották meg. Benyitottak a negyedik ajtón – ott meg beláthatatlan mező tárult a szemük elé, a mezőn ezerféle gabona ringatózott. Ahogy az ötödik ajtón beléptek, egy hatalmas tisztást láttak, a legelésző jószágoknak se szeri, se száma. Végül a tizenkettedik ajtót is kinyitották, hogy megnézzék, mi van mögötte. Óriási tengereket láttak tenger alatt járó hajókkal, hatalmas erdőket, aztán meg mindenféle gépet, önmagától tüzelő ágyúkat, felhők között repülő szerkezeteket és még ezeregy érdekességet. Ezeket a dolgokat rajtuk kívül senki nem láthatta a világon.

Etikán kimondhatatlanul jól élt a feleségével. Szerette őket az egész ország népe.

De egyszer csak valamelyik erdő belsejében megjelent egy ördögkirály. Ez azoknak az ördögöknek volt az ükapja, akiket megölt Etikán. Eddig más királyságokban kóborolt, az ottani embereket ette, miután tűzön megsütötte őket. Most Etikánra került a sor, azért jött, hogy végezzen vele. Nagyon ki volt éhezve rá ükunokái halála miatt.

Etikán felesége hamarosan fiúgyermeknek adott életet. Etikán örömének semmi nem tudott határt szabni. Az újszülöttnak az Utikán nevet adták. A kisfiú nagyon hasonlított Etikánra.

A harmadik éjjel Etikán a kis Utikán jajkiáltására riadt fel. Körülnézett – abban a pillanatban hatalmas tűzcsóva csapott ki a kandallóból, robaj rázta meg a levegőt, és a lángok elragadták a feleségét mellőle, be a tűz mélyébe. Etikán halottápadt lett. Kiment az utcára – az egész város tűzben állt. Sietve feldobta gyapjúlabdáját, paripája csak nagy keservesen vánszorgott elő:

– Uram, Etikán, erőm elhagyott, nem tudok ez ellen mit tenni – szólt a paripa.

Ekkor összekoccintotta az aranygyűszűket. A három katona csak nagy keservesen sántikált elő, és ugyanazt mondták, mint a paripa.

– Na öreganyó, ilyenkor hol vagy? – kérdezte feldühödve Etikán.

Egy pillanat sem telt el, az anyóka máris előtte állt.

– Jaj, Etikán, ezt az ördögkirályt nem tudom legyőzni. Fordulj öregapádhoz segítségért, ha tud, ő segít – mondta. Aztán megkérte Etikánt, hogy nyomja meg az asztalon lévő fehér igazgyöngy gombot. Etikán megnyomta a gombot, és egy ismeretlen hang szólalt meg a szobában:

– Etikán fiam, én is olyan erős katona voltam, mint te. Nagyon sokat próbálkoztam, de nem sikerült megölnöm ezt az ördögkirályt. Most megszületett Utikán, ő az, aki meg fogja ölni – szólt a hang.

– A tizenkét ajtajú hombár első termében a kertben van egy pince, a pincében lóg egy tüzes kard, és van még ott egy fehér kendő. Törölgesd meg a kendővel Utikán arcát, és add neki oda a tüzes kardot. A többi ő már tudja, most pedig nézz a fehér gombra – mondta még.

Etikán a fehér gombra nézett, és elámult a csodálkozástól: a hombárához hasonló gyönyörűen zöldellő kertet, beláthatatlan gabonátlákat, óriási tisztáson legelésző nyájakat látott és még sok minden mást. A fehér igazgyöngy gomb olyan volt, hogy megláthatta benne az ember azt, amire gondolt. Etikán a feleségére gondolt, és a gombra nézett: túl a világ végén embernemjárta erdő zúgott. Az erdő közepén egy vasház állott. A ház köré tizenkét sor farkas, tizenkét sor tigris, tizenkét sor oroszlán volt láncolva. Szerte az erdőben fekete sárkányok nyüzsögtek. A ház mellett, a kertben és a

szobában több százseny hosszan emberi koponyák voltak felhalmozva. A szobában lévő koponyahalmaz tetején Etikán felesége feküdt megláncolva, alig lehetett megismerni, teste csupa üszők volt. Mellette ült az ördögkirály.

Etikán tudta, mit kell tennie, kirohant a kerti pincébe, és behozta a tüzes kardot meg a fehér kendőt. Aztán a bölcsőben fekvő Utikán arcát megtörölgette a kendővel – egy szempillantás alatt erős, délceg vitéz lett belőle.

– Add ide a gyapjúlabdát, apám – kérte Utikán. Az apja odaadta a gyapjúlabdát, ő pedig a mennyezetig dobta. A paripa elővánszorgott. Utikán megtörölte a fehér kendővel a paripa lábait, az meg erejét megsokszorozva nyerte vissza.

– Üljetek fel mind a ketten, most már mindkettőtöket elbírlak – szólt a paripa.

Előbb még apja kívánságára Utikán is megnézte anyját az igazgyöngy gombon, aztán mindketten lóra pattantak, hogy mielőbb kiszabadítsák. Mikor Etikán és Utikán rávágtak a tüzes ménre, villámfény ragyogásával fölemelkedett, hogy az ég is beleremegett. Átrepülve hét tengert, hét vashegyet, hetvenhét határt, egy pillanat múlva az ördögkirály erdejébe ért. Utikán jobbról-balról végigcsapott a megláncolt vadállatokon és a sárkányokon – rögtön összeégtek tőle. Aztán átszökelte a hetven százseny magas vaskerítésen, és minden ajtó nélkül, tüzes kardjának egyetlen suhintásával bejutott az ördögkirály házába. Ahogy bement, egyik kezével az ördögkirálynak vette fejét, másik kezével meg az anyját mentette. Anyja arcát a fehér kendővel megtörölgette – anyja magához tért. Sokkal de sokkal szebb volt, mint régebben, szépsége arany napként sugárzott. Utikán az emberi koponyákon is végigsimított a kendővel – a sok nép mind feléledt. Aztán még egyszer suhintott, erre az anyja tizenkét ajtajú hombárjából esőfelhő módjára szőnyeg szállt alá. Felültette a szőnyegre a népet, mindenkit magával vitt a királyi palotába. Otthon kinyitotta az embereknek a tizenkét ajtajú, tizenkét szobás hombárt, azok meg még száz év múlva is ettek-ittak, táncoltak, vigadtak.

Etikánnál és Utikánnál magam is jártam. A fehér igazgyöngy gombot egyszer megnyomtam – hetvenhét országot betöltő gyönyörű dalt hallottam. Tiszteletemre nagy vendégséget csaptak, a

vendégség végén pedig megbíztak, hogy Etikán életéről nektek mesét mondjak. Ezt a mesét nektek most elmondtam.

AZ ASSZONY-PADISAH LEÁNYA

Jivánnak három nővére volt. Anyja pedig már öreg anyóka volt. Egyszer így szólt az anyja Jivánhoz:

– Ha én meghalok, Jiván, ahhoz a kérőhöz add a nővéredet, aki először jön a házba.

Hát jött is egy kérő nemsokára, se lába nincs, se keze nincs, csak ajka, orra. Jiván rászólt nővéreire:

– Néném, adj egy szelet kenyeret ennek az embernek!

– Nem egy szelet kenyérért jöttem – szólalt meg a kérő –, vőlegénynek jöttem.

Jiván erre így gondolkodott:

„Ha ez így van, oda kell adnom nővéremet” – és oda is adta.

Nemsokára megint jött egy kezetlen-lábatlan ember, ahogyan beszélt, senki sem tudott ráismerni. Jiván odaszólt hát második nővéreinek:

– Néném, adj egy szelet kenyeret ennek az embernek!

– Nem egy szelet kenyérért jöttem – szólalt meg az ember –, vőlegénynek jöttem.

Mit gondolhatott mást Jiván:

„Ha ez így van, oda kell adnom nővéremet” – és oda is adta.

Aztán ugyanilyen módon férjhez adta harmadik nővérét is, és ott maradt egyedül. Élt-éldegélt, aztán gondolt egyet:

– Miért éljek én itt egyedül? – Elment világgá.

Odaért egy házhoz, látja, a nénje tésztát dagaszt.

– Néném, hát te laksz itt? – kérdezte.

A nővére meg érdeklődött:

– Te meg honnan jöttél Jiván?

– Addig léptem-lépegettem, míg ideértem – válaszolta.

Azzal bement nővérehez, aki megetette, megitatta. Jiván már éppen indulni készült, mikor visszafordult, bement a házba, hogy figyelmeztesse nővérét:

– Néném, eső jön!

– Nem eső az, a sógorod jön haza – világosította fel a nénje.

Jivánt éppen csak hogy egy ládába csukta, amikor megjött sógora, egy háromfejű sárkány. Amint belépett, emberré változott.

– Hú, emberszagot érzek – volt első szava.

– Emberszagot érzel? – válaszolt a felesége. – Hát egész nap emberek közt járok! – Ezzel megetette, megitatta, aztán megkérdezte:

– Ha Jiván eljön, ugyan mit fogsz tenni?

– Mit fogok tenni! Semmit sem teszek, megitatom, megetetem, úgy bocsátom útnak.

– Itt van ám Jiván – bökte ki az asszony. Ezzel kieresztette Jivánt, és együtt ittak, ettek Jivánnal.

Megkérdezte ezután a sógor:

– Jiván, mondd, hová készülsz te?

– Útnak kelek, hogy elvegyem az asszony-padisah leányát – válaszolta Jiván.

A sógor csak óvta:

– Nem való az teneked, mi, a három sógorod három esztendeig jártunk utána, mégsem adták hozzánk feleségül. Egyik öcsém még a fejét is otthagya. – Nagyon felindult, úgyhogy egy óra hosszat csak járkált, aztán újra megszólalt:

– Hát ha elmegy, menj – és adott neki egy ládát. A nővére meg egy gombolyagot nyomott a kezébe:

– Mindig a gombolyag nyomába menj.

Jiván a gombolyag nyomában elért egy másik házba. Ott a második nővére éppen tésztát dagasztott:

– Gyere csak Jiván – hívta.

– Jövök már! – válaszolta a testvére.

– Hová indultál?

– Ide indultam hozzád.

Hát a nővére megitatta, megetette. Akkor így szólt Jiván:

– Most már haza kell indulnom. – Ahogy elindult, fordult is vissza:

– Néném, eső jön!

– Nem eső az, a sógorod jön – válaszolta a nővére, s még mielőtt a sógora megérkezett volna, gyorsan elrejtette. Meg is jött a sógor, háromfejű sárkány volt, de amint bement a házba, emberré változott.

– Hú, emberszagot érzek – volt ennek is az első szava.

– Miért ne éreznél, egész nap emberek között járok – vetette oda a felesége, majd ételt, italt tett elébe, megetette, megitatta. Aztán megkérdezte:

– Ha Jiván eljön, ugyan mit fogsz tenni?
– Mit tennék? Semmit sem teszek. Megitatom, megetetem, úgy bocsátom útnak.

– Itt van ám Jiván – hozakodott elő az asszony. Ezzel kieresztette Jivánt, minden jóval megkínálta. A sógor is csak kérdezte:

– Hová igyekszel, Jiván?

– Az asszony-padisah lányát feleségül venni – válaszolta az.

Megharagudott erre a sógor:

– Nem való az neked, mi, a három sógorod is szerencsét próbáltunk, mégsem sikerült. Egyik öcsénk ott is vészett. – Aztán mégis így folytatta:

– Hát, ha elmegy, menj! – ezzel egy ládát adott neki, szakállából kitépett egy szálat, azt is odaadta. A nénye meg egy gombolyaggal toldotta meg.

Jiván elgurította a gombolyagot, s ahogy nyomában ment, elért a harmadik nénye házához, ez is tésztát dagasztott, behívta, megitatta, megetette. Mikor Jiván indulófélben volt, visszafordult:

– Eső jön!

– Nem eső az, a sógorod jön – válaszolta a nővére. Meg is jött a sógora, egy hatfejű sárkány. Amint belépett a házba, emberré változott:

– Hú, emberszagot érzek!

– Mért ne éreznél, egész nap emberek között járok-kelek – válaszolta a felesége.

Itt is előkerült Jiván, meg is etették-itatták, aztán ez a sógor is megkérdezte:

– Jiván, hová készülsz?

– Elmegyek az asszony-padisah leányát feleségül venni!

Ez a sógor is megharagudott:

– Nem való az neked, mi hárman, a sógoraid is próbát tettünk, de nem sikerült – aztán hozzátette –, de hát, ha elmegy, hát menj!

Ő is adott egy ládát meg egy szálat a szakállából, a felesége meg egy gombolyagot:

– Csak a gombolyag után menj – biztatta.

Jiván meg nekivágott a gombolyag nyomába, s ahogy ment, mendegélt, egyszer csak elérkezett az asszony-padisah várához. Ahogy oda érkezett, elgondolkozott, hogy ugyan mi lehet a

ládákban? Ki is nyitotta őket. A legidősebbik sógor ládájából temérdek édesnél édesebb inni- és ennivaló jött elő. A másodikéból még finomabb dolgok. A legkisebb sógoréból pedig, ahogy belenézett, töméntelen katona sorakozott elő. Ahogy dobolni és muzsikálni kezdtek, kijöttek a városból az asszony-padisah katonái, és löni kezdték őket. Jiván katonái viszonozták a lövéseket. Jiván rájuk parancsolt:

– Menjetek vissza a ládába!

Jiván katonái erre mind visszabújtak a ládába, és Jiván maga is elrejtőzött, de addig keresték, míg megtalálták:

– Hát te miféle ember vagy? – kérdezték tőle. – Azért indultál útnak, hogy rászédjél minket? – Ezzel megragadták Jivánt, elvitték, és tömlőcbe csukták. Ott ült a tömlőcben Jiván, amikor zablisztból kevert reggelit hoztak neki. Jiván odament és félrelökte:

– Miért lökted fel? – tettek neki szemrehányást. Jiván így válaszolt:

– Nekem temérdek inni- és ennivalóm van! – Ezzel kivette az idősebbik sógora ládájából az ételt és italt, ettek, ittak, s úgy lerészegedtek, hogy dalolva táncra perdültek. Az étekhordó meg csak ámulva nézte.

– Miért nem jöttél vissza hamarabb? – faggatta az asszony-padisah.

– Ennek a Jivánnak csodálatos ételei és italai vannak – felelte az.

– Ide kell hívni Jivánt – követelte az asszony-padisah. Elő is kerítették Jivánt azonnal.

– Jiván, eladod-e a ládádat? – kérdezte az asszony-padisah.

– Eladom.

– Mit kérsz érte?

– Nekem pénz nem kell – válaszolta Jiván –, állítsd elém a lányodat, úgy, hogy a szoknyája széjjel legyen nyitva.

Mit lehetett tenni, a lányát egy óra hosszat Jiván elé állította, szoknyáját széjjelnyitva, aztán fogták a ládát és elmentek, Jivánt pedig visszacsukták a tömlőcbe.

Másnap megint zablisztlevest vittek Jivánnak. Jiván odament és félrelökte.

– Miért lökted fel? – korholták. Mire Jiván így válaszolt:

– Nekem temérdek inni- és ennivalóm van. – Ezzel kivette ládájából a sok inni- és ennivalót, megint ittak, ettek míg csak le nem részegedtek. Soká tartott a lakmározás, szemrehányást is tett az étekhordónak a padisah-asszony:

– Miért nem jöttél vissza hamarabb?

– Nem tudtam hamarabb jönni, ennek a Jivánnak – válaszolta az – a tegnapiénál is jobb étele-itala van.

– Ide kell hozni Jivánt – parancsolta az asszony-padisah. Elébe állították Jivánt:

– Jiván, eladod-e a ládádát?

– Eladom.

– Mennyit kérsz érte?

– Nem pénz kell nekem – válaszolta Jiván –, állítsd elém két óra hosszat meztelenül a lányodat.

Mit lehetett tenni, két óra hosszat meztelenül Jiván elé állították a lányt, aztán elvitték a ládát, s amikor elmentek, Jivánt megint visszavitték a tömlöcbe. Másnap megint zablisztlevest vittek neki:

– Most már csak ezt kell eszegetned – mondták szomorkodva.

– Mit kell sírni ezen – kérdezte Jiván, ezzel odament és fellökte az ételt. Elővette legkisebb sógora ládáját, újból ettek-ittak, táncoltak, muzsikáltak, jobban mint eddig. Sokáig maradt ott az étekhordó.

– Miért nem jöttél hamarabb? – vont a felelősségre az asszony-padisah.

– Ennek a Jivánnak még finomabb étele-itala van, muzsikálnak, s a rabok táncolnak rá.

– Ide kell hívni Jivánt – parancsolta az asszony-padisah.

Elő is hozták Jivánt. Megkérdezte tőle:

– Jiván, eladod-e a ládádát?

– Eladom.

– Mennyit kérsz érte?

– Pénzért nem adom el – válaszolta –, állítsd a lányodat három órán keresztül meztelenül elém.

Mit lehetett tenni, ráállt az alkura. Jiván pedig felnyitotta a ládát, ital- és ételhordó lányok jöttek, muzsikáltak, még az asszony-padisah is úgy megrészegedett, hogy táncra perdült. Közben a lány

és Jiván áttáncoltak a szomszéd szobába, és ott beszédbe elegyedtek:

– Szeretsz-e engem? – kérdezte Jiván.

– Szeretlek! – válaszolta a lány. Ezzel ketten elmentek aludni. Az asszony-padisah meg úgy lerészegedett, hogy csak másnap reggel ébredt fel. Mikor reggel megtudta, mi történt, iszonyú haragra gerjedt:

– Jiván, fejedet vétetem!

– Ha Jivánt kivégeztetted, engem se kímélj! – könyörgött a lánya.

Így hát nem ölette meg, hanem beleegyezett:

– Ha rá tudtál szedni, gondoskodj is róla!

Így aztán Jivánból padisah lett, az asszony-padisah pedig megöregedett. Egy szép napon így szólt Jivánhoz:

– Jiván, ezt a hombárt nyisd ki, meg ezt a hombárt is nyisd ki, de a harmadikat ne nyisd ki!

Elgondolkozott ezen Jiván, és elhatározta, hogy kinyitja azt a hombárt. Ki is nyitotta, bement és abban egy kilencfejű sárkányt talált megkötözve.

– Jiván – szólította meg a sárkány –, én téged háromszor meg foglak örvendeztetni, háromszor meg foglak ríkatni, csak egy pohár vizet adjál nekem!

– Hát adok én neked egy pohár vizet – könyörült meg rajta. Aztán kirántotta a kardját, és ahelyett, hogy a nyakát vágta volna le, elvágta a láncait, a sárkány meg kiment, felkapta Jiván feleségét, és eltűnt vele. Sírva fakadt Jiván:

– Megmondtam, hogy ne nyissam ki, én meg nem állhattam meg és kinyitottam. De elmegyek, és fufanggal visszaszerzem. – Fel is nyergelte a lovát, felült rá és addig lovagolt, míg csak el nem jutott a sárkányhoz. Az éppen nem volt otthon.

– Szökjünk meg, Jiván – kérlelte a felesége. Útnak is indultak.

Közben a sárkány lova megbotlott:

– Miért botlasz meg, te ló?

– Hogyne botlanék, amikor a feleségedet most szöktette meg Jiván!

– Utolérjük Jivánt?

– Ha én elmegyek és egy mérő zabot eszem, te meg lefekszel aludni, akkor is utolérjük!

A sárkány adott egy mérő zabot, maga ivott egy csésze teát, felnyergelte a lovát, felült rá, és Jivánt félúton utolérte.

- Jiván! miért viszed el a feleségem?
- Az én feleségem – válaszolta Jiván.
- Ha harmadszor is elviszed, leváglok.

Jiván meg sírva hazament, egy darabig élt-éldegélt otthon, aztán megint útnak indult. Megtalálta a feleségét. Megkérdezte:

- Régen ment el a sárkány?
- Bizony régen elment. – Ezzel útnak indultak. De a sárkány lova megbotlott:

- Miért botlasz meg?
- Hogyne botlanék, amikor Jiván megszöktette a feleségedet.
- Utolérjük-e?
- Utolérjük, ha én egy fél mérő zabot eszem, te meg teát iszol.

Adott egy fél mérő zabot, maga teát ivott, s még mielőtt a városba értek volna, utolérte:

- Ha másodszor is elviszed, leváglok, Jiván!
- De Jiván másodszor is útnak indult.

– Elment-e a sárkány – kérdezte a feleségét.
– A sárkány hál' istennek elment – ezzel lóra kapott Jiván meg a felesége, és elvágattak. A sárkány lova ismét megbotlott:

- Miért botlottál meg?
- Hogyne botlanék, mikor Jiván elvitte a feleségedet!
- Utolérjük Jivánt?

– Ha szélegyenest megyünk, elérjük. – El is érték Jivánt, le is vágta, aztán elégette. A sógorai megéreztek a szakállszáluk égett szagát, elindultak a szag után. Az egyik elment a halott-vízért, a másik elment az élet-vízért. A harmadik meg ott maradt őrt állni. Az összes hamut összegyűjtötték, a halott-vízzel hullaformát varázsoltak, az élet-vízzel meg feltámasztották. Jiván megszólalt:

- Hú, de hosszút aludtam.

– Ha mi nem lettünk volna, örökre elaludtál volna! Másodszorjára nem jöhetünk téged feltámasztani. De kérdezd csak meg a sárkánytól, hogy hol lakik a lelke?

Elment hát Jiván a feleségéhez, és azt tanácsolta neki:

– Komlóval készíts sört, s ha lerészegedik, kérdezd meg tőle, hol lakik a lelke?

Az így is tett:

– A lelked hol van? – kérdezte.

– Az én lelkem a söprű belsejében van – válaszolta a sárkány.

Nem tehetett mást Jiván felesége, átölelte a söprűt.

– Ha tudni akarod, hogy az én lelkem hol van, hát az nem a söprű belsejében van, hanem a lyukas bundában.

Az asszony erre a bundát ölelte magához:

– Nagyon szeretem a te lelkedet.

– Lám milyen ostoba vagy – szólt a sárkány –, hogyan lakhatna a lyukas bunda belsejében az én lelkem? A tengerben van egy ökör, az ökörben egy kacska, a kacsában egy tojás – ott van az én lelkem!

– A te lelked is jó helyen van – mondta az asszony, azután tovább érdeklődött:

– A lovunknak van-e utóda?

– Van bizony, egy öreg boszorkánynál csikó lett belőle.

– Elkötni lehet-e?

– Ha egy esztendeig valaki a nyáját őrzi, odaadja.

Így aztán Jiván kenyeret dugott tarisznyájába, és elindult nyáját őrízni. Mikor Jiván elérkezett az öreg boszorkányhoz, megszólította:

– Felfogadsz-e pásztornak?

– Felfogadlak, mennyit kérsz?

– Nekem pénz nem kell, ha egy csikót adsz, az elég lesz.

Felfogadták pásztornak. Élt ott egy lány, aki egyszer azt tanácsolta:

– Ha téged nyulat etetni küld, mikor a fészere ajtaján kijönnek, mindegyiket suhintsd meg.

Hát amikor a fészere alján kijöttek, mindegyiket megsuhintotta egy vesszővel.

Másik alkalommal a lány ezt a tanácsot adta:

– A kalácsot add a kutyának, a fekete kenyeret meg magad edd meg.

Jiván meg a fekete kenyeret adta a kutyának, maga meg a kalácsot ette meg. El is álmosodott a nyáj mellett, hogy azon nyomban elaludt. Amint napnyugtakor felébredt, látja, hogy a csikók nincsenek, mintha a föld nyelte volna el őket. Jiván sírva fakadt:

– Ki fog engem megsegíteni? Talán a csuka? – azzal lement a víz partjára. A csuka megszólította:

– Mi kell neked?

– Elvesztek a csikajaim!

– Nálam vannak mind – válaszolta a csuka. Összeszedte a maga népét, az összezt seregestül. A többi halakat meg kikergették a vízből, és azok egy szempillantás alatt mind csikók lettek. Jiván hazaterelte valamennyit:

– Hogy őrizted a nyáját?

– Jól őriztem, mind megvan.

Másnap reggel amint felkelt, az öregasszony megint elküldte Jivánt a csikókat legeltetni. A csikóknak, míg ő aludt, megint nyoma veszett.

– Ki fog engem megsegíteni? Talán a méh?

A méh így szólt:

– Mi kell neked?

– Elvesztek a csikajaim!

– Azok nálam vannak a kasban! – Ezzel kikergette őket a kasból, azok valamennyien csikók lettek, Jiván meg hazaterelte őket.

– Hogyan őrizted a nyáját? – kérdezte a vén banya.

– Valamennyit hazatereltem – felelte Jiván.

Másnap reggel megint kiment legeltetni. Ahogy odaért, lefeküdt, és mindjárt el is aludt. Ahogy felkelt, hűlt helyük volt csak a csikóknak. Sírva fakadt Jiván:

– Ki fog megsegíteni, talán a farkas?

Megkérdezi a farkas:

– Mi kell?

– Elvesztek a csikajaim!

– Ide fogjuk terelni őket – és valamennyit visszaterelte, Jiván meg hazavitte őket.

– Minden parancsodat teljesítettem, odaadod-e a csikót? – kérdezte Jiván.

– Egy mérő búzát kell elvetned, megszántanod, felboronálnod és learatnod úgy, hogy egy szem se vesszen el – toldotta meg a boszorkány.

Hát elvetette a búzát, összeboronálta, majd elkezdte gyűjteni. Jiván sírva kérdezte:

– Hogyan tudnám ezt mind összegyűjteni? A veréb segítségemre jön-e?

Odamegy a veréb és kérdi:

– Mi kellene?

– A búzát felgyűjteni!

Összegyülekeztek a verebek, elkezdtek felgyűjteni a búzát, meg is töltöttek vele egy mérőt. Az öreg boszorkány megolvasta:

– Minden szem megvan! – Ezzel kihozott tizenkét csikót:

– Amelyik megtetszik neked, elviheted!

Jiván így töprengett:

– Honnan tudhatnám meg, melyik annak a lónak a fia? Talán a nyúl segít. – A nyúl meg így szólt:

– Majd én megmutatom. – Azzal átbújt az egyik csikó hasa alatt.

Jiván erre így szólt:

– Ezt viszem el! – El is vitte, s eljutott a tenger partjára.

Amikor odaérkezett, megkérdezte a halászoktól:

– Van itt vízbéli ökr?

– Van bizony – válaszolták a halászok. A vízbéli ökröt hálóval kihalászták, s a kacsát kibújt belőle. A kacsát levágták, kibújt a tojás. De a tojás visszaugrott a tengerbe.

– Ki fog megsegíteni, talán a csuka? – töprengett Jiván. Elő is termett a csuka:

– Mi kell?

– A tojás visszaugrott a tengerbe! – A csuka összeszedte a népét, leghátul a sánta rák mászott.

– Te meg miért nem értél ide hamarább? – kérdezte.

– Egy tuskóba botlottam, nem tudtam keresztülvágni rajta.

– Ez a tojás lesz, ez kell nekünk. – Kihozták a tojást, Jiván a zsebébe dugta és elindult. Ahogy elérkezett a sárkányhoz, annak már csak leheletnyi ereje volt. Jiván a tojással megütötte, és a sárkány azon nyomban elpusztult. Jiván meg elvitte haza a feleségét. Azóta is boldogan élnek.

A mese a tölgyfa tetején. Én magam a hársfa tetején.

LEVESTÉSZTA-HŐS

Élt egyszer egy öregember meg egy öregasszony. Nem volt gyermekük, hát elment az öregasszony egy javasemberhez. Az azt tanácsolta:

– Levesbevaló lisztből kell gyermeket gyúrni, azután letakarni fehér kendővel, és ember támad belőle, és beszélni kezd.

Hazajött az öregasszony a javasembertől, levesbevaló lisztből emberformát gyúrt, az megszólalt és járni kezdett. A gyermek nőtt, növekedett, amikor már megnőtt, egy szép napon így szólt:

– Nem való nekem itt élnem. – Ezzel útnak indult. Az úton meglátott egy tölgyfát, amely igencsak nagy volt. A tölgyfa belsejéből egy hang ezt parancsolta:

– Bárki is légy, eressz ki engem!

Ő meg kieresztette a tölgyfa belsejéből.

– Én vagyok a Tölgyfa-hős! – mondta. Ezután a Levestészta-hős meg a Tölgyfa-hős tovább mentek. Odaérkeztek egy jávorfához. A jávorfa belsejéből egy hang megszólította:

– Eressz ki engem! – Kieresztették hát a Jávorfa-hőst, s most már hárman mentek tovább. Elérkeztek egy várhoz. A várban leöltek egy ökröt, és megfőzték ebédre. Megették az ebédet, azután ketten elmentek vadászni, a Jávorfa-hős otthon maradt ételt főzni. Ahogy megfőzte az ételt, odajött a vár gazdája, egy fél kar hosszúságú öregember, a szakála a földet söpörte. Az öreg megkérte:

– Vigyél be engem a válladon!

A Jávorfa-hős a vállára vette és bevitte.

– Adjál az ételből ennem! – kérte az öreg.

Hozzálátott, az egészet megette, meg még az ökör levágása miatt is megharagudott, és Jávorfa-hőst jól eldöngette. Ahogy elment, Jávorfa-hős még egy ökröt levágott, és feltette főni. Még meg sem főhetett az ebéd, megjöttek társai, Levestészta-hős meg Tölgyfa-hős.

– Mért nem kész még az ebéd? – kérdezték.

– A széngáz megártott – válaszolta Jávorfa-hős.

Ők aztán megfőzték az ebédet, megették és lefeküdtek aludni.

Másnap reggel, mikor felkeltek, Levestészta-hős meg Jávorfahős mentek el, Tölgyfahős maradt otthon ebédet főzni. Amint az ebéd megfőtt, odajött a fél kar hosszúságú öreg, a vár gazdája:

– Vigyél be engem a válladon!

Mivel Tölgyfahős nem vitte be, bement maga, hozzáfogott az ebédhez, és mind megette. Mikor megette, Tölgyfahős perelt vele:

– Miért etted meg? – Az öreg csak megharagudott megint, őt is jól megverte, azzal elment. Amint elment, Tölgyfahős megint levágott egy ökröt, elkezdte az ebédet főzni, de az ebéd még meg sem főhetett, már megjöttek társai, Levestészta-hős meg Jávorfahős:

– Hát az ebéd mért nincs kész? – kérdezték.

– A széngáz megártott – válaszolta. Megfőzték hát az ebédet, lefeküdtek és aludtak. Reggel, amikor felkeltek, Levestészta-hős maradt otthon ebédet főzni. Levestészta-hős csak főzi az ebédet, már meg is főtt, amikor odajött a vár gazdája, a fél kar hosszú öreg. Őt is kéri:

– Vigyél be a válladon engem!

– Ha vendég jön, maga jön be – válaszolta. Hát bejött a házba.

– Etess meg az étellel – kérte az öreg.

– Nincsen ebéd neked – válaszolta Levestészta-hős. Az öreg megharagudott, és verekedni kezdtek. A Levestészta-hős meg megragadta a fél kar hosszú öreget, és a szakállánál fogva odakötötte egy fához. Az meg kirángatta a szakállát, és elfutott. Nemsokára megjöttek társai, Jávorfahős és Tölgyfahős.

– Lám én megfogtam a ti széngázotokat. Már előző nap is megmondhattátok volna. – Meg is ebédeltek mindhárman, aztán együtt elmentek vadászni. Egyszer csak megláttak egy házat. Bemennek, hát ott dalol is, sír is valami.

– Te kiféle-miféle vagy?

– Én a padisah lánya vagyok.

Kiszabadították, és most már négyen mentek. Megláttak az úton egy lyukat.

– Le kéne ereszkedni, és megnézni mi van ott – tanakodtak.

De egyik sem akart bemenni. Azt mondták Levestészta-hősnek:

– Te vagy az erős, hát te menjél le. – Gondolt egyet Levestészta-hős, elvállalta, hogy lemegy. Leereszkedett egy láncon. Mikor a lánc

feléhez ért, amazok fent elszakították, és ő ájultan alázuhant. Aztán magához tért, és elindult egy út mentében. Odaért egy vörösréz házhoz. A vörösréz házban egy lány megszólította:

- Ki vagy te?
- Én vagyok a Levestészta-hős.
- Segítenél-e rajtam?
- Hogyan segíthetnék?
- Engem elragadott egy háromfejű sárkány, ezt kell megölnöd – válaszolta a lány.
- Hogyan lesz ehhez elég erőm? – kérdezte Levestészta-hős.
- Van nekünk egy csöbörre való erőt adó vizünk meg egy csöbörre való erőt apasztó vizünk. Jobb felől van az erőt adó, balról meg az erőt apasztó. Azokat fel kell cserélni.

Fogta Levestészta-hős a csöbröket és megcserélte. Nemsokára megjött a háromfejű sárkány, és az erőt adó víz helyett az erőt apasztóból ivott, úgyhogy megcsappant az ereje. Aztán verekedni kezdett a sárkány meg a Levestészta-hős. Levestészta-hős a sárkány mindhárom fejét levágta. Aztán a lány így szólt:

- Én is veled megyek!

Levestészta-hős erre azt válaszolta, hogy van neki már kedvese. Ezzel elment. Egyszer csak odaért az ezüstházhoz. Az ezüstházban megszólította egy leány:

- Segítenél-e rajtam?
- Hogyan segíthetnék?
- Engem elragadott a hatfejű sárkány, azt kell megölnöd!
- Aztán hogy lesz ehhez elég erőm?
- Van nekem egy csöbör erőt adó vizem meg egy csöbör erőt apasztó vizem. A jobbfelőli az erőt adó, a balról való az erőt apasztó. Ezeket fel kell cserélni.

Levestészta-hős az erőt adót megitta, az erőt nem adót meg a helyébe tette. Meg is jött nemsokára a hatfejű sárkány, megitta az erőt apasztó vizet, aztán elkezdtek verekedni. Levestészta-hős egy csapással levágta a sárkány három fejét, még egy csapással levágta másik három fejét. Ahogy a sárkányt megölte, a lány így szólt:

- Én is veled megyek.

Levestészta-hős erre azt válaszolta, hogy neki már van kedvese. Maga indult tovább. Ahogy odaért az aranyházhoz, az aranyházban

egy lány ül sírva:

- Miért sírsz lányom?
- Engem egy kilencfejű sárkány ragadott el, segítenél-e rajtam?
- Nem lesz elég az én erőm – bizonytalankodott Levestészta-hős.

– Van nekem erőt adó vizem, meg erőt apasztó vizem is van. Igyál hát erőt adó vizet! – biztatta a lány.

Ivott az erőt adó vízből, az erőt apasztót meg a helyére tette. Nemsokára megjött a kilencfejű sárkány, az erőt adó víz helyett az erőt apasztó vízből ivott, azután elkezdtek verekedni. Levestészta-hős egyszer hozzávágott, három feje hullt; másodszor hozzávágott, másik három feje hullt. Harmadjára hozzávágott, a maradék három feje is lehullt. Megölte hát a Levestészta-hős a sárkányt. A lány meg kérlelte:

– Vigyél engem is magaddal! – A Levestészta-hős erre azt válaszolta, hogy van neki kedvese. Ezzel továbbállt.

Ahogy ment-mendegélt elérkezett egy faluba. Ott bement egy öregasszonyhoz, aki éppen tésztát dagasztott:

– Néném, miért dagasztol víz nélkül? – kérdezte Levestészta-hős.

– Jaj, nincs nekünk vizünk, nem ad nekünk a sárkány!

– Majd én elmegyek hozzá, meglátjuk, ad-e vizet?

El is ment egy vödörrel, merített a kútból, megkérdezi a sárkány:

– Hát ez meg kicsoda?

– Vendég – válaszolta Levestészta-hős. De a vizet csak nem vihette hazáig, mert közben elkéreggették a szomszédok. Erre megint elindult vízért. Amikor odaért, megint megkérdezte a sárkány:

– Hát ez meg kicsoda?

– Vendég! – válaszolta Levestészta-hős, vitte is a vizet, de megint nem ért haza vele, mert a szomszédok kimeregették útközben. Elment hát harmadszor is:

– Hát ez ki? – kérdezte a sárkány.

– Vendég.

– Vendég nem így jön – mondta a sárkány. Erre Levestészta-hős megfogta a vödör kampójával, elkezdtek verekedni, levágta a sárkány fejét, és otthagya. Amint a sárkány kimúlt, bőven jött a víz a

kútból, és az összes ember örvendezett. Azonnal széthordták a vizet, és kérdezősködtek:

- Ki cselekedte nekünk ezt a jót?

- A Levestészta-hős jött el! – vették körül a népek, és megkérdezték:

- Mivel háláljuk meg neked?

- Nem kell nekem semmi, a felső világra szeretnék kijutni – válaszolta Levestészta-hős.

Erre azt tanácsolták:

- A keresztútnál van egy nagy fa, a nagy fa tetején van egy sasmadár, a sasmadár majd felvisz a felső világba.

Elment Levestészta-hős a sasfészekhez, de a sasmadár nem volt otthon, csak a fiókái:

- Nincs itthon anyánk.

- Hová ment anyátok?

- Egy háromfejű sárkány megfenyegetett, hogy felfal minket, anyánk félelmében elmenekült.

- Hát majd én megmentlek titeket – ígérte Levestészta-hős. Azzal gyepet vágott, a gyepből sáncot készített, a sáncot bekerítette, ő maga meg beült a sasfiókák közé.

Megjött a sárkány.

- Engem becsaptak, ez már begyepesedett, mind benőtte a fű – mondta, és visszafordult és elment. Amint a sárkány elment, Levestészta-hős a sánckerítést szétdobta, mire megjött a sasmadár:

- Hát titeket ki mentett meg?

- Minket Levestészta-hős mentett meg – mondták a fiókák.

- Levestészta-hős! Hogyan mentetted meg őket?

- Gyepet vágtam, sáncot készítettem, és a sárkány nem látta meg őket!

Megkérdezte a sasmadár:

- Mivel hálálhatnám ezt meg neked?

- Nem kell nekem semmi, csak a felső világra szeretnék kimenni.

- Hát kiviszlek, de negyven hordó hús és negyven hordó víz kell.

Elment hát a faluba, és megkérdezte az embereket:

- Adnátok nekem negyven hordó húst és vizet?

- Örömet adunk – válaszolták mind. Elvitték a negyven hordó húst és a negyven hordó vizet a sasmadárhoz, kötéllal

összekötötték, és keresztben a hátára tették. Ezután Levestészta-hős is felült a sasra. Mikor a víz felé nézett, vizet adott neki, amikor a hús felé nézett, húst adott neki. A megüresedett hordókat meg leeresztette.

Mikor már majdnem felértek, így szólt a sasmadár:

- Elfogyott a hús, megéheztem. Ledoblak, Levestészta-hős!
- Ne dobj le – könyörgött, és a saját lábikrájából vágott neki.
- Micsoda húst adtál nekem utoljára? – kérdezte a sas.
- A lábikrámból vágtam le neked.

– Ha nem vágtad volna le nekem, akkor is feljöttem volna – azzal kiköpte, és a lábikrát visszarakasztotta. A sasmadár még a tollával is megdörzsölte, és az azon nyomban meggyógyult. Ezután a sas így szól:

– Amott van tizenkét fiatal tölgyfa, menj oda a tizenkét tölgyfa mellé, és kötd meg magad hozzájuk, úgy feküdj le.

Levestészta-hős így is tett, a sasmadár pedig felemelkedett a magasba, és sebesen alászállott egy szélforrataggal. Az olyan volt, hogy az összes házak összedőltek, az erdei fák meghasadtak, a forrataggal a fák kicsavarodtak. Tizenkét nap múlva eloldozta magát Levestészta-hős, odament az elhagyott helyre, ott megtalálta a házból kihozott lányt, Tölgyfa-hőst és Jávorfahőst.

– Ti miért taszítottatok a lyukba? – vonta kérdőre őket.

Aztán ölre kaptak, Levestészta-hős levágta Tölgyfa-hőst és Jávorfahőst, a lányt meg elvette feleségül, és még máig is élnek.

A mese a tölgyfa tetején, magam a hársfa tetején.

A RÉZMEDVE

Volt egy padisahnak három fia. A legkisebb együgyű volt, de igen erős.

Ennek a padisahnak volt egy híres fűzfáskertje. A kertből minden este elveszett egy lova. Megparancsolta hát a fiainak, hogy őrizzék.

Először a legidősebb fia ment őrségbe. Őrködött, őrködött – hajnalra elaludt. Mikor felébredt, hazament anélkül, hogy látott volna valamit.

Utána a középső fiú ment ki. Ez is anélkül tért haza, hogy bármit is látott volna.

Őt a legkisebb követte. Mikor odaért, elaludt. Miután aludt egyet, hajnalhasadáskor felkelt, és őrködni kezdett. Amint ott őrködött, egyszer csak éles hang hallatszott, egy rézmedve egy lovat elkapott, és egy szempillantás alatt magával vitte egy földhasadékon át. Látja ezt a padisah fia, gyorsan egy karót szúrt arra a helyre. Aztán az apjához ment, hogy elmondja, mit látott. Mikor az apja megtudta, ásatni kezdett azon a helyen. Ahogy ott ástak, egy betemetett lyukat találtak. A padisah legkisebb fia elindult, hogy a lyukban megkeresse a rézmedvét.

Ment, mendegélt, egy rézhídat talált. Átment a rézhídon és egy rézházra lelt. A rézházban egy rézleány ült. Amint a lány meglátta őt, így szólt:

- Azonnal menj el innen, ha megjön a rézmedve, megöl téged!
- Nem félek én a rézmedvétől, én ölöm meg őt! – felelte emez.

A lány ekkor egy réztojáást adott neki, hogy később erről tudja majd, hogy a fiú nála járt.

A padisah fia ment tovább, és egy ezüstházra talált. Az ezüstházban ezüsthány ült. Ez a lány ezüsthányt adott neki, úgy bocsátotta el.

Ahogy tovább ment, aranyházhoz ért, aranyházban aranyleány ült.

– Azonnal menj el innen, ha megjön a rézmedve, rögtön megöl téged! – szólt a lány. Ő aranytojáást adott neki.

A padisah fia immár három tojással ment tovább. Ahogy ment, mendegélt, egy faházhoz ért. A ház belsejében nem volt senki.

Bement a házba, hát váratlanul a medve is megjelent. A padisah fia megijedt, gyorsan elbújt. A medve meg így szólt, amint belépett:

– Húha! Emberszagot érzek! Gyere elő, de ha nem jössz is, mindenestől megeszlek!

Az félve előlépett.

– Verekedjünk meg, melyikünk lesz a győztes? – javasolta a medve.

– Előbb vessünk sorsot, hogy kié legyen az első ütés! – felelte.

Sorsot vetettek, a medvének kellett először ütnie.

Mikor a medve ütött, a padisah fia lehajolt, a medve ütése elszállt felette. Aztán ő ütött – a medve rögtön elterült. Még egyet ütött – a medve kimúlt. Ekkor az előbbi három lányt magához vette, és elindult, hogy visszatérjen fenti otthonába.

Amikor a nyíláshoz értek, kötelet engedtek le nekik, hogy azon másszanak fel. Először a lányokat húzták fel, majd a padisah fiának is leengedték a kötelet. Mikor az már majdnem felért, visszaengedték, mert azt hitték, hogy a medve jön fel.

A padisah fia visszaindult az előbbi úton. Ahogy ment, mendegélt, csattogó hangot hallott. A hang irányába fordult. Mikor közelebb ért, látta, hogy egy vak öregember gabonát csépel. Megszólította az öreget:

– Erőt, egészséget, te vak öregember!

Ez meg így válaszol:

– Jó, hogy vaknak szólítottál, különben nyomban bekaptalak volna! Most már gyere, küzdjünk meg, melyikünk lesz a győztes?

A padisah fia fölkapta az öreget, megpenderítette és a földhöz vágta. Az öreg így szól:

– Én is erős vagyok, de te aztán jó erős vagy! Kérjél tőlem bármit!

A padisah fia azt kérte, hogy vigye fel őt a napvilágra.

– Fogd ezt a kardot, és menj ezen az úton. Találkozni fogsz egy hatfejű sárkánnyal, majd meg egy kilencfejűvel. Vágd le a fejüket, aztán kijutsz a napvilágra – mondta az öregember.

A padisah fia elindult, és úgy is lett, ahogy az öreg mondta. Először egy hatfejű sárkány jött vele szembe szelet-vihart támasztva. Kardjával felé suhintott – a sárkánynak mind a hat feje lehullott. Ahogy ment tovább előre, egy sokkal félelmetesebb, kilencfejű sárkány közeledett felé sötét fekete vihart kavarva. Mikor

odaért, a padisah fia suhintott egyet a kardjával, és a sárkánynak mind a kilenc feje lehullott. Ő meg felfogott egy sárkányfejet, és visszatért vele az öreghez. A sárkányfejjel bedörzsölte az öreg szemét, a vak öreg visszanyerte a látását. Az öreg aztán így szólt:

– Most már azon az úton menj! Ha azon az úton mégy, egy sasfészekre találsz. A sas majd felvisz téged a napvilágra.

A padisah fia elvált az öregtől. Ahogy ment, mendegélt, megtalálta a sasfészket. A fészekben sasfiókák voltak, sárkánykölykök bántották őket. A padisah fia a sárkánykölykökkel is végzett. Kis idő múlva a sas maga is odarepült, mint a szélvész. Mikor megérkezett, megkérdezte a fiókáitól:

– Ki ez, aki itt van? Nyomban megölöm!

A fiókák megnyugtatták anyjukat:

– Válj egy kicsit! Ne siess annyira megölni! Ez a micsoda megmentett minket a haláltól.

Aztán elmesélték anyjuknak, hogy mentette meg őket a padisah fia. A sas ezután már nem bántotta őt. Majd emberi nyelven így szólt:

– Kérhetsz tőlem bármit!

– Nekem a napvilág kell! – mondta a padisah fia.

Ekkor a sas megkérte, hogy menjen, és hozzon egy levágott ökröt meg egy hordót, benne negyvenvödörnyi vízzel. A padisah fia meghozta, amit a sas kért. A sas meg kiterítette szárnyait, egyik szárnyára az ökör húsát tette, másakra a vizet, a padisah fiát pedig középre ültette. Aztán szelet-vihart kavarva fölfelé repült, a napvilág felé.

Repülés közben a sas hol egyik oldalra fordult, hogy a húsból egyen, hol a másik oldalra, hogy a vízből igyon. De egyszer csak elfogyott az enni-innivaló; a sasnak meg fogytán volt az ereje. A padisah fia ekkor vágott a saját combjából, azzal etette meg a sast. A sas nagy kínlódva felért vele a napvilágra.

Mikor fölértek, a padisah fia a sas előtt szégyenkezve takargatta magát, minthogy hiányzott a combjából. A sas észrevette, megdörzsölte szárnyával a combot, és az rögtön meggyógyult. Aztán megkérte a padisah fiát, hogy kicsit menjen arrébb, és mihelyt arrébb ment, erős szárnycsapásokkal szélvészként elszállt.

A padisah fia ezután visszatért otthonába. Otthon meghallotta, hogy az emberek ezt beszélték: „Bizony, bizony, a padisah fia három lányt szabadított ki a rézmedve fogságából, rajta kívül nem is veheti el más a lányokat, de ő meg eltűnt, semmi hír róla.” Hogy ezt meghallotta, tüstént az apjához ment. Az apja felismerte, előhívatta a lányokat, és a fiaihoz adta. Nagy evést-ivást csaptak, mindnyájan vigadtak, ma is élnek, ha meg nem haltak.

A szóbeszéd a kapu tetején, a mese az oszlop tetején.

PIGE ÉS HIRHIM

Élt egyszer régen egy öregasszony meg egy öregember. Hét fiuk volt, a legidősebb tizenhét éves, a legfiatalabb tizenkettő.

Az öregasszony és az öregember nagyon szegények voltak, csak egy főre elegendő osztásföldjük volt. Ebből bizony nem lehetett jóllakatni a gyerekhadat, ezért a legidősebb fiú fogta a hat öccsét, elhatározták, hogy odamennek, ahol van munka. Megkérte az anyját a legidősebb fiú:

– Anyám, ha a nyolcadik gyermeked fiú lesz, akassz egy árat a kapufélfa tetejére. Ha kislány, akkor meg egy orsót.

– Jól van – ígérte az anya a fiainak.

Elbúcsúztak a fiúk a szüleiktől, elindultak, hogy új földet keressenek.

Három hónappal azután, hogy a fiúk elindultak, az anyjuknak lánya született. Az anyjuk orsót akasztott a kapufélfa tetejére.

A kislány, mikor már hét-nyolcéves volt, ki-kijárt az utcára. A kislányt Hirhimnek hívták. Ha kiment játszani, azt mondták neki az utcán:

– Neked régen hét bátyád volt, valahová elvándoroltak.

Hirhim megkérdezte az anyjától:

– Anyám, van nekem hét bátyám?

Az anyja nem mondta meg. Később egyszer Hirhim kenyeret kért az anyjától az ablakon át. Mikor az anyja adta a kenyeret, Hirhim a kezére csukta az ablakot, és megkérdezte:

– Anyám, mondd meg az igazat: volt nekem hét bátyám?

Akkor az anyja megmondta:

– Igen lányom, volt. De mert nem volt mit enni, és mert nekik nem adtak földet, elmentek hét tengeren túlra földet keresni.

Élt-éldegélt az öregasszony és az öregember, egyre jobban elszegényedtek, már betevő falatjuk se volt – nagy volt az adó.

Hirhim megkérte az anyját:

– Anyám, süssél nekem lepényt anyatejjel! A bátyáimhoz akarok menni!

Az anyja megsütötte. Hirhim a lepényt bevarrta az inge gallérja mögé, és elindult a bátyjai után.

Ment az úton egy Pige nevű lány, megkérdezte Hirhimtől:

– Veled mehetek-e?

– Én, Pige, nagyon messzire indultam. Van hét bátyám, hét tengeren túlra mentek, hozzájuk igyekszem – felelte neki Hirhim.

Minthogy mindkettejük élete igen szegény volt, Pige is, Hirhim is rászánták magukat az útra.

Hirhimet az anyja egy tyúkkal, egy kakassal és egy kutyával indította útnak. Ezután Hirhim Pigével folytatta az útját.

Mentek, mendegéltek, nagyon sok mérföldet megtettek, mi-kor egy nagy tengerhez értek. Micsoda hőség volt! Pige így szólt:

– Menj előre, Hirhim, a vízbe, magadban könnyebb lesz menned!

Hirhim bement a vízbe, Pige pedig magára öltötte Hirhim új ingét. Mikor kijött a vízből, látta Hirhim, hogy Pige felvette az ingét. Hangosan szólította az anyját:

– Anyám, Pige felvette az ingem, nekem a saját ócska ingét hagyta!

Az anyja felelt:

– Tüstént add vissza az ingét a gyerekek!

Pige erre kicserélte az ingeket, mindegyik a sajátját vette fel.

Elindultak át a tengeren. Hirhim énekelt:

*Ugass, kutyám, ugassál,
Kárálj, tyúkom, káricsálj,
Kakasom, kukorékolj!*

A kakas énekelt, a tyúk kárált, a kutya ugatott, úgy keltek át a tengeren.

Mentek tovább, egyre mentek, sok ezer versztát megtettek, újabb tengerhez értek. Hirhim megint énekelt:

*Ugass, kutyám, ugassál,
Kárálj, tyúkom, káricsálj,
Kakasom, kukorékolj!*

A második tengert is átszelték. Megint mentek néhány ezer versztát, ekkor a harmadik tengerhez értek. Mikor odaértek, nagy hőség volt, hát fürdeni kezdtek. Pige hamarabb jött ki a vízből, és megint felvette Hirhim ingét. Hirhim kiabált az anyjának:

– Anyám, Pige az én ingem vette magára!

– Tüstént add vissza! Tüstént add vissza! – kiáltotta az anyja.

Pige levette és visszaadta Hirhimnek az inget. Míg szelték át a tengert, Hirhim énekelt:

*Ugass, kutyám, ugassál,
Kárálj, tyúkom, káricsálj,
Kakasom, kukorékolj!*

A harmadik tengeren is átkeltek. Egyre csak mentek, egyre csak mentek, sok ezer mérföldet megtettek, egy másik tengerhez értek. Hirhim megint énekelte énekét:

*Ugass, kutyám, ugassál,
Kárálj, tyúkom, káricsálj,
Kakasom, kukorékolj!*

A kutyája ugatott, a tyúkjá kárált, a kakasa énekelt, átkeltek a tengeren. Egyre mentek, mendegéltek, egy hónapig meg se pihentek, az ötödik tengerhez értek. Pige és Hirhim fürödni kezdtek, nagy volt a hőség ott is. Pige hamarabb jött ki a vízből, és felvette Hirhim új ingét, a sajátja nagyon rongyos volt. Mikor Hirhim kijött, sírva fakadt.

– Add ide, Pige, add vissza az ingemet! Öltözz a saját ringyed-rongyodba! – mondta.

Az nem adta vissza. Hirhim ekkor kiáltott az anyjának:

– Anyám, Pige nem adja vissza az ingemet!

– Tüstént add oda, tüstént add oda! – felelte az anyja.

Erre Pige levette Hirhim ingét. Hirhim énekelt:

*Ugass, kutyám, ugassál,
Kárálj, tyúkom, káricsálj,
Kakasom, kukorékolj!*

A kakasa énekelt, a tyúkjá kárált, a kutyája ugatott – ezt a tengert is átszelték. Megint mentek, mendegéltek, a hatodik tengerhez értek, ezen is átkeltek. Végül a hetedik tengerhez értek. Ott még nagyobb volt a hőség, bementek hát a vízbe hűsölni. Már nem sok maradt hátra, hogy elérjenek a másik parton lévő hét testvérig, ezért elvonultak mosakodni, tisztálkodni.

Mikor megfürödtek, tisztálkodtak, megmosakodtak, Pige ismét előbb jött ki a vízből, elvette Hirhim ingét. „Piszkos a gallérja” – mondta, letépte a gallért, úgy vette az inget magára. Mikor Hirhim is kijött a vízből, látta, hogy Pigen van az inge. Kérte Pigtől:

– Add vissza az ingemet, különben hogy megyek a bátyáimhoz a te ringyes-rongyos ingedben?

Pige nem adta oda. Hirhim elkiáltotta magát:

– Anyám, Pige nem adja ide az ingemet!

De az anyja hangja ezúttal nem hallatszott, mert az ing gallérjával Pige letépte a lepényt is és elhajította. Sírt Hirhim két napig, háromig, egyre csak azt hajtogatta: „Ringyes-rongyos ingben a bátyáim nem engednek a házukba!”

Pige énekelt:

*Ugass, kutyám, ugassál,
Kárálj, tyúkom, káricsálj,
Kakasom, kukorékolj!*

De sem a kutya nem ugatott, sem a tyúk nem kárált, sem a kakas nem énekelt. A tengeren sem tudott átkelni, mert ez csak az állatok hangjára sikerülhetett.

Így szólt Pige Hirhimhez:

– Énekelj te, különben nem tudunk átkelni! Mikor érkezünk meg, ha itt veszteglünk a tengerparton?

Hirhim így válaszolt:

– Add az ingemet! Akkor énekelek, másképp nem!

– Ha azt akarod, hogy a bátyáidhoz érjünk, énekelj! Az inget akkor sem adom oda, ha itt halok is meg, hát jobb, ha nem rísz! – mondta Pige.

Sírt még egyet utoljára Hirhim, még egyszer kérte az ingét.

– Ne kérd az inget, úgyse adom! – felelte Pige. – Ha a bátyáidhoz akarsz érni, énekelj gyorsabban, hogy átkelhessünk! Ha nem te énekelsz, nem tudunk átjutni a tengeren!

Hirhim erre énekelni kezdett:

*Ugass, kutyám, ugassál,
Kárálj, tyúkom, káricsálj,
Kakasom, kukorékolj!*

Egy pillanat sem telt el, sikerült átszelniük a tengert; a kakas énekelt, a kutya ugatott, a tyúk kárált.

Mentek, mendegéltek, egy sűrű erdőhöz értek, az erdőben egy házikót vettek észre. A ház irányába indultak, be akartak menni. Odaértek. A házban észrevették a jöttüket, eléjük mentek.

– Az lesz a húgunk, aki az új inget viseli. Aki a régit, az nem rokonunk, be se engedjük a házba – mondták, és Pigét engedték be. Hirhim kint maradt.

Etették, itatták Pigét, az meg így szólt:

– Ha a kinti útitársamhoz mentek, az azt fogja lóditani: „Bátyáimhoz jöttem.”

Kimentek, vetettek élelmet Hirhimnek a vályúba.

Mikor mondta Hirhim: „Én vagyok a húgotok”, nem hitték el neki.

A legidősebb fivér elküldte Hirhimet lovat itatni. Hirhim kiért a vízmosáshoz, és miközben a lovat itatta, ezt énekelte:

*Igyad, igyad, bátyám lova,
Víznek tiszta gyöngyét;
Legeld, legeld, bátyám lova,
legelőnek zöldjét.*

Mikor megetette, megitatta a bátyja lovát, hazatért. Utána a másik bátyja küldte a lovát itatni. Ezt a lovat is megetette, megitatta, miközben egyre énekelt, aztán hazatért. Míg így a bátyja őt küldte lovat itatni, Pige tiszteletére, akit a húguknak tartottak, nagy vendégséget csaptak.

Mikor a legkisebb testvér lovát ment itatni, az észrevétlenül követte. Hirhim énekelni kezdett, amikor kiért:

*Igyad, igyad, bátyám lova,
Víznek tiszta gyöngyét;
Legeld, legeld, bátyám lova,
legelőnek zöldjét.*

A bátyja észrevétlenül figyelte. Hirhim a lovat megitatta, majd a jó fűre vezette, megetette, közben meg csak zokogott:

– Nem ismernek el testvérüknek, pedig ha tudnák, hogy én vagyok a húguk, engem vendégelnének meg, és Pige gondjaira bíznák a jószágot!

A bátyja hamarabb hazatért, és elmondta a többi testvérének:

– Ez a mi vendégünk nem a mi hűgünk, a mi hűgünk az, aki a lovat legelteti. Utánamentem és kilestem, ahogy járkált és zokogva énekelt.

Hirhim hazavezette a lovat, bekötötte az istállóba és egyre csak zokogott:

*Hirhim nem lesz herceglány,
Pige nem lesz szolgálány,
Új gyolcsingem rajta van,
Rajtam régi rongya van,
Nem derül ki igazam.*

Meghallotta két bátyja a zokogását. Behívták Hirhimet, töviről hegyire kikerdezték, és nyomban felismerték, hogy Hirhim az ő édeshűgük. Tiszteletére rögtön nagy vendégséget csaptak.

– Miért szántad el magad, hogy idejössz? Hisz nagyon messze vagyunk, úgy kimerültél, hogy belehalhattál volna – mondták a bátyjai.

– Otthon a szűléinktől, mint ahogy másoktól is, elvették a földet, a gazdagoknak adták. Egy tizednyi szántóföldünk sem maradt, így hát idejöttem, hátha itt jobb lesz – felelte Hirhim.

A bátyjai szegény emberek voltak, de nagyon gazdag emberek lányait vették feleségül. A sógornői egy csöppet sem szerették a lányt.

Egyszer az egyik bátyja a városba ment a vásárra. A sógornői Hirhimet a vízmosáshoz vitték, egy fához kötözték, hogy ott pusztuljon el, ők maguk meg hazatértek.

Mikor a bátyja jött hazafelé a városból, gondolta, hogy letör egy vesszőt, beljebb ment kicsit az útról. Meglátta az édeshűgát a fához kötözve. Odament hozzá, kifaggatta. A hűga elmondta, kik kötözték őt ki. A bátyja eloldozta Hirhimet a fától, a szekereire ültette és hazavitte.

Mikor beszámolt a bátyjainak, akik otthon ültek a feleségükkel, azok így szóltak a feleségükhöz:

– Ti a szegények ellenségei vagytok; mától fogva nektek nem világít többé a nap!

Ezzel megfosztották feleségeiket a világ világától – megölték őket.

Pigének pedig, mert becsapta őket, ezt mondták:

– A magad napját magad nézd, most már elmehetsz!

Pige kérlelte őket, de végül őt is magára hagyták.

RAJTA, FURKÓ!

Valamikor réges-régen élt egyszer egy kereskedő a feleségével. Már hosszú ideje éltek együtt, de a gyermekáldás elkerülte őket. Egyszer aztán öreg napjaikra született egy fiuk, de mikor a kisfiú betöltötte harmadik életévét, a szülők mind a ketten meghaltak.

Haláluk után a hét boltjuk, a bankban lévő pénzük és a többi vagyonuk mindenestől egy hatvanéves, Ahvanes nevű öreg boltossegédre és a hároméves Jivánra maradt. Jiván Ahvanest nagyapjának hívta. Amíg Jiván úgy tizenhét-tizennyolc éves nem lett, az öreg Ahvanes kezelte az elhunyt kereskedő vagyonát. A másik hat üzletből elbocsátotta a segédek, így hát volt mit dolgoznia. A becsületes öreget szerették a város kereskedői, becsületességének hírért messzi földre vitték, és úgy néztek rá, mint a valódi ezüstre.

Jivánt Ahvanes nevelte, míg fel nem serdült. Aztán Jiván maga felügyelt a boltokra, kezébe vette az áru- és pénzforgalmat, majd az egész vagyont ő kezelte és minden jövedelmét maga élvezte.

Jiván már nagyon megelégedte az egyedüllétet, nősülni akart volna, de nem talált kedvére való lányt.

Egyszer sétált a város utcáján. Egy fényképész kapuja előtt több tucat női fénykép lógott. Rögtön kiszemelte a legszebbiket közülük, aztán gondolataiba merült. Ugy beleszeretett az ismeretlen lányba, egész vagyonát képes lett volna odaadni érte. „Bárhová is kelljen mennem utána, akkor is ő lesz a párom” – gondolta. Aztán megszerezte a lány címét a fényképésztől, fekete vászonnal borított szekere elé fogta három gyönyörű almásderes csikóját, és az ismeretlen lányhoz indult.

Ment Jiván egy napot, kettőt, senkivel nem találkozott az úton, és nem ért oda a lányhoz. A harmadik napon a lány faluja közelében egy vénséges vén öregasszonnyal találkozott.

– Hová még, szerencsétlen Jiván? – kérdezte az öregasszony, mikor kikerülte Jiván trojkáját.

Jiván nem sértődött meg, hanem tréfálkozva válaszolt:

– Mért lennék én szerencsétlen? Hét bolt van a kezemen, vagyonom van a bankban, gyönyörű házam van, most meg trojkával,

kocsissal a bakon utazom, temérdek pénzt viszek magammal, leánykérőbe megyek. Dehogy vagyok szerencsétlen!

Jiván szomszédjában élt egy öregasszony és egy öregember. Nagyon öregek és nagyon szegények voltak, dolgozni már nem tudtak, rokonaik nem voltak, még az ördögtől sem várhattak segítséget. Jiván az öregeken gyermekkor óta segített, egész addig, míg el nem indult megházasodni. Hol pénzt adott nekik, hol teát meg cukrot, vagy más ennivalót. Szerették is Jivánt ezért.

Közben Jiván odaért a lányhoz, akibe úgy szeretett belé, hogy személyesen nem is ismerte. Beszélt vele, aztán nem vesztegették az időt, hatalmas lakodalmat csaptak. Két hétig állt a vigasság. Közben a nászszülők látogatása is, a fiatalasszony látogatása is lezajlott.

Jiván a két hét alatt nem volt a pártfogásába vett öregeknél, azok meg ez idő alatt kimondhatatlanul lesoványodtak.

– Jaj, Jiván! Eddig is csak azért éltünk, mert a gondunkat viselted, de most, hogy megházasodtál, elfelejtettél minket, ránk már csak az éhhalál vár – mondták sírva.

– Míg csak erőm tart, nem hagyom el magukat – nyugtatta meg őket Jiván.

Aztán sokáig elüldögélt náluk. Az öreg Jiván felesége felől kérdezősködött, hogy milyen asszony, milyen a magatartása, meg minden effélét. Jiván semmire nem felelt.

– De mégis, Jiván, szereted te azt az asszonyt? – kérdezte az öreg kisvártatva.

– Ki se lehet mondani, hogy szeretem őt, de a két hét alatt még nem tudtam megismerni alaposan – mondta Jiván.

Így szólt erre az öreg:

– Jiván, mondhatok neked valamit? Ne sértődj meg érte, amit mondok. Most este, ha hazamész, feküdj le, és tettesd, hogy alszol, mint a bunda. A feleséged háromszor szólítani fog, de te ne válaszolj. Háromszor költöget, de te ne kelj föl. Ekkor ő elmegy. Te szegődj a nyomába, a többit majd meglátod.

Félni kezdett Jiván e szavak hallatára: bensőjét valami hideg remegés járta át.

Mikor hazament, evés után rögtön lefeküdt, és mély alvást tettett. Úgy tizenegy óra körül a felesége az ágyához lépett:

– Jiván... Jiván... Alszol? – szólította háromszor, és gyengéden megrázta a vállát.

Jiván úgy feküdt, mint aki a halottak álmát alussza. Ekkor a felesége leakasztotta a fogasról fehér kendőjét, betakarta vele Jivánt a feje búbjáig, majd miután az ajtót jól bezárta, eltűnt a sötét éjszakában.

Jiván óvatosan haladt a fekete éjszaka közepén boszorkányságra készülő felesége nyomában.

A felesége szaporázta a lépteit. Nem tudta, hogy Jiván követi, így Jiván nem tévesztve őt szem elől, mindent alaposan megfigyelhetett.

Kiérték a város peremére. Ott a folyóparton fürdőházak álltak szép sorjában, Jiván beállt az egyik kapujába, így jól meg tudta figyelni, hová megy be a felesége. Aztán mint a macska lopakodott annak a fürdőháznak az ablaka alá, mint a róka titkon belesett, mit csinál bent a felesége.

Amint az ablakon benézett, erei pattanásig feszültek, mintha valami gyógyszert vett volna be, szívének szűk volt a mellkasa, jéghideg borzongás járta át, mintha mezítelen testére fekete kígyó tekeredett volna, menni akart, de nem vitte a lába: a felesége éjjel a fürdőházban másik négy asszonnyal egy pici gyereket vett le a tűzhelyről, nekiültek és megették.

Miután Jiván ezt a szörnyűséget végignézte, összeszedte maradék erejét, megkeményítette kétségbeesett sávét, hazament, betakarta magát felesége kendőjével, és lefeküdt a helyére.

Jóval éjfél után a felesége is hazavetődött ; Jiván nem árulta el, hogy ébren van. Felesége csendesen levetkőzött, mintha mi sem történt volna, lefeküdt Jiván mellé, de rögtön észrevette, hogy a férje remeg.

– Mi történt, Jivánom? Miért remegsz annyira? – kérdezte tőle.

– Nagyon rossz álmot láttam, félelmemben fölébredtem... – mondta. De többet semmit nem szólt a feleségének, csak remegett tovább, mintha az éjszaka lenne hideg, alig aludt valamit reggelig.

Reggel az asztal roskadozott az odakészített ennivalótól, Jiván és felesége asztalhoz ültek. Sokáig nem szóltak egymáshoz, aztán mégis beszélgetni kezdtek.

– Maruszja, szeretsz te engem a lelkeddel? – kérdezte Jiván.

– Szeretlek – felelte szárazon a felesége.

– És te szeretsz? – kérdezte később.
– Szeretlek téged, Marja, százszor is szeretlek, de... láttam mit csináltál az éjjel – mondta Jiván.
– Úgy! Hát tudod?
– Tudom.
– Rendben van – folytatta a felesége –, eddig a férjem voltál, ezután kutya légy örökre! – és pálcájával megérintette Jiván fejét. Jiván fehér kutyává változott. Maruszja egy rúgással kiebrudalta a fehér kutyát, és az összes ajtót gondosan bezárta.

A fehér kutya körültekintett, aztán szomorúan kóborolt a város utcáin. A külvárosi gyerekek kővel dobálták, ráuszították a többi kutyát – a fehér kutya nem állt ellen. Csak azon igyekezett, hogy eljusson valahogy Ahvanes apóhoz. A boltjához érve egész nap a bolt előtt ténfergett, de senki nem engedte őt be. Mikor az ajtó elé ült, némely vásárló odébbbrúgta, ő meg hang nélkül tűrte.

Este lett, a boltot bezárták anélkül, hogy a fehér kutya bejuthatott volna. A kutya odament egy kiselejtezett, régen trágyahordásra használt ládához, és a ládában töltötte az éjszakát. Másnap korán a bejárat elé ült, mielőtt még bárki bemehetett volna a boltba. Az öreg Ahvanes még a vásárlók megjelenése előtt kinyitotta a boltot. Sokáig figyelte a fehér kutyát. Az meg farkát csóválva gyöngéd tekintetével olyan bánatosan nézett az öregre, mintha élelmet, menedéket kért volna szegény. „Ez a kutya nagyon okos kutya lehet” – gondolta az öreg, és magához vette.

Eltelt egy nap, kettő. Ahvanes és a kutya között semmi baj nem volt. Mennél tovább élt a kutya az öregnél, annál inkább megszerette az öreg. Így telt egyik hét a másik után.

Egyszer az öreg Ahvaneshez idegen kereskedők jöttek negyven szekérrel, hogy árut vegyenek négyszáz ezüstpénzért. Az árban már régebben megegyeztek, így mikor a szekerekre az árut rendben felpakolták, és a szekerek elindultak, a kereskedők elővették a pénzt, hogy fizessenek. Leszámolták a négyszáz ezüstpénzt, de a kutya, aki feszülten figyelt, odaugrott a kasszához és a négyszáz ezüstből száz hamis pénzt vett ki. A kereskedők megkövültek a csodálkozástól. Ahvanes is elámult.

– Add el a kutyádat, öreg! – gyötörték kérésükkel a kereskedők. Ötszáz ezüstöt, de még a hatszázat is megadták volna érte – az

öreg nem állt rá.

– Nincs az a pénz, amennyiért odaadnám ezt az embernél is okosabb kutyát! – mondta nekik.

A fehér kutya híre az egész várost bejárta. Maruszja, Jiván felesége is tudomást szerzett róla, és a város összes boltjába elment, hogy megkeresse. Ahvanes boltjába is betért. Ahvanes megörült a váratlan látogatónak, és rögtön elmesélte neki, hogy milyen okos kutyát vett magához.

– Megmutatnád a kutyád? – kérdezte örömet színlelve Jiván felesége.

Az öreg megmutatta. A kutya reszketett a tehetetlenségtől.

– No, Jiván, már eleget voltál kutya, ezután farkas légy! – és fejét megérintette pálcájával... a fehér kutya farkassá változott.

Hát most mit tegyen? Amíg kutya volt, ha rossz is volt neki, legalább nem kellett éhen halnia, aztán meg a boltba járó emberektől sok mindent megtudott, a nagyapja pedig, aki ugyan nem jött rá kilétére, jól tartotta, a boltban nem ütötték, és senki nem akarta agyonlőni. De most? Ha kiteszi a lábát az utcára, az egész város a szürke farkas után veti magát, lelövik, és rögtön vége az életének. Sehol meg nem tűrik, szenvedés és megcsúfolás lesz a része e fényes világon!

A szürke farkas félelemtől remegve óvatosan kilopakodott a boltok mögé, hason csúszott tovább a horpadások mentén, aztán meg se állt a város széléig. Három napig kóborolt a határban, három napig sírt, de vadállatszemből egy csöpp könny nem jött. És hogy szúrt a szíve az éhségtől!

Mielőtt beesteledett, egy mély szakadék széléhez ért. „Jaj, de ennék valamit!” – gondolta a szürke farkas, és ekkor négy, magához hasonló farkast vett észre, amint azok egy ló tetemét marcangolták.

– Ó, közeledik a mi szerencsétlen társunk! – Szervusz, Jiván! – mondták a farkasok egyszerre, nyelvüket lógatva.

– Magatokat tartsátok annak! – felelte az újonnan érkező.

– Ej, Jiván! Hiszen tudjuk, mi a te bajod. Te most bármit lenyelnél, olyan éhes vagy. De ha csak egy falatot is eszel ebből a döghúsból, még egyszer már nem lehetsz ember. Mi már elkövettük ezt a hibát. A város peremén egy kis erdőben innen negyven kilométerre egy öregasszony él. Ezen az éjszakán menj oda, ő megadja neked a

megérdemelt segítséget. Indulj, már itt se légy! – tanácsolták a farkasok.

Jiván minden jót kívánt nekik és elindult, amerre azok mutatták.

A szürke farkas sokáig nem mert bemenni, csak járkált az öregasszony háza körül.

– Miért járkálsz itt ily bátortalanul, Jiván? Ha jó szándékkal jöttél, kerülj beljebb – hívta a vénséges vén asszony mikor kinyitotta az ajtót. Szürke farkas-Jiván azonnal bement. Az öregasszony leült kis asztala mellé és beszélni kezdett:

– Emlékszel-e, hogy amikor trojkán mentél lánynézőbe, megkérdeztem, hogy „hová mégy, szerencsétlen Jiván”?

– Nem emlékszem – mondta Jiván.

– Nem emlékszel rá – szólt kicsit később az öregasszony –, nem baj. Te akkor nekem semmi bántó szót nem mondtál. „Mért lennék én szerencsétlen?”, tréfálkoztál. Pedig én már akkor tudtam, hogy most milyen szükségben leszel. Tudom, hogy miért jöttél. Jó emberért jót tégy! – mondta. – Eleget voltál már farkas, Jiván, légy kutya! – és pálcájával megérintette a farkas fejet. A farkas fehér kutyává változott.

– Jó emberért jót tégy! – szólt ismét az öregasszony. – Eleget voltál már kutya, ideje, hogy ember légy, Jiván! – és pálcájával megérintette a kutya fejét. A fehér kutyából Jiván lett, fiatal és erős, mint régen.

Az öregasszony enni adott Jivánnak, sokáig elbeszélgettek, aztán egy borókapálcát tartva így szólt:

– Ím, Jiván, ez az utolsó szavam: feleséged a boszorkányok közé állt, veled soha nem fog jól bánni. Mikor mész haza a városodba, már csak tizenöt mérföldről értesül a jövedeledről. Azután eléd megy majd, sírni fog és meg akar ölelni, de nehogy közel engedd magadhoz! Máskülönben hamarabb megérint azzal a bizonyos pálcával, a többit magad is tudod.

Jiván ezután elbúcsúzott az öregasszonytól, mint fiú az anyjától, kiment az útra, az öregasszony meg bement a házba.

Mikor Jiván úgy hét-nyolc mérföldre volt a városától, szemből egy zilált hajú asszony sietett felé.

– Ó, Jiván, hol jártál? Egy napig sem tudok nálad nélkül élni!... – mondta sírva az asszony, Jiván felesége.

– Kutyából nem lesz szalonna, jót várni tőled hiába, bármit csinálsz, az gonosz – felelte Jiván, és megérintette őt a borókapálcával. A felesége foltos kancává változott. Jiván a kancát felnyergelte, a hátára pattant és rávágott a korbáccsal. Csak tűrjön! Repült a kanca, mint a puskagolyó, de Jiván korbácsa egyre ütötte. Ahogy hazaértek, Jiván hatvan *arsin* mély gödröt ásott, a gödörbe hatvan hordó petróleumot öntött. Aztán a kancát is a gödörbe hajította, meggyújtotta a petróleumot, és a foltos kanca füst formájában távozott, föl a levegőbe.

Jiván egyedül maradt. Inni kezdett, éjt nappallá téve. Egyik kocsmából ki, a másikba be, feslett nők közé, tolvajok közé. Ami pénze a bankban volt, háza, egész vagyona az ivásra ment, meg szétosztotta a szerencsétlen emberek között. Boltjai teljesen a segédek kezébe mentek át, a segédek nem kölcsönöztek Jivánnak.

Jiván egy fillér nélkül, ház nélkül, öltő ruha nélkül, morzsa kenyér nélkül maradt. Mit tehetett most már Jiván? Sokáig gondolkodott, kínlódott, bosszankodott, szomorkodott, sírt, aztán meg nevetett. Végül elhatározta, hogy új életet kezd.

Jó ideig viaskodott gondolataival, aztán mikor belefáradt, vett a kereskedősegédétől egy horgászfelszerelést meg egy fél kenyeret, és kiment a nagy tó partjára a gyerekek közé kenyérbéllal horgászni. Hiába igyekezett egész nap, egyetlen halat sem fogott. A gyerekek csalijára halak kaptak, a Jivánéra – béka! Jó néhány békát visszadobott a vízbe, de hal – egy darab se. Jivánnak csak béka!

A gyerekek, mikor mindegyik fogott egy-egy kis vödör halat, örömmel széledtek szét minden irányba az otthonuk felé. Jivánnak nem volt otthona, ahová menjen, de a visszadobott csalira csak nem akadt hal. „Ördög vigye, csak ez a béka jut nekem!?” – mérgelődött Jiván, és magával vitte a békát a háza pincéjében felütött sátorba.

– No, te béka, légy a vendégem, de becsülj ám meg engem... Nesze, kenyér, egyél! No, csak egyél! Itt van... Hé, hát te az egész kenyeret megennéd! Akkor mit eszünk holnap? – Sokáig vesződött a békával, aztán a sátorfalnak támaszkodva elaludt a fáradtságtól. Nyugodtan aludt Jiván, nagyon jót álmodott. Kényelmes pehelymatracon aludt, a házban pisszenés sem hallatszott. A kemence elejében a sok lábasban finom illatú ételek sülték, és mintha egy ember járkált volna. Az udvarban csikók nyerítettek, és

mintha sok ember beszélt volna. A konyhakertben és az ablak alatt, a virágoskertben megszámlálhatatlan madár dalolt gyönyörű dalokat, nem lehetett nem hallgatni őket.

Oh, szép álmom, jó álmom!... Félt kinyitni a szemét, mi lesz, ha eltűnik? Az egyszeri ember jutott eszébe, aki meglátta a ciberét, nagyon szerette volna megenni, de kanala nem lévén, nem tudta. Másnap estére szerzett kanalat, de akkor már a cibere nem volt. Így hát Jiván nem nyitotta ki a szemét, hogy lássa még az álmot. Később mégis kinyitotta, és nem hitt a saját szemének. Egy éjfekete szemöldökű, takaros lányt látott maga előtt, aki ennivalót készített. Az asztalon ezüstsamovár zümmögött, az asztal rogyadozott a sok enni-innivalótól. Jiván nem hitte. Álom lenne?

Felkelt a helyéről, lelépett a padlóra – a padlón gumikalocsni állt, amiben kint szoktak járni. Felvette a kalocsnit, és kiment az udvarra. Mi minden volt ott! Rengeteg háziállat; csikók nyerítettek a rekesz mögött, a tehenek olyanok voltak, mint a szarvasünők, birkák, szárnyasok...! Olyan volt a ház, mint egy egész város! A ház környékén csodálatos virágoskert!... „Igaz ez, vagy mégsem? Biztos álmom” – gondolta Jiván. Mikor bement a házba, drága szappanokkal ezüst mosdóban mosakodott meg.

– Ülj le, Ványa, ülj csak le – unszolta becézve a fekete szemöldökű takaros háziasszony Jivánt.

Az leült. De nem mert egy szót se szólani, mi lesz, ha a szép álmom elszáll?

– Miért nem szólsz egy szót sem, Jiván? – kérdezte gyöngéden az asszony.

– Álmodom, hát mit mondhatnék neked? – válaszolta Jiván.

De a másik csak folytatja:

– Ez nem álmom, Jiván! Ez a ház mindenestül a miénk. A tegnapi sátor helyett lett. Régen én gazdag lány voltam, de szerencsétlen sorsom a vízbe vitt, békává változtam. Tegnap a kenyeredet evő béka voltam, mától – a feleséged. Ha nem hiszed, menj ki az utcára, nézz körül, ismerkedj meg mindennel!

Jiván egyre csak csodálkozott. Aztán eszébe jutott, hogy régi életét új élettel akarta felcserélni, és mindent megértett.

Nem telt el sok idő, a cár, aki csodálta Jiván sorsát, és meg is irigyelte, magához hívatta őt, hogy elbánjon vele.

– Hogy tettél szert erre a vagyonra ilyen rövid idő alatt? – kérdezte Jivántól.

– Nem én szereztem, hanem a feleségem – válaszolta Jiván.

A cár ekkor Jiván feleségét hívatta.

– Te szerezted a vagyont? – kérdezte Jiván feleségét.

– Együtt a férjemmel – válaszolta az.

A cár mikor látta Jiván feleségének ámító szépségét és megejtő tulajdonságait, arra gondolt, hogy megöli Jivánt, és elveszi a feleségét. Ismét magához hívatta Jivánt.

– Jiván, te tehetséges ember vagy, ezért méltó parancsot adok neked: ha nem hozod el nekem, amilyen gyorsan csak tudod, a semmijesincs embert, fejed a kardomé lesz! – mondta.

Jiván gondterhelten tért haza.

– Mi gondod van, Jiván? – kérdezte a felesége. Jiván sírva mondta el a cár parancsát.

– Ne keseredj el, lelkem, soha nem hagylak cserben. Tedd azt, amit mondok: itt van ez a gombolyag. Fogd a fonál végét, a gombolyagot meg engedd, hadd guruljon. Ahol a másik vége megáll, ott találod meg a semmijesincs embert.

Jiván leengedte a gombolyagot. Nagyon sokáig ment a gombolyag nyomában, éjjel nem hunyta le a szemét, nappal nem engedett pihenőt. Ki tudja, hányadik határon is túljárt, mikor a gombolyag nyomán egy erdőszéli híd alá jutott. A gombolyag másik vége a hídállvány melletti kampószerű tárgyra tekeredett. Minthogy az ajtón semmi jel nem volt, Jiván lenyomta a kilincset és... egy arany belsejű házban találta magát. Mit csináljon?... Hová bújjon? A házban semmi más nem volt, csak a mindent beragyogó arany. Bebújt az első sarokban álló ágy alá, és várta, hogy mi lesz. Nem tudni, mennyi ideig feküdt ott, mikor tizenkét rabló jött a házba. Jiván halálosan megijedt. A rablóvezér mind a tizenegy rablónak egyformán osztott az aranyból, a maradékot pedig egy vasládába tette. Aztán megszólalt:

– Semmijesincs, készíts ennivalót!

Az asztalra kanalak és villák kerültek. Aztán mindenféle finom falat, különleges borok termettek rajta. Csodálatos!

Mikor a rablók a lakoma után felálltak, így rendelkezett a rablóvezér:

– Semmijesincs, szedd össze az edényeket!

Erre minden edény eltűnt, a teríték magától a helyére ment, és Jiván is fellelegzett. Sokáig feküdt még, gondolkozott, aztán kijött az ágy alól.

– Semmijesincs, csinálj ebédet... két személynek! – mondta.

Az asztalra az előbbieknél sokkal finomabb ételek, italok kerültek.

– Semmijesincs, gyere, együnk együtt! – hívta Jiván a láthatatlan erőt.

– Köszönöm a szívességed. Tizenkét éve vagyok a tizenkét rablónál, de még egy jó szót nem hallottam tőlük. Ha kívánod, veled maradok – mondta és enni kezdett Jivánnal. Minthogy ő láthatatlan volt, a kanálban lévő étel felemelkedett, és ott valahol eltűnt, a pohárban lévő drága bor ugyanígy.

– Érted jöttem, menjünk – örvendezett Jiván.

Mikor jól beettek, beittak, Jiván és Semmijesincs útnak indultak. Az úton beszélgettek.

Szembejött velük egy hosszú szakállú, nagydarab öreg irgalmatlan furkósbottal a kezében.

– Kivel beszélgetsz, Jiván? – kérdezte, mikor melléért.

– Semmijesinccsel — válaszolta Jiván.

– Eladod-e? – kérdezte az öreg.

– Nem én! – felelte Jiván.

– Ahogy akarod! – szólt az öreg, és ment tovább.

Négy-öt lépés után Semmijesincs ezt súgta Jivánnak:

– Adj el, adj el, a furkósbottot kérd érteni... én úgylis visszajövök hozzád!

– Hé, öreg! Vedd meg, ha kell! – kiáltott Jiván.

Az öreg megvette a furkósbotton Semmijesincset, aztán elmondta Jivánnak, mi hasznát láthatja a furkósbottnak.

Jiván a furkósbottal ment hazafelé. Fél kilométernyi járőföld után Semmijesincs beérte Jivánt. Nem félt Jiván most már a cártól, se a cártól, se senkitől! Mikor hazaért, azonnal a fennhéjázó cár színe elé ment.

– Milyen szerencsével jártál, Jiván? – kérdezte a cár.

– Jiván számára nincs elérhetetlen! – felelte amaz. – Semmijesincs, csinálj a cárnak olyan ebédet, amelyet a parasztok esznek az országában! – parancsolta.

Abban a pillanatban sült krumpli, egy tál híg aludttej és szelet száraz kenyér termett az asztalon.

– Ne merd az országomat csúfolni! – rántotta elő villogó kardját a cár, hogy levágja Jiván fejét.

– Rajta, furkó! – rikkantotta Jiván.

Az ajtó mellé állított furkósbot verte a cár lába szárát, hogy eltört. A cár, bár alig vonszolta magát, telefonon értesítette a csendőrséget a történetekről.

Mikor a csendőrök előzőnlötték a cári palotát, Jiván még egyszer elrikkantotta magát:

– Rajta, furkó!

Ami csendőr volt, mind elhullott, a cár fejét is szétverték.

Ekkor a cári palota elé teljes hadsereg érkezett. Lőni kezdtek Jivánra íjjal, fegyverekkel és más eszközökkel.

– Rajta, furkó! – rikkantott erősebbet Jiván.

Jiván furkósbotja ide-oda szökdécselve hipp-hopp, az egész hadsereget szétverte. Jiván mosolyogva nézte az erkélyről. Ahogy ritkította a sereget, a bunkó külön vette célba a tiszteket. Mikor már minden embert, aki megérdemelte, agyonvert, Jiván a furkósbotra támaszkodva így szólt:

– Lám, barátocskáim, engem ti soha le nem győztök. Ha meg akartok békülni, béküljete, mert különben indul a furkó.

A furkó perdült egyet-kettőt.

– Megbékülünk, megbékülünk, te légy a mi cáruk! Régóta vártunk téged! – kiabálták a katonák és a többi ember.

Jiván elfoglalta a trónt. Birodalmára mindmáig semmilyen ország nem támadt, így aztán a katonaság és az egész nép szerette. A furkósbotja most is kéznél van.

A TIZENKÉT ÉVRE FELFOGADOTT BÉRES

Élt egyszer egy idős házaspár. Életük derekán egy fiuk született, a Jiván nevet adták neki. Jiván betöltötte a tizedik életévét. Nagyon szűkös volt az az év, se gabona, de még csak fű sem termett. A nép ősztől kezdve szükségét szenvedett. Jiván szülei is szükségét láttak, nem volt mit enniük. Más emberek gyerekei messzi tájakra szóródtak szét munkát keresni.

Egyik este Jiván szülei leültek ciberét enni. Evés közben Jiván így szólt hozzájuk:

– Apám! Mások gyerekei mind elmentek munkát keresni, úgy gondoltam, hogy én is elmegyek a társaimmal munka után nézni.

Addig mondta Jiván, míg a szülei sírva fakadtak. Bárhogy is legyen, már hogy eresztenék el a fiukat a szemük előtt? Jiván kérte őket, könyörgött, de a szülei nem adták beleegyezésüket, hogy elmenjen dolgozni. Kicsit később Jiván így szólt:

– Ha már nagyon messzire nem is engedtek, legalább ide Pordaszba, Tyimma urasághoz engedjete, biztos rám bízna a bárányokat, hogy vigyázzak rájuk. (Pordasz falu csak mintegy tíz versztára volt.)

Ez ellen a szülei már nem tudtak mit mondani, a szükség is azt követelte, hát áldásukat adták egyetlen fiuknak, hogy béresnek menjen.

Korán reggel felkelt Jiván, felöltözött, leült a szülei közé, megette az estéről maradt ciberét, majd nagy sírás-rívás közepette megcsókolta szüleit, elvált tőlük. Az anyja messze kísérte a falu határán túl.

Déltájt Jiván éhesen-szikkadtan Pordasz faluhoz ért. Tyimma uraság háza a falu közepén volt, Jiván minden félelem nélkül egyenest az urasághoz ment. Az uraság akkor ült éppen ebédhez. Észrevette a fiatal gyerek közeledtét, megparancsolta, hogy hívják be a fiút. Mikor Jiván az uraság elé került, térdre ereszkedett. Az uraság megkérdezte:

– Mi óhajjal jöttél, fiam? Mit akarsz mondani?

– Jó ember, a szükség hozott engem ide, kerülne-e nekem házad tájékán valami munka? Mint anyámnak, apámnak, úgy fogok neked

szót fogadni.

Az uraság így válaszolt:

– Most éppen szükségem van egy fiúra, aki a bárányokat őrizné, de én bérest egy évre nem fogadok, csak tizenkettőre. Te fiatal vagy, megleszel-e, hogy nem láthatod a szüleid tizenkét esztendeig?

Jiván erre nem tudott mit mondani, hiszen nagyon szerette az apját meg az anyját, tudta, hogy nem tud úgy élni, hogy ne látná őket tizenkét évig.

Kicsit felemelkedve így szólt:

– Jó ember, én hozzád tizenkét esztendőre is beállnék, de nem tehetem anélkül, hogy ne kérdezném meg apámat, anyámat. Most hazamegyek, idehívom az apámat.

Miután ezt elmondta, elindult hazafelé Jiván az uraságtól. Otthon elmondta szüleinek Tyimma uraság szavait. Az anyja semmi pénzért nem akarta engedni, szerelmetes fia nélkül, akár csak fej nélkül, nem tudott volna élni.

Másnap Jiván és az apja elmentek az urasághoz. Az uraság kiment eléjük. Jiván apjával együtt letérdelt az uraság előtt, és Jiván apja így szólt:

– Jó ember, a fiú továbbadta nekem a te szavaidat, de az én Jivánomat tizenkét esztendőre nem engedhetem. Hisz nincs a házunknál más gyerek, mi is csak öregsünk, kérlek téged szépen, csak három évre fogadd fel!

Így felelt az uraság:

– Én egy évre száz pénz bért adok, száz pénz előleget neked már ma odaadok. Azonban a többi béresem is tizenkét esztendőre szegődött, ebből az időből nem engedek. A te fiad fiatal, máshol még tíz pénzt sem adnának neki egy évre. Erővel én nem veszem el a fiad, csak ha itt kívánod hagyni, akkor maradjon.

Az öregember gondolkodott, majd a fiával tanácskozván elvette a száz pénzt, a fiút meg otthagyta béresnek tizenkét évre. Az uraság minden évben *Pukrav* napján fizette ki a száz pénzt.

Jivánnak az uraság új mundért varratott, és minden szükséges holmival ellátta. A koszt jó volt, Jivánnak és a többieknek jó volt a sora. Jivánnal együtt tizenkét bérese volt az uraságnak. A munka nem volt nehéz.

Jiván apja hazatért a száz pénzzel, egyenesbe hozta az életét, most már volt mit enni-inni. A szűkös év is elmúlt, minden évben száz pénzzel tért haza az uraságtól, csak a fiát nem látta nála soha.

Az egészséges embernek gyorsan telik az idő. Letelt a tizenkét esztendő, hogy Jiván beállt béresnek. Az anyja naponta emlegette a fiát. „Ha hazajön, megnősítjük, ha lesz menyem, a dolgom is mennyivel könnyebb lesz!” – gondolta.

Elérkezett a várva várt idő. Az apja Pukrav ünnepének előestéjén elindult Jiván elébe. Ment az úton, először egy erdőn keresztül kellett átvágnia, aztán meg egy réten. Átvágott az erdőn, és mikor a mezőn haladt, szembe jött vele egy hófehér szakállú öreg ember. Jiván apja levette a sapkáját, meghajolt az öreg felé, majd megszólította:

– Jó egészséget, öregapó!

Az öregember megállt és megkérdezte:

– Hová mégy?

– Pordaszba megyek Tyimma urasághoz, nála béres az én egyetlen szem fiam már tizenkét éve. Pont a holnapi nap telik ki a tizenkét esztendő, hazahozom holnap a fiamat. Azóta, hogy elment, még egyszer se láttam, tán már meg sem ismerem – felelte Jiván apja.

Az öreg erre így szólt:

– Nem adja ám Tyimma oda a te fiad. Vele együtt neki tizenkét bérese van, mindegyiket csalással vette el az apjától. A te fiad se adja majd, nem is mutatja meg. Odavisz majd eléd tizenkét galambot és ezt mondja: „Itt a fiad is, ismerd fel!” A galambok mind egyszínűek lesznek, csak annak, amelyik a te fiad, lesz fehér a szárnya alja. Innen megismered.

Jiván apja megköszönte a tanácsot az öregnek, és ment tovább. Mikor az urasághoz ért, így szólt:

– Jó ember, kitelt a fiam ideje, magam jöttem, hogy elvigyem.

Amíg beszélt az urasághoz, hirtelen tizenkét galamb repült be a szobába nagy zajt keltve, mind a tizenkettő egyszínű volt. Az uraság így szólt:

– Itt a fiad is, ismerd fel! Ha nem ismered fel, örökre itt tartom őt béresnek!

Jiván apja nézelődött, járkált, félt bármelyik felé is mutatni. Az egyik galambnak a szárnyán egy fehér toll volt, és a szárnya alja is

fehér volt, mint ahogy a fehér szakállú öregember mondta. Jiván apja közelebb ment hozzá.

– Ez lesz az én fiam – mondta és rámutatott.

Az uraság így szólt:

– Eltaláltad, ez a te fiad. De ma még nem engedem, holnap gyere, akkor hazaviheted!

Jiván apja hazatért. Másnap megint elindult Pordaszba. Átvágott az erdőn, és mikor a réten ment, megint találkozott azzal a fehér szakállú öreggel. Jiván apja levette a sapkáját, jó egészséget kívánt az öregnek. Az öregember megállt és megkérdezte:

– Hová még, jóember?

– Ide Pordaszba megyek, ott béres az én Jiván fiam Tyimmánál. A tegnapi nappal kitelt az ideje, megyek, hazahozom.

Az öreg erre így szólt:

– Nem engedi el ám Tyimma a te fiad, meg se mutatja, hogy néz ki. Mutat majd neked tizenkét mént és ezt mondja: „Itt a fiad is, ha felismered, viheted.” Annak a ménnek, amelyik a fiad, a hátsó lábán fehér lesz a jobb bokája, a szemén meg árpa lesz, innen megismered.

Jiván apja megköszönte a jó embernek a jó tanácsot és továbbment. Megérkezett Pordaszba, egyenesen bement az urasághoz. Tyimma így szólt:

– Mit akarsz mondani, jóember, mi óhajjal jöttél?

– Jivánért jöttem, tegnap magad mondtad; elengeded-e hát, vagy nem? – kérdezte Jiván apja.

Míg beszélt, bement oda egymás után tizenkettő mén. Tyimma uraság megszólalt:

– Itt a fiad is, ha megismered, elviheted!

Jiván apja nézte, nézegette, félt bármit is szólni. Végül mindet körbenézte – az egyik mén hátsó lábán a bokáján fehér szőrszálak voltak, két szemén apró árpa ült, úgy, ahogy az öregember mondta. Jiván apja kicsit gondolkozott, aztán így szólt:

– Balról a hetedik, az az én Jivánom!

– Valóban az Jiván – mondta az uraság. – Holnap gyere, holnap vidd el, ma nem megy veled. Most pedig menj haza!

Jiván apja megvakarta a fejét, kijött az uraságtól, és bánatosan lépkedett hazafelé. Másnap reggel étlen-szomjan, könnyhullajtva

indult el, átvágott az erdőn, és mikor a rét mentén haladt, nem messze tőlejött az általunk jól ismert fehér szakállas öregember. Mikor Jiván apja észrevette, messziről sírva-ríva térdre ereszkedett. Az öreg faggatta, amint odaért hozzá:

– Miért sírsz? Mi történt?

Jiván apja ezt válaszolta:

– Hej, öregapó, harmadszor találkozom veled ezen a helyen, kétszer segített is rajtam a te jó szavad, köszönöm is neked; kétszer felismertem a gyermekemet, de mégse adta Jivánt az uraság.

Az öregember így szólt:

– Ne keseregj, jóember, ne sírj, a mai nap haza fogod vinni a fiad. De most se adja azonnal, eléd vezet majd tizenkét leányt, és ezt mondja: „Köztük van a fiad is, ha felismered, elviheted.” Te csak állj ott, gondolkodj, nézd végig őket, jobbról az ötödik lesz a fiad. Ha odamégy majd hozzá, arca elpirul, könnye elindul, innen megismered.

Jiván apja leborult a fehér szakállú öregember előtt, homlokával a földet érintette, majd Pordasz irányába indult. (Az a fehér szakállú öreg az isten volt.)

Egyenesen bement az urasághoz. Az éppen menni készült valahová. Jiván apját behívta a házba és megkérdezte:

– Azért jöttél ugye, hogy elidd Jivánt?

– Azért jöttem, engeded-e már? – kérdezte Jiván apja.

Amíg beszéltek, belépett a házba tizenkét derék leány, és sorjában leültek a lócára. Megszólalt az uraság:

– Itt van a fiad is, ha felismered, elviheted!

Jiván apja gondolkodott, gondolkodott, végignézte sorban mind a tizenkettőt. Aztán még egy kis gondolkodás után így szólt:

– Az én fiam, ha jobbról számítjuk, az ötödik lesz.

Az uraság elkékölt a dühtől, majd kiabálni kezdett:

– Menjetek ki innen! Jiván, változz vissza!

Mindenki kiment, a lányok is, kisvártatva pedig Jiván visszaváltozott. Az apja nem ismerte meg, csak nézte, egyre nézte. Az uraság kiszámolta nekik, ami pénz még járt, odaadta, Jiván pedig az apjával hazafelé indult. Mikor hazaértek, az anyja nagyon megörült. Jiván deli legény lett, haja göndör lett, arca piroslott, mint a kányafa.

Egy-két hónap múlva elfogyott a pénz, amit az uraság adott. Egyik este, mikor asztalhoz ültek vacsorázni, így szólt Jiván az apjához:

– Apám, a pénz elfogyott, megint itt a szegénység. Holnap vásár lesz, fekete csikóvá változom, háromszáz pénznél alább el ne adj.

Reggel Jiván evett, aztán kiment a házból. Teljes erejéből nekifutott, átbukfencezett a lépcsőn, és mint a vipera, olyan fekete csikóvá változott. (Tyimma uraság varázsló volt, a nála szolgáló béreseket is kitanította.)

Az apja benn ült a házban, várta Jivánt. „Hová ment ez a gyerek?” – gondolta éppen, mikor kintről csikónyerítés hallatszott. Kinézett, hát egy fekete csikó ficánkolt az udvaron. Felnyergelte a saját lovát, hátulról hozzákötötte a fekete csikót, és elment a vásárba. A vásárban a vevők, akik lovat akartak venni, kimentek az útra, ott ácsorogtak. Mikor ezek közeledtek, megállították őket, a gazdagok körbefogták a csikót.

– Eladó-e? Eladó-e? – kérdezték mindnyájan.

Jiván apja így felelt:

– Eladó, háromszáz pénz az ára.

Egy gazdag molnár lerakott elé háromszáz pénzt, minden alkudozás nélkül, megvette a csikót, a lova mögé kötötte és hazavitte. Mikor hazaért, az istállóba zárta, szénát adott neki, és maga is bement enni.

Jiván-csikó ezt gondolta: „Hej, ha lenne ebben az istállóban egy lyuk, ahol egy légy kifer! Légygé változnék, kiröpülnék, majd galambbá változnék, apámhoz repülnék!” Az istálló ajtaja felé fordult, megnézte, az ajtón olyan lyuk volt, hogy egy verébnek is elég lett volna kirepülni. Hátsó lábaival az istálló falára hágott, légygé változott, kirepült. Mikor kint volt, vert egyet két szárnyával, galambbá változott és repült hazafelé.

Az apja közben hazatért a vásárból, és szomorúan leült enni. Kinyílt az ajtó, belépett rajta Jiván. Ő is leült, együtt evett az apjával. Két-bárom hónap múlva megint elfogyott a pénzük.

A molnár egyszer ebéd után kiment az istállóba, hogy zabot adjon a csikónak – csikó nincs, az ajtó be van zárva. Biztos ellopták, gondolta, mikor már nagyon soká kereste.

Két-három hónap múlva Jiván ismét így szólt az apjához:

– Holnap sárga csikó leszek, négyszáz pénznél alább nehogy odaadj!

Korán reggel felöltözött Jiván, és kiment. Nekifutott, átbukfencezett a lépcsőn, és sárga csikóvá vált. Az apja kiment és felnyergelte a saját lovát, a sárga csikót hátulról hozzákötötte, és elindultak a vásárba. Mikor odaértek, megálltak, a gazdagok körülvették őket.

– Mibe kerül? Mi az ára? – kérdezték valamennyien.

Jiván apja tudta, mit kell mondani:

– Négyszáz pénz.

Egy gazdag ember odavetette a pénzt, megvette a csikót. Miután a csikó elkelt, Jiván apja is megvette, amit vennie kellett, és hazafelé igyekezett. A vevő is hazament, bezárta a csikót az istállóba, adott neki enni, és bement a házba.

A csikó az istállóban így gondolkozott: „Hej, ha lenne ezen az istállón egy lyuk, ahol egy szúnyog kifer! Kirepülnék, apámhoz szállnék!” Felfelé nézett, meg is látta: az istálló egyik ablakszeme ki volt törve. Hátsó lábaival teljes erejéből nekirugaszkodott, szúnyoggá vált, és kirepült az istállóból. Aztán galambbá vált, és apja házához repült.

Mikor hazaért, az apja még épp hogy csak megérkezett, a lovát nyergelte le. Jiván bement a házba, és apjával együtt leült ebédelni.

A gazdag, mikor megebédelt, kiment, hogy megitassa a csikót. Bement az istállóba – csikó nincs. Nézi erre, nézi arra – sehol nincs. Biztos ellopták, gondolta, sírva kereste, rengeteget kereste. Hiába volt sírás-rívás, szitkozódás, nem került meg a csikó.

Csalsz egyszer, csalsz kétszer – sírsz harmadszor, mondják. Jivánéknak újabb félév múlva elfogyott a négyszáz pénzüik, megint szükségét láttak. A vásár előestéjén így szólt Jiván az apjához:

– Holnap apám Huradumban vásár lesz, holnap acélszürke csikó leszek. Adj el engem megint, de ötszáz pénznél alább nehogy odaadj!

Reggel felkeltek, ettek, Jiván kiment. Átbukfencezett a lépcsőn, kimondhatatlanul szép, festménybe illő, acélszürke csikóvá változott. Az apja is kiment, felnyergelte a saját lovát. Az acélszürke csikót hátulról hozzákötötte, elindult Huradum vásárába. Mikor odaért, a gazdagok közrefogták. Három-négy gazda sorsot húzott. A

szerencse Pordasz urának, az általunk jól ismert Tyimmának kedvezett. Tyimma egy szó nélkül odaadta az ötszáz pénzt, megvette a csikót. Saját lovát lenyergelte, a csikót meg fel, a lovát a csikó mögé kötötte. Majd így szólt Jiván apjához:

– Kerek esztendeje, hogy ez után a csikó után járok, a mai napon ráakadtam, hát jól nézd meg, többé már nem látod!

Amint ezt elmondta, háromágú ostorával ütni-vágni kezdte a csikót, hogy a vére is kiserkedt. Jiván apja hazaindult könnyeit hullajtva.

Tyimma uraság egész hazáig ütötte a csikót. Mikor hazaértek, az istállóba vitte, kipányvázta, a ló hátsó lábai csak az istálló padlóját érinthették.

Egy-két béres elment szénát teregetni, mire visszaértek, a gazda is megjött a vásárból, az udvar közepén állt a szánja. Benéztek az istállóba, jobban is megnézték – egy ló volt ott kipányvázva, ennivaló nélkül. Azt hitték a béresek, hogy az istállómester pányvázta ki biztos. Fogták és kiszabadították, enni adtak neki. Aztán mentek szénát teregetni.

Mikor a csikót kiszabadították, az hátsó lábaival teljes erejéből elrugaszkodott, galambbá változott, és elrepült a házuk felé.

A béresek, mikor bementek szénát teregetni, elmondták gazdájuknak, hogy repítették el a lovat a pányvából. Tyimma uraság leszidta a béreseket, és gyorsan kifutott. Amint kiért, két kezével tapsolt egyet, varjúvá változott, és üldözőbe vette a galambot.

Jivának faluja mellett volt egy nagy tó, és mert a falu a tó partján volt, a falut Tófőnek hívták.

Amint a galamb a tóhoz ért, leereszkedett és egy zabszemnyi pontyocskává vált. Olyan picike volt csak, mint egy zabszem. Mikor a varjú odaért, nagy csukává változott és nyelni kezdte a pontyocskákat. Sokáig vesződött a csuka, de a pontyocskák csak nem fogytak, Jiván lelke meg csak egy pontyocska belsejében lehetett.

A tóra ez idő tájt egy lány jött vízért. Merített a vízből, és hazafelé indult. Alig tett egy-két lépést, emberi hang hallatszott a vödréből:

– Kishúgom, van a vödrödben egy pontyocska, az a te szerencséd. Jönni fog utánad egy ember, és ezt fogja mondani: „Húgom, te halat loptál a tavamból, mutasd csak a vödröd!” De te,

bárhogy is fenyeget, ne add oda a halat. Ekkor ő ki akarná venni, de te kapd fel a kezedbe, vágd a földre, és ezt mondd neki: „Ez a hal az én szerencsém, hiába akarod elvenni, nem lesz a tiéd! Az én szerencsémét nem tudod elvenni!”

Alighogy vége szakadt a beszédnek, a lány után egy ember sietett. Utolérte a lányt, megállította, és így szólt hozzá:

– Húgom, te halat loptál a tavamból, mutasd csak hol van?

A lány ellenkezett, nem mutatta meg.

– Bármilyen lesz is, ez az én szerencsém, nem adom neked! – mondta.

Amaz erővel akarta elvenni, de a lány gyorsan a kezébe fogta.

– Nem lesz a tiéd, az én szerencsém az enyém! — mondta és lecsapta.

Amint lecsapta, a hal helyén egy négy-öt toklászu zabkalász lett. Az ember átbucskázott a fején, és tyúkká változott. Rögtön kapingálni kezdte egyik vége felől a zabkalászt. Jiván lelke egy zabszemben volt, a zabszemnek is az egyik végében. Amíg a tyúk a zabszemet kapingálta, a zabszemből, melyben Jiván lelke volt, egy nagy vércse lett, teljes erejéből leteperte a tyúkot, és megfojtotta – a tyúk kimúlt.

„Mi lesz most?” – gondolta a lány, állt és tűnődött.

A vércse, miután megölte a tyúkot, ott a lány előtt legénnyé változott. Jiván aztán leborult az őt megmentő lány előtt, homlokával a földet érintette, majd megölelte a lányt, és a házába vitte.

Amint a szülei meglátták, hogy jön Jiván összefonódva a lánnyal, eléjük mentek. A lánynak köszönetet mondtak, nagy vendégséget csaptak, aztán hazakísérték a lányt. A következő héten megkérítették őt Jiván számára, egy hét múlva pedig megölték a lakodalmat.

Jiván lagzijában magam is voltam. Az emberek kannából ittak – én meg a kezemből ittam.

Attól kezdve, hogy ellenségét, Tyimma uraságot megölte, Jiván többé nem foglalkozott varázslással. Anyja, apja vidáman éltek öregségükre, ő pedig feleségével, Hvedurával nagy egyetértésben évszázadokat töltött.

A FURFANGOS SZOLGALEGÉNY

Élt réges-régen egy ember, akinek volt egy szolgája, a szolgájának meg egy lova. A szolga a maga és a gazdája lovával elment szántani. A szántáskor a szolga mindig a gazda lovát hajtotta jobban. Meglátja ezt a gazda, és megharagszik:

– Te! Miért hajszolod mindig az én lovamat?

Azzal odaszalad, és az ostora nyelével a szolga lovát úgy fejen csapja, hogy az egy lépést sem tud tovább menni. Ahogy a szolga kifogta lovát, kivezette a szántóföld szélére, az fel is fordult, és azon nyomban megdőglött. Nem volt mit tenni, aztán gondolt egyet, és lefejtette a ló bőrét. Kitette a napra száradni, majd mikor az megszáradt, berakta egy zsákba, és ment előre, amerre csak a szeme látott. Ment-mendegélt, egyszer csak elért egy erdőhöz. Ahogy megy az erdőben, beesteledett. Az úton az erdőben egy házra talált. Odaoson a ház mellé, és kívülről titokban figyeli, mit csinálnak ott bent. Hát a házban férfiak nem voltak, csak csupa asszony. Azok meg drága pálinkát ittak. Látja egyszerre csak, hogy megérkezik a házhoz egy ember egy lovon. A bent lévő asszonynépség meg, amint meghallotta, hogy valaki jött, a pálinkát gyorsan a kemencébe dugta, egy embert meg a ládába rejtett. A lovon jött ember megállt, leszállt és bement a házba. Ebből a kint leselkedő szolga megtudta, hogy a gazda jött meg.

Aztán bezörgetett az ablakon:

– Beengedtek-e engem éjszakára?

– Eresszük be – rendelkezett a gazda.

Ő meg zsákostul-mindenestül bement a házba. A legény az asztal mögé ült, a zsákot meg az asztal alá tette. Miközben a gazdával beszélgettek, annak lába hozzáütődött a zsákhoz. Ahogy hozzáért, a zsákban a száraz lóbőr zörögni kezdett.

– Mid van neked? – kérdezte.

– Az az én varázsszerem – válaszolta a legény.

– Hát az meg mit tud varázsolni? – kíváncsiskodott a gazda. – Mi a neve? Ha szomjas és éhes vagyok, inni-ennivalót tud-e varázsolni?

– Várj egy kicsit, mindjárt varázsol!

Aztán ő maga megzörgette a zsákot lábával, és azt mondja a gazdának:

- Már varázsolt is.
- Hol van?
- A kemencében.

Küldi a gazda a feleségeit, nézzék meg a kemencét. Megnézik, és a kemencében tényleg mindenféle finom és drága ételek, italok vannak.

Megint kérdi a gazda:

- Hát még mit tud varázsolni?
- Ördögöt is tud varázsolni.
- No parancsolt meg hát neki! – biztatta a gazda.

A legény megint megzörgeti lábával a zsákot:

- Megvan!
- Hol van?
- Ehol e, a ládában! – A gazdának meg még utasítást is ad:
- Te meg mássz fel a láda tetejére, különben kiszalad.

Felmászik a gazda a ládára, aztán kinyitva belenéz, tényleg mozog benne valami, úgyhogy a gazda ijedtében elkiáltja magát.

Nemsokára megkérdezi:

- Eladod-e ezt a varázsszert?
- Eladom.
- Mi az ára?
- Háromnyolcad pénz.

Meg is egyeznek, mikor a legény elveszi a pénzt, a gazda még megtoldja:

– Hát ami a ládában van, az itt marad? Azt is el kell vinned, mert még kárt tesz bennünk.

Így aztán a gazda a ládát is odaadja. A legény meg a ládát a vállára veszi és elmegy. Az úton elérkezik egy víz partjára. Jó hangosan így szól:

– Hej, de nagyon elfáradtam. Ahelyett, hogy tovább hurcolnám, inkább a vízbe dobom ezt a ládát!

A ládában lévő ember meg ijedtében kiabálni kezd:

– Jaj, csak ne dobj bele, inkább mindent megadok, amit kérsz, csak eressz ki a ládából!

A legény egynyolcad pénzt kér, az ember beleegyezik, hogy megadja. Így aztán kiereszti, a ládát meg összetöri, ő maga meg négynyolcad pénzzel hazamegy. Ott volt neki egy fia. Amint hazaért, elküldi a fiát, hogy menjen el régi gazdájához és kérjen egy mérleget. El is megy a fiú, elhozza a mérleget, a legény meg megméri a pénzt. Ahogy megmérte, visszaküldi a fiát a mérleggel. De hogy, hogy nem, a mérleg oldalához odaragadt egy pénz. Látja ezt a gazda, és elgondolkodik:

– Vajon nem pénzt mért ezt? Honnan jött ez annyira meggazdagodva? Hiszen még a lova is megdőglött. Elmegyek magam, és megtudakolom. – El is megy és kérdezi:

– Honnan gazdagodtál meg ennyire?

– Hát a ló bőrét adtam el ilyen jó áron.

– Veszik-e még? – érdeklődött a gazda.

– Veszik hát – válaszolta a legény.

Futva megy haza a gazda, agyonveri a maga három lovát, aztán elindul lóbőrt árulni. Elérkezik egy városba, s utca hosszat elkezd kiabálni:

– Lóbőrt tessék!

Megállítják és kérdik az árát. A gazda darabonként háromnyolcad pénzt kér. Akik hallják mind otthagyják, a távolabb állók meg zajongani kezdenek:

– Ne ereszd! Micsoda ostoba ez. Egy ilyen eszeveszett még ki tudja mit nem tesz!

A gazda látja, hogy hamarosan meggyűlik a baja, otthagyja a bőrt, és fut haza ahogy csak a lába éri. Ahogy visszatér, nagyon haragszik a szolgára, hogy így becsapta.

– Mit is tegyek vele? Meg kell őt ölnöm, éjjel, álmában teszem el láb alól – határozta el.

Történt pedig, hogy azon a napon meghalt a szolgának az öreganyja. Ezért azon az éjszakán, arról a helyről, ahol aludni szokott, az öregasszony hálójára költözött, annak holttestét meg az ő ágyában ravatalozta fel. Jött éjszaka a gazda baltával, hogy megölje a legényt, kiemeli az ablakot, a baltával rácsap az ott fekvőre, és eloson.

Reggel kel fel a legény, nézi az öreganyját, és elámul:

– Hát evvel meg mi történt? – Az egész homloka szét volt repesztve.

– Ha én ott feküdtem volna, engem ért volna ez a csapás. Biztosan a gazda, a haragosom, az tette.

Búslakodik-búslakodik, aztán kölcsönkéri a szomszéd lovát, és az öregasszonyt, mint valami eleven embert felöltözteti jól bebugyolálva, felülteti a kocsira és elindul. Az úton megszállt egy fogadónál. Ahogy megszállt, vizet kér inni, adnak is neki.

– Kint van az öreganyám, küldjétek valakit ki és adjatok neki is inni! – kérte.

A házbeliek egy kislányt küldtek ki, az megkínálja az öregasszonyt:

– Igyál, tessék igyál már! – Az meg csak nem felel, megmérgeződik a lány, hozzávágja a kupát és beszalad. A legény meg ráförmed:

– Mit tettél az öreganyámmal?

Szalad ki az egész ház, nézik, tényleg, az öregasszony ott fekszik lefordulva. Nézik a homlokát, az mélyen fel van repedve.

– Ezt bizony a kupával a ti lányotok tette – mondta a legény.

A fogadó gazdái nagyon megrémültek. Hogy az öregasszony tényleg halott volt, hát könyörgésre fogták a dolgot:

– Könyörgünk, ne tedd hírré! Mindent megadunk neked, amit csak kérsz.

A legény háromnyolcad pénzt kért. Még megparancsolta, hogy az öreganyját azon helyt temessék el. Ő meg hazatért és ismét elküldte a fiát a gazdához mérlegért. Elmegy a fiú és kéri a mérleget, de nem adja a gazda, maga megy el vele:

– Hát én megöltem ezt az embert, hogyan menekült meg és hogyan jött haza meggazdagodva? – töprengett.

El is ment és megkérdezte:

– Te honnan jöttél haza meggazdagodva?

– Hát az öreganyámat valaki éjszaka megölte, azt eladtam és hazajöttem.

Hallja ezt a gazda, gyorsan hazasiet, agyonüti a saját öreganyját. Felteszi egy kocsira, és elviszi eladni. Megérkezik a városba, és elkezd utcahosszat kiabálni:

– Megöltem az öreganyámat, eladó!

A nép, amint ezt hallja, elálmélkodik:

– Micsoda ostoba ez? Fogjátok meg, azonnal be kell csukni!

A gazda, amint ezt meghallotta, úgy megijedt, mindenki csak kiabált körülötte, akárhová is nézett. Csak nagy ügyyel-bajjal tudott elmenekülni. A legényre meg még jobban megharagudott.

– Mit tegyek vele? – töprengett. – Ez engem becsapott és tönkretett. Hát ezt nem hagyom. Megfogom és a vízbe fojtom.

Ezzel haza ment, fogott egy zsákot, és beállított a legényhez. Ahogy belép, megragadja a legényt, begyömöszöli a zsákba. Aztán a vállára dobja, és elindul, hogy a vízbe dobja. Amint megy az úton, egy templomban nagyon szép éneket hall. Ezért bemegy a templomba, de előbb leteszi a zsákot. A zsákban ülő legény ekkor hangot hall, valaki így szól:

– Jaj, sok a kínom, bárcsak meghalnék!

Hallja a legény, és megszólítja:

– Ki vagy te? Igazán szeretnél meghalni?

– Pásztor vagyok, igazán szeretnék meghalni, de nem találok a halálomat.

Mire a legény:

– Hát ha úgy van, akkor gyere be a helyemre, itt csakhamar meg fogsz halni.

A pásztor kinyitotta a zsák száját, kiengedte a legényt, maga meg beleült. A legény meg szépen hazaterelte a pásztor nyáját.

Jön ki a gazda a templomból, vállára veszi a zsákot, elviszi a víz partjára, és bedobja. Aztán örvendezve hazatér.

– Vége már, nem jár többet túl az eszemen.

Ahogy hazaér, hát mit lát? A legény a kapuja előtt nyáját őriz. Amint ezt meglátja, csak elámul:

– Hát ezzel meg mi történt? Hé, te a nyáját honnan hoztad?

– A víz alól – válaszolta a legény.

– Van-e ott még?

– Annyit terelsz haza, amennyit csak akarsz.

Meghallja ezt a gazda, s azt gondolja magában: nekem is gyorsan el kell oda mennem. Kérlelni kezdi a legényt:

– Gyere, mutasd meg nekem, honnan hoztad, vigyél oda, és dobj be engem is egy zsákban.

Rááll a szolga, beledugja a gazdát egy zsákba, elviszi a víz partjára. Mikor oda érkeznek, a gazda kiszól a zsákból:

– Hé te, hallod-e! Kössél rá egy követ a zsákra, hogy hamarabb érjek le oda.

Így tesz a legény. Aztán megfogja a zsákot, és bedobja a vízbe. A gazda meg elmerült, bugyborékolva, és meghalt.

A legény pedig meggazdagodott.

A BŰVÖS TŰZSZERSZÁM

Élt egy városban egy gazda. Nagyon gazdag volt; üzletei, gyárai és ezért áruja is sok volt.

Egyszer a gazda meghallotta, hogy a másik királyságban vásár lesz, három álló évig. Elhatározta, hogy odaküldi a fiát árulni, megrakott hát három uszályt áruval.

A fiú elindult a vásárba. Ahogy megérkezett, rögtön nagy haszonnal árult.

Miután a fiú elindult, rá egy hónapra meghalt az anyja, a gazda felesége. Mikor meghalt, a gazda így gondolkozott: „Még fiatal vagyok, alig negyvenéves, másik feleséget kellene szerezni!

Másodszor is megnősült. Nagyon fiatal lányt vett el, a felesége tizenhét éves volt csak. A gazda jól élt a feleségével.

Eltelt a három év, hogy a fiú elment. A fiú minden árut eladott, nagyon sok pénze lett, úgy gondolta hát, hogy hazamegy. El is indult, és mikor a városába ért, betért az egyik üzletükbe. Szétnézett – a kiszolgálók, elárusítók mind mások voltak, nem ismerhették fel a gazda fiát. „Tudja csoda, miféle gazda jött ide!” – gondolták. A gazda fiának Vasili volt a neve. Vasili szétnézett és elment. Betért egy másik üzletükbe – ott is mások voltak az eladók. Vasili gondolkozni kezdett: „Vajon miért fogadott idegeneket? Egy sincs a régiek közül!”

Ahogy hazaért, belépett a házba. A cselédek, szakácsok mind-mind mások voltak. Vasilit senki nem ismerte fel, senki nem gondolta, hogy ez a gazda fia. Az apja ekkor nem volt otthon, az üzemekbe ment számadást csinálni. Vasili bement az apja lakószobájába. Egy nagyon szép asszonyt látott ott, az asszony teázott. Vasili is nagyon szép legény volt. Ezt gondolta Vasili: „Biztos apám valamelyik bizalmasának a felesége.”

Az asszony hívta Vasilit, hogy ő is teázzon.

– Gyere, jó legény, ülj le teát inni! – mondta.

A szakácsoknak pedig megparancsolta, hogy ennivalót, bort, sört hozzanak be. Mikor az enni-innivalót behozták, az asszony kiküldte a felszolgálókat. Később ők is kimentek. Majd így szólt a gazda felesége:

– Te nagyon jóvágású legény vagy! Nagyon szeretlek téged!
Akarsz-e velem játszani?

Vasili így felelt:

– Én eddig nem űztem efféle játékokat!

Bármennyire is kérte őt az asszony, Vasili nem állt kötélnek, az asszony szégyenben maradt.

Ekkor az asszony felkelt, bement egy szobába, és kihozott egy szablyát.

– Márpedig ha nem játszol velem, levágom a fejed! – mondta.

Vasili megijedt, és így gondolkozott: „Az asszony nem rossz, takaros teremtés!” Így aztán rászánta magát:

– Jó, hát legyen!

Az asszony eldobta a szablyát, megölelte, megcsókolta, és a hálószobájába vezette. Így játszottak, ettek, ittak sokáig.

A gazda végzett a számadással, és hazatért az üzemekből. A felesége észrevette férje jöttét. Bement a házba, és így szólt:

– Jaj, te legény, hová rejtselek téged?

– No de miért? – kérdezte Vasili.

– Megjött a férjem, hová is rejtselek? – tanakodott az asszony.

– Mindegy, rejts valahová – felelte Vasili.

Volt az asszonynak egy nagy ládája, ölnyi hosszú, hat arasz magas. Kiszedte onnan a ruháit és minden holmiját, Vasilit rejtette a ládába, három kulccsal lezárta. A ruhákat szegekre akasztotta, meg más ládába dugta.

Belépett a házba a férje.

– Ó, uram! Hát megjöttél! Igyál teát!

Megitták a teát, megették az ételt, éltek, jól, mint régebben. Ha a gazda valahová elment, a felesége kiengedte a legényt, megetette, megitatta, azzal töltötte az időt, hogy játszott vele.

Ahogy így éltek, egyszer az asszony megbetegedett. Elhívták a papot, imát mondatnak, aztán elengedték. Utána a gazda a feleségéhez ment.

– Jaj, feleségem! Szeretlek téged, soha egymást nem bántottuk, soha rossz szót egymáshoz nem szóltunk, hát mégis meghalsz? – kérdezte.

– Bizony, én már meghalok – felelte az asszony. – Ha meghalok, semmit ne sajnálj. Van nekem egy nagy ládám, ha meghalok, ne

nyisd fel, semmi nincs benne. Halálom után vidd a temetőbe. Tedd a síromba a ládát alulra, a koporsómat föléje. Így temess el engem!

Miután ezt elmondta, a gazda felesége meghalt. Három nap múltán a templomhoz vitték temetésre. Kocsira tették a ládát, mögé a koporsót. Egy másik kocsit pénzzel raktak meg, tetejébe egy embert ültettek, az ember két oldalt szórta a pénzt.

Két katona ment arra, foglyot kísértek. A katonák elcsodálóztak, amint meglátták ezeket.

– Hű, mennyi pénze lehet ennek a gazdának! – mondták. – Mi pénz lehet a kocsin, hogy így szólják! És még mennyi a ládában!

Megkérdezték az embereket:

– Hová viszi ez a gazda azt a ládát?

Az emberek ezt felelték:

– A ládát a sír aljára fektetik, a koporsót a ládára teszik, úgy temetik el.

Az emberek és a katonák tovább mentek. A két katona gondolkodni kezdett:

– Mennyi pénz lehet a ládában! Az éjjel a ládát kiszedjük!

Mikor a kaszárnyához értek, letették fegyverüket, és megkérték a parancsnokot:

– Engedj el minket ma éjjel a városba!

Az elengedte őket. A katonák a városban kerítettek vaslapátot meg feszítővasat, és az éj beálltával kimentek a temetőbe. Ásni kezdték a sírt, elértek a koporsóig. A koporsót félretolták, a ládát meg felhúzták. Próbálták feltörni a feszítővassal. Vasili rosszat sejtett. „Rögtön végem van!” – gondolta. Hátával nyomni kezdte a láda fedelét. „Ha a fedél felfeszül, kiugrom és elfutok” – gondolta.

Ekkor a láda fedele felszakadt, ahogy pedig felszakadt, Vasili kiugrott és elszaladt. A katonák a rémülettől ketten kétfelé zuhantak. Vasili meg futott. Pihenés nélkül futott éjjel, nappal. Már nagyon sok földet bejárt, mikor egy csipkésbe ért. Nagy fa egy se volt ott, mindenütt csak csupa csipkebokor. Ahogy ott is futott, inge-gatyája leszakadt, beleakadtak a csipkerózsa tövisei és leszaggatták. Jó ideje ment a csipkésben, mikor belegondolt: „Hová is megyek én?” Megállt, elsírta magát.

– Nekem soha nem volt ebben részem, biztos bűnbe estem, hogy játszottam, megharagudott rám az isten – mondta.

Körülnézett. Semmiféle falu, semmiféle város, de még valamiféle erdő sem látszott, apró csipke mindenütt. A távolban egy nagy tölgyfa állt. „Odamegyek ahhoz a fához” – gondolta Vasili. - „Felmászom a tetejére, ha van valami falu erre, meglátom.”

Aztán odament a fa törzséhez, felmászott a fa tetejére. Nézelődött szerteszéjjel, de se falut, se várost, se erdőt nem látott. Ekkor felnézett. A fa tetején egy ujjnyi vastag ágon két aranykulcs lógott. Ezt gondolta Vasili: „Akárki jön is ide, leveszem ezeket a kulcsokat, lemegyek innen, és a földön elrejtőzöm!”

Lemászott és elrejtőzött egy gödörben. Felülről betakarta magát, és feküdt. Sok idő telt el vagy kevés, asszonyok éneke hallatszódott. Három szép leányasszony ért oda. A két fiatalabb így szólt:

– Hozd le nénénk a kulcsokat!

Aztán felnéztek, de a kulcsok nem voltak a helyükön. Megkövültek a csodálkozástól. Tanakodtak egymás között.

– Biztos valami emberivadék járt erre! De ha megharagítjuk, nem adja vissza!

A fiatalabbak kérték nénjüket:

– Nénénk, te kérleld őt! Itt kell lennie annak, aki elvette a kulcsainkat.

A nénjük megszólalt:

– Bárki ember fia vagy lánya légy is, a kulcsokkal nem tudsz mit kezdeni. Add hát vissza nekünk!

Vasili nem válaszolt. A lány kétségbeesetten folytatta:

– Ha öreg ember vagy, nagybácsinak fogunk hívni, ha fiatalabb vagy, bátyánknak, de ha nálunk fiatalabb, öcsénknek szólítunk. Ha asszony vagy és idős, nagynéninek tisztelünk, ha fiatalabb, nénénknek. Ha nálunk fiatalabb lennél, hűgunknak hívnánk!

Vasili még mindig nem szólt egy szót sem, azok meg kínlódtak tehetetlenségükben. Aztán a másik, a középső könyörgött ugyanígy, de Vasili nem felelt. Az elkeseredett nővérek a legkisebb lányt buzdították:

– Kérleld te őt! Meglátod, a te könyörgésedre visszaadja!

A hűguk, a legkisebb könyörgésbekezdett. A nővérei szavait mondta ő is. Vasili még mindig nem válaszolt. Ekkor a legkisebb lány ezt mondta kétségbeesetten:

– Ha egyidős vagy velem, férjemnek nevezlek!

Vasili mikor ezt meghallotta rögvest megszólalt:

– Szégyellek kijönni elétek, mezítelen vagyok. Adjatok valamit felvennem!

A legkisebb lány, aki férjének nevezte, levette felső szoknyáját, és odadobta, ahonnan a hang hallatszott. Vasili felvette a szoknyát, és előjött. A lányok meg kérték:

– Most már add ide a kulcsokat!

Vasili miközben odaadta, így szólt:

– Rögtön éhen halok! Gyomrom kiéhezett, nagyon éhes vagyok, adjatok gyorsan ennem!

– Most nincs időnk, hogy elkísérjünk, de te menj ezen a gyalogúton. Pár mérföldre innen van egy házikó, de ne menj be oda. Onnan még menj egy-két mérföldet, ott van minden, enni-innivaló.

Vasili futásnak eredt. Futott, futott, és egy házikóhoz ért. Gondolkozni kezdett: „Miért mondták, hogy ne menjek ide be? A másik kunyhóig még sokat kell menni, de a gyomrom nagyon éhes. Bemegyek én ide!”

Be is ment. Benézett az egyik szobába, semmi nem volt ott. Egy másikba – ott se volt semmi. A harmadikban egy félelmetes sárkány volt leláncolva. Egy darab hús hevert előtte, fej nagyságú. A sárkány szája egy araszra volt tőle, nem ért el odáig. Egy vödör víz is állt előtte, de odáig sem ért el a sárkány, pont egy arasz hiányzott. Amint a sárkány meglátta Vasilit, így szólt:

– Hej, Vasili! Hét éve várlak! Egyre csak hajtogatom, mikor jön már Vasili. Te is éhes vagy, de én még éhesebb vagyok. Te is sok kínt-szenvedést láttál, én még többet. Szánj meg engem! Ha megszánsz, soha téged el nem felejtelek! Told közelebb ezt a húst itt előttem!

Vasili így felelt:

– Kevés az én erőm ahhoz, hogy egy ilyen vadállatnak enni adjak!

A sárkány egyre csak könyörgött, de Vasili a húst nem adta.

– Ha már a húst nem adod, hát azt a vödör vizet tedd közelebb! – kérte a sárkány.

– Nem, a vizet sem teszem oda! – felelte Vasili.

– Ha már a vödröt sem teszed ide, hát vízbe mártott ujjad tedd a nyelvemre! – kérte a sárkány.

Vasili csak állt és gondolkozott: „Sok víz fér-e az ujjamra? Bemártom én, és a nyelvére teszem!”

Megnedvesítette az ujját, és a sárkány nyelvéhez érintette. A sárkány láncra hirtelen kifeszült, majd elszakadt, hogy a ház is beleremegett. A sárkány elszállt. Vasili, amint látta, hogy a sárkány elszáll, nagyon elámult. Gondolkodni kezdett: „Miért tettem ezt? Rögtön éhen halok, gyorsan elindulok, hogy a lányoknál előbb érjek oda! Jóllakom és elrejtőzöm!”

Futásnak eredt, hamarosan a másik házhoz ért. Bement a házba. A kemencére nézett, sok rétes, *pirog*, enni-innivaló volt benne. Kivette, evett, ivott, megtömte jól a gyomrát, aztán a kemence alá bújva lefeküdt. Sok idő telt el vagy kevés – síró-rívó hang hallatszott. Megjöhettek a lányok, bementek a házba és leszidták:

– Bolond Vasili! Mért mentél abba a házba? Mért engedted el azt a félelmetes sárkányt?

Vasili egy szót se szólt, csak feküdt.

– Meg kell őt keresni, elő kell húzni és megölni! – mondta a két nagyobbik.

– Nektek semmi dolgotok Vasilival – szólt a legkisebb. Majd fogta Vasilit, egy rongyos kabátot adott rá és kivitte. Aztán egy sasmadarat hívott elő a hombárból. Ráültette, és a madarat elrepítette. Felrepült a sas, egyre magasabbra, mígnem a szürke felhőkhöz ért. Ott egy kicsit oldalra billent, Vasili meg lefordult. Zuhanni kezdett lefelé. Lenézett. Ott, ahová esnie kellett, egy nagy kő hevert, olyan, mint egy ház. „Ha arra a kőre esek, porcikám se marad” – gondolta.

Mielőtt azonban ráesett volna, odaszaladt egy öregember, elkapta és leültette a kőre. Vasili úgy ült a kövön, mint akit széngáz ért, szédült ember módjára. Ahogy ott ült, egyszer csak eszébe jutott: „Hű, de kedvem lenne rágyújtani! Tett-e vajon dohányt a zsebembe?”

Keresgélni kezdett a zsebeiben. Egyik zsebében keresi – semmi nincs benne. Másik zsebében keresi – abban sincsen semmi. Nézi a kis felső zsebet, hát acélt meg kovát talál benne.

– Ej, hát csak tűzszerszámot dugott bele, dohányt meg papírt nem! Azt mondta, hogy a feleségem lesz, papírt meg dohányt mégse adott! Mit csináljak én ezzel a tűzszerszámmal? – mondta.

Ahogy a kezében tartotta, unalmában kettőt-hármat pattintott. Ekkor hirtelen három katona futott hozzá, és megkérdezték tőle:

– No, Vasili gazda, mire van szükséged?

Vasili megijedt, hogy az eszét is majd elvesztette, csak ült egy szó nélkül. Azok meg már-már kiabálva kérdezték:

– Gazda, mire van szükséged?

Vasilinek eszébe jutott, hogy rágyújtani támadt kedve, hát így szólt:

– Kedvem lenne rágyújtani!

A katonák így feleltek:

– A te gondod a mi dolgunk!

Elmentek, és egy doboz cigarettával meg sok gyufával tértek vissza Vasilihez. Odaadták neki, Vasili pedig rágyújtott egy cigarettára. Szívta, szívta, a szája is megkeseredett, a gyomra is megéhezett. Ismét elgondolkozott: „Mindjárt éhen halok! Igaz is, hát van már nekem acéлом meg kovakövem!” Elővette, kettőt-hármat pattintott – a katonák máris odafutottak.

– Gazda, mire van szükséged? – kérdezték.

– Éhes a gyomrom, enni akarok! – felelte Vasili.

A katonák megint elmentek. Hoztak húst, levest, kenyeret, kanalat, kést, mindent, ami az evéshez kell. Vasili leült a homokra, hogy egyen. De a szél felkavarta a homokot, bele a csészéjébe. A homok a csészéből a kanálon át a foga közé ment, semmi ízét nem érezte a levesnek, csak a foga csikorgóit. Gondolkodott, elővette az acélt meg a kovát. Kettőt-hármat pattintott – a katonák máris odafutottak.

– Vasili gazda, mire van szükséged? – kérdezték.

– Nagyon rossz így enni, a leves ízét sem lehet érezni, telefújja a szél a csészét homokkal. Hogy enni tudjak, építsetek olyan házat, mint az apámé! – mondta nekik Vasili.

– A te gondod a mi dolgunk! – felelték a katonák.

Vasili körülnézett. Egy hatalmas kőház állt előtte. Bement. Evett, ivott, élt magányosan. Sokáig volt ott, mikor egyszer lefeküdt, így gondolkozott: „Nem vezet az sehová, ha én itt élek!”

Elővette a kovakövet meg az acélt, kettőt-hármat pattintott – a katonák máris odafutottak.

– Vasili gazda, mire van szükséged? – kérdezték.

– Nem vezet az sehová, ha én itt élek! Ma éjjel, mikor alszom, vigyetek a király városába! – mondta.

– Úgy lesz – szoltak a katonák, és elmentek.

Vasili lefeküdt és elaludt. Nem nyitotta ki a szemét, de figyelmes lett rá, hogy egyszer csak kocsizőrej hallatszik, sok ember járkal, kozákok lovagolnak szilaj lovaikon. Egy kozák hozzá vágatott.

– Hát te meg? Részeg vagy, vagy mi?! – kiabált rá. Előkapta *kancsuká*-ját, kettőt-hármat csattantott vele.

Vasili felugrott.

– Nem vagyok én részeg, se semmi! – mondta a kozáknak.

Aztán futni kezdett az üzletek felé. Járkált egész nap, estefelé

Így gondolkodott: „Nem jó dolog így járkálni!”

Elment egy fogadóba, kivett egy szobát, ott kezdett élni. Evett, ivott, vigadott. Egy idő után aztán így gondolkodott: „Semmire sem jutok, ha így egyedül élek, ha asszony lenne velem, mennyivel jobb lenne!”

Ahogy így gondolkozott és lefeküdt aludni, elővette az acélt meg a kovát. „De kit hozassak ide? Ennek a gazdag gazdának a lányát hozatom, nem, csúnyán néz a fél szeme. Másik gazdáét hozatom, nem, annak rossz a külseje!” Töprengett, aztán eszébe jutott: „A király lánya nagyon szép, őt hozatom ide!”

Az acélt kétszer-háromszor a kovakőhöz pattintotta, a katonák azon pillanatban ott teremtek.

– Vasili gazda, mire van szükséged? – kérdezték.

– Hozzátok ide ennek a királynak a lányát ágyával együtt! – mondta.

A katonák elmentek, elhozták, betették az ablakon át annak a szobának a közepére, ahol Vasili lakott. Felkeltették Vasilit és így szoltak hozzá:

– Most már tedd, amit akarsz, mi elhoztuk!

Vasili felkelt, körülnézett, a lány tényleg ott volt. Vasili játszott a lánnyal. Úgy elaltatták a katonák, hogy a lány magához sem tért álmából, amint pedig itt volt az ideje, vissza is vitték. Reggel a lány így szolt az anyjához:

– Anyám, ma éjjel velem valami csodálatos történt! Magam sem tudom, szégyellem is elmondani, de játékkal játszott velem valaki!

– Ki volt az? – kérdezte az anyja.

- Én sem tudom, aludtam, fel sem ébredtem – felelte a lány.
- Ha már így van, meg kell mondani apádnak! – szólt az anyja.

El is mesélte a lány apjának, hogy mi történt a lányukkal. Az apja elcsodálkozott. Föl nem foghatta ésszel, ki lehetett az, aki a lányát érintette. Aztán így gondolkozott: „Biztos ma éjjel is elviszik a lányom. Okos emberek kellene, azok majd elfogják!”

Rögtön magához hívatta az okos embereket, és elmondta nekik, mi történt a lányával. Gondolkodtak az okos emberek, és kitalálták a módját. Hamut szitáltak, a megszitált hamut az ágyra szórták, aztán elmentek. Késő éjjel Vasili megint odaküldte a katonákat. A katonák megfogták az ágyat, felemelték és látták, hogy szóródik a hamu.

– Ez nem lesz jó, el akarják fogni a gazdánkat! Hová vigyük? – töprengtek.

Volt ebben a városban egy nagyon öreg tábornok, lehetett vagy kilencvenéves. Fogai se voltak, meg volt már görnyedve, bujálkodásra gondolni se gondolhatott. Oda vitték az ágyat, hogy a hamut elszórják. Mikor pedig elfogyott a hamu, Vasilihez vitték. Vasili játszott a lánnyal, majd visszavitte a király palotájába.

Később, mikor a keresésére indultak, a hamu nyomán az öreg tábornokhoz jutottak. Ott pedig az öregén kívül senki más nem volt. Minden elöljáró, de a király is megkövült a csodálkozástól.

- Hihetetlen, ez az öreg nem tehette! – mondták.

Nem volt mit tenni, elkeseredtek, aztán a király megszégyenülten távozott. Ahogy hazaért, elgondolkozott: „Már második éjjel vitték el a lányom, következő éjszaka is biztos elviszik!”

Ismét összegyűjtötte az okos embereket. Megparancsolta, hogy ravaszabb megoldást találjanak. Gondolkoztak az okosok.

– Ruganyos ágyat kell csinálni, három galambot kell alá tenni. Ha az ágyban egy ember fekszik, az ágy ne érjen a galambokhoz. Ha két ember, érintse meg a galambokat, azok meg repüljenek ide! – mondták.

Úgy is tettek, ahogy kigondolták, aztán mindnyájan elmentek. Később, késő éjszaka Vasili megint odaküldte a katonákat. A katonák körülnéztek, semmiféle hamut nem találtak, hát megfogták az ágyat, és rögtön Vasilihez vitték. Az ablakon át Vasili szobájába állították, felkeltették Vasilit, és így szóltak hozzá:

- Most már tedd, amit akarsz, mi elhoztuk a király lányát!

Aztán elmentek. Vasili felkelt, játszott a lánnyal, de az fel sem ébredt, a katonák úgy elaltatták. Mikor eljött az ideje, Vasili visszavitette. A galambok azonban, mikor Vasili odafeküdt, és ezzel hozzájuk ért, elrepültek.

Reggel elindultak a király palotájából, hogy megnézzék, kinek a házában vannak a galambok. Ahogy nézelődtek, odaértek a gazdag fogadóhoz. Ablakában három galamb verdesett, bementek hát a fogadóba, a fogadóshoz. Kiabáltak rá, szidták:

– Miért becstelenítéd meg a király lányát?

– Mért becsteleníteném én meg – szólta amaz –, van nekem saját feleségem!

– Hát abban a szobában ki lakik? – kérdezték.

– Egy fiatal gazda – felelte a fogadós.

– Gyere, vigyél minket oda! – mondták.

A fogadós Vasilihez vitte őket. Rögtön elfogták Vasilit, és elhurcolták. Egy cellát építettek neki kőből, csak állni lehetett benne, se leülni, de még csak támaszkodni sem. Mikor a rossz, szűk cella készen volt, beleállították Vasilit. Sehová nem tudott kimenni. Azok számára, akik megsajnálták és ennivalót adtak neki, egy lyukat csináltak, ahol csak egy ököl fért be. Nagyon keménykötésű, félelmetes katonákat állítottak oda őrködni. A katonák felváltva álltak őrt. Egyszer Vasili így szólt a katonához:

– Hé, te király szolgája! Lehet-e veled két-három szót beszélni?

A katona így felelt: – Csendben légy, szégyentelen Vasili! Te, ki a király lányával játszottál!

Szuronyával a lyukon át meg akarta döfni, de Vasili valahogy lekuporodott.

Másik katona jött, azzal is beszélni akart, de az is ugyanígy ráijesztett. Sok katonával akart beszélni, de egy se hagyta szólni. Egyszer, váltás után egy másik katonától kérdezte:

– Katona! Király szolgája! Lehetne-e veled egy-két szót beszélni?

– Mondd, mit akarsz? – kérdezte a katona.

– Szánj meg engem, én is megszánlak, ha itt lesz az ideje! – mondta neki Vasili.

– Mi kell? – szól a katona.

– Menj el ehhez a gazdag fogadóshoz. Mondd meg neki, hogy annak a fiatal gazdának, aki nála lakik, a rongyos kabátja zsebében

van egy acél meg kovakő. Csináljon lángost, tegye bele, küldje ide – kérte Vasili.

Mikor eljött az ideje, a katonát leváltották, ő meg fegyverét a kaszárnyában hagyva elment a fogadóshoz. Pontosan elmondta, amit Vasili mondott.

– Jól van – felelte a fogadós.

A katona elment, a fogadós pedig kérte a feleségét, hogy süssön lángost. Odaadta a feleségének az acélt meg a kovakövet.

– Tedd a tésztába, süsd egy lángosba. Megtesszük ezt érte, hiszen szeretjük őt; ezért a szobáért nagyon sok pénzt adott nekünk! – mondta.

Mikor a lángos elkészült, fogta a fogadós, Vasilihez ment, és beadta neki a lyukon, hadd egyen. Vasili elvette, az acélt a kovakővel kivette, a lángost meg megette. Aztán várta, hogy jöjjön az a dölyfös katona. Ahogy eljött az ideje, jött is a katona. Vasili megint beszélni akart vele.

– Szégyentelen! – szidta a dölyfös katona, és a lyukon keresztül meg akarta döfni szuronyával.

– Megállj csak, katona! – szólt Vasili.

Az acéllal kettőt-hármat ütött a kovakőre. Az ő katonái galambbá változva berepültek hozzá.

– Vasili gazda, mire van szükséged? – kérdezték.

– Rögtön szabadítsatok ki innen! – mondta.

A galambok összenyomták, összegöngyölték, galambbá változtatták. Mikor négyen lettek, elrepültek. Hárman, a katonák, elmentek, Vasili pedig galamb képében felült a királyi palota tetejére. Ez idő alatt az előjárók, a katonák, a király a feleségével és a lányával mind a kőcellához mentek. Gerendából akasztófát ácsoltak, kötelet akasztottak rá, az egyik előjáró pedig felállt, és kihirdette a Vasilire szabott ítéletet. Az volt az ítélet, hogy fel kell akasztani, ha meghalt, testét tizenkét puskával keresztüllőni. Mikor befejezték az ítélethirdetést, odavitték a cella építőit, és leromboltatták a cellát. Ahogy lerombolták, csak néztek: a cellában nem volt senki. Az előjárók, a királyék, a nép, mind megkövült a csodálkozástól.

– Hogy jutott ki ez az ember ebből a lyukból? – kérdezték.

Szétszéledtek, mindenki hazament. Így gondolkozott a király, amint hazaért:

– Ez nem lehet közönséges ember, miért is gyötörtem meg így? Ha megijedt, jó messzire szaladhatott! És ha rosszindulatú, bárhol is legyen, most azon gondolkodik, hogy végezzen velünk!

Ekkor Vasili megint pattintott az acéllal. A katonák máris odafutottak.

– Vasili gazda, mire van szükséged? – kérdezték.

– Változtassatok engem hatvanéves öregemberré! – mondta.

A katonák elvitték őt a király fürdőházába. Formálták, gyúrták, míg hatvanéves öreget nem csináltak belőle. Vasili kiment a városba. Haja szürke, szakálla fehér, mellig ér.

Ez idő tájt halt meg a király egyik tisztségviselője. Amint ezt Vasili meghallotta, levelet írt a királyi palotába: „Fogadj fel engem tisztségviselőnek!”

A király a palotába hívatta és megkérdezte:

– El tudod-e látni a tisztséget?

– Az iratokat én jól ismerem! – felelte Vasili.

A király felfogadta, majd odament hozzá és így szólt:

– Ebben az életben én sok csodával határos dolgot láttam. A lányomat elvitték itthonról és megbecstelenítették. A bűn elkövetőjét akasztófára, tizenkét puskával való keresztüllövésre ítélték, és arra, hogy a testét a szemétre kell dobni. Mikor eljött a kivégzés ideje, a cellában nem volt senki!

– Arra a kőcellára semmilyen nyílást nem csináltatok? – kérdezte Vasili.

– Csináltunk, hogy kenyeret lehessen beadni, egy ökölnyi lyukat – mondta a király.

– Azon a nyíláson ment ki? – kérdezte Vasili.

– Azon bizony! – felelte a király.

– Igazán csodálnivaló! De egy ilyen okos, ravasz embert miért csukattál be? Ha a lányod hozzáadod, senkitől nem lett volna megbecstelenítve! – mondta Vasili.

– Én addig erre nem jöttem rá, de ha most jönne, hozzáadnám a lányom. Ki tudja, hol jár most? – mondta a király.

– Hej, király, ne öless meg, inkább parancsold, hogy három szót szóljak! – kérte Vasili.

– Mondjad, mondjad! – felelte a király.

– Azt úgy fogjuk csinálni, hogy írásokat küldjél szét az országodba. Aki a lányod megbecstelenítette, jelentkezék, hozzáadod a lányod. Csak küldd el az írásokat. A népednek, mindenkinek így add hírül, és ha ő meghallja, idejön! – mondta Vasili.

Így is tettek, írásokat küldtek szét az országban. Jó sok idő, talán félév is eltelt, sehonnan nem jött hír, nem jelentkezett a tett elkövetője. A király ekkor Vasilihez ment, és így szólt hozzá:

– Fél esztendeje múlt, hogy az írásokat szétküldtük, de ő se jön, hír sincs sehonnan. Mit csinálunk már most?

Vasili ezt válaszolta:

– Azt csináld, hogy a város közepére állíts egy oszlopot. Írasd fel rá, hogy aki a lányommal játszott, jöjjön hozzám, neki adom a lányom, lányommal a fele királyságom. Ezt írasd fel!

Éltek, éldegéltek, de semmi hír nem volt, senki nem jött. A király Vasilihez ment.

– Hej, Vasili, öreg tisztségviselőm! Még mindig nincs meg a mi emberünk! Mit csinálunk most már?

Vasili így felelt:

– Csinálj írást, arra az írásra mindnyájan írjátok oda a neveteket. Te, a feleséged, a lányod, minden előjáró, a főbbek!

A király így is tett. Mikor mindnyájan odaírták a nevüket, az írást kifüggesztették egy oszlopra. Mikor kifüggesztették, Vasili az acéllal kétszer-háromszor a kovára ütött, a katonák máris odafutottak.

– Mire van szükséged, Vasili gazda? – kérdezték.

– Változtassatok engem szebbre, mint valaha voltam! – kérte.

A katonák elvitték Vasilit a király fürdőjébe, formálták, gyúrták, a korábbinál is szebb, jóvágású fiatal legényt csináltak belőle. Vasili levette az oszlopról az írást, és a királyhoz ment. Mikor a király látta, hogy egy jóvágású fiatal legény megy hozzá, megkérdezte:

– Te ki vagy? Miféle?

Vasili válaszolt:

– Én leszek a te kedves vőd!

– Ez igaz? – kérdezte a király.

– Igaz bizony, dicsekvés nélkül mondom! – felelte.

A király odalépett hozzá, megölelte, megcsókolta.

– Bocsásd meg nekem, hogy megkínoztalak! – mondta.

– Az isten bocsásson meg! – felelte Vasili.

Aztán a király felesége is, leánya is odamentek hozzá, megölelték, megcsókolták. Majd az előjáróknak is megmondták:

– A mi vőnk megkerült!

Minden előjáró összegyülekezett, ettek-ittak, esküvőt csináltak, lakodalmat ültek. A király Vasilihez adta a lányát, a lányával fele királyságát. Vasili még máig is uralkodik.

A mese Tölgyerdős felé, én meg hazafelé.

A SZÉP NASZTASZI

A SZÉP NASZTASZI

Élt a faluban egy anya meg a fia. Megrokkant az anya egészsége, így nem hagyta nyugodni a gondolat, hogy megházasítsa a fiát.

– Te Jefim, kit akarsz feleségül venni? – kérdezte az anya.

– A szép Nasztaszit – felelte a fiú.

Csak az szomorította őket, hogy az esketésért nem tudnak a pópának fizetni. Elment Jefim a pópához.

– Összead-e bennünket hitelbe? – kérdezte.

– Kit akarsz feleségül venni? – kérdezte a pópa.

– A szép Nasztaszit – felelte a vőlegény.

– Ha őt veszed el, összeadlak – mondta a pópa.

Ez tavasszal történt, amikor az idő még a szép Nasztaszinál is szebb volt. Anya és a fia összeszedte minden erejét, nagy nehezen megrendezték a lakodalmat. De ahogy a rozsda kikezdi a fémeket, a betegségek sem hagytak nyugtot Jefim anyjának, egyre inkább a hatalmukba kerítették, aztán egy forró, nyári napon el is vitték. Ősszel eljött az ideje, hogy Jefim huszonöt esztendőre elmenjen katonának, a szép Nasztaszi pedig egyedül maradt odahaza. Amikor Jefim elment katonának, férj-feleség megesküdött, hogy mindig hűségesek maradnak egymáshoz. Így vált el az ifjú pár.

Háromévi katonáskodás után Jefim három rubelt küldött Nasztaszinak. Nasztaszi fogja a pénzküldeményről szóló értesítést, és megy a városba, hogy felvegye a pénzt. Belép a postára, benyújtja az értesítést az ablakon. A pénztáros a kezébe veszi és azt mondja Nasztaszinak:

– Neked én nem három, hanem azon felül még ötven rubelt adok azonnal, ha egy estére a vendéged lehetek.

Nasztaszinak eszébe jutott, mint állapodott meg Jefimjével.

– Nem lehet – mondta, visszavette az értesítést és észrevétlenül eltűnt.

Megy, mendegél a nagy város utcáin. Kisvártatva egy falujabeli emberrel találkozik, akit odahaza csak Részeges Ignatinak szoktak emlegetni. Részeges Ignati nagyon okos volt, és mindenféle házimunkában ezermester. A szép Nasztaszi elmeséli neki, hogy pórul járt. Ignati akkor azt tanácsolja, tegyen panaszt a rendőrnél. El

is kísérté Nasztaszit, hogy megtudja, milyen hírrel jön ki a rendőrtől. Bemegy Nasztaszi, elmondja rendre, mi járatban van. A rendőr a díványon heverészve hallgatja, és nem tud betelni Nasztaszi szépségével.

– Én neked nem ötven, hanem száz rubelt adok – mondja ő is. – Azok neked azt a három rubelt egy szó nélkül odaadják, de én magam megyek vendégségbe hozzád. – Nasztaszi megértette, hogy mint gúnyolódnak vele, és éles hangon így szólt:

– Nem lehet. – Aztán távozik. Az utcán Ignati várakozik rá. Mikor megtudja, milyen választ kapott Nasztaszi, azt tanácsolja neki, hogy menjen a főpaphoz. A távolban a város közepén kolostor állt a dombon, s amikor kérdezgetve-találgatva odaért, Nasztaszi elámult. Egy nagy asztal mögött ül a főpap bő ujjú köntösben, olyan, akár egy hizlalt disznó. Nasztaszi újból sorjában elmesélt mindent, de – ámbátor a főpap szent férfiú volt – tőle is az előző urakhoz hasonló választ kapott, a különbség csupán ötven rubel volt:

– Én neked nem ötven vagy száz rubelt, hanem százötvenet adok, a három rubelt majd odaadják azok, helyettük magam megyek hozzád – mondta a főpap. Nasztaszi és Ignati akkor hazament. Mikor hazaérnek, Ignati mondja Nasztaszinak, hogy keressen neki egy pohár pálinkát. Ignati nem tudta, mit kell csinálni, amíg nem ivott egy kicsit. Ahogy így üldögél, a második poharat is felhajtja. Megállapodnak aztán, hogy másnap reggel a Volga partjáról két szekér tetődeszkat hoznak. A harmadik napon Ignati sebtében nekifogott az asztalosmunkának. Egy-két nap alatt fabrikált egy szép szekrényt, olyan formásat, mintha csak vasból öntötte volna. A következő három-négy nap alatt még egy szekrény került a házba. A legdrágább festékkel festette be mindegyiket. Mikor befejezte a szekrénykészítést, és a festék is megszáradt, elment Nasztaszihoz és azt mondta:

– No, komámasszony, menj be a városba, és hívd meg mára mindegyiket vendégségbe, a pénztárost kilencre, a rendőrt tízre, a főpapot tizenkettőre. Figyelmeztessd őket, nehogy pénz nélkül jöjjenek. Vedd fel az ünneplődet, és csak kedveskedve szólj hozzájuk.

Nasztaszi persze hallgat a szavára, enni-innivalót készít, és elindul a városba.

– Nem adná ki valahogy mégis a pénzemet? – kérdi a pénztárost, ahogy belép.

– Az adásvételről már megegyezkedtünk – feleli a pénztáros.

– Nos, rendben van – feleli Nasztaszi –, jöjjön el ma este kilenckor, csak a pénzt ne felejtse el magával hozni! – Aztán elmegy a rendőrhöz, és azt este tízre hívja. Megy a főpaphoz, meghívja tizenkettőre, utána hazaindul. Otthon várja a vendégeket. Alig etette meg a jószágot, kilenc előtt tíz perccel kétlovas tarantászon, hangos csengettyűszóval megérkezett a pénztáros. Leemelt egy nagy ládát, és elküldte a kocsist. – Holnap reggel kilenckor jövök. – Belépett a házba, átnyújtott ötvenhárom rubelt, a ládából meg pompás ruhát, egy pár cipőt és különféle ételt-italt tett az asztalra. Nasztaszi összeszedte az ajándékait, és a maga enni-innivalóját rakta az asztalra. Hanem az egy óra hamar elszalad. – Hol lakik itt Anasztazija Ivanovna? – kiáltotta ekkor Ignati a szomszédban, mire valaki hangosan felelte:

– Itt, mellettünk.

A pénztáros kétségbeesett:

– Ugyan ki jön? – kérdezte.

– Az öreg postás hoz levelet – mondta Nasztaszi. Legott arra fordult a szó, hogy hová rejtőzzék.

– Itt egy üres szekrény – szólt Nasztaszi, kinyitotta az ajtaját, beeresztette a pénztárost, aztán zsupsz! rácsukta. Ignati bácsi bezörgetett az ablakon:

– Leveled van – mondta, beugrott a házba, megivott egy-két pohár pálinkát, majd a harapnivalót is összeszedve, távozott. Akkor érkezett meg Nasztaszihoz háromlovas pompás vastarantászon a rendőr. Ládáját a szolga hozta.

– Holnap reggel tíz órára gyere értem! – mondta neki a rendőr.

Legelsőbb ő is átadta a százhárom rubelt, aztán drága ajándékokkal halmozta el Nasztaszit. Rangosabb ember lévén, ételt-italt még többet hozott. A vendég az vendég: Nasztaszi hát a pálinkájával, sörével itatta, ám a rendőr meghagyta, hogy különböző finom csemegéket tegyen az asztalra. Nasztaszi kivitte az ételeket és az ajándékait. A kövér rendőr az egyik poharat a másik után hajtotta le, arca, szeme kipirult, mint a kakasszem. Ahogy ült, egyre

a vetett ágy felé sandítgatott. Fél tizenkettőkor Ignati újból kiáltozni kezdett a szomszédban:

– Hol lakik Anasztaszia Ivanovna?

A rendőr megdöbbsent:

– Ki az? – majd a második szekrényhez sietett és belebújt. „Ejnye, három szekrényt ide nem állítottak hiába – gondolta a pénztáros. – Vajon ki lesz a harmadik vendég?”

– Jefimtől van leveled – mondta Ignati bácsi, s a pálinkáskupicákat meg a söröspoharakat egymás után, egy hajtásra kiitta. Éppen ekkor érkezett meg a főpap hintón, elől-hátul lovas kozákok kísérték. Két bőröndjét egy lakáj alig-alig tudta bevonszolni. Ő maga, minthogy nagyon kövér volt, elfulladva lépett a házba. Lerakatta a bőröndöket; az első színültig volt ruhával, lábbelivel, volt ott kabát, egy öltözet ruha, cipők, miegymás. A másikba különféle drága likőrök és sörök, semmihez sem fogható finom falatok. Egy darabig fel s alá járkált, aztán az asztalhoz telepedett, és kitett százötvenhárom rubelt. A pénztáros és a rendőr a szekrényben kitalálta, hogy a főpap a jövevény, és lélegzetüket visszafogva szenvedtek. Mint vendégségben viselkedni szokott, isten szolgája megparancsolta Nasztaszinak, hogy vendégelje meg; mivel azon kívül is, amit maga készített, sokféle pálinka, sör összegyűlt, Nasztaszi sorban kínálgatta vele a vendéget. A kövér főpapot nem nagyon érdekelte a pálinka, sör, egyre azt siettette, hogy a szobában mikor oltják ki a világot. Nasztaszit csak az mentette meg, hogy így szólt: „Be kell csuknom a kaput” – és ezzel kiment. Éppen ezt várta a tréfacsináló Ignati, és abban a pillanatban nagy kiabálást csapott a szomszédban.

– Miért lármáznak itt? – szólt a főpap, ahogy meghallotta, és nyugtalanság szállta meg.

– Biztos a férjemtől hoznak levelet – mondta Nasztaszi.

Noha a főpap rangos ember volt, egyetlen szó nélkül bebújt az üres szekrénybe. A részeges Ignati ismét kocogott az ablakon, ezúttal vadászpuskával jött – nem mint postás, hanem mint katona, akit Nasztaszi férje küldött. Megpillantva az asztalon az étel-italt, úgy tett, mintha megharagudott volna.

– Amíg mi huszonöt évig egyfolytában katonáskodunk, te itt milyen jól élsz! Keresztüllőlek benneteket! – mondta és a závárt

kezdte csattintgatni. Aztán gyorsan az asztalhoz lépett, és a pálinkát, sört, egy hajtásra kiitta. Így lármázott reggelig: hol felmászott a kemencére aludni, hol nagy dübörgéssel újból leugrott a földre. A szekrényben lévő három foglyot ezzel alaposan megijesztette.

Másnap kora reggel befogtak három lovat és a három szekrényt a városba vitték. Az első szekrényre fehér festékekkel szépen ráírták, hogy ötvenhárom, a másodikra – százhárom, a harmadikra pedig – százötvenhárom. Ignati pityókos feje nagyon jól működött. A városban éppen az az évi vásárt tartották, ahol nagyon sok volt a nép. Nasztaszi és Ignati jól látható helyre állították fel a szekrényeiket. Az emberek köréjük gyűltek, és csodálkozva bámulták. Ámulatba ejtette őket a szekrények szépsége, ám még inkább az eladó arcának gyönyörűsége.

– Mindhárom szekrényed egyforma, miért nem egyforma az áruk is? – faggatták. – Légy szíves, nyisd ki őket, hogy belenézhessünk a belsejébe – kérelték.

– Ha fizettek ötvenhárom rubelt, kinyitom – mondta nekik Nasztaszi, ám ilyen gazdag vevő nem akadt. Dél felé az itt tartózkodó uralkodó kiment sétálni a városba, s amint keresztülment a vásáron, észrevette, hogy egy helyen temérdek nép gyűlt össze. Megparancsolja a legényének, menjen oda, körülnézni. Mikor visszajött és magyarázta, hogy így, meg amúgy, az uralkodó így szólt:

– Semmit se értek. – El is határozta, maga megy oda megnézni. Két oldalán egy-egy kozák szakasz szórta szét a népet, hogy utat nyisson neki. Alighogy az uralkodó körülnéz, látja: egy fiatalasszony áll előtte. Megkérte, hogy nyissa ki a szekrényt, de az asszony azt válaszolta: – Fizessen ötvenhárom rubelt, akkor majd kinyitom.

Az uralkodó tüstént megparancsolta, hogy fizessenek, és a szolgák az ötvenhárom csengő-bongó rubelt átadták Nasztaszinak. Az első szekrényből kiugrik a pénztáros, reszket, akár az ázott egér.

– Hogy kerültél ide? – kérdezte az uralkodó, ám a pénztárostól nem tudott meg semmi értelmeset.

Akkor kikérdezte a szép Nasztaszit, tőle tudott meg mindent. A bíraskodás szokása szerint a pénztárost helyben feldaraboltatta, tagjait szétszóratta. Ezután megparancsolta, hogy fizessék ki a

százhárom rubelt, és nyissák ki a második szekrényt. Onnan a rendőr ugrott ki.

– Te is hasonló módon kerültél ide? – kérdi, mire a rendőr így felel: – Pontosan úgy, excellenciás uram.

Akkor levágatta tőből a rendőr mindkét karját, úgy küldte végig a városon. Aztán megkérdezte:

– Hát itt meg ki van? – Megparancsolta, hogy fizessenek ki százötvenhárom rubelt, és rögvest nyissák ki a harmadik szekrényt. Onnan nagy recsegés-ropogás közepette a főpap kecmereg ki.

– Ejnye, szent férfiú, te meg hogy kerültél ide? – mondja, és a hintójába ülteti.

Végül megtudakolta Nasztaszitól, hol szolgál a férje. Mihelyt megtudta, átadott a szolgájának egy kétfejű sasos papirost, amire ezt írta: „Petrov Jefim közkatona határidő előtt a szolgálatból elbocsátandó, és tartalékállományba helyezendő.” Így történt, hogy Jefim és Nasztaszi boldog és jómódú pár lett.

A SZEMFÉNYVESZTŐ

1

Ez a dolog régen történt, amikor az országban egy igen gonosz padisah uralkodott. Nagyon kegyetlen, nagyon makacs, nagyon vérszomjas volt ez a padisah. Nem érdekelte, hogy bűnös-e vagy ártatlan valaki, tüstént fejét vétette vagy felakasztatta. Tengernyi zsellérének és jobbágyának csupa szenvedés volt az élete. A padisah egyre kegyetlenebbül gyötörte őket.

Hogy miért kínozott ennyire mindenkit, ugyan meg tudnátok-e mondani? Hát persze, hogy azért, mert félt. Ezért szipolyozta, nyomorgatta a dolgos népet. Az élet meg egyre romlott, s a nép meggyűlölte a padisahot. A padisah persze ezt nagyon jól tudta. „Ha ennyire utálnak ezek a férgek – gondolta –, akkor le fognak taszítani a trónról.” Nem hagyta nyugodni ez a gondolat, s népét még keményebben sanyargatta. Annyiba sem vette az embert, mint egy szúnyogot, és a legszörnyűbb halált mérte rá.

Történt egyszer, hogy a padisah palotája előtt elment egy ember, és nem vette le a süvegét. Látta ezt a padisah, és megrémült: „Csak nem tört ki valahol lázadás?” – gondolta.

Küldi a szolgálait, vezetnék elé azt az embert, és hogy a népet elrettentse, parancsot ad, hogy ott helyben kínozzák meg és öljék meg.

– Bocsáss meg, padisah, légy hozzám irgalmas az isten nevében – könyörgött az ember. – Ha engem nem is szánsz, szánd meg a kis fiókáimat, a gyerekeimet.

Ám a kőszívű padisahot se a forró könny, se a szívből szakadt szomorú szó nem tudta meglágyítani. Megparancsolta, hogy a foglyot lábánál fogva akasszák fel egy kőoszlopra, arccal az oszlop felé. A szolgák felakasztották, és a testét lógázva a homlokát az oszlophoz verdesték. Így kínozták mindaddig, amíg a fejét össze nem zúzták. Persze, hogy meg is halt. Ugyan ki élne túl ilyen iszonyú kínzást?

Így tombolt a padisah. Sok embert kínoztatott halálra.

Ez a padisah nem bízott az egyik szolgájában. Ez a szegények pártját fogta, és nem gyilkoltatta ok nélkül az embereket. A szolgának Nyikanor Nyikiforcs volt a neve. A padisah arra készült, hogy valamilyen ürüggyel őt is megölje.

2

Élt a birodalomban egy másik ember is. Nagy mestere volt a búbájosságnak. Híre elterjedt az egész földön. A szemfényvesztő, miközben udvariasan társalkodott valakivel, különböző hókuszpókuszokat csinált vele.

Ez persze nem kerülte el a padisah figyelmét sem. Hogy a bizalmát vesztett szolgát próbára tegye, magához hívatja egyszer, és így szól:

– Elmehetnél, Nyikanor Nyikiforcs, ahhoz az emberhez. Tudd meg, miféle, mi jár a fejében, rólam nem gondol-e rosszat, nem tör-e a helyemre. Ha bármi gonosz dolgot forral, bilincsbe verve tüstént hozd ide. Hadd ölöm meg magam. Ha nem fogod el, helyette téged öllek meg.

– Rendben van – válaszolja a szolga.

Nyikanor Nyikiforcs nem szeretett senkivel durván bánni, nagyon jó ember volt. Elhatározta tehát, hogy a szemfényvesztőt is megbilincseletlenül, szép szóval viszi a padisahhoz. A szemfényvesztőről szóló mendemondákat ő maga is álmélkodva hallgatta. Legelőször a kocsmában találkozott vele, ahol az másokkal együtt evett-ivott. Csakhogy nem ismerte fel, mert nem tudta, hogy ő a szemfényvesztő. Nyikanor Nyikiforcs ételt-italt rendelt, aztán leült éppen a szemfényvesztő mellé. Kisvártatva persze megeredt köztük a szó.

Eszegetnek békésen, de egyszerre csak látja ám Nyikanor Nyikiforcs: előtte az üres borosüveg megtelik vízzel, és a víz kicsordul. De nemcsak hogy kicsordul, hanem mint egy szökőkút, az üvegből a mennyezet felé lövell. Mindannyian megkövültén bámulták. Volt, aki azt mondta, hogy itt a világ vége, mások azt mondták, hogy az isten mutatja az erejét.

Csak a csapláros nézte mosolyogva, aki már nem először látott ilyet.

A kocsmában emelkedni kezdett a víz. Hirtelen úszkáló kacsák jelentek meg a vízen, ide-oda forgatják a fejüket, és hápognak.

– Tépjétek ki a fejüket, és adjátok ide – mondja a csapláros.

De az emberek nem hallgatnak rá:

– Miért adnánk neked, amit isten küldött? Az isteni eledelt magunk esszük meg.

Ekkor a csapláros odakacsint a szemfényvesztőnek, az meg, mintha csak azt mondaná: „rendben van”, visszahunyorít. Az emberek kitekerik a kacsák nyakát, és a tányérukba rakják.

Abban a minutában leapad a víz, az emberek a régi helyükön ülnek az asztaloknál, egyesek éppen a szájukhoz emelik a kanalat, mások meg a tányérjukba merítik. Előttük a tányérokon a bocskoruk vagy a csizmájuk, azok orrát szakították le. Ezek voltak a „kacsák”.

Nyikanor Nyikiforcs álmélkodásában meg se tudott moccanni, a kanál megállt a kezében, száját eltátotta. Kővé dermedve ült. Mikor magához tért, így szólt magában:

„Bárki bármit is mond, erről az emberről beszélt a padisah. Márpedig őt se megköötözve, se háromszoros vasban, se tömlőc fenekén nem tudom féken tartani. Ilyen jeles embert hogyan adnék a padisah kezére?... Bizony sajnálom... Nem. Ez ugyan nem fog a padisahnak engedelmeskedni. Nem hódol be neki, hanem a padisahból is gúnyt űz, vele is letépeti a csizmája fejét. Hanem éppen ez kell a kegyetlen padisahnak!”, gondolta, ahogy tovább töprengett magában. Beszédbe is elegyedett a szemfényvesztővel, és az beleegyezett, hogy elmegy a padisahhoz.

3

A padisah éppen asztalnál ül. Nyílik a konyhaajtó, belép Nyikanor Nyikiforcs.

– Idehoztam azt az embert, akit Felséged mondott. Mikor szándékozik találkozni vele? – kérdi. – Tiszteletre méltó ember, engem nagyon elbűvölt – mondja, miközben orrától megfosztott csizmájára pillant.

– Hívd be! – mondja a padisah.

Nyikanor Nyikiforcs csodálkozik: a padisah még senkit sem fogadott a konyhában. Most ugyan miért teszi? Csak nem forral rosszat?

A padisah nagyon kedvetlen volt, ráadásul a lustaság is elfogta, úgyhogy el se mozdult a helyéről. Ezért nem is evett önállóan, a szolgálai kanállal dugták a szájába az ételt.

Ekkor lép be a szemfényvesztő. A padisah lustasága erre mintha valamicskét alábbhagyott volna.

– Mi a neved? – kérdi a szemfényvesztőtől.

– Híres tanult ember vagyok, Jivannak hívnak.

Hallja ezt a padisah, és teázni hívja. Abban bízik, hogy teázás közben a szemfényvesztő kipróbálja rajta az erejét. Ám a padisah hiába reménykedett. Végül nem tudja tovább türtőztetni magát:

– Jivan, elfelejtetted, hogy miért hívattalak? – mondja.

– Nem felejtettem el. De adj nekem egy írást, hogy nem haragszol meg és nem állsz bosszút, bármilyen tréfát is csinálok. Anélkül nem egyezek bele – feleli Jivan.

A padisah papírt, ceruzát vesz elő, és megírja neki a papírt. Jivan azonban nem mozdul a helyéről, eszik-iszik tovább. A padisah haragra gerjed; úgy gondolta, hogy Jivan azért jött, hogy megölje. Haragjában összehúzza a szemét, összevonja a szemöldökét, szakállát is az orráig rántja.

Abban a minutában – a padisahnak még arra sem volt ideje, hogy pislantson egyet – a palotát térdig elöntötte a víz. Kinéz a padisah a folyosóra, odakint vadul hullámozó tengert lát. Elámult a padisah, aztán megretten:

– Jaj, itt a világ vége! Úgy jártam, mint Noé... Én... én... úgy látszik, én vagyok az utolsó padisah a világon! – mondja.

A konyhát elöntötte a víz. Hová menjenek?

– Föl az emeletre! – mondja Jivan.

Mind a ketten fölrohannak. De a víz oda is elért. A padisah félelmében azt sem tudja, mitévő legyen.

– Ó, istenem! Miért zúdítottál ránk ekkora szerencsétlenséget? – szaladgált föl s alá.

A víz előtt menekülve felkapaszkodtak az asztalra. A víz eléri azt is. Akkor följebb mennek egy emelettel. De ott is csak víz... Erre Jivan a háztetőre hívja a Padisahot. Ó! Honnan gyűlt össze ez a rengeteg víz?! Elönti a háztetőt is...

– Jaj, a háztető sem oltalmaz meg, ha isten nem segít – mondja a padisah gyászos hangon.

– Emlékszel-e, padisah? Ekképpen volt ez a zselléreiddel, jobbágyaiddal is: ha megkegyelmeztél nekik, életben maradtak, ha nem, örök éjszaka borult rájuk – mondja neki Jivan.

Hű, mit tett volna a padisah régen az ilyen szavakért! Most azonban csak szánszalmasan bámul, mint egy vágóbirka. Régi élete, magasra tornyozott aranya eszébe se jutott.

Nem sok híja volt, hogy a víz a tetőt is elérje. Az élet egy hajszálon múlt. A padisah tehetetlen volt. Belecsípett az orrába: „Nem álom mindez?” – gondolta. De fájdalmat érzett. Tehetetlenségében ide-oda futkosott a tetőn, és a haját tépte. „Meghalok! Meghalok!” – kavargott a fejében. Jaj, csak nem a halála órája közeledik? Ekkor egy csónak siklik feléjük a vízen.

– Ó, jaj! Kegyelem, uram, irgalom! Hát mégse vagyok annyira bűnös! – mondja a padisah örvendezve. Teljesen elfeledte a múltját, és minden erejével harcol az életben maradásáért. „Csak élni, élni, megmaradni” – ez a gondolat jár a fejében.

– A megkínzott és legyilkolt emberek is így harcoltak az életükért, mikor már az utolsó leheletüktől akarták megfosztani őket – emlékezteti ekkor a padisahot Jivan.

Beülnek a csónakba. Úsznak a kék hullámok hátán. A padisah csak most veszi észre, hogy bizony ingben-gatyában van, ennivalója meg semmi. Ugyan, hogy lesznek meg kenyér nélkül? Kortyol a vízből, hát az meg sós.

– Miért sós ez a víz, Jivan? – kérdi csodálkozva a padisah.

– Azért, mert nem víz, hanem emberi könny, amit te ontottál ki – feleli Jivan.

– Ó, még sohasem láttam ennyi könnyet! – mondja a padisah. – Hanem ez nem élet így – folytatja, amint szétnéz. – Ugyan, hogy él meg az ember kenyér és víz nélkül? Ha van finom étked, jó vized meg rendes ruhád, amit fölvehetsz, az az élet.

– Rajtad és a szolgálódon kívül, a gazdag urakon és a papokon kívül mi mindannyian nyomorúságos életet élünk. Ki kell próbálnod ezt az életet – jelenti ki Jivan.

A padisah nem szól. Ámulatában úgy forog a feje, akár a malomkerék.

Mese, mese, meskete, és a padisah észre sem veszi, hogy már nem csónakon, hanem lovon mennek. Ott van mellette Jivan is.

Egy városhoz érkeznek, előttük vásár nyüzsg, zsibong. Piros, fehér, kék kendők, fekete-fehér sapkák kavarognak.

– Álljunk meg itt – mondja Jivan.

A padisah engedelmeskedik. Buta birkaként követi Jivant. Régi gonoszságának most nyoma sincs. Ahogy így tehetetlenül kínlódik, szavát adja, hogy szánni fogja a népet, és gondoskodni fog róla.

Elérik a város közepét, és a mészárosok sorára mennek.

– Hazaugranék – mondja egy mészáros a padisahnak –, amíg vissza nem jövök, áruld a húsomat.

A padisah engedelmeskedik. Odaáll a mészáros fehér ruhával letakart asztalához.

Jönnek a rendőrök, ellenőrzik az árut. Odaérnek a padisahhoz.

– Mit árulsz?

– Húst...

Megnézik, hát emberhús az egész: lábak, fejek...

– Ó, te gazember! – mondják a rendőrök, lefogják a padisahot, és bekísérik. A padisah meglepődik, nem érti, mi történik körülötte, keresi Jivant, de annak nyoma veszett...

„Ugyan miért van ez? Mi történt? – tépelődik. – Jivan megmagyarázná, de nincs itt. Csak nem az általam meggyilkolt emberek húsa ez?” – találgatja magában.

Komor épületbe viszik a padisahot. Kínozzák.

– Miért öletted meg az embereket? – faggatják. – Régóta kereskedsz emberhússal?

– Nem az enyém ez a hús. Egy ember bízta rám, hogy áruljam. Nem tudtam, hogy emberhús.

– No lám! Nem tudtad! Majd adunk neked „nem tudtam”-ot! Nem tudtad! Na, várj csak... – mondták és ütik-verik.

A padisah szívvel-lélekkel könyörög. Rá se hallgatnak.

– No nézd csak! Aprított emberhúst kell neki árulnia, mi? Te útszéli gané!... – mondják. – Gyerünk, akasszuk fel a lábánál fogva egy kőoszlopra, kínozzuk meg és öljük meg!

Hej, hogy rimánkodott a padisah!

– Az isten nevére kérlek, irgalmazzatok! Ha engem nem is szántok, szánjátok meg a gyermekeimet! – mondta.

De azok oda se figyeltek. A padisahot egy kőoszlophoz vonszolták. Zokogott, fogadkozott a padisah, rá se hederítettek.

...A padisahnak eszébe jutottak azok az emberek, akiket ő akasztatott fel. „Ó, te ostoba, miért is gyilkoltál? – gondolta. – Senkin sem könyörültél akkoriban.”

Már ott is van az oszlopnál.

– Testvérek! – kiáltja. – Hiszen én a ti padisahotok vagyok! Mit csináltok?

De a csendőrök és rendőrök nem ismerik fel.

– Aki embereket mészárol le, nekünk az nem testvérünk. Aki emberhússal kereskedik, az nem lehet padisah – mondják a körülötte állók.

A padisah tehetetlenségében a haját tépi, könyörög, esküdözik. De nem hisznek neki.

Hozzákészülnek, hogy felakasszák, megkötik a lábánál fogva. A padisah zokog, irgalomért esedezik...

Jivan akkor csöndben befejezi a varázslatot. A padisah megkönnyebbülten fellelegzik. Látja, hogy a tulajdon házában van, az előbbi helyén eszik, Jivan meg ott ül vele szemben.

„Farkas a szőrét elhányja, a természetét soha” – tartja a közmondás. Így volt ez a padisahhal is: bármennyit is szenvedett, az a szándéka, hogy száni fogja az embereket, egy csapásra eltűnt, régi gonoszága visszatért. Körülnéz és látja, hogy mindenki reszket tőle. Eszébe jut, hogy a saját birodalmában van. Kardot ránt, hogy ledöfje Jivant, de az előmutatja a tőle kapott írást. A padisah kénytelen elállni szándékától.

Jivan elmegy, elmegy utána Nyikanor Nyikiforcs is. A padisah szörnyen felbőszül, suhogtatja a kardját.

– Nem, a hatalmat én ijesztésre, harc nélkül nem adom át senkinek – mondja.

És valóban: az uralkodók a hatalmukat küzdelem nélkül nem adják át. A hatalmat sohasem kapják ajándékba, harccal veszik el. Ezért a jobbágyok és a zsellérek nem is várták, hogy a padisah önként átadja nekik a hatalmat. Megragadtak egy óriási dorongot... Közös erővel meglódították, és lecsaptak vele a padisah palotáját övező lánckerítésre...

A palotából egy esőcseppnyi hely sem maradt. A lánc darabokra tört. Azok a láncdarabok még ma is ott láthatók. Csakhogy nagyon zavarnak minket új életünk elrendezésében.

Vasseprűvel azonban kiséperjük azokat is.

A TIZENKÉT SARKÚ TÜKÖR

Élt egyszer egy öregember meg egy öregasszony. Volt egy fiuk. Nagyon szegények voltak.

Egyszer a fiú így szólt az anyjához:

– Anyám, ha maradék lisztből is, süss nekem kenyeret, elmegyek dolgozni.

Az anyja a maradék lisztből sütött egy kenyeret, odaadta a fiának, az meg elment. Ahogy ment, mendegélt, egy nagy rétre jutott. Miközben a réten átvergődött, egy öreggel találkozott. Az öreg megkérdezte:

– Hová mégy, Jiván?

– Szegénység van otthon, elmegyek dolgozni – felelte Jiván.

Az öreg így szólt:

– Majd ha mész, mendegélsz, jobb felől lesz egy út. Térj rá arra az útra. Arrább egy tizenkét éve kidőlt tölgy hever. Ennek a tölgynek az odvában egy öregember küzd egy tizenkét fejű sárkánnyal. Nesze, itt egy balta. Az öreg majd mondja, hogy „Jiván, segíts!”, de te ne menj oda az első két hívásra. Amikor azonban harmadszor hív, rögtön menj!

Jiván elvált az öregtől, rátalált az útra, rátért. Ahogy ment, mendegélt, egy kidőlt fa volt az úton, a tölgyfa odvában egy öregember küzdött egy tizenkét fejű sárkánnyal.

Az öreg kiabált:

– Jiván, segíts!

Mondta egyszer, mondta kétszer, Jiván a harmadik hívásra levágta a sárkány fejét. Az öreg megkérdezte:

– Mit adjak neked?

Jiván így felelt:

– Azt add ide, amiért küzdöttetek!

– Hát azért küzdöttem én tizenkét esztendeig érte, hogy most neked adjam? Előbb vágom el a saját torkom! – mondta Jivánnak.

Egyik sem bántotta a másikat, elváltak egymástól, mentek tovább.

Az öreg később így gondolkozott: „Én már öreg vagyok, úgyis meg kell halnom, ő még fiatal, élni fog.” Így hát azt a tizenkét sarkú

tükröt mégis odaadta Jivánnak.

Fogta Jiván a tükröt, de csak töprengett, nem tudta, mit csináljon vele. Valahonnan az eszébe jutott:

– Gyertek elő, tizenkét legények!

A tizenkét legény előjött.

– Mire van szükséged, Jiván? – kérdezték.

Jiván nem parancsolt semmit, hát a tizenkét legény eltűnt mellőle.

Ment Jiván tovább, megfelelő helyet keresett. Mikor jó helyet talált, elővette a tükröt.

– Gyertek elő, tizenkét legények!

A tizenkét legény előjött.

– Mire van szükséged, Jiván? – kérdezték.

– Tüstént építsetek nekem egy kétemeletes aranypalotát! – parancsolta.

A tizenkét legény így válaszolt:

– Feküdj le aludni!

Jiván lefeküdt, reggel felkelt – állt az aranypalota, vakító, fényesen csillogott. Jiván bement, járkált, nézelődött a palota belsejében. Akárhol nézelődött, felsőruhát nem talált. Elővette a tizenkét sarkú tükröt.

– Gyertek elő, tizenkét legények!

A tizenkét legény előjött.

– Mire van szükséged, Jiván? – kérdezték.

– Nincsen rám való ruha, legyen tele egy szoba rám való ruhával!

Térült-fordult, járkált, nézelődött, kisvártatva a szobában a legkülönbözőbb ruhák lógtak. Iván fogott egy ruhát, és felvette.

Később ezt kívánta: „Legyen itt egy kolostor, legyenek üzletek, az üzletekben segédek, a segédek világot gyújtsanak. Legyen nagy forgalmuk!” Aztán elhatározta, hogy megházasodik. Elővette a tizenkét sarkú tükröt.

– Gyertek elő, tizenkét legények!

A tizenkét legény előjött.

– Kerítsetek nekem egy lányt, házasodni akarok! – mondta.

A tizenkét legény gondolkozott, gondolkozott, sehol leányt nem talált. Ekkor az egyik így szólt:

– Ennek a királynak van lánya!

Elmentek, hogy elhozzák a királylányt. Jiván várta, várta, hajnaltájt, amikor derengeni kezdett, megjöttek. A lány gyönyörű volt, de Jiván gyötrődött, nem tudott mit csinálni. A lány feküdt az ágyon és sírt.

– Miért sírsz? A feleségem leszel! – mondta neki Jiván.

Éltek, éldegéltek, a lány nem engedte Jivánt magához közel.

– Teremtsd elő a trojkát fekete lovakkal, ha megesküszünk, a tied leszek – mondta.

Jiván elővette a tizenkét sarkú tükröt.

– Gyertek elő, tizenkét legények! – mondta.

A tizenkét legény előjött.

– Mire van szükséged, Jiván? – kérdezték.

– Trojkát teremtsetek elő, fekete lovakkal meg hintót hozzá, el kell menni megesküdni – felelte.

Este lefeküdt, reggel felkelt – három fekete ló táncolt előtte, hogy a kocsis se bírt velük. Reggel Jiván és a lány felült a trojkára, és elmentek megesküdni.

Éltek, éldegéltek, a leány állapotos lett. Jiván állandóan vadászni járt.

Mikor a király tudomást szerzett lánya eltűnéséről, kerestette, egyre kerestette, de nem találta.

– Ennek a tengernek a közepén van egy sziget, a szigeten egy varázsló lakik, ő tudja – mondták a jósnők.

A király hajóra szállt, a varázslóhoz ment, és így szólt:

– Eltűnt az én gyönyörű lányom, kutasd fel őt, mondd meg hol van?

– A te lányodat a tizenkét sarkú tükörrel Jiván rabolta el! – felelte a varázsló.

A varázsló hajóra szállt, és elment Jivánhoz. Mikor belépett hozzájuk, Jiván vadászni volt, a felesége aludt. A vénasszony felébresztette a lányt, az megijedt, amikor meglátta őt. A varázsló összehúzott szemöldökkel nézett rá. Jiván felesége nyugodtan maradt. Így szólt a varázsló:

– Tudakold meg Jivántól valamilyen módon, hogy miképp hozott el téged!

Mikor Jiván visszatért a vadászatról, a felesége megkérdezte tőle:

– Hogy hoztál el engem?

Jiván nem mondta meg:

– Úgy, ahogy kell; elmentem és elhoztalak.

Másnap, amikor fölkel, ismét vadászni ment. A varázsló megkérdezte Jiván feleségét:

– Megmondta-e, hogy hozott el?

– Csak azt mondta, hogy jött, és elhozott.

A varázsló így folytatta:

– Tudd meg tőle; mondd, hogyha nem felel, felakasztod magad!

Mikor Jiván megjött a vadászatról, a felesége ismét kérdőre fogta. Jiván megint nem mondta meg.

– Elmentem és elhoztalak – felelte.

Reggel, amikor felkel, elment vadászni.

Az öregasszony megint megkérdezte Jiván feleségét:

– Megmondta-e, hogy hozott el?

– Elmentem és elhoztalak, ezt mondta – felelte az asszony.

– Ha még mindig nem mondja meg, tegyél úgy, mintha felakasztanád magad, akkor szerelemből megmondja!

Mikor Jiván megjött a vadászatból, a felesége megint megkérdezte:

– Hogy hoztál el engem? – kérdezte kitartóan, nem tágított mellőle.

– Elmentem és elhoztalak – felelte Jiván.

Erre a felesége ment, hogy felakasztja magát. Jiván ekkor így szólt, szerelemmel:

– Amott a szekrényben van az a tizenkét sarkú tükör, azzal hoztattalak el.

Jiván megint vadászni ment, a varázsló meg fogta a tükröt, mindent összecsomagolt, és Jiván feleségével együtt elvitte. Jivánnak csak a régi rongyos ruhája maradt.

Elindult Jiván, hogy megkeresse őket, városról városra járt, egyszer a király székhelyére ért. A felesége meglátta őt, felismerte. Jivánt elfogták, börtönbe csukták.

Másnap ítékeztek felette.

Egyik azt mondta:

– Agyon kell lőni!

– Szurokba kell tenni! – mondta a másik. Mindnyájan aláírták, csak a felesége nem.

– Egy mélységes mély gödörbe kell leengedni! – mondta.

Egy bőröndbe kenyeret meg egy macskát tett, azt is leengedte. A gödör tele volt hosszú farkú egerekkel, hogy Jivánt felfalják. Jiván elengedte a macskát, a macska megfogta sorban az egereket.

Az egerek gyűlést hívtak össze.

– Kuzma Krjucskov jött, a doni kozák – mondták a macskáról. Aztán választottak egy egeret maguk közül, és a macskához küldték. Az megkérdezte a macskától:

– Mi kellene neked?

A macska így felelt:

– Kerítsétek elő a tizenkét sarkú tükröt, hozzátok ide nekem!

Az egerek elmentek. Harminc egér elindult, hogy átrágnák magukat a vár alatt, és bejussanak a várba. Mikor fogaik már eltompultak, másik harminc egér-váltás folytatta. Amikor átrágták magukat, a varázsló épp aludt, ők meg leültek a kemence előtt.

A tizenkét sarkú tükör a varázsló hajfonata alatt volt, az egerek tanácskoztak, aztán kiválasztották maguk közül az egyik hosszúfarkút. Az egér hosszú farkát a varázsló orrába dugta, az tüsszentett egyet, a tükör lepottyant. Az egér felkapta a tükröt, szaladt vele, vitte a gödörbe.

– Gyertek elő, tizenkét vitézek! – mondta Jiván, amikor átvette a tükröt.

– Gyertek elő, tizenkét bolondok! – szájaltak a katonák, amikor Jivánt a gödörből előhúzták.

Ezután Jiván mindenkit börtönbe záratott, aki ítéletet hozott felette. Azok három napig a börtönben ültek, aztán szuroküstbe kerültek.

Jiván és a felesége egybekeltek, trónra ültek, és máig is élnek.

AZ EMBEREVŐ BORJÚ

Huszonöt esztendei katonáskodás után hazafelé tartott egy öreg katona. Több hónapja ment mendegélt már az úton, hát ingegatyája, lábán bőrcsizmája egészen elvászott. Hidegre fordult az idő.

– Hej – szólt a katona –, ilyen csizmában hogy menjek tovább? Csak nem fogok megfagyni, mielőtt hazaérnék? – és szomorúan baktatott. Beköszöntött a tél is, de az öreg katona rongyos gúnyában, rongyos csizmában csak vonszolja magát az úton tovább. Ahogy éppen átkel egy befagyott folyón, hát egy embert vesz észre, akinek a feje egy lékben van, a lába meg fölfelé mered. Rajta vadonatúj csizma. Közelebb lép hozzá az öreg katona, jobban szemügyre veszi. Nézi, nézi, ám az ember fejét és testét nem látja a lékben. A lék befagyott. A katona egyre nézi és hümmög magában:

„A csizmája, úgy látom, vadonatúj holmi, ha leveszem és felhúzom, nagyon is jó lenne – gondolja, ahogy nézegeti. – Éppen ilyen kell a lábamra.”

Nem is nézi sokáig tétlenül, hanem kezdi lehúzni a lékbe fagyott emberről a csizmát. Húzza, húzza, ám a halott lábáról sehogy sem tudja lehúzni. Otthagyni pedig sajnálja.

„Nekem mindenképpen csizmára van szükségem, venni nincs pénzem, se semmi egyebem, ha már egyszer a szemem elé került, valahogy le kell húznom” – gondolja, és még hevesebben ráncigálja. Húzza, húzkodja, de sehogy sem buja lehúzni.

„No várj csak! – gondolja. – Letöröm a lábát csizmostul, aztán valahol egy házban felmelegítem, a lábait meg kidobom.” Hozzá is fog, hogy az ember lábát a ráfagyott csizmával együtt letörje. Előbb az egyiket töri le nagy reccsenéssel, aztán meg a másikat. Miután térdben mindkettőt letörte, az öreg katona összekötözi a csizmás lábakat, a hátára veti, és folytatja az útját.

Alkonyat előtt egy faluhoz ér. „Ebben a faluban megszállok” – gondolja. A falu szélén ütött-kopott viskó; a katona az ablakon keresztül beszél a háziaknak:

– Adnátok-e kvártélyt éjszakára?

– Kiféle-miféle vagy? – kérdezi bentről egy öregasszony.

– Ugyan, ki lennék? Öreg katona vagyok, hazafelé tartok a szolgálatból – feleli a katona gyenge hangon.

– Adnék neked szállást, de félek, mert magam vagyok – mondja erre az öregasszony. – Próbálkozz a szomszédban: azok családos emberek, nem félnek, meg fogják engedni, hogy meghálj náluk.

Elmegy a katona az öregasszony háza elől a szomszédék ablaka alá. Bekukucskál, és valóban: odabent egy csomó embert lát. Ujjával csendesen kocogtatja az ablakot.

– Mi kell? – kérdezték az ablakon keresztül, ahogy meghallották a zörgetését.

– Adnátok-e kvártélyt éjszakára? – kérdi a katona.

– Ki vagy? – kérdezték újból bentről.

– Ez meg ez vagyok – magyarázza a katona.

– Adnánk neked szállást, csak hogy a házunk nagyon szűk, sokan vagyunk, sehol nincs hely, ahol lefeküdhetnél éjszakára. Neked, utasembernek kényelmetlen lesz, pihenni sem fognak hagyni; próbálj a szomszédban érdeklődni, ott csak egy öregasszony lakik. Az ad neked szállást – mondják neki.

Ablakuk alól a szegény katona visszamegy az előbbi öregasszony viskójához.

– Ugyan, adjál szállást nekem, öreg embernek, ne hagyd, hogy megfagyjak az utcán! – rimánkodik az ablakon keresztül.

– Hát azok mit mondtak neked? – kérdi tőle az öregasszony.

– Csak annyit, hogy nagy a család, szűk a ház, sehová se tudnak lefektetni – válaszol a katona.

Az öregasszony megsajnálja:

– No mindegy, gyere be – mondja neki. A katona az öregasszony nyomában beballagott a házba, aztán afelől kérdezősködött, hogy megy a sora.

– Hát, ami a sorsomat illeti, csak egyformán, amíg meg nem halok – mondja az öregasszony.

– Holtig csak megélünk valahogy – válaszolja a katona, aztán a zsákjait a gerendára dobja. Kék köpenyét a lócára teríti, maga meg rátelepszik.

– Messziről jöttél? – kérdi az öregasszony az öreg katonától.

– Messziről bizony, már öt-hat hónapja jövök megállás nélkül.

– Hazaérsz-e nemsokára?

– Nem tudom, mikor; azt se tudom, hazaérek-e egyáltalán.
– Miért mondod ezt?
– Hogy miért? Ahány hónapot jöttem, ugyanannyit kellene még mennem. Ahogy gyalogoltam, teljesen megnyomorodtam, elgyengültem. Nem vagyok már fiatal, nehezemre esik a járás – mondja szomorúan a katona.

– Ha a jóisten egészséget ad, biztosan hazaérsz! – vigasztalja az öregasszony. – Aztán, úgy lehet, örömdben, hogy hazafelé közeledsz, mégis csak gyorsabban fogsz járni.

– Hát a magamfajta öregember járása csak olyan, hogy szinte folyvást egy helyben topog – mondja a katona.

Így beszélgettek még hosszú ideig, aztán az öregasszony vacsorát is csinált neki. Mikor eljött a lefekvés ideje, megkérdezte:

– Te katona, a kemencén, a melegben akarsz aludni?

– Túl forró ott nekem, ide a lócára ágyazok magamnak – szól a katona. – Hanem, anyó, a borjút odébb kösd ki, félek, hogy megesz.

– A borjú nem eszik embert, ne beszélj ostobaságot – mondja nevetve az öregasszony.

– Ne mondd ezt – szól a katona. – Amerre én jártam, egy bogú felfalt egy katonát.

– A mi borjúnk nem bánt – mondja az öregasszony.

– Ha nem bánt is, kösd azért távolabb.

– Ha félsz, akkor egy kicsit kijebb kötöm meg – mondta az öregasszony, és úgy köti ki a borjút, hogy ne tudjon odaférni a katonához.

Alighogy lefeküdt a katona, mély álomba merült, horkolni kezdett.

– Látszik, mennyire elfáradt szegény az úton, alig tette le a fejét, máris hortyog – szánakozik az öregasszony a katonán.

Téblából még egy kicsit, aztán lefekszik ő is, és hamarosan édes álomba merül.

Kora hajnalban fölkel a katona, a bőrcsizmából a padlóra hajítja a halott lábát, ami a melegben megpuhult, a kapcáját és a csizmáját pedig felhúzza. A tulajdon ócska csizmáját és rongyait csendesen a lóca alá löki. Mielőtt még az öregasszony felébredt volna a kemencén, a katona se szó, se beszéd, felöltözött és távozott a házból, folytatta az útját hazafelé. Félébredt reggel az öregasszony, keresi a katonát. „Hová tűnt az a katona?” – gondolja, és a lócára

pillog, ahol a katona feküdt. Hogy senkit sem talál, lenéz a padlóra. Mikor észreveszi a halott ott heverő meztelen lábát meg a katona rongyos csizmáját a lóca alatt, nagyon megrémül, és legott eszébe jut: az este a katona azt mesélte, hogy egy borjú felfalt egy embert. „Csakugyan a borjú ette volna meg?” – gondolja. Tüstént szalad az utcára, panaszolja az embereknek:

– A borjúm megette a katonát, aki a házamban éjszakázott!

Az emberek szerfölött álmélkodtak és megrémültek az emberevő borjútól.

– Gyertek be! A két lába ott hever a padlón – hívta őket az öregasszony, hogy néznék meg ők is. Ám az emberek félnek bemenni. Csapatostul összeverődtek az öregasszony házánál, és az ablakon át nézték az emberevő borjút. A jószág mindeddig kettesben élt az öregasszonnyal, és most, hogy az ablakon át ennyi embert lát, rémülten felbődül és ugrándozni kezd. Durva bőgésének hallatára az emberek még jobban megrémültek. „Ha véletlenül kijön, felfal minket! – gondolják. – Gyerünk, öljük meg azt a borjút!” De senki sem mer bemenni, hogy megölje.

– Föl kell gyújtani a házat, a borjú meg benne ég! – mondták rémületükben néhányan. De ettől ismét csak megrettentek: hosszú a tűz lángja, más házakba is belekaphat.

Ekkor egy lovas úr érkezik a faluba, és az utcai vitatkozó emberek láttán tudakozódni kezd:

– Mit bámészkodtok itt?

– Egy öregasszony borjúja megevett egy katonát – mesélik a falubeliek.

Mondja a nemesúr, hogy öljék meg.

– De nincs, aki megölné! – panaszolják.

– Hogyan! Hát egyetlen bátor ember sincs a faluban? Hiszen a katonáitok mind vitéz emberek, ha a borjút megölik, nem apjukat-anyjukat gyilkolják le – mondta nekik a nemesúr.

Egy katona, hogy a bátorságát fitogtassa a falusiak előtt, így szól az úrhoz:

– Ideadja nekem a kardját? Levágom azt a borjút!

A nemesúr odaadja a kardját, a katona beóvakodik a házba. Két kézzel magasra emeli a kardot, és teljes erejéből odacsap, hogy elvágja a borjú nyakát. A kard hegye azonban a fali deszkalócába

ütközik és letörik, a markolat felőli pengemaradék meg elvágja a borjú kötelét. Megijed a borjú, nagyot bődül, feldönti a katonát, és hatalmas dübörgéssel kimenekül az utcára.

Mikor az emberek meglátták, hogy az emberevő borjú kiugrott a házból, mindenkinek egy jutott az eszébe: „Csak engem meg ne egyen!”, és rémülten hanyatt-homlok szétfutottak. Láta a lovas, hogy mind futásnak eredtek, hát ő is hajszozni kezdte a lovát. A borjú meg, ahogy az emberek után iramodott, farkát magasra emelve hatalmas ugrásokkal futott a ló nyomában. A nagy ricsajra hátranéz az úr és látja, hogy az emberevő borjú egészen a sarkában van, erre még gyorsabb futásra ösztökéli a lovát. Hanem a gyors vágásban a ló megbotlott és elesett. A nemesúr lebukfencezett róla. A borjú egy elnyújtott bőgéssel megállás nélkül iramodott tovább. Mikor az úr látta, hogy már nem érheti utol, felugrott és odakiáltott az embereinek: – Tépassétek szét a kutyákkal!

Tüstént dühös kutyákat uszítottak a borjúra, és azok nyomban cafatokra szaggatták.

AZ EMBEREVŐ MOSTOHA

A KOPASZ

Volt egy öregembernek és egy öregasszonynak három fia. Közülük a legcsenevészebb – Kopasz. Nem vették Kopaszt emberszámba; kenyér helyett is inkább csak hamuba szórt borsót válogattattak vele.

Egyszer Kopasz bátyjai, amikor az erdőbe készültek, háromzsáknyi kétszersültet szárítottak az útra.

– Vigyetek engem is magatokkal – kérlelte őket Kopasz, de azok sehogy se akartak kötélnek állni. Már este lázasan készülődtek és beletették a kétszersültet a zsákokba.

– Korán felkelünk, és akkor indulunk el, amikor Kopasz még alszik – így beszéltek meg egymás között. Kopasz pedig, el sem képzelnétek, mit eszelt ki: kiürítette az egyik zsákot, belemászott és csendesen várt. Hajnalok hajnalán kelve a testvérek feldobták a vállukra a zsákokat, és elindultak. Kis idő múlva kikiabált Kopasz az egyik zsákból.

– Jaj, még utolér bennünket a Kopasz – ijedtek meg a testvérei, és még jobban meghúzták a lépést. Már jó utat megtettek, de Kopasz hangja csak hallatszott. Beesteledett, mire az erdőhöz értek, akkor már felhagyott a kiáltozással.

– Hol töltjük az éjszakát? – tanakodtak, amikor hirtelen tűz fényére lettek figyelmesek. Elindultak a fény irányába, és egy házikóhoz értek. Bent égett a tűz.

– Lesz ami lesz, bemegyünk – mondták és beléptek. A házban egy vén boszorkány lakott, de most nem volt otthon. Bementek az első szobába, üres, mentek a másodikba, ott meg mint a tűzifa, halottak heverték egymás hegyen-hátán. A harmadik szobában találták a boszorkány legidősebb lányát. A lány, amikor meglátta Kopasz bátyjait, kinyitott egy föld alatti ajtócskát, és letuszkolta őket. Odalenn rengeteg dió hevert elszórva a földön.

– Végünk van – suttozták elkeseredetten a testvérek, amikor váratlanul kiugrott Kopasz a zsákból, és nekilátott a diónak.

– Hű, Kopasz – csodálkoztak a bátyjai –, de ha már elszöktél, legalább e miatt a dió miatt ne zúdíts bajt a fejünkre. – De nem használt neki a szép szó, egyre csak törte, ropogtatta a diókat,

aminek az lett a következménye, hogy két-három hét alatt jól megerősödött, meghízott.

Egyszer a boszorkány megint elment valahová, és mondja a legidősebb lányának:

– Süsd meg csak az egyiket közülük, ebédre! – Ezt hallva Kopasz bátyjai halálosan megijedtek. Kopasznak azonban a szempillája se rebtent; egyre csak törte és ette a diókat, egyiket a másik után. Nem sokkal ez után a boszorkánylány kinyitotta a föld alatti kamra ajtaját, megparancsolva, hogy másszon fel valamelyik.

– Kopasz, menj fel! – kérlelték halálra válva öccsüket a testvérek. Kopasz nem is sokat teketóriázott, azon nyomban kiugrott a kamrából. De ni csak, tartja ám a kis boszorka a sütőlapátot, s biztatja, hogy üljön fel rá. Kopasz azonban olyan ügyetlenül talált felülni a lapátra, hogy rögtön le is csúszott róla.

– Nem úgy kell azt, hékás – mondta a lány, és maga ült fel rá, hogy megmutassa, de Kopasznak sem kellett több; fogta a lapátot, és zsupsz, bedobta a boszorkalányt a kemencébe.

Jön haza az anyjuk, és mondja a középsőnek:

– Nem nagyon ízlik ma nekem ez a hús.

Következő alkalommal a boszorkány középső lányát bízta meg az ebédkészítéssel, de ugyanúgy mint a legidősebbet, Kopasz őt is és a legkisebb lányt is megsütötte.

Amikor a boszorkány a legkisebb lányát is megette, feljött a kamrából Kopasz, és ízzé-porrá zúzta a vén banyát.

– Gyertek elő, gyáva nyulak! – így szólt a bátyjainak. Amikor azok is előmerészkedtek, leszedte a három testvér a boszorkányház vasajtáját, és elindultak. Sötétedéskor felvonszolták az ajtót egy nagy terebélyes fára, maguk is felmásztak rá, és lefeküdtek aludni.

Egyszer csak hallják, hogy rablók közelednek nagy zajjal a fához és kikötik a lovaikat, kiborítanak egy halom pénzt a földre, és azt számolgatják. Kopasz megrázta fenn a fát, a rabló tatárok örömére, akik azt hitték, hogy az eső eredt el, ami elrejté őket a kíváncsi szemek elől. De Kopasz már a vasajtót döngette, és nagy csörgéssel, csörömpöléssel hirtelen leugrott, és kiszakította az egyik tatár nyelvét. – Báttor-báttor-báttor – dadogta rémülten a nyelvétől megfosztott tatár, mire a többieknek sem kellett egyéb, nyakuk közé szedték a lábukat, s amilyen gyorsan csak tudtak, elinaltak.

Így menekültek meg a haláltól Kopasz erejének és ügyességének segítségével a testvérek, s ráadásul még egy nagy edény pénzhez is jutottak.

A KOPASZ, A MEDVE ÉS AZ ÖRDÖGFIÓKA

Volt egy öregembernek három fia, az egyik kopasz volt. A kopaszt nem becsülték:

– Nem dolgozol semmit, mihaszna! – mondták. Elűzték a háztól, ő meg kiment az erdőbe. Jött a medve.

– Hová mégy, kopasz? – kérdezte.

– Nem becsültek meg otthon, azért jöttem el – válaszolta.

– Engem sem becsülnek – szólt a medve. – A cseremiszek kiengedik a jószágot az erdőbe, úgy, hogy rá se néznek. Aztán azt mondják, hogy a medve ette meg. Én is megyek veled.

Kiérték egy tópartra, találkoztak az ördögfiókéval.

– Hová mégy, kopasz? – kérdezte amaz.

– Nem becsülnek meg otthon, azért jöttem el – válaszolta.

– Engem sem becsülnek – szólt az ördögfióka. – A gyerekek bemásznak a vízbe, aztán azt mondják, hogy az ördögfióka lökte be őket. Én is veled megyek.

Egy erdőhöz értek.

– Építsünk házat! Aki meg tudja ijeszteni a másikat, azé lesz később a ház – javasolta valamelyikük.

Felépítették a házat, éltek, éldegéltek. Egy tóra bukkantak a környéken.

– Ez a tó jó lesz sört csinálni – szólt az egyik.

– De nincs maláta – mondta a másik.

Kimentek az utcára, és nógatták kopaszt, hogy játsszon a guszliján. Szekerek haladtak arra, mind malátával volt megrakva. Amíg az emberek kopasz *guszli*-játékára figyeltek, a medve az ördögfiókéval lopott a malátából, és levitte a tóba.

– Még komló is kell a malátához – gondolták aztán.

Másnap is kimentek az útra. Amint kiérték, a kopasz megint játszani kezdett a guszliján. Komlóval megrakott szekerek mentek arra. Amíg mindenki a kopasz guszlijátékára figyelt, a medve meg az ördögfióka lopott a komlóból, és levitte a tóba.

– Ki fogja összekeverni a tavat? – kérdezték. Az ördögfióka bement a tóba, összekeverte és kijött. A sör pedig erjedésnek indult.

– Őrizni kell a tavat! – határoztak.

Először az ördögfióka maradt őrségben. Este arra jött egy öregember, alig volt egyrőfnyi. Szakálla a földet söpörte. Amint a tóhoz ért, nyomban az iváshoz látott.

– Hé! – kiáltott az ördögfióka. – Miért iszod a sört?

Erre a rőfnyi emberke megragadta az ördögfiókát, és ütötte, verte. Az ördögfióka ezután meg sem állt hazáig.

Második este a medvére került a sor. Az apró öreg megint odajött, és ivott a sörből.

– Hé! – kiáltott a medve. – Miért iszod a sört?

Az öreg a medvét is elkapta, és jól elagyabugyálta. A medve lélekszakadva futott hazáig.

A következő estén a kopasz volt a soros. Magával vitte a guszliját is, és rázendített. A rőfnyi emberke odajött, és itta a sört.

– Ki csinálta ezt a sört? – kérdezte aztán.

– Én csináltam, bátyám. Csak idd nyugodtan – válaszolta a kopasz. Az öreg még hármat kortyintott, azután odament a kopaszhoz.

– Taníts meg engem guszlin játszani! – kérte.

– Megtanítalak – ígérte amaz.

A kopasz fogott egy recés élű fatuskót.

– Tedd a kezed ide, és kezdjük a tanulást – mondta. Az öreg odatette, a kopasz meg, bumm, rácsapott a tuskó érdes végével úgy, hogy az öreg keze odaszorult. Aztán meg levágta az öreg fejét, hazament és elrejtette. Aztán megkérdezte:

– Kié is ez a ház?

Az ördögfióka kiment a házból, majd nagy kiáltozva jött vissza. A házban azonban sem a medve, sem a kopasz nem ijedt meg.

Másnap este a medvének kellett megijeszteni a többieket. Kiment az erdőbe, majd nagy morgással tért vissza. Sem a kopasz, sem az ördögfióka nem ijedt meg.

Következő este a kopasznak kellett ijeszteni. Elővette az apró öregember levágott fejét, felmutatta, hopp, és egyidejűleg torkaszakadtából elkiáltotta magát. Az ördögfióka meg a medve kirohantak, a házat otthagyták a kopasznak. A kopasz ezután hazament.

– Házam is van, egy tó söröm is van, gyertek, segítsetek hazahozni – szólt az öccseinek.

Az öccsei hazatolták a házat és a sört is mind hazacipelték.
Beköltöztek a házba, és talán még ma is ott élnek.

A KERNEK-MADÁR MESÉJE

Élt egyszer régen, egy csuvas a feleségével. Három fiuk volt, a három közül a legkisebb, Iván kopasz volt.

Közeledett a csuvas halálának az órája. Mielőtt meghalt, azt kérte a fiaitól, hogy állítsanak a sírjára sóból oszlopot. A fiai úgy is tettek, apjuk halála után sóból oszlopot állítottak a sírjára. Ez rendben is volt.

Búslakodtak az apjuk halálán, de hát nem tudtak mit tenni. Az idő egyre telt. A fiúk kijártak apjuk sírjához, és egyszer csak azt vették észre, hogy az oszlop fogy. Mitévők legyenek? Valami biztos eszi, vigyázni kell rá. Elhatározták hát, hogy sorban minden éjjel kijárnak ellenőrizni.

A következő éjjel a legidősebb fiú ki is ment. A sírhoz érve leült, és a csillagokat számlálta. Éjfél múltán nagyon kerülgette az álmot. Még mielőtt megpirkadt volna, elaludt. Amint elaludt, egy madár repült oda napkelte felől, és addig nyalogatta az oszlopot, amíg jól nem lakott.

Felkelt a mi örünk, de akkorra már csak az oszlop állt megfogyatkozva, a dézsmáló elment. Mit tehetett, nem sikerült elfognia. Ment szegény hazafelé, lehorgasztott fejjel.

– Elfogtad-e a tolvajt? – fogadták.

– Ne-em – felelte örünk.

– Nem is lehet azt elfogni – szólt a kopasz Iván.

– Csak nem te vagy az? – mordultak a kopaszra. Második éjjel a középső fiú ment. Vitt magával egy szelet kenyeret. Amint apja sírjához ért, lefeküdt. Aztán hamarosan felkelt, elrágcsálta a kenyeret, énekelgetett, a csillagokat számlálta. Ő se látta meg a hajnalt, előbb elaludt. Míg aludt, a madár most is az oszlopra szállt és jóllakott. Mikor örünk felébredt, már világos nappal volt. Ő is dolgavégezetlenül tért haza.

– Elfogtad, bátyó? – kérdezte a kopasz.

– Csendesebben, kopasz! Menj ki te! Úgyse fogod el! – morgott a kopaszra kisebbik bátyja.

Következő este a kopasz volt soron. Ment az apja sírjához, nem gondolt semmire, nem csinált semmit, csak lépkedett.

Mikor az apja sírjához ért, rögtön lefeküdt. No jó. Éjfél közeledtével a mi kopaszunk felkelt álmából. Kétszer-háromszor megvakarta a fejét, aztán szorosan lapulva a sír fej felőli végéhez, elrejtőzött.

Amint hajnalodni kezdett, kelet felől odarepült a madár erős szárnycsapásokkal. Leült az oszlopra, és minden félelem nélkül nyalogatta. A kopasz óvatosan odakúszott, és hopp, elkapta a farkát. A madár nem tudott elrepülni.

– Á, hát te vagy az, aki minden éjjel idejössz a sóoszlopot nyalni! – szolt a kopasz, miközben erősen szorította a madarat.

– Kedves kopasz, légy olyan jó, engedj engem szabadon – kérlelte a madár. – Én messziről, napkeletről repülök ide minden éjjel. Ott vannak a fiókáim, ki nevelné fel őket?! Kérlek téged, engedj el, nem maradok adósod érte – mondta. – Farkamból és szárnyamból két-két tollat adok neked. Ha bármikor szükséged van valamire, gyűjts meg egy tollat, és bármit is kérsz, nyomban előttem terem.

A kopasz így gondolkozott: „Velem senki sem érez együtt, csak ez a madár. Legyen hát szabad”.

A madár kihúzta hat tollát, és a kopasznak adta, a kopasz meg elengedte a madarat.

– Engem Kernek-madárnak hívnak – mondta a madár, és repült, mint a villám, napkelet felé. A hajnalpír megtört verdeső szárnyain, aztán lassacskán eltűnt a szem elől. A kopasz örömmel nézte, gyönyörködött a szépségében. Majd a madár tollait a tarisznyába tette, mint aki mit sem látott, mit sem hallott. Mikor a bátyjai látták, hogy üres kézzel jön, ellenségesen fogadták:

– Ostoba kopasz! Hogy is lehet várni tőled, hogy elcsípd! Ahhoz, hogy te tolvajt fogjál, nem kopasznak kéne lenned, aki csak arra képes, hogy itthon heverészve a fejét vakarja!

A kopasz magában mosolygott, és kiment a borsóföldre borsót őrízni.

*

Folyt az élet a maga medrében. Elérkezett az ideje, hogy megüljék a mi csuvasunk halotti torát. De emezek nagyon szűkösen éltek. Se

ennivalójuk, se kanaluk-csészéjük, se asztaluk-székük rendes nem volt. Ezért, amikor eljött az ideje, így szólt az anyjuk:

– Fiaim, menjetek el a vásárba, hozzatok valami ennivalófélét meg hozzá némi evőeszközt!

A legidősebb fiú készülődött a vásárba, de a kopasz is vele akart menni.

– Bátyó, hadd menjek veled! – kérte a bátyjától.

– Veled csak szégyent vallok ott! Őrizd csak a borsódat! – morogta morcosan a kopasz bátyja.

Így történt. A bátyja elment a vásárba, a kopasz ki a borsóföldre a borsót őrizni. Kis kunyhója volt ott neki, kiszórta a borsót a teknőn lévő hamura, és úgy válogatta.

Nagyon mérges volt a bátyjára, amiért nem vitte magával a vásárba. „Mit csináljak?” – gondolta. – „Szívesen elmennék egy kicsit nézelődni.” – Ekkor váratlanul eszébe jutott a Kernek-madár tolla. Gyorsan elővett közülük egyet, és meggyújtotta.

– Legyen előttem e percben trojka díszes tarantásszal, legyen a tarantászon ruha, csizma, s minden kellék, fényesebb, mint az uraké!

Abban a szempillantásban, az ördög tudja, honnan, minden előtte termett, amit csak kért a mi Ivánunk. A kopasz fürgén felült a tarantászra, és elviharzott a vásárra.

A vásár utcáját mintha mennydörgés rázta volna meg, mintha villám csapkodott volna. Iván lovai mint a kígyó tekeregtek, fejüket felütve csak egyre rohantak. A vásári nép meg csak állt száját tátva. A kofák nem árusítottak, a vevők nem vásároltak. Amint a kopaszunk elhaladt a vásár utcáján urakét is megszégyenítő tarantászan ülve, mindenki tisztelettel bámulta. Az egész vásár kopaszt figyelte, és anélkül, hogy egyetlen adásvételt is lebonyolítottak volna, feloszlott a vásár. A kopasz bátyja is hazatért, anélkül, hogy bármit is vett volna. Amint megérkezett, rögtön elmesélte az anyjának:

– Istenem, anyám! Ma a vásárra egy ember jött. Hum fia Humternek hívták. A lószerszáma és hintója káprázatos, a ruhájára nézni nem lehetett, úgy csillogott. Soha senki ilyet nem látott, hát mindenki őt nézte. A kereskedők nem árusítottak, a vásárlók nem vásároltak.

Közben a kopasz is hazajött. Mint aki semmiről nem tud, megkérdezte:

– Bátyó, mit hoztál a vásárból?

– Csendben légy már, ostoba, inkább hallgasd, mit beszél! – szolt rá az anyja.

A kopasz titokban nevetett magában: „Bizony, a kopasz már csak ilyen, ostoba.”

Hát jó. Ez a vásár elmúlt, hogy semmit sem vettek. A következő vásárra a középső fiú ment. A kopasz most is könnyörgött, de az sem vitte magával: „No várj csak, majd megmutatom én neked!” – gondolta, miközben ment a borsóföldre.

Gyorsan kiért, elégette a Kernek-madár tollát.

– Teljesüljön az előző kívánságom, de minden háromszor olyan díszes legyen! – mondta.

Alig mondta végig, máris előtte állt az előbbinél háromszorta díszesebb teljes felszerelés. A kopasz felöltözött, és iszkiri!, elporzott a trojkán a vásárba.

Most is nagyon gazdag vásár gyűlt össze, de megint csak mindenki a kopaszt bámulta szájtátva. A kopasz megállította a lovait, leszállt a tarantászról, és peckesen járt fel-alá. Az emberek szégyelltek, hogy odamenjenek hozzá, csak távolról figyelték. Ma se történt adásvétel, úgy oszlott szét a vásár, hogy a kereskedők nem árultak, a vásárlók nem vásároltak. Két vásár múlt el haszontalanul azzal, hogy Hum fiát Humtert bámulták.

A kopasz visszament a borsóföldre, és elengedte a lovakat. Majd, mint aki semmit sem látott, semmit sem hallott, hazament.

– Bátyó! Mit hoztál a vásárból? – kérdezte.

– Ejnye, fiam, miért vagy ilyen értetlen?! Hát nem volt mit vennie, mit kell ezen annyit kérdezni? – ripakodott rá az anyja. – A tort meg már úgyis csak így, szegényesen tudjuk megülni... A jövő vásárra téged engedünk, hozol-e valamit! – folytatta, már-már sírva. – Vajon mi lehet ennek a Hum fia Humternek? Mit tud ő venni egy csuvas vásárban? – mérgelődött.

A kopasz csendesén nevetett magában.

Múlt az idő. Eljött a következő vásár is. A kopasz korán felkelt, és indult a vásárba. Nem is volt kedve a vásárba menni. Mikor odaért, vett előbb egy asztalt, aztán húst, vaját, sót és hét-nyolc kanalat.

Végül ténferegni kezdett a vásárban, egészen addig, míg az emberek hazaindultak. Felültek a lovukra és hazakocogtak. A mi kopaszunknak sok volt a cipelni valója, az út meg sokáig tartott hazáig. Gondolkozni kezdett: „Mit csináljak? Ezeknek az embereknek négy lábú lovuk van, csak felülnek rá, és a ló hazaviszi őket. Az én asztalom is négy lábú, felülök rá, meglátjuk, hazavisz-e?”

Levette a válláról az asztalt, és fürgén felült rá. Ült-üldögélt rajta, de az asztal nem mozdul. „Ejnye, hát miért nem indulsz? Hisz neked is négy lábad van!” – mondta.

De az asztal csak áll. Ekkor a kopasz fölemelt a földről egy botot és rávágott vele az asztalra. Az asztal nem mozdult el a helyéről. A mi kopaszunk feldühödött. Kínjában-mérgében elhajította az asztalt, és otthagya. A többi holmit, amit vett, kosárba rakta, a kosarat a hátára vette, és gyalog indult hazafelé. Ahogy ment, a kanalak a kosárban lépteire összekoccantak. A kopasznak úgy tűnt, mintha ezt mondanák: „Ko-pasz, ko-pasz!” – El akarta hallgattatni a sok kanalat, de azok egyre csak mondták a magukét. A kopasz végül dühbe gurult: „Nem elég, hogy az emberek nevetnek rajtam, még ezek a kanalak is, melyeket saját magam vettem, engem csúfolnak!” – mondta, kiszedte a kanalakat, és mind egy szálíg szétdobálta őket.

Kissé lecsillapodva tovább ment, és egy kúthoz ért. Inni támadt kedve, hát ivott a kútból. De a kútvíz nem volt jóízű. „Lehet, hogy nincs só benne... teszek bele!” – gondolta. Szórt bele egy kicsit – meg se érződött a vízen. Még szórt bele – még mindig nem érződött. Ekkor az összes sót, amit vett, a kútba szórt. Így se érezte, hogy a víz sós ízű lett volna.

Továbbment, előre. Az út szélén egy határoszlopot látott. A határoszlop feje össze volt horpadva. A kopasz odament az oszlophoz, és gondolkozni kezdett:

– Ej, ej, hát ennek a feje egészen olyan, mint az enyém! Senki sem sajnálta meg, senki sem vajazta be a horpadásait! Ha bevajazták volna, most nem lenne így összehorpadva! Ha az én fejem is bekenték volna vajjal, én sem lennék most kopasz!... Én megsajnálom ezt a határoszlopot, bevajazom, úgy hagyom itt – elmélkedett. – Egyszer majd csak meggyógyul – gondolta, és bekente az oszlopot majd továbbment.

Amint ment, mendegélt, egy kutyával találkozott. Szegény kutya alig vonszolta magát. A kopasz így gondolkozott: „Ez a kutya olyan szerencsétlen, mint én, senki nem törődik vele!”

– Gyere, te szegény, edd meg ezt a húst! – mondta, és odadobta az összes húst a kutyának. „Jót cselekedtem” gondolta, és elégedetten, könnyű szívvel ment haza.

– A többieken nevettél, hát te mi mindent hoztál? – kérdezték az otthoniak.

– Bevásároltam – kezdte a kopasz –, de mégis üresen jöttem haza, mint ti.

– Hol van, amit vettél? – kérdezte az anyja.

– Vettem egy asztalt – mondta. – Az asztalnak négy lába van, mint ahogy a lónak is. Az emberek felültek a lovukra, a ló hazavitte őket. Nekem asztalom volt, de az asztalom ki se mozdult a helyéből. Hát elhajítottam. Vettem még kanalakat is. De ahogy mentem, csúfolni kezdtek, hogy „ko-pasz, ko-pasz!”, így hát ezeket is szétdobáltam.

– Jaj, te ütődött! – sápítoztak a bátyjai.

A kopasz rájuk se hederített.

– Inni támadt kedvem az úton. De a vizemen nem érződött, hogy só lenne benne, hát a sót, amit a vásárban vettem, mind beleszórtam – folytatta a kopasz egy hazug szó nélkül.

– Vaját is vettem, de bekentem vele a határoszlop fejét. Olyan volt a feje, mint az enyém, és be is volt horpadva. Húst vettem még, de odaadtam egy kutyának; az is olyan szerencsétlen volt, mint én, nem törődött vele senki.

– Ajjajaj! Lehet ilyen bolondot a vásárba engedni! Miért dobtad ki az ablakon azt a kevés pénzt?! – kérdezte a kopasztól a dühében síró anyja.

A kopasz csendesen eltűnt, kiment a borsóföldjére.

*

Életüket jól-rosszul tengetve, a kopasz és a család többi tagja szerény tort ültek apjuk halála felett. Az élet haladt a maga útján.

Egyszer a kopasz anyja így szól a legidősebb fiúhoz:

– Fiam, apád halott, kevesebben lettünk, akik dolgozunk. Nem kellene neked feleséget keresni?

Az beleegyezett. Sok idő telt-e el, vagy kevés, kiszemeltek a számára egy lányt valamelyik közeli faluból. Megkérték a lányt. A lagziba az egész rokonságnak, tehát a mi kopaszunknak is illett elmenni.

– Anyám, hadd menjek én is a bátyó lagzijába! – kérte a kopasz az anyját.

– Isten ments! Ha téged odaengedlek, szégyent vallok az új rokonok előtt! Válogasd a borsót a hamuban! – parancsolta az anyja.

A fiú és a rokonság elkészültek, elindultak. A mi kopaszunk is ment a borsóföldre. Ezt gondolta: „A kopaszt, azt nem lehet közénk ültetni! A kopaszunk legyen elég a borsóföldön hamus borsót válogatni!” Máris elégette a Kernek-madár tollát.

– Legyen előttem egy tarantász három lóval és egy rend drága ruha!

Abban a pillanatban minden előtte volt, amit kért. Ripsz-ropsz felült a tarantászra és elszárguldott a lakodalmas faluba. Amint megérkezett, az ottaniaktól kérdezősködött:

– Úgy hírlik, ebben a faluban csuvas lagzi lesz. Mutassátok meg nekem, hogy hol! Én még eddig soha nem láttam csuvas lagzit, de úgy hallottam, hogy a csuvasok csodálatos lagzit ülnek. Így hát nagyon szeretném megnézni.

A parasztok szívesen elvezették a lakodalmas házhoz. Bement a házba.

– Szabad-e bejönnöm? – kérdezte. – Nagyon szeretnék csuvas lagzit látni, nem teszte-e nekem szemrehányást érte, jó házigazdák?

A házigazdák gazdag embert sejtve, betessékelték.

– Gyere, kerülj beljebb, jóember! Csak gyere, gyere! – mondták. – Menjetek arrább, helyet adjatok a jó embernek!

A mi jóemberünk, kopasz úr együtt evett-ivott a násznéppel. Elérkezett az ideje, hogy a vendégek hazamenjenek. A menyasszonyt is nekik kellett magukkal vinni. Udvarszerre lakodalmas kocsik sorakoztak. A legelső kocsira a kopasz bátyjait és az idegen embert ültették. A kopasz megszólalt:

—Jó emberek! A lovaim jobbak, a tarantásom fényesebb a tiéteknél. Ültessétek hozzám a menyasszonyt! Egész a falutokig elviszem, elkísérlek titeket!

– Odaültetjük, odaültetjük! – lelkesedett a násznép.

A menyasszonyt a kopaszhoz ültették, a kopasz meg a legelső szekér elé állt. Tiszteletben-becsületben mentek el a faluból.

Amint onnan kiértek, a kopasz jobbra-balra pillantott, rántott egyet a lovak gyepelőjén, és hirtelen fordulattal repült, mint a pihe, hogy út se kellett neki, ki a borsóföldre. Csak a por maradt utána, mire a násznép föleszmélt. Néztek erre-arra, de nem láttak semmit. Elvesztették a lányt.

A mi kopaszunk meg csak ült a kunyhójában a bátyja mátkájával.

Mire a többiek hazaértek, ő is hazament.

– Hoztátok-e a menyasszonyt, anyám? – kérdezte.

– Csendben légy már! Ne keseríts te is! Egy ember a menyasszonyt azzal, hogy hazahozza, az úton elrabolta! Jaj, istenem, istenem!... – siránkozott az anyja.

De nem volt mit tenni – feleség nélkül maradt a kopasz bátyja.

– Ez így nem lesz jó – tanakodott a család másikat kell keresnie.

Egy másik faluba való szépséget kérttek meg a kopasz bátyja számára. Mikor eljött a lakodalom ideje, kopaszunk kérte, hogy hadd mehessen. De összeszidták és otthon hagyták. Kopasz Iván azonban nem esett kétségbe. Elégette a Kernek-madár tollát, és a trojkája máris készen állt. Felült rá és elviharzott a lakodalmas faluba. Amikor megtalálta a házat, bement csuvas lagzit nézni.

– Szabad-e bejönnöm? – kérdezte. – Nagyon szeretnék csuvas lagzit látni. Itt most éppen lagzit ülnek, mikor erre járok. Ha bebocsátást kérek, nem haragusztok-e meg, jó komák?

A ház gazdái betessékelték. Dehogy haragudtak! Nem is akármilyen lócára ültették! A kopasz megint jól járt. A bátyjai nyugtalankodtak, de nem volt mit tenniük.

Mikor hazaindultak, a kopasz megint boldogan ültette a menyasszonyt a saját hintójára. De már nem engedték őket előre, nehogy elrabolja a menyasszonyt, hanem a kocsik közé, közbülre. Amint azonban elhagyták a falu határát, *alig mentek egy-két anányit*, a mi kopaszunk, gyí te! – hirtelen elfordult, és már el is tűnik szem elől.

A násznép megint elvesztette a menyasszonyt. Csak álltak száj tátva, aztán szitkozódtak, de kénytelenek voltak menyasszony nélkül hazamenni.

Mozgalmas volt a mi kopaszunk élete! Két asszonnyal gazdagodott, anélkül, hogy egy kopejkába is került volna. Kicsit megnyugtatta az asszonyokat, aztán hazament. Magában csak kuncogott, de megkérdezte az anyjától:

– Anyám, hol a menyasszony, az új? Látni szeretném.

– Jaj, ez a kopasz csak bajnak van! Nagyon kérlek, ne tekerd a nyakad, menj a borsót őrizni! Hát már csak ilyen a mi szerencsénk! megint elrabolták a menyasszony! – sírt az anyja.

A kopasznak nem volt kedve hazamenni a borsóföldjéről, csak akkor ment haza, amikor megjött hozzá a kedve.

Az idősebb fiúnak két lagzija is volt, mégsem tudták megnősíteni szerencsétlen hozzátartozói. Az idő nem vár, egyre halad, munkához látni se sok idő maradt. Kellett a munkás kéz.

– A bátyádnak sem sikerült, hát most neked keresünk feleséget – mondta a kopasz anyja a középső fiúnak.

Ez meg várt rá. Sok idő telt-e el vagy kevés, neki is megkértek egy lányt egy távoli faluból. A közeli falvakban már senki sem mondott volna igent.

Mikor elmentek a menyasszonyért, anyjuk óva intette őket:

– Azzal az emberrel nehogy egyezkedjete! Nehogy szerencsétlenül járjatok!

– Bátyó, én is elmehetek megnézni a menyasszonyt? – kérdezte a kopasz.

– Ne jártasd a szád! Veled csak szégyent vallanék! – mondja a bátyja. – Rögtön megkérdeznék, ki fia, ki öccse ez. Ül csak a borsóföldeden!

A kopasz egyet sem búsult, amiért nem vitték a lagziba. Elégette a Kernek-madár tollát – minden készen állt a számára.

A kopasz mindig drágábbnál drágább ruhákban, szebbnél szebb lovakkal ment a lagziba. Senki nem tartotta őt egyszerű embernek.

Most is a lakodalmas helyre ment, és megállt a bejáratnál.

– Ej, jóember, hát miért az ajtóban állsz? Kerülj beljebb! – hívták be a ház gazdái, a lány szülei.

– Nem láttam még csuvas lagzit, ha megengedik, nézném egy kicsit – mondta a kopasz. – Úgy hallottam, a csuvasok csodálatos lagzit ülnek. Ezért jöttem, de nincs sok időm, hogy leüljek – folytatta.

De a házigazdák csak betessékelték, leültették.

– Köszönjük, hogy megtisztelsz minket azzal, hogy megnézed! – mondták.

A kedvét keresték, etették, itatták, a kopasz meg úgy tett, mint aki hazafelé készülődne, de sehogy sem engedték.

A vőlegény rokonsága szívszorongva nézte; se nem ittak, se nem ettek, csak ültek és reszkettek. Elérkezett az indulás ideje. A mi uraságunk a menyasszonyt ékes szóval hízelegve maga mellé ültette. A vőlegény rokonai csöppet sem akarták, hogy a menyasszony odaüljön, csak a lány, meg a szülei. „Ott mégis előkelőbb – mondták. – Ezeknek nincs tarantászuk.”

Na jó. Ezalatt a kopaszt megint csak középre fogták. Előtte, mögötte kocsi haladt, két oldalról két kocsi kísérte, „így semerre se tud majd szökni”, gondolták. De ez a kopaszt egy csöppet sem nyugtalanította. Amint félútra értek, lovai közé csapott, és miután teljesen kifárasztotta a mellette lévő kocsikat, otthagya őket. Hajaj! Sírt a násznép, már könny se jött a szemükből.

– Micsoda balsors! Három lagzit is megültünk, egy menyasszonyt sem tudtunk hazahozni! – mondták. Szomorkodtak, búslakodtak, de aztán sietősen hazatértek menyasszony nélkül.

A mi kopaszunknak három mátkája volt. Egyik szebb, mint a másik, de a legszebb a harmadik. Megjavult a kopasz sora.

A lakodalmat követő éjjel hazament az új menyasszonyt látni.

– Bátyó, hoztátok-e a menyasszonyt? – kérdezte.

De csak leszidták a sárga földig, úgy fel voltak dúlva. Hát miben hibás ő, hogy szidják?

A jó ló minden terhet elbír, mondják a mi csuvasaink, és ez így is van. De a teher se tud mit csinálni.

Három lányt kérettek meg szegények, három lányt vesztek el – semmi hasznuk sem volt belőle. Dolgozni azonban csak kellett, aki dolgozzon. De amíg utána jártak, nem ment a munka, így hát nem gondoltak többet vele.

A kopasznak három mátkája volt. „Mit csinállok én három mátkával?” – tűnődött. Gondolkozott és már tudta is. Elégette a Kernek-madár utolsó tollát. A három ló meg a hintók hozzá máris készen álltak. Az idősebbik bátyja két menyasszonyát hátra ültette, ő meg a kisebbik testvérének szánt mátkájával a bakra ült, és nagy

zajjal hazahajtott. Az idősebb bátyja első menyasszonyát az idősebb bátyjának adta.

– Nesze, itt a feleséged – mondta.

A másikat a kisebbik bátyja mellé állította.

– Ez meg a tiéd – mondta.

– Ő az enyém – szólt, és megölelte, megcsókolta a kisebbik testvérének megkért leányzót.

– Így válogatta a borsóföldön a ti bolond kopaszotok a hamus borsót, mit sem tudva semmiről – magyarázta kopasz Iván, ámulatba ejtve testvéreit.

*

A dolog jól végződött. A mi három pár derék hősünk ment a maga borsóját szedni. Míg a kopasz és felesége két-két kertnyit leszedtek, a többiek alig egyet-egyet. Így hát a borsószedés egy pillanat alatt befejeződött. Az én mesémnek is vége.

A MOSTOHA

Élt egyszer egy öregasszony meg egy öregember. Éltek, éldegéltek, gyerekeik születtek. Nem sokkal ezután meghalt az asszony. Egy kisfiú meg egy kislány maradt utána. Az öregember újra megnősült.

Az új asszony nem szerette a gyerekeket; betegnek tette magát, és ezt mondta az öregnek:

– Öreg, menj el a javashoz.

Az öreg elment. Mikor elindult, figyelmeztette:

– Ha egyenes úton mégy, a javas nem gyógyít meg, ha kerülő úton mégy, a javas kigyógyít.

Az öreg kerülő úton ment. Ez meg, amint az öreg elment, fehér inget öltött, elindult egyenesen, megelőzte az öreget, és felmászott egy nyírfa tetejére. Mikor az öreg odaért, megkérdezte:

– Hová mégy, öreg?

– A javashoz megyek – felelte az öreg.

– Magam is javasféle vagyok – mondta.

Az öreg annak is nézte. Mikor látta ezt az asszony, így szólt:

– Le kell szűni a fiad!

Az öreg hazatért az előbbi úton, az asszony meg fűgén lemászott a fáról, és hamarabb ért haza, mint az öreg. Levette a fehér inget, és feküdt, mint annak előtte.

Mikor az öreg hazatért, az asszony kérdezgette, de az öreg nem mondta el, mit mondott a javas.

– Semmit nem mondott – felelte.

Másnap az asszony megint zavarta az öreget, hogy miért nem megy már, erőszakkal elküldte. Mikor az öreg elindul, megint így szól:

– Ha egyenes úton mégy, a javas engem nem gyógyít meg; ha kerülő úton mégy, a javas kigyógyít.

Az öreg megint kerülő úton ment, a felesége meg felöltötte a fehér inget, hamarabb kiért az útra, mint az öreg, és felmászott egy nyírfa tetejére.

Mikor az öreg elhaladt mellette, az asszony megszólalt:

– Hová mégy, öreg?

– Megyek a javashoz.

– Magam is javasféle vagyok – mondta.

Az öreg elhitte, az meg így szólt:

– Amíg a fiad agyon nem szúrod, a feleséged betegeskedni fog!

Az öreg elment, az asszony meg lejött a nyírfa tetejéről, és az egyenes úton előbb hazaért a férjénél. Az inget is levette.

Mire az öreg megjött, már feküdt és nyögött.

– Mit mondott a javas, öreg? – kérdezte.

Az öreg sírva-ríva azt felelte: – Le kell szúrni a fiam!

Az asszony erre így szólt: – Akkor egészséges leszek!

Vízért engedte az öreg a kisfiút meg a kislányt. Amíg odavoltak, az asszony készülődött. Mikor a gyerekek visszaindultak, vödrük folyni kezdett. Egy madár csiripelni kezdett: „csirip csirip, agyag!”

A gyerekek fogták az agyagot, befoldozták vele a vödröt, megtöltötték vízzel, és mentek haza. Mikor hazaértek, a fiú így szól a kishúgához:

– Ha majd engem leszúrnak, csontom tűzbe dobják, és kutyának adják, vedd ki, gyűjtsd össze egy helyre, és rakd össze, fehér kendővel bugyoláld be, vidd a nád tövébe, három hétig járj ki, és nézd, hogy mi lesz vele!

Mikor visszatértek, az apjuk azt mondta, hogy fűtsenek be, hát befűtöttek. Ahogy befűtöttek, apa a fiát leszúrta. A felesége még abban az órában meggyógyult. Azután, hogy a fiút leszúrták, megsütötték, megették, csontját a tűzbe dobták.

A kislány a csontot a tűzből kivette, amit a kutyának adtak a kutyától elvette, egy helyre gyűjtötte, fehér kendőbe kötötte, a nád tövébe vitte.

Egy hét elteltével kiment a nád tövéhez megnézni: a csont madártestté vált. Hazament. Két hét elteltével is megnézte: kinőtt a tolla. Megint hazament. Mikor a három hét letelt, ismét kiment. Amint megnézte volna, a madár már kirepült. Sírva fakadt. Sírt, sírt, aztán hazament.

Otthon az anyja palacsintát sütött. A fiú akiből madár lett, odaült a tetőre, és így énekelt:

*Leszúrt engem rossz apám,
Megevett a mostohám,
Csontomat a testvérkém
Elrejtette nád tövén.*

– Miféle madár ez, amelyik így énekel? – kérdezte az asszony az öregtől.

– Menj csak öreg, kergesd el! – mondta.

Az öreg kiment és űzte, kergette. Az meg az apjára malom- követ dobott, az apja rögtön meghalt. Aztán megint énekelt:

Az asszony maga futott ki.

– Hess! Hess! – mondta. – Miféle madár énekel így? – kérdezte.

– A madár egy szitára való tűt dobott rá, s az asszony ott halt meg.

A kishúga a házban szőtt, a madár a ház elé repült, és énekelt:

*Leszúrt engem rossz apám,
Megevett a mostohám,
Csontomat a testvérkém
Elrejtette nád tövén.*

– Ha az öcséin vagy, ülj ide az ablakpárkányra! – mondta. A madár az ablakpárkányra szállt, és így énekelt:

*Leszúrt engem rossz apám,
Megevett a mostohám,
Csontomat a testvérkém
Elrejtette nád tövén.*

– Ha az öcsém vagy, szállj a szövőszékre – mondta. A madár a szövőszékre szállt, és úgy énekelt:

*Leszúrt engem rossz apám,
Megevett a mostohám,
Csontomat a testvérkém
Elrejtette nád tövén.*

– Ha az öcsém vagy, repüld körül, forgasd körbe a szövőszéket – mondta.

A madár körbeforgatta, fiúvá változott. Attól kezdve ketten éltek.

AZ ÖREGEMBER MEG A HÁROM LEÁNYA

Élt egyszer egy öregember meg egy öregasszony. Volt három lányuk.

Egyszer az öreg fogta a botját, és útra kelt. Ahogy ment, mendegélt, egy földhasadékhoz ért. A hasadékon lámpafény világított. Az öreg leeresztette a botját a hasadékba, és ott kotorászott vele. De a botja végét valami megfogta és meghúzta.

– Engedd, fiam, engedd el! – mondta az öreg.

– Ha a lányod hozzám adod, elengedem – felelte amaz.

Az öreg kicsit gondolkozott, aztán így szólt:

– Hozzád adom.

Az öreg hazament. Amikor hazaért, nem ment be a házba, hanem leült búsan a magtár elé.

A legidősebb lánya hívta, hogy menjen be, asztalon a leves:

– Gyere apám, gyere levest enni!

– Ha hozzámész a földhasadék legényéhez, bemegyek – felelte.

A lány így szólt:

– Menj magad a legényedhez!

Utána a középső lány jött ki:

– Gyere apám, enni! – hívta.

Ez meg így válaszolt:

– Ha hozzámész a földhasadék legényéhez, bemegyek.

– Menj magad a legényedhez! – szólt a lánya, és bement.

Az apa ült bánkódva. Kijött a legkisebb lánya.

– Apám, gyere enni! – mondta.

– Ha hozzámész a földhasadék legényéhez, bemegyek – szólt az apja.

– Hozzámegyek, apám – felelte a leány.

Az apa bement, megebédeltek.

Már jöttek is a legény kérői, hogy vigyék a lányt. Bementek, válogattak a lányok közt, aztán énekükkel a legidősebb lányhoz fordultak. Az meg énekkel válaszolt:

Káráló fekete tyuknak

Nem adok enni, nem,

*Bögő fekete ünőnek
Nem adok enni, nem.*

– Ez nem nekünk való – mondták a kérők. Énekükkel a középső lányhoz fordultak. Ez is így énekelt:

*Káráló fekete tyuknak
Nem adok enni, nem.*

– Ez se nekünk való – mondták amazok.

Aztán a legkisebb lánynak énekeltek. A lány így felelt:

*Káráló fekete tyuknak
Én adok enni, én,
Bögőfekete ünőnek,
Én adok enni, én.*

– Ez már nekünk való! – szóltak a legények, felültették a lányt, és elvitték a földhasadékba.

Éltek, éldegéltek, egyszer az idősebb nővér elment a húgát meglátogatni a hasadék alá. „Miért is nem én mentem hozzá? – gondolta. -Bármire is jutok, énnekem már vissza kell innen mennem”.

Az ottaniak éppen befűtötték a fürdőházat. A húgának gyereke is volt. Mikor a fürdőből jöttek ki, az idősebb nővér a húga előtt ment. A húga vele engedte a gyereket, hogy vigye be a házba. Ez meg felöltötte a húga ruháját. Mikor a húga is kijött a fürdőből, és meglátta, hogy nincs meg a ruhája, galambbá változott és elrepült.

Közben a gyerek meg egyre sírt, sehogy nem lehetett elcsitítani. A néne vigasztalta, de csak nem hagyta abba.

Az ajtajuk elé szállt az anyja, galamb formájában és így énekelt:

*Ne sírj lelkem picinye,
Tálnak van tán cicije,
Tál szuroknak van teje,
Szurok teje nem foly el,
Ne sírj lelkem picinye.*

Aztán felszállt, röpködött, le-leereszkedett.

Azok meg a gyereksírástól teljesen kimerültek. A férj elment a javasasszonyhoz. A javasasszony a szomszédja volt. Ezt mondta

neki:

– Azért sír a gyereked, mert nincs anyja! Az a galamb az anyja, amelyik az ajtótok felett szokott szállni és ott énekel.

– Hogy fogjam meg? – kérdezte a férj.

– Oda, ahová a galamb szállni szokott, tegyetek ki egy tányérka olvasztott gyantát. A galamb, amint rálép, beleragad – mondta a jósnő. – Ti meg fogjátok meg, nem tud elrepülni – tanácsolta még.

A férj hazament, és úgy tett, ahogy azt a javasasszony tanácsolta. A galamb odarepült, leszállt és énekelni kezdett:

*Ne sírj lelkem picinye,
Tálnak van tán cicije,
Tál szuroknak van teje,
Szurok teje nem foly el,
Ne sírj lelkem picinye.*

Aztán föl akart repülni, de nem tudott, lábai beleragadtak a tányérkán lévő szurokba. Kiment a férje, és megfogta. Amint a galambot megfogta, az visszaváltozott a feleségévé. Bementek a házba.

A férj így szólt:

– Sógorasszony! Agárkutya farka megfelel, vagy kétesztendős csikó farka kell?

– Legyen a csikó farka – válaszolt amaz. Hozzákötötték a kétesztendős csikó farkához, a csikót meg engedték, hadd húzza.

Bele is halt: a csikó halálra rugdosta.

A többiek talán még ma is együtt élnek.

JIVÁN MEG AZ ERDEI RÉM

Élt egyszer egy özvegyasszony, volt három fia. Minthogy a fiúk apja göndör volt, a fiai még göndörebbek lettek.

Ősz felé járt az idő, az anyjuk elküldte a két nagyobb fiát, hogy tisztítsák le a rétet. Mikor a fiúk kiértek, tisztogatni kezdték a fatörmeléktől. Egy nap alatt azonban nem tudták az egészet letisztázni, és ott kellett aludniuk. Este tüzet raktak, lefeküdtek. Késő éjjel odament hozzájuk egy nagy félelmetes vad erdei rém. Megfogta őket, és elvitte az odújába. Az odúban megszámlálhatatlan apró gyermek volt.

– Hű, apánk! Ha ezeknek az embereknek megnyúzzuk a fejét, takaros kucsma lesz a fejbőrükből!

Az erdei rém megölte őket, megnyúzta a fejüket, kucsmát csinált a fejbőrükből, és szegre akasztotta..

Otthon Jiván, a göndör legények öccse így szólt az anyjához:

– Mért nem jönnek a bátyáim az erdőből? Kimegyek hozzájuk a kaszálóra!

Magához vette, amire szüksége volt, és elment a messzi kaszálóra. Mikor megérkezett, körülnézett. Láta, hogy amazok tüzet raktak, ebből tudta, hogy ott feküdtek le aludni. Ő is tüzet rakott. Mikor beesteledett, lefeküdt aludni. Késő éjjel hozzá is odament az erdei rém, és így szólt:

– Jiván, ugye alszol?

– Alszom! – felelte amaz.

Üldögéltek. Jiván tüze elégett. Az erdei rém így szólt:

– Gyerünk tűzifáért, Jiván!

– Gyerünk! – felelte Jiván.

Felkerekedtek, elmentek, be a sűrű erdőbe. Egy kidőlt tölgyre bukkantak. Odamentek a tölgyfához, az erdei rém így szólt:

– A lombjánál fogod meg, vagy a tövénél?

– Te a lombjánál nem tudod vinni, a lombja nagyon terebélyes. Fogd a tövénél, úgy viszed majd, ahogy vinni tudod! – mondta Jiván.

Jiván megfogta a lombját, az erdei rém a tövét. Jiván beállt a gallyak közé.

– Rajta, rajta, emeld, emeld! – kiáltotta.

A tűz széléhez cipelték, letették. Gondosan nagy tüzet raktak, és lefeküdtek aludni. Mikor lefeküdtek, az erdei rém így szólt:

– Ha leég a tűz, kelj fel, rakd meg, de ezt a berkenyét nehogy rátedd!

– Jól van – mondta Jiván.

Az erdei rém lefeküdt és elaludt. Jivánnak nem volt kedve aludni, feküdt és gondolkozott:

– Miért mondta, hogy ezt a berkenyét ne rakjam rá?

Elment, hozott berkenyét, és a tűzre rakta. Amint a berkenye meggyulladt, az erdei rém csak puffadt, egyre puffadt. Az erdei rém hirtelen felpattant.

– Miért, miért raktad rá azt a fát? Vedd le azonnal – mondta.

– Nem figyeltem, úgy raktam rá – felelte Jiván.

Azonnal elrakta a fákat, és az erdei rém teste leapadt. Lefeküdtek, elaludtak. Mikor megvirradt, az erdei rém elvitte magával Jivánt az otthonába. Amint az erdő közepére értek, látja Jiván, hogy kerek lyuk vezet a föld alá. Oda vitte Jivánt az erdei rém. Jiván bent szétnézett – az erdei rémnek rengeteg gyereke volt. Azt mondták az apjuknak:

– Hej, apánk, tegnap, akiknek a fejbőréből kucsmát csináltál, nagyon göndörek voltak, de ez még göndörebb, jobb kucsma lesz belőle!

Az erdei rém így szólt:

– Maradjatok nyugton, gyerekeim! Ez nem a mi emberünk, nagyon erős ember. Neki inkább sok pénzt kell adni!

Egy zsák aranypénzt állított Jiván elé, kicipelte, aztán így szólt:

– Nesze, vidd el ezt a pénzt!

Jiván így válaszolt:

– Ezt a kis pénzt nem érdemes nekem vinnem, hozd inkább te, gyere hozzám vendégségbe!

El is mentek Jivánékhoz. Mikor a pajtás-kert mögé értek, az erdei rém így szólt:

– Jiván, nézz be a házba! Lehet, hogy egy ismeretlen van ott. Menj, nézd meg!

Jiván az erdei rémet bevezette a pelyvás pajtába, ő meg hazament. Amint belépett a házba, megkérdezte az anyja:

– Jiván, a bátyáid miért nem jöttek?

– Jaj, anyám, a bátyáimat megfogta az erdei rém, lenyúzták a fejbőrüket, kucsmát csinált belőle, őket már hiába várjuk! Az erdei rémet egy zsák pénzzel azonban ide hívtam vendégségbe! – mondta Jiván. – Ha majd behozom a házba, megkérdezem tőled: „Anyám, vendégünk van, mit lehet enni?” Te meg így felelj: „Ott lóg a kamrában egy-két erdei rém feje száradni, hozd be!” – mondta az anyjának.

Miután az anyját kitanította, kiment a pelyvás pajtába, és így szólt:

– Gyere gyorsan, senki nincsen otthon!

Az erdei rém felfogta a pénzt, és Jivánék házához mentek. Megérkeztek, bementek, az erdei rém a pénzt letette.

Kicsit üldögéltek, aztán Jiván így szólt az anyjához:

– Anyám, vendégünk van, mit adunk neki enni vagy inni?

Az anyja így válaszolt:

– Szaladj, Jiván, a kamrába, lóg ott két-három erdei rém feje száradni!

Jiván megindult a kamra felé, az erdei rém meg ezt gondolta:

– Nem lesz jó így!

Azzal kiment és futásnak eredt. Volt Jivánnak három nagy kutyája, féktelenek, komiszak. Kiengedte Jiván a kutyákat, azok utolérték az erdei rémet, és megfogták. Mikor Jiván is odaért, már tépték, szaggatták. Mikor az erdei rém meglátta Jivánt, így szólt:

– Jiván, ne öless meg a kutyáiddal!

Jiván ezt felelte:

– Ha nem jössz ki többé a faluba, ha nem kerülsz többé ember szeme elé, ha embernek rosszat többé nem teszel, elengedlek!

– Nem teszem! – ígérte az erdei rém.

Jiván ekkor visszafogta a kutyákat, az erdei rém pedig felkelt és elinalt. Azóta sem merészkedett ember szeme elé, embernek rosszat többé nem tett.

Jiván meg gazdag ember lett.

AZ EMBEREVŐ MOSTOHA

Élt egyszer egy öregember meg egy öregasszony. Volt nekik egy fiuk. A fiúnak az anyja mostoha volt, a mostoha pedig nem más, mint lobor, azaz emberevő. A fiút megházasították, a házasságból született egy gyerek.

Egyszer ősszel a fiú mostohája kiment az udvarra, és mit lát? Fénylik, tündököl a hold. Bemegy a házba, és mondja a menyének:

– A hold fénye fényesnél fényesebb, a sima út simánál simább, süssél csak süteményt, vonulj vendégségbe.

Megdagasztja a tésztát a menyé, és ahogy kisült, befogják a lovat, fogja a gyereket, és máris indul vendégségbe anyjához-apjához. Éppen csak kiértek a faluból, alig mentek egy keveset, mikor a mostoha anyósa felnyergelte a lentilolót, üldözőbe vette őket, csak úgy suhogott utánuk: „Sik-sak tilolóm, sihegj-suhogj, tilolóm, érd utol a menyemet, ételem lesz gyereke, eledelem maga is.” A menyé erre odahajította a lepényt.

Amint befalta az emberevő a lepényt, ismét üldözőbe veszi őket, máris ott suhog a tilolón: „Sik-sak tilolóm, sihegj-suhogj, tilolóm, érd utol a menyemet, ételem lesz gyereke, eledelem maga is.” Erre felkapta az anyja a gyereket, le a lóról, és szalad. Az meg ott maradt a lovat eszegetve. Mihelyst azonban azt felfalta, megint utánuk iramodik, suhog már a tilolóval: „Sik-sak tilolóm, sihegj-suhogj, tilolóm, érd utol a menyemet, ételem lesz gyereke, eledelem maga is.” A menyé ekkor a gyereket dobta oda és elfutott. A mostoha lemaradt, hogy megegye a gyereket. Míg falta-falogatta, a menyé az apja házáig futott és könyörgött:

– Nyisd ki az ajtót, apám.

Feleli az apja: – Nálam éjszakai vendégnek nincs bejárása.

Akkor a meny a legidősebb bátyját hívta:

– Legidősebb bátyám, nyissad ki az ajtót!

A legidősebb báty is azt mondja:

– Húgomnak éjszaka nálam nincsen bejárása.

Akkor a meny a középső bátyját hívta:

– Középső bátyám, nyissad ki az ajtót!

Az ráfeleli:

– Húgomnak éjszaka nálam nincsen bejárása.

Erre a meny a legidősebb bátyja feleségét hívja:

A legidősebb báty felesége:

– Éjszaka nálam uram húgának nincsen bejárása.

A meny most a középső bátyja feleségét kérleli, az pedig feleli:

– Éjszaka nálam uram húgának nincsen bejárása.

Utoljára a meny öccse feleségéhez könyörög. Az öccse felesége:

– Éjszaka nálam uram nővérének nincsen bejárása.

Nem nyitják ki neki, erre az udvaron a birkák közé bújik el. Jön a mostoha anyós és megtalálja. Miután megette, a beleit a kerítésre akasztja. Reggel felkelnek a bátyjai, kimennek az udvarra, látják a felaggatott beleket.

– Megette a farkas a bárányt, a beleit pedig itthagyta – mondják. Leszedik őket, bemennek, befűtik a kemencét, az apjuk meg szornáj-t készít a belekből, és játszani kezd rajta. Énekel a szornáj:

*Fogva-fogva ne fújjál,
Apácskám, a fejem fáj,
Huzva-huzva ne fújjál,
Apácskám, a hasam fáj,
Megevett a mostohám.*

– Be szépen szól, fújjátok, csak fújjátok – mondják. Ezután a legidősebb fiú játszik a szornájon. A szornáj azt énekli:

*Fogva-fogva ne fújjál,
Bátyácskám, a fejem fáj,
Huzva-huzva ne fújjál,
Bátyácskám, a hasam fáj,
Megevett a mostohám.*

– Jaj be szépen énekel játsszatok még! – mondják. Most a középső bátyja játszik; a szornáj azt énekli:

*Fogva-fogva ne fújjál,
Bátyácskám, a fejem fáj,
Huzva-huzva ne fújjál,
Bátyácskám, a hasam fáj,
Megevett a mostohám.*

Most az öccse játszik. A szornáj ugyancsak azt mondja:

*Fogva-fogva ne fújjál,
Kisöcsém, a fejem fáj,
Huzva-huzva ne fújjál,
Kisöcsém, a hasam fáj,
Megevett a mostohám.*

Próbálják a feleségek is; mindnek ugyanazt mondja, éneklí a szornáj.

Ünnep közeledtével a mostoha anyós vendégségbe hívja őket:

- Gyertek, gyűljetek sört inni.
- Van ám nekünk szornájunk is – mondják ezek.
- Hozzátok a szornájt is – feleli a mostoha.

Elindultak a vendégségbe, viszik a szornájt is. Először a gazda kezébe adják; játszik az após:

*Fogva-fogva ne fújjál,
Apósuram, fejem fáj,
Huzva-huzva ne fújjál,
Apósuram, hasam fáj,
Megevett a mostohám.*

– Jaj de szépen énekel, kinek adjuk még, hogy játsszon?

- Adjátok a vőnek! – mondják. Játszik rajta a vő:

*Fogva-fogva ne fújjál,
Férjemuram, fejem fáj,
Huzva-huzva ne fújjál,
Férjemuram, hasam fáj.*

Ezután a háziasszonynak adják a szornájt:

*Fogva-fogva ne fújjál,
Anyósom, a fejem fáj,
Huzva-huzva ne fújjál,
Anyósom, a hasam fáj,
Te ettél meg, mostohám.*

– Nem tudja, mit beszél – mondja a mostoha anyós, és bedobja a szornájt a kemencébe. De a kemencéből ekkor a feketénél

feketébben kilép a menyé.

Az anyóst erre – mint zab magját – összetörték apróra, és ma is boldogan élnek.

NE BÁNTSD A JÖTT-MENT
PARASZTOT!

HOGYAN MENEKÜLT MEG NAGY PÉTER A HALÁLTÓL?

Egyszer Nagy Péter elment egy faluba. Ahogy megy, látja, mindenki térdre ereszkedik előtte. Csak egy ember van, aki semerre se néz, megállás nélkül dolgozik.

Péter cár odamegy hozzá és megkérdezi:

– Min dolgozol?

– Húsvétvasárnapra virradó éjjel meg kell halnom, de a fiamnak még fel kell építenem ezt a házát – mondja az ember.

Péter cár tovább megy. „Állj – mondja magában –, valamit még meg kell, hogy kérdezzek.”

Visszafordul és megkérdezi:

– Hát nekem, mikor kell meghalnom?

– Te az ünnep estéjén fogsz meghalni.

– És hogyan menekülhetek meg ettől?

– Ha a haláltól meg akarsz menekülni, akkor az ünnep estéjén menj el a rablókhoz. Ha elmész a rablókhoz, nem halsz meg – mondja az ember Nagy Péternek.

Péter cár megy tovább. Húsvét napján ismét elment abba a faluba. Látja, hogy az emberek koporsót csinálnak.

– „Igazat mondott az öreg, az ünnep estéjén, úgy látszik, nekem is meg kell halnom” – gondolja Péter a tarkóját vakargatva. – „Azt mondta, hogy meghalok, ha nem megyek el a rablókhoz húsvét napján. Az ünnep estéje mindjárt itt van.”

Péter cár mindenféle ringybe-rongyba öltözött és útnak indult. Ahogy megy, mendegél, egy kis háznál világosságot lát. Bemegy a házba.

– Jókor jöttél, legalább kártyázol velünk. Ma éjszaka kiraboljuk a cárt – mondják neki. – Velünk jössz-e?

– Veletek megyek – feleli a cár.

Elindulnak mind, hogy kirabolják a cárt.

Cári fényesség van a palotában, azt mondja az egyik rabló:

– Én bemegyek, körülnézni. – Látja, hogy ott beszélgetnek a cár utódai, körülöttük kereskedők, szolgák.

Azt mondja az egyik herceg:

– Öljük meg a cárt. Holnap ünnep lesz, elmegyünk a templomba, és befejezzük az imádságot, én a cárt vendégségbe hívom és mérget itatok vele. Ha meghal, én leszek a cár.

A többiek mind beleegyeztek.

A rabló kihallgatta őket, aztán visszament a többiekhez.

– Miért van ott olyan világos? – kérdezi a cár.

– Eh, nem fontos az nekünk – mondja a rabló. – A cár örökösei arról beszélgetnek, hogy megölik a cárt. A mise után a cárt vendégségbe hívják és mérget itatnak vele.

Nagy Péter megvakarta a tarkóját.

A rablók elmentek az állami bankba és kirabolták. A pénzt egymás között elosztották. A pénzből vodkát vettek, jól berúgtak, aztán lefeküdtek aludni. Csak a cár nem ivott. Csendesen kilopózott és elment.

A következő nap Péter cár elmegy a templomba. Mindenki a cár egészségéért mondja az imát. Mise után az egyik herceg vendégségbe hívja a cárt.

A vendégségben egy pohár vodkát tesznek Péter cár elébe.

– Nem, én nem iszom, át kell engednem ezt a tisztességet a házigazdának – mondja a cár. Azzal a poharat maga elől az egyik miniszter elé teszi.

Az megissza és menten bukfencezve lefordul.

Péter cár ezután letartóztatta a minisztereket, a hercegeket meg a kupeceket. A rablókat pedig magához hívatta:

– Az eddigi gonosz életmódokat helyett legyetek inkább az én testőreim!

A rablók örömmel beleegyeztek.

NE BÁNTSD A JÖTT-MENT PARASZTOT!

Élt egy földesúr, gazdagnál is gazdagabb. Egyszer háromlovas hintóján kocsisával kihajtatott a városba. Az úton szembejött vele egy fát szállító paraszt. Amikor a földesúr meglátta, rákiáltott:

– Félre az útból, jött-ment paraszt!

A paraszt lomha lova nem tudott az útról letérni, a földesúr hintájával meglódította a szekeret, és a szekér felborult. Megharagudott a paraszt és így kiáltott:

– Bizony mondom, háromszor verlek meg ezért!

– Te akarsz engem megverni, te rongyos?! Hiszen őrség vesz körül! – hahotázott a földesúr.

Beesteledett, mire a paraszt felállította a szekerét és hazaért. Hazafelé mentében azon kezdte törni a fejét, hogy mi módon verje meg az urat. Addig-addig gondolkodott, míg kiötlötte, hogy ács képében fogja rászedni az uraságot.

Reggel fűrészelt, fejszét fogott és elment a földesúr falujába.

– Kinek kell kamrát csinálni? – kiáltozta faluszerete.

A földesúr legott behívta. Sokféle fát mutatott neki, ám a paraszt így szólt:

– Itt nincs a számomra alkalmas fa.

Aztán kocsin kimentek az erdőre: az úrnak nagy erdeje volt. Az erdő szélére érvén az úr és a paraszt fogta a szerszámokat és bement a sűrűbe, a kocsist meg a lovak mellett hagyták.

Miután mentek egy jó darabot, a paraszt kivágott egy fát. A koronáját lefűrészelte, a tönkjébe éket vert. A hidegben megdermedt az úr keze. A paraszt a szétfeszített fa hasadékára mutatott:

– Ide dugd be a kezed, biztosan megmelegszik – mondta.

Mikor az uraság bedugta a kezét, a paraszt kiütötte az éket, és az úr keze beszorult a hasadékba. A paraszt fogott egy nagy emelőrudat:

– Ne bántsod a jött-ment parasztot! – mondta, és addig verte az urat, míg bele nem fáradt, aztán elinalt. Az úr úgy maradt ott, hogy kiáltani sem tudott.

A kocsis belefáradt a várakozásba, elindult a nyomok után, nagy nehezen rátalált a félholt uraságra és hazavitte.

Második alkalommal a paraszt azt eszelte ki, hogy az urat javasember képében fogja rászedni. Fogott egy üveg vizet meg egy törölközőt, úgy ment a földesúr falujába.

– Kinek kell meggyógyítani a gennyes-fekélyes sebeit? – kiáltozta végig a faluban.

Az úr behívta, hogy gyógyítsa meg. Bement a paraszt, szemügyre vette a sebet és azt mondta:

– Mindössze csak egy forró fürdőre van szükséged.

A szolgák tüstént befűtötték a fürdőházat.

A fürdőben a paraszt az uraságot az izzasztópadra ültette. Sokáig ült ott az uraság, elgyengült. A paraszt megragadta a piszkavasat és addig dőngette az urat, hogy az kis híján a lelkét kilehelte. Miután alaposan eltángálta, elillant.

– Ne bántsod a jött-ment parasztot! – kiáltotta vissza.

Mikor a szolgák látták, hogy az úr túl soká van távol, érte mentek és a félholt uraságot hazavitték.

Hátra volt a parasztnak, hogy még egyszer megverje az urat.

Ezúttal hívta a bátyját is és meghagyta neki, hogy kiabálja futtában az úr háza előtt:

– Még egyszer meg kell vernem az uraságot!

A bátyja gyors lábú vadász volt. A nyulat is megfogta három lépés után.

Reggel a bátyja, ahogy a paraszt meghagyta, kiáltozva elfutott az uraság háza előtt. Amikor az úr meghallotta, szolgáit és kopóit mind utána uszította, hogy fogják meg és öljék meg.

S ahogy a szolgák a bátyját üldözőbe vették, a paraszt bement az úrhoz és megszólalt:

– Ne bántsod a jött-ment parasztot! – Aztán ütni kezdte. A földesúr, aki az előző veréstől lábra sem tudott állni, könyörgőre fogta a dolgot, ám a paraszt nem bocsátott meg neki és addig dőngette, amíg meg nem halt. Aztán elillant.

A paraszt bátyja olyan gyorsan futott, hogy üldözői sehogyan sem tudták elfogni. Mire visszaértek, az uraság meghalt.

A szolgák megpróbálták rátámadni a parasztra, hogy uruk halála miatt megöljék, ám nem boldogultak vele.

Ezután a paraszt végre szabadon szállíthatta a fát.

A KAPZSI PÓPA

Valamikor réges-régen élt egy öregember meg egy öregasszony. Nagyon gazdagon éltek. Volt nekik egy fiuk. Ahogy éltek, éldegéltek, mindegyre csak öregedtek. Mikor az öreg a halálát érezte közeledni, így szólt a fiához:

– Édes fiam, ha meghalok, temetess el a pópával!

Halála előtt az öreg elmegy a pópához is:

– Te pópa, ha meghalok, gyere el engem eltemetni!

Mire a pópa azt feleli:

– Rendben van.

Hazatért az öreg, mondja a fiának:

– Édes fiam, ha meghalok, adj oda a pópának mindent, amit csak kér.

Nem is élt sokáig az apa, meghalt, a fia pedig szalad a pópához.

– Bátyuska, menjünk, meghalt az apám – mondja.

– Máris megyek – szól a pópa.

Miután eltemették az öreget és hazamentek, Jiván kérdi a pópát, mit adjon neki.

– Amit te adsz, azt fogadom el – feleli a pópa.

Jiván kinyit egy rézpénzzel teli ládát és így szól:

– Vegyél, amennyi kell.

A pópa telitömte mind a két zsebét.

Akkor Jiván kinyit egy ezüstpénzzel teli ládát.

– No vegyél innen is – mondja.

A pópa teligyömöszöli a süvegét, úgy teszi fel.

– No, bátyuska, elég-e? – kérdi Jiván. – Van nekem másfajta pénzem is – szól aztán és kinyitja az aranypénzzel teli ládát: – Vegyél innen is.

A pópa két marékkal abból is vesz, és így szól:

– Elég lesz már.

Jiván kérdezi:

– Kell-e még?

– Már nem kell több.

Jiván az asztalosműhelybe vezeti és kérdezi tőle:

– Innen mit vinnél el?

Mire a pópá: – Dugd csak a számba azt a reszelőt. Jó lesz a favágóim fejszójét élezni.

Jiván odaadta neki a reszelőt. Innen a lószerszámokhoz vezette.

„A hámokról nem tudok lemondani” – gondolja a pópá.

– Tegyel egy hámot a nyakamra.

Jiván kikíséri a pópát, aztán bemegy a házba. Kisvártatva üldözőbe veszi a pópát a szomszéd kutyája. A bátyuska belegabalyodik a hámjába, felbukik, a reszelő meg a torkába fúródik. Így halt meg a pópá.

A VÁSZONING TÖRTÉNETE

MI A LEGERŐSEBB A VILÁGON?

Egyszer a cár meg akarta tudni, mi a legerősebb a világon. Aki megmondja, annak a fele királyságát ígérte.

A cár szavait kihirdették. Kilenc ember gyűlt össze nála: egy molnár, egy ember, akinek a háza leégett, egy halász, egy kovács, egy hadvezér, egy legény, egy kereskedő, egy közvetítő és egy kopasz. Az uralkodó mindegyiknek feltette a kérdést:

– Mi a legerősebb a világon? Igazat szóljatok!

A molnár azt mondta:

– A szél mindennél erősebb, a malomköveket is ő forgatja. Ha a szél nekibőszül, a szélmalom szárnyait is összetöri.

Az ember, akinek a háza leégett, vitába szállt a molnárral:

– A szél hamar elfárad és leül. Ha a malom szárnyai összetörnek, nem nagy kár, azt ki lehet javítani. De a tűznél nincs erősebb. Nekem az egész házamat minden vagyonommal együtt elégette, csak port és hamut hagyott maga után – mondta szomorúan.

A halásznak nem volt kedvére ez a beszéd. Ő azt mondta:

– A tűz, ha leégett, megszűnik. A tűznél erősebb a víz. Láttátok-e a tavasszal, hogyan árad a víz, hogy még a malom zsilipjét is átszakítja, sőt még a tóból is kitört?

A halással vitába szállt a kovács:

– A víz csak tavasszal erős. A nyári forróságban kiszárad, télen pedig megfagy. A vas mindennél erősebb. A vasbalta elvágja a tölgyet, az acél tűzszerszám tüzet csíhol, a vaskard az urak fejét is levágja.

A hadvezér erre felugrott és azt mondta:

– De hiszen a vas megrozsdásodik... Senki sincs erősebb a vitéz katonánál. Az én katonáim az ellenséges seregeknek is ellenállnak. Ha nincsenek az én katonáim, akkor ki védi meg az országot? – mondta dicsekedve.

De a legény vitába szállt vele:

– Akármilyen erős legyen is a katona, a szép leány csak magához édesgeti. A szép leányra senki se teheti rá a kezét. A szép leány egyedül a nézésével még a cárt is megszédíti.

A kereskedő nagyot nevetett.

– A szép leányt pénzzel meg lehet szerezni. Ha pénze van, a bolond az urat is megelőzi, pénz nélkül az úr is megbolondul. Pénzért a pap akár kétszer is összead. Pénzzel minden ajtó zárját ki lehet nyitni, a rabló is bejut a paradicsomba. Pénz nélkül még a cár sem élhet – mondta pénzeszacskóját megrázva.

A közvetítő ellentmondott a kereskedőnek:

– Igaz, hogy szinte mindent meg lehet szerezni pénzzel. De ha nincs pénz, akkor azt meg kell szerezni. Semmi sincs erősebb a sima nyelvnél. A simanyelvű elcsábítja a harcost, de még a szép leányt is. Sima beszédével egyik kereskedő becsapja a másikat, a talpnyalók jónak mutatják a hatalmasokat, a hatalmasok leigázzák a népet. A sima nyelv beszéde tartja fenn a birodalmakat.

Így vitáztak sokáig az összegyűlt emberek. Csak a kopasz nem szólt egy szót sem. Akkor a cár tőle is megkérdezte:

– Kinek van igaza? Mi a legerősebb a világon, mondd meg.

A kopasz így válaszolt:

– Szerintem mindennél erősebb az igaz szó. Az igaz szó metszőbb a szélnél, forróbb a tűznél, a tavaszi víznél jobban kiárad, mindenben áttör. Az okos szó élesebb a vasnál, erőt ad a harcosoknak, a gyengéket megerősíti, a szép lányokat megokosítja. A kereskedők minden hasznukat odaadják, hogy az igaz szót megsemmisítsék. Ha az igaz szó leleplezi a hazugnak a hazugságait, ki fog akkor hinni a közvetítő szavainak? Az igaz szó nem rozsdásodik, vízben el nem süllyed, föld el nem takarja, évszázadok el nem avítják. Igaz szó nélkül a nép széthullik. Cár, ha a te szavad igaz, akkor teljesedik az ígéreted, és a fele birodalmad nekem adod – mondta a kopasz.

Csak hogy a cár nyelve még a közvetítőénél is simább és hazugabb. A cár semmit se adott a kopasznak, hanem börtönbe záratta.

A szegény nép a kopasz igaz szavára hallgatott, a hazug cár egész országát elfoglalta, a cárt magát pedig a tenger szigetére száműzte.

Valóban, nincs erősebb az igaz szónál!

HOGYAN SZÜLETETT A PÓPÁNAK CSIKAJA?

Egy kereskedő dinnyét árul. Odamegy hozzá a pópa, és kérdi:

– Mi ez?

– Ha egy hónapig ülsz rajta, csikó lesz belőle – feleli a kalmár.

Kapott az alkalmon a pópa, és vett egy dinnyét.

Alighogy hazaér, csinált egy kosarat, és felmászott a dinnye tetejére.

Akkor valahol meghalt egy ember. A pópának el kellett mennie a megboldogulthoz.

Szekérre ültetik a pópát, viszik a halotthoz. Éppen a mezőn jártak, mikor hirtelen szélvihar kerekedett, és lefújta a pópa kalapját. A lovak megriadtak a kalaptól, és futtukban hirtelen megtorpantak. A pópa – puff! – a földre huppant. Abban a pillanatban leesett a dinnye is, szétrepedt. A bokor mögül előugrott egy nyúl, és nekieredt a mezőnek.

A pópa megpillantotta, és így kiáltott:

– Híjnye, hogy megnőtt mindene, csak a farka kurta!

SZEGÉNYYSÉG

Élt egyszer egy asszony a férjével. Nagyon szegény sorban éltek, de az asszony apja igen gazdag volt.

Egyszer, pünkösöd előtt az asszony azt mondta a férjének:

– Te Vaslej, az emberek már belefogtak a sörkészítésbe pünkösdre, nekünk pedig nincs semmink. Menj csak el az apámhoz, hozzál egy pud malátát.

Vaslej fog egy mérőedényt, és elmegy az apósához.

– Apósom, adsz nekünk egy pud malátát? Az emberek isznak, mi is hadd igyunk – mondja.

– Miért ne adnék? – kérdezi az apósa. – Öregasszony, adjál a vőnek egy jó pud malátát – szólta a feleségének.

Vaslej anyósa adott egy pud malátát meg egy tarisznya szárított húst.

Elindult Vaslej hazafelé, egyik kezében a mérőedényt, a másik kezében a tarisznyát viszi. Egy malomgáton kellett keresztülmennie. Amint felkapaszkodik a töltésre, megbotlott, s a maláta kiszóródott, és behullott a vízbe. Mitévő legyen? Vaslejnek nem volt mit tenni, nagy nehezen keresett egy pálcát, és azzal kavargatta a vizet – a víz sörszínűvé vált. „No nézd csak, úgy tűnik, mintha sörré vált volna a víz, iszom belőle, akkor meglátom, söríze van-e?” – gondolta magában. Aztán nekifeküdt és szűrcsölte a vizet.

– Ah, mintha berúgtam volna. Na, most már énekelhetnékem van – mondja Vaslej.

Rázendített egy dalra. Vagy két strófát énekelt, amikor a háta mögött énekszó hallatszott. Néz, hát egy ismeretlen férfi jön dülöngélve, és énekel. Az öltözete rongyos. Vaslej megvárta az embert, és megszólította:

– Gyerünk, menjünk együtt. Kettesben könnyebb menni, és énekelni is jobb.

– Gyerünk! – feleli a másik.

Átölelték egymást, hangosan énekeltek, úgy mentek.

Mennek, mennek, Vaslej megkérdezi:

– Ki vagy te, bátyám? Én téged nem ismerlek.

– Hogyhogy nem ismersz engem? – kérdezi a másik. – Hiszen én a te szegénységed vagyok.

– No, gyerünk akkor hozzám – mondja Vaslej.

Ismét összeölelkeztek és énekeltek, énekeltek, úgy mentek Vaslej háza felé. Ahogy megérkeztek, látja ám Vaslej felesége, hogy az árok vize a belekerült sörtől emelkedik.

– Hát hol lettél ilyen részeg, Vaslej? Hol a maláta, az apám nem adott semmit? – kérdezi tőle a felesége.

– Adott – mondja Vaslej –, mégsem volt szerencsém; amint a malomgáton mentem, megbotlottam, és a maláta a vízbe ömlött, felkavartam a vizet, és a malátás vízből sör lett. Ittam belőle, berúgtam, énekelni kezdtem, és ott találkoztam barátommal, a Szegénységgel. A sört otthagytuk, aztán pedig gyorsan jöttem vele haza. Hoztam húst, süssük meg és kínáljuk meg őt is, mással úgysem tudjuk őt megvendégtetni.

Vaslej kiment hát fát vágni, hogy megsüssék a húst. Szegénység meg csak ült a házban, és énekelt. Vaslej után kiment a felesége, hogy behozza a fát.

– Ürítsd ki a legnagyobb ládát, s tegyük bele ezt a Szegénységet – szólt Vaslej a feleségének. Az asszony gyorsan kiürítette a pitvarban a nagy ládát. Vaslej, miután felvágta a fát, bejött. Az asszony utánament. Szegénység még mindig ott ült a széken, és énekelt. Vaslej odaült mellé, és úgy tett, mintha énekelne. Hirtelen megragadta Szegénység nyakát:

– Asszony, fogd meg a lábát, zárjuk börtönbe Szegénységet! – kiáltott fel. A felesége megfogta a lábát, Vaslej pedig a nyakát. Beledobták Szegénységet a nagy ládába, rátették a láda tetejét, aztán pedig nagy lakattal bezárták. Este Vaslej befogta a lovakat, és a ládával rátette Szegénységet a szekérre, majd az erdőbe vitte. Amikor megérkezett, ásott egy nagy gödröt egy bokor alá, és belökte a ládát. Aztán földet tett rá, s hogy ne vegyék észre, leveleket szórt a felületére.

Ettől kezdve Vaslej élete napról napra javult. Csodálkozik is az apósa: „Honnan veszi ez az ember a pénzt, hogy ilyen nagyon gyorsan meggazdagodott? Hamarosan engem is túlszárnyal, aztán lehet, hogy meg sem ismer majd minket” – gondolta magában.

Pünkösdkor Vaslej vendégeket hívott. Meghívta az apósát és az anyósát is. Ettek-ittak, énekeltek. Vaslej berúgott. Kérdezi az apósa:

– Vaslej, mondd csak, hogyan gazdagodtál meg ilyen gyorsan?

Vaslej elmondta, hogyan bánt el a Szegénységgel, hová vitte őt el, élt aztán egyre jobban. Miután elmondta, az apósáék hazamentek.

Másnap Vaslej apósa befogta a kövér lovát, fogott egy vas ásót, és elindult az erdőbe. Amint megérkezett, elkezdte keresni az erdőbe rejtett Szegénységet. Kereste, kereste, de sehol sem találta. Aztán felkiáltott:

– Vejem Szegénysége, hol vagy? – kérdezte.

– Itt! – felelte a Szegénység vékony hangon. Már a halálán volt.

Vaslej apósa, hogy megtalálta a Szegénységet, kiásta a föld alól, és hazavitte. Otthon levette a ládáról a zárat, és kiengedte a Szegénységet.

– Menj most már, Szegénység a régi barátodhoz, legyen a vőm olyan szegény, mint azelőtt volt.

– Nem, jó emberem, én ahhoz nem megyek – felelte a Szegénység. – Nemrég majdnem hogy az életemet vette. Te voltál az, aki kiszabadítottál, tőled én most már sehova se megyek.

Ezt mondta Szegénység, és láthatatlanná vált. Aznap este Vaslej apósának kövér lova elpusztult. Aztán a háza dőlt össze, így aztán élete csak tengődés volt, olyan nyomorult lett. Vaslej meg tovább élt, s jó sorának nem lett vége.

AZ OSTOBÁK

– Ostobákból egész életünkre elégünk van – mondta egy öregember.

Megházasodott egy ember, és másnapra vendégeket akart hívni. Elmegy a piacra, hogy enni-innivalót vegyen a lakomához, az új menyecskének pedig meghagyja, hogy a vendégeknek milyen ételeket készítsen.

– Süssél húsos kőttest, de szép is legyen, jó is legyen ám, a szélét meg rojtosra szegd! Aztán főzzél ludaskását és süssél hurkát.

A menyecske félénken ült az ajtó közelében.

– Jól van, a sütemény szélét rojtosra szegem – hagyta rá az urára.

Kiment tehát az ura a piacra, a menyecske meg mielőtt egyébhez fogott volna, zsinórt kezdett rojtozni, hogy a tészta szélét kivarrja. Épphogy elkészül vele, szállingóznak haza az emberek a piacról. A menyecske még tüzet se rakott. Sebesen begyújt, nekiáll a tésztának. Éppen akkor jött meg az ura is. Látja ám, hogy az ételek még nincsenek készen, a felesége csak most rakja a tüzet.

– Ejnye, asszony, ha már tüzet raktál, miért nem főzted meg az ebédet is? – kérdi.

– Nem tudtam megfőzni. Mostanra éppen csak a zsinór rojtozását fejeztem be, amivel a tészta szélét beszegem – mondta az asszony.

– Hogyan, a tészta szélét zsinórral szeged be? Én ugyan nem azt mondtam neked, hogy zsinórrojtval szegd ki a tészta szélét! A kőttes tészta szélének kell rojtosnak lennie, akkor jó!

Nézi az ember, hát a felesége csakugyan háncszsinórból rakott rojtot a tészta szélére.

„Bizony nem valami eszes-okos az én feleségem, ostobácska egy kicsit az asszonyom” – szomorodott el az újdonsült férj. Estig búslakodott, aztán azt mondta a feleségének:

– Isten veled, asszony. Hogyan élhetnék veled, ostobával? Elmegyek biz, bejárom a kerek világot. Ha három nap alatt olyan ostobával találkozom, mint te, hazajövök. Ha három nap alatt nem találok rá három ostobára, ne is várj rám, nem jövök vissza. – így szólt és nekiindult a nagyvilágnak ostobákat keresni.

Megy, mendegél, sötétedéskor egy faluhoz ér. A faluban az egyik házban disznó visít, mintha ölnék. „Ugyan mi történt?” – gondolja az ember, és odamegy a házhoz, hogy megnézze a disznót. Látja, hogy a fészerben összejött három-négy ember, és a disznót fel akarják tuszkolni a tyúkülőre. Hárman-négyen is taszigálják és noszogatják a disznót:

– Maradj veszteg! Le ne ess! Ha a tyúkok meg tudnak itt ülni, akkor te is megülhetsz!

Hanem a disznó a tyúkülőről – zutty! – lepottyant, akár a kő. Újból visít, nyüszít, mintha elevenen nyúznák.

Az újdonsült férj odamegy az emberekhez, és kérdi:

– Hát ti mit műveltek?

Mondják az emberek:

– Ma hoztuk ezt a disznót a vásárból, és most rá akarjuk tanítani, hogyan kell a tyúkülön ülni. Este van, a tyúkok már elültek, de ez a disznó csak nem akar.

Aztán újból nekigyürkőztek, hogy a disznót másodszor is feltuszkolják a tyúkülőre.

– Ó, ti ostobák – mondja az ember –, a disznó nem szokott a tyúkülön ülni! Rakjatok a földre egy csomó szalmát, nem kell ide semmiféle magasülő: a disznó a szalmán szeret feküdni.

A jószág gazdái egy nyaláb szalmát dobtak a disznó elé, az jól összeturkálta és ráfeküdt.

– No lám, a disznó valóban a szalmát szereti – mondták a disznókínzók. – Mi meg azt gondoltuk, hogy a tyúkülön fog ülni, akár a baromfi.

Hogy az újdonsült férj egy faluban talált már ostobákat, mintha valamicskét megkönnyebbült volna a szíve. Az éjszakát is az ostobáknál töltötte el.

Másnap reggel újból fölkerekedett ostobákat keresni. Ahogy megy, mendegél, egy másik faluhoz ér. Megy a falu főutcáján, hát látja, hogy az egyik házból emberek tódulnak ki lepedőkkel, zsákokkal, az utcán meg kirázzák őket.

Ahogy meglátja ezt a nyüzsgést, azt gondolja magában: „Ugyan mit csinálnak ezek?” Közelebb megy, megkérdi:

– Mit dolgoztok?

– Tüzet raktunk, és most kihordjuk a házból a füstöt – mondják azok.

Az ostobákat kereső bement a házukba, és kővé meredt a csodálkozástól. A füstös konyhában égett a tűz, a ház ajtaja szorosan be volt csukva, vágni lehetett odabent a sűrű füstöt. A gazda meg egész házanépével a füstöt meregette merőkanalakkal, vödörrel, lepedőkbe és zsákokba töltötte, aztán az utcára vitték.

Az újdonsült férj nézi, aztán megszólal:

– Lepedővel és zsákkal nem tüntethetitek el a füstöt. Nyissatok ajtót, akkor magától kimegy!

Azok kinyitották az ajtót, a füst csíkokban fölemelkedik, és valóban kitódul az utcára.

– No lám, a füst csakugyan magától kimegy az ajtón – mondja a házigazda. – Köszönjük, derék ember, hogy megtanítottál minket: a füstöt az ajtón kell kiengedni. Mi meg nap mint nap, amikor tüzet raktunk, lepedőkkel, zsákokban hordtuk ki esztelenül.

A férfi immár két helyen talált ostobákat.

Harmadnap egy harmadik faluba érkezett. Ahogy beér a faluba, az utcán egy gerendával bajlódó embereket pillant meg. Az ácsok mind egy helyre csődültek, és nagy lármával egy gerendát készülnek felállítani. Az ember odamegy és figyeli őket. Az ácsok a gerenda két végéhez köteleket kötöttek, és nekidőlve, teljes erőből húzzák kétfelé. Öten-hatan szekercékkel ütogetik a közepe táján. Akik húzzák, kiabálnak azoknak, akik ütik:

– Üssétek! No még egyszer, még egy kicsit! Most már nyúlik!

Akik meg ütik, óbégatva nógatják azokat, akik húzzák:

– Húzzátok! Húzzátok! Keményebben! Teljes erőtökből húzzátok! Már nyúlt is egy kicsit! Húzzátok még! Nyúlik már!

Az ostobákat kereső ember nézte-nézte, aztán megkérdezte:

– Mit csináltok?

Mire az ácsok:

– Rövid a gerenda, hát megnyújtjuk!

– Így nem tudjátok megnyújtani, ha a gerenda rövid, meg kell toldani – mondta az ostobákat kereső, aztán megmutatta, hogy kell a gerendát megtoldani, és otthagytá őket.

Három napig járt-kelt a férj, három faluban találkozott ostobákkal, így hát hazafelé indult.

– Úgy látszik, nemcsak az én feleségem ostoba, a földön még nagyon sok ostoba van. Nemhiába mondják: Ostobákból egész életünkben elégünk van – mondta az újdonsült férj és hazament.

AZ ÉRTELMETLEN VITA

Két ember talált az utcán egy könyvet. Mind a kettő magának akarta.

Egyik mondja:

– Én viszem!

Másik mondja: – Én viszem!

Egyre csak vitatkoznak az utca közepén.

Odamegy hozzájuk egy harmadik:

– Ti meg min vitatkoztok ennyire? – kérdezi.

– Ezt a könyvet találtuk, mind a ketten magunknak akarjuk – felelik.

– Hát olvasni tudtok-e? – kérdezi az ember.

– Olvasni nem tudunk – mondják.

– Akkor meg mit csináltok a könyvvel? Adjátok oda olyannak, aki olvasni tud. Úgy vitatkoztok itt, mint az a két kopasz, aki azon kapott össze, melyikük fésülje meg mindkettőjük nemlétező haját! – szólt a harmadik, és elment.

A NEDVES TÖRÜLKÖZŐ

Egyszer egy ember elment a javasemberhez. Kérdi tőle a javasember:

– Mi újság, nászuram? Talán beteg valaki?

– Nem beteg senki – feleli a jövevény –, más dologban jöttem. Nálunk minden reggel nedves a törülköző, ezért soha nem tudom az arcomat szárazba törölni. Azért jöttem hozzád, hogy megtudjam, miért nedves a törülköző.

– A törülköző attól nedves, hogy reggelente, mielőtt felkelsz, más törölközik vele – magyarázta a javasember. – Ha az arcodat szárazba akarod törölni, próbálj a többieknél hamarabb fölkelni. Nemhiába mondták régen, hogy korán kelő madárnak fényes-fehér a csőre – tette hozzá végül.

A BABA

Az utcán megy ujjnyi pöttöm baba. Fehér blúza suhogó, főkötője vakító, háncsbocskora ragyogó. A fehér blúz meg-meglibben, a főkötő meg-megzizzen, a háncsbocskor fel-felsír, a baba minden lépténél. A szép baba megy, mendegél, szembejön vele egy veréb.

– Te szép baba, hova mégy? – kérdi tőle a veréb.

– Megyek vőlegényt keresni – feleli a baba.

– Vőlegényed leszek én – ajánlkozik a veréb.

– Hogy a vőlegényem légy, dalod, táncod van-e szép? – kérdezi a baba.

Veréb énekelni, táncolni kezdett. Tollát a fején felborzolta, egyet-kettőt szökkenve csirik-dalát zengette.

– És milyen az életed? – kérdezi a baba.

– Ahol mag van, ott eszem, ahol szalma, megfekszem. Hogyha húsrá éhezem, rovar, férget keresek – válaszolja a veréb.

A baba rövid latolgatás után így dönt:

– Sajna, hozzád nem megyek, dalod rövid, verse nincs, ha meg szalmában hempergek, fehér blúzom piszkos lesz.

Veréb se várta, hogy küldjék, szó se, beszéd se, elrepült. A baba folytatta az útját. Ahogy megy, mendegél, találkozik egy tarka vetési varjúval.

– Te szép baba, hová mégy?

– Megyek vőlegényt keresni – feleli a baba.

– Vőlegényed leszek én – ajánlkozik a varjú.

– Hogy a vőlegényem légy, dalod, táncod van-e szép? – kérdezi a baba.

A varjú, ide-oda billegve kár-kár-dalát zengette.

– És milyen az életed? – tudakolja a baba.

– Ahol trágya van, ott hempergek, hol hulladék, ott élelmet keresek – feleli a varjú.

A baba rövid latolgatás után így szól:

– Sajna, hozzád nem megyek, dalod, táncod elég csúf, ha meg hulladék közé megyek, háncsbocskorom piszkos lesz.

Amint a varjú ezt meghallotta, nagy káromással elszállt. A baba továbbment. Ahogy megy, mendegél, szembejön vele egy fülét

hegyező egér.

- Te szép baba, hová mégy? – kérdi tőle az egér.
- Megyek vőlegényt keresni – feleli a baba.
- Vőlegényed leszek én – ajánlkozik az egér.
- Hogy a vőlegényem légy, dalod, táncod van-e szép? – kérdi a baba.

Az egér, mint a hegedű, vékony hangon cincogni kezdett, apró lábacskaín táncra perdült. A baba csodálkozva nézte. Aztán megkérdezte:

- És milyen az életed?

Az egér mesélni kezdett:

– Cin, cin, a nyitatlan kamrát kinyitom, a kezdetlen bödönt megkezdem, egyik kezem mézben váj, másik kezem vajban jár. Mindent ehetsz, amit csak megkívánsz. A magtárban lakom, két kamra közt, az életem színtiszta, rendes, mintha ragyogna. Gyere, ha megnézed, nem utasítasz el.

Az egér sokáig hengegett még a sorsával, közben fél kezével bajuszát pödörte, hogy szebb legyen. A baba, aki az eddigi kérőket lefitymálta, úgy döntött, hogy hozzámegy az egérhez. Úgy tett, mintha még mindig gondolkozna, aztán így válaszolt:

- Jó, nem bánom, hozzád megyek.

Kézen fogták egymást, és az egérékhez mentek. Otthon nagy lakodalmat csaptak, az egér minden barátját meghívták. Azok el is jöttek: a hörcsög, a denevér és a pincében, a söröshordók mögött élő patkány. Ami enni-innivaló csak volt otthon, az egér és a baba mind felfalták.

– Ettetek, ittatok, vendégek! Emlegessétek meg a gazdag egér lakodalmát!

A vendégek ettek, ittak, berúgtak, Guszli koboz szavára táncra perdültek. A földtúró hörcsög hátulról előre vonaglott, miközben nagy port vert. Mindnyájan kiadósan táncoltak. Aztán elfáradtak a táncolásban, abbahagyták.

- Most a baba táncoljon! – kérték.

A baba kiállt középre, diadalittasan körülnézett, és egy táncot lejtett. Gyönyörűen táncolt, ezüstpénzei csilingeltek, ahogy lépett. A lakodalmas népség szájtátva nézte. Tánc közben a baba magasra emelte a fejét, s a körülötte állókat nézte, nem figyelt a lába alá.

Véletlenül nekiesett a söröskádnak. Fehér blúza piszkos lett, így hát otthagya a vendégeket, és kiment a vízpartra, hogy kimossa. Leguggolt a víz mellé mosni, és mikor ki akart jönni – nem tudott. Mennél inkább igyekezett kiszabadulni, annál jobban süllyedt bele a sárba. Ide-oda nézelődött, hátha meglát valakit, aki kihúzza. A szomorúfűz tetején a veréb ült, megállás nélkül énekelte: Csirik, csirik! Észreveszi a babát odalenn:

– Hát te, baba, mit csinálsz itt? – szólítja meg, és egyre csak énekel.

– Jöttem a blúzomat mosni, leguggoltam és beragadtam. Segíts, húzz ki! – kéri a baba.

– Sajnálom, csirik, csirik, csirik, majd ha bolond lennék! Te sem jöttél hozzám, lefitymáltál – mondta a veréb. Kicsit még énekelt, aztán huss, más tájakra repült.

A baba tovább nézelődött. Bokája egyre süllyedt befelé, ő meg szomorúan figyelte, hátha jön valaki, aki kihúzná.

Arra repült a vetési varjú, szárnyait csattogtatva.

– Káár, káár! Mit csinálsz itt, baba? – kérdezi a varjú.

A baba vergődött, aztán sírva fakadt. Könyörögve kérte a varjút:

– Beragadt a bokám, húzz ki!

– Miért húználak ki? Lefitymáltál engem, nem jöttél hozzám – felelte, aztán friss ürüléket pottyantott le és tovarepült.

A baba megint egyedül maradt. Nézelődik erre, arra – senki. Ő meg csak merül, egyre mélyebbre merül a sárban, már a melléig ér. Fülel, hátha lépteket hall. Egy hang, nem sok, annyi sem hallatszik, egy lélek se jár arra. Köd szítál. A baba teljes erejéből nekirugaszkodik, hogy kiszabadítsa magát – nem sikerül. Erőlködése közben nyakig merül.

Ahogy ott állt, egyszer csak részegek hangját hallotta – biztosan a lakodalmából oszlottak szét az egér barátai. A hang hallatára kiáltozni kezdett. A részeg vendégek gyorsan odafutottak, hogy kihúzzák. Két karjánál fogták meg a babát. Húzták, húzták, de kihúzni nem tudták, a baba karját viszont kiszakították. Akkor a fejénél fogva kezdték húzni. Beleizzadtak, minden erejüket megfeszítették, de semmi eredmény. Ismét nekirugaszkodtak – a feje is kiszakadt. A baba meg ottpusztult.

A HOLDBÉLI LÁNY

Mikor a hold arca kigömbölyödik, olyan, mintha nevetne a tiszta égbolton. Nézzétek csak meg ilyenkor figyelmesebben! Nem olyan, mintha a holdon egy ember körvonala rajzolódna ki?

Ha jobban megnézzük, a holdon valóban emberi alak árnya jelenik meg. Ez az árny, a vállán rúdon két vödröt tart. Hallgassátok csak! A holdon álló emberi árnyról egy régi csuvas mese szól. Ezt a mesét mondom el nektek.

Valamikor réges-régen élt egy kegyetlen szívű gonosz boszorkány. Ennek a boszorkánynak volt egy sugárzó szépségű mostohalánya. A boszorkány ki nem állhatta őt a szépsége miatt, mindenképp el akarta pusztítani. Éjjel-nappal szidta, azzal büntette, hogy napról napra több munkát adott neki. A lány egyre szépült, a hangja olyan volt, mint a madárcsicsergés, nevetése, mint a nap mosolya. Mindenki szerette őt, csak éppen a mostohája nem.

Egyszer a mostoha valahonnan, a csoda tudja honnan, lentilolón ülve ért haza úgy éjfél tájban. Felébresztette a békésen alvó lányt, és azt mondta neki:

– Menj csak ki a folyóra! Onnan hozzál nekem vizet, friss vizet akarok inni.

A lány felkelt, és elindult a vízért. A boszorkány pedig ezt gondolta magában: „No most végre megszabadulok tőle, a folyóparton a boszorkány végez vele! Épp ideje! Szépségének, tündöklő természetének többé itt nincs helye! Elegem volt belőle!”

A folyóparton valóban mindenfelől boszorkányok gyülekeztek. Söprűnyélen keltek át a tengereken és a Volgán, lentilolón repültek keresztül a dombok, erdők felett. E napon a világ leghírhedtebb boszorkányai gyűltek egybe. Félelmetes látványt nyújtottak, derekuk nem volt, hajzatuk zilált, vasfogaikkal vicsorogtak. Úgy visítottak, mint a disznó, úgy nyüszítettek, mint a kutya, úgy brekegtek, mint a béka.

A mostoha leánya közben a part felé haladt. Nem is sejtette, hogy ott boszorkányok várnak rá. Bár már éjfél elmúlt, mégse félt, a hold olyan erősen sütött, hogy az égbolt éppen olyan kék volt, mint nappal. A hó vakító fehérén szikrázott, s ahogy ment a lány,

csikorgóit a lába alatt. A kislány minden félelem nélkül ért le a folyópartra. De istenem! Egyszerre minden haja szála égnek meredt, csontjait remegés járta át. Minden oldalról rút boszorkányok sereglettek köréje. Félelmében hirtelen nem tudta, mitévő legyen, csak állt ott megkövültén, arca fehér volt, mint a hó. A boszorkányok vadul visítoztak, kezüket nyújtogatták a lány felé, hogy megfogják. Akkor a lány minden erejét megfeszítve, futásnak eredt. A boszorkányok azonban utánairamodtak, futás közben is nyújtogatták a kezüket, meresztették az ujjait, hogy a lányt elkapják. Futott, futott a kislány, de a boszorkányok a nyomában maradtak. Szinte a torkában dobogott a szíve a félelemtől. A boszorkányok már-már elérték, hogy darabokra szaggassák, a kislány felsikoltott, és ekkor a hold olyan erősen fényleni kezdett, hogy magához vonzotta őt vödröstől. A boszorkányok meg csak bámultak. Pedig hogy fenték a fogukat erre a teremtésre! Tehetetlenségükben újra visítozásba törtek ki. Aztán egy pillanat alatt lentilolóikra pattantak, és árkon-bokron át tovarepültek.

A hold tudta, hogy a mostoha milyen kegyetlenül bánik a lánnyal, minden este az ablakon át figyelte, hogyan gyötri szegényt. Nagyon megsajnálta a kislányt, s hogy az ártatlan lélek ne kerüljön a boszorkányok kezei közé, magához vette.

A KAKAS

Megy a kakas az erdőben. Egyszer csak – puff! – a fejére esik egy makk. A kakas futásnak eredt. Szembejön a kakassal a nyúl.

– Hová mégy, kakas koma? – kérdezi a nyúl.

– Lakodalom volt, riadalom volt, a fejemre zuhant egy sulyok, azóta szaladok.

– Engem is magaddal viszel? – kérdezi a nyúl.

– Gyere, menjünk – mondja a kakas.

A kakas meg a nyúl együtt mentek tovább az erdőben. Találkozik velük a róka.

– Hová mentek, nyúl koma? – kérdezi a róka.

– Én nem tudom, a kakas komától kérdezd – hangzott a válasz.

– Hova mennénk? Lakodalom volt, riadalom volt, a fejemre zuhant egy sulyok, azóta szaladok – válaszolta a kakas.

– Engem is magaddal viszel? – kérdezi a róka.

– Gyere – szól a kakas.

Mennek tovább az erdőben. Találkozik velük a farkas.

– Hová mentek, róka koma? – kérdezi a farkas.

– Én nem tudom – mondja a róka.

Megszólal a kakas: – Hová mennénk? Lakodalom volt, riadalom volt, a fejemre zuhant egy sulyok, azóta szaladunk.

– Engem is magatokkal visztek? – kérdezi a farkas.

Azok beleegyeznek. Szembe velük egy medve jön. Megkérdezi:

– Hová mentek, farkas koma?

– Én nem tudom, a rókától kérdezd – mondja a farkas.

– Én nem tudom, a nyúltól kérdezd – szól a róka.

– Én nem tudom, a kakast kérdezd – feleli a nyúl.

Megszólal a kakas:

– Hová mennénk? Lakodalom volt, riadalom volt, a fejemre zuhant egy sulyok, azóta szaladunk.

– Engem is magatokkal visztek?

– Gyere!

Mennek tovább. Egyszer csak meglátnak egy házikót, betérnek oda éjszakára. Levágják a kakast, esznek belőle, a maradékot pedig félreteszik.

Éjszaka a róka felkel, és a maradékot mind megeszi. Eljön a reggel – nincs hús. Nem tudják, mit egyenek.

– Vágjuk le a nyulat! – javasolják a többiek.

Levágják és megsütik. Sütés közben csorog a nyúl zsírja.

– De jóllaktunk! – mondják a lakoma végén, a maradék húst pedig megint félreteszik. A róka éjjel megint felkel, és ezt is megeszi. A farkas száját bekeni zsírral.

– Ki ette meg? Ki ette meg? – kérdezik a többiek reggel, amikor felkelnek.

A róka így szól:

– Az ette meg, akinek zsíros a szája.

Körülnéznék. A farkas szája zsíros – megölték. A farkas húsának a maradékát éjjel megint megeszi a róka, a tüzet pedig kioltja. Aztán felébreszti a medvét, és azt mondja:

– Kialudt a tűzünk. Öreganyánk tüzet rak amarra, menj, hozzá! – mutat a csillag felé. A medve felmászott egy tölgyfára.

– De hisz itt nincsen! – szól le a rókának.

– Menj magasabbra! – mondja a róka.

A medve hirtelen – puff! – lezuhan, a hasa meg szétreped. A róka azóta is az erdőben él.

A KAKAS ÉS A PÁVA

Élt egyszer egy kakas. Nagyon szép volt a farka. Odament hozzá a páva.

– Kakas koma, a te farkad sokkal szebb, add ide nekem, amíg elmegyek a lakodalomba!

– Ha farkod nélkül maradok, kinevetnek a tyúkok.

– Add ide, visszahozom neked a lagziból – kérte a páva.

– Jól van, de pirkadat előtt itt légy – mondta a kakas.

A páva fogta a farkat, és elsietett a lagziba. Beesteledett. A tyúkok aludni tértek. A kakas is felült a rúdjára, és elaludt. Éjfél közeledett. A kakas felébredt. A páva még nem jött vissza. „Ha énekelek, a hangom hallatára biztosan hazajön” – gondolta a kakas, és rázendített:

– Kukurikúú!

De a páva nem jött. A kakas kicsit várt, aztán elaludt és álmot látott. Azt álmodta, hogy a páva jön hazafelé. Ahogy jött az úton, söröshordókon lépked és föltartja a farkát. A kakas megint fölébredt és körülnézett. A páva még mindig nem volt otthon. Kint már pitymallott. A pávának nyoma sem volt. A kakas kétségbeesett. „Egészen biztos megtámadta őt az ellenség. Még egyszer énekelek, hátha felfigyel” – gondolta, és éles hangon rázendített:

– Kukurikúú! Kukurikúúú!

Kint már megvirradt. A páva még akkor sem ért haza. Azóta nem is tudom, hányszor pirkadt meg. A kakasnak új farka nőtt. A pávának még mindig hűlt helye. A kakas meg azóta is minden este és reggel énekel.

A TARKA KECSKE

Amikor a tarka kecskénél eljött az ellés ideje, megkérdezte a nagy erdei tölgyfától:

– Tölgyfa, tölgyfa, két gyökered közt adsz-e helyet, hogy a világra hozzam a gidácskámat?

– Nem, nem adok – mondta a tölgy –, lepotyogó makkjaim gidáidat is, téged is agyonütnek.

A tarka kecske otthagyta a tölgyet, és továbbment. Mikor a vadalmafához ért, megkérdezte:

– Almafa, almafa, alsó ágaid között adsz-e helyet, hogy világra hozhassam a gidácskáimat?

– Nem, nem adok – felelte a vadalmafa. – Lepotyogó almáim téged is, gidáidat is agyonütnek.

A tarka kecske az almafát is otthagyta és továbbment. Egy fehér házikóhoz ért és megkérdezte:

– Házikó, házikó, egyik sarkadban adsz-e helyet, hogy a világra hozhassam a gidácskáimat?

– Adok – mondta a házikó.

A tarka kecske bement a házikóba, és az egyik sarokban három gidát hozott a világra. Az egyik gidának a Sibirdi, a másiknak a Katyambi, a harmadiknak a Kozsoldi nevet adta.

Reggel, amikor a tarka kecske élelemért indult, így szólt a gidákhoz:

– Én most elmegyek ennivalót gyűjteni. Ha jön a medve, nehogy beengedjétek, mert mindenestől felfal titeket. Az ő hangja vastag, az én hangom vékony.

A tarka kecske elment az erdőbe, a medve pedig odament a házikóhoz, és vastag hangon így énekelt:

*Erdőn-mezőn jártam,
Mező fűvét vágtam,
Völgyes völgyet jártam,
Völgyi fűvet vágtam.
Makkhéj olajjal nektek telt,
Mogyoróhéj mézzel nektek telt,*

*Tőgyem tejjel nektek telt,
Nyissatok ajtót, gidácskáim!*

A gidák hallották a medve vastag hangját.

– Te nem az anyácskánk vagy, hanem a vastag hangú medve! – mondták, és nem nyitották ki az ajtót. A medve, amikor látta, hogy az ajtó nem nyílik ki, a lépcső alá bújt.

Este a tarka kecske hazatért és vékony hangon énekelt:

*Erdőn-mezőn jártam,
Mező fűvét vágtam,
Völgyes völgyet jártam,
Völgyi fűvet vágtam.
Makkehéj olajjal nektek telt,
Mogyoróhéj mézzel nektek telt,
Tőgyem tejjel nektek telt,
Nyissatok ajtót, gidácskáim!*

Amint a gidák meghallották, hogy a tarka kecske hangja szól, örvendezve ajtót nyitottak. Egymás szavába vágva mesélték el az anyjuknak, a medve a házikónál járt.

– A medve hangja vastag, az én hangom vékony. Vastag hangra ne nyissatok ajtót! – mondta a tarka kecske, miután megetette a gidáit.

Másnap ismét elment élelem után nézni. A medve ezalatt elment a kovácshoz, és kiélesíttette a nyelvét. Utána a házikóhoz ment, és vékony hangon énekelt:

*Erdőn-mezőn jártam,
Mező fűvét vágtam,
Völgyes völgyet jártam,
Völgyi fűvet vágtam.
Makkehéj olajjal nektek telt,
Mogyoróhéj mézzel nektek telt,
Tőgyem tejjel nektek telt,
Nyissatok ajtót, gidácskáim!*

A gidák azt hitték, hogy az anyjuk jött meg, és kinyitották az ajtót. Sibirdi, aki ajtót nyitott, a medve láttán félelmében a seprű alá bújt. Kozsoldi az etetővályú, Katyambi a kvászoshordó mögé. A medve a

házikóba lépett, körülszaglászott, megtalálta a seprű alatt Sibirdit, és megette. Aztán tovább keresgélt és megtalálta Katyambit a kvászoshordó mögött. Őt is felfalta, de Kozsoldit, az etetővályú mögött nem találta meg és elment.

Amikor a medve elment, Kozsoldi alaposan bereteszelte az ajtót, és várt. Estére a tarka kecske hazaért. Egyre csak énekelt az ajtó előtt, de az ajtó nem nyílt ki. Kozsoldi attól félt, hogy a medve jött vissza, ezért nem nyitotta ki az ajtót. A tarka kecske erre keservesen sírva fakadt, azt hitte, hogy a medve mind egy szálíg felfalta a gidáit. Amint a sírást meghallotta, Kozsoldi azonnal ajtót nyitott, majd pedig elmondta a tarka kecskének, hogy ott járt a medve, és felfalta Sibirdit meg Katyambit.

– Összebarátkozom a medvével – gondolt egyet a tarka kecske.

Másnap reggel fogta magát és elment Kozsoldival az erdőbe megkeresni a medvét. Meg is látta, ahogy feküdt az egyik tisztáson. Odament hozzá és így szólt:

– Medve, legyünk ezután jó barátok!

– Jó, legyünk – válaszolta a medve.

– Medve koma te feküdj, én pedig átugorlak. Aztán majd cserélünk.

– Rendben van – egyezett bele a medve.

A tarka kecske nekifutott, aztán huss!, átugrotta a medvét.

– Most te ugorj át engem! – mondta.

A medve nekifutott, de nem tudta átugrani. A tarka kecske felemelt szarvai széthasították a hasát. A medve hasából előugrott Sibirdi meg Katyambi. A tarka kecske nagyon megörült, aztán megkérdezte:

– Katyambi, anyád hasában melegebb, vagy a medvéében?

– Anyám hasában – felelte Katyambi.

– A medve hasában melegebb – válaszolta Sibirdi.

– Menjünk, gyerekeim – mondta a tarka kecske ezután a gidáinak.

Egy faluhoz értek, egy kert alján haladtak. A kert végén Sibirdit, aki azt mondta, hogy a medve hasában melegebb, a tarka kecske a szarvaival felöklelte. Azóta a kecske csak két gidát ellik.

A TYÚK ÉS A SZÍNVAJ

Élt egyszer egy tyúk és egy színvaj. Egyszer elfogyott a tűzifájuk. A tyúk elment az erdőbe rőzsét szedni, a színvaj otthon maradt ebédet főzni. A tyúk rőzsével megrakodva ért vissza, – a színvaj ebédje is készen volt. A színvaj – zsupsz bele! – megmártózott a levesben, a leves jobb ízű lett tőle.

– Színvaj, menj ki, pakold le a rőzsét! – kárálta a tyúk.

A színvaj kiment lepakolni a rőzsét, mikor elkészült vele, együtt láttak az ebédhez.

– Jaj, de finom a főztőd! – mondta a tyúk.

– Mikor forrt az étel, zsupsz, megmártóztam benne, attól ilyen jóízű – felelte.

Éltek, éldegéltek, megint elfogyott a rőzséjük. A színvaj elment rőzse után, a tyúkot otthagyta főzni. Felforrt az étel, a tyúk meg – zsupsz bele! – A leves loccsant egyet, a tyúk szárnya bennefőtt. A színvaj rőzsével megrakottan tért vissza az erdőből.

– Tyúk, pakold le a rőzsét! – kiáltotta.

De minthogy senki sem jött ki, maga pakolta le a rőzsét, aztán bement a házba. Levette az ételt a kemencéről, hát benne hánykolódik a tyúk. Kivette, eltemette a trágyadomb alá, ő pedig magányosan élt tovább.

AZ ÖLYV

A világ keletkezésekor a földön nem volt víz. Abban az időben az élőlényeknek az élete csak kínlódás volt. Mindenütt csak szenvedtek a víz hiányától. Csak esővizet ittak. Az élőlények közül már mindegyik megkísérelte, hogy vizet találjon, de hiába.

Végül az ölyv került sorra. Hét nap és hét éjjel kaparta pihenés nélkül a földet egy gödörben. A hetedik napon egy daruszemnyi kristálytisza forrás tört fel. Örült az ölyv a felfedezésének, s mielőtt elment volna, hogy az istennek jelentse, megtisztálkodott.

Közben a varjú meglátta a vizet, megmártózott a sárban, aztán pedig gyorsan elrepült az istenhez. Amint az istenhez ért, azt mondja neki:

– Vízet találtam!

Az isten így felelt:

– Hála neked, varjú! Nagy tettet vittél véghez a világ érdekében. Hálából ezért nem adok neked semmiféle munkát. Munka nélkül fogsz megélni. Soha sem lesz bajod a többi madár között.

Amint a varjú eltávozott az istentől, az ölyv érkezett meg.

Mondja az istennek:

– Jó isten! Vízet találtam, hét nap és hét éjjel pihenés nélkül kapartam a földet. Íme, most vizet találtam.

Nem hitt az isten az ölyvnek.

– Nem, a vizet nem te találtad, hanem a varjú. Sárosan jött hozzám nemrég, engem te sohasem fogsz becsapni. Abból a vízből pedig nem ihatsz, amit a varjú talált az árokban, hanem mint régen, esővizet fogsz inni.

Az ölyv bánatosan szállt vissza a földre. Ki tudja hányszor bizonygatta, hogy ő a bűnei miatt tisztálkodott, a varjú meg csalárdul állította saját magáról, hogy ő nyitotta meg a forrást, mégis az isteni áldást a varjú kapta.

Attól kezdve az ölyv az árok vizét nem ihatta. S mivel mindig szomjas, a magasban keringve ezt kiáltja:

– Ví-íz! Ví-íz! – Az isten megsajnálta őt, és esőt küldött.

A varjú meglátta, hogy jön az eső, és dühöngve mondta:

– Ká-ár! Ká-ár!

HOGYAN KERESTE MEG A KUTYA A BARÁTJÁT?

Valamikor réges-régen egy sötét erdőben élt egyszer egy tarka kutya. Nagyon megunta az egyedüllétet. Reggeltől estig búslakodva kóborolt a bozótok között, mígnem elhatározta, hogy barátot keres magának. Kijött hát a sűrűből, és kószált az erdőben. Ahogy ott kószált, találkozott a nyúllal.

– Hová mégy, nyúl koma? – kérdezte.

– Megyek, hogy barátot keressek magamnak, akivel együtt lakhatnék – válaszolta a kurta farkú nyuszi.

– Hát ha így van, legyünk barátok! – szólt örvendezve a tarka kutya.

A nyúl ráállt, ettől kezdve együtt laktak. A tarka kutya reggel is, este is ugatott örömeiben. A nyúl az ugatást hallva így szólt:

– Kutya koma, ne ugass olyan hangosan, ha meghallja a farkas, mindkettőnket felfal.

A kutya akkor hallott először a farkasról. Amikor megtudta, milyen erős a farkas, otthagyta a kurta farkú nyuszt, és elment, hogy megkeresse a farkast. Ment, mendegélt, de a farkassal nem találkozott. Minthogy nem találta meg a farkast, visszatért első rejtekhelyére. Alighogy visszaért, valami vonítást hallott. Csak nem a farkas? – gondolta. – Megnézem. – Csendesen a vonító hang irányába indult. Valóban a farkas volt. Elcsodálkozott a farkas nagyságától, aztán megkérdezte:

– Farkas koma, merre visz az utad?

– A faluba, birkát fogni!

– Veled mehetek én is? – kérdezte a tarka kutya.

– Gyere – szólt a farkas, aztán elindultak a falu felé.

Ettől kezdve a farkas és kutya együtt éltek. Ha az élelmük elfogyott, mind a ketten együtt mentek birkát lopni. Örömeiben reggel-este ugatott. A farkas nagyon megijedt a kutya ugatásától, így szólt a kutyához:

– Kutya koma! Ne ugass olyan hangosan! Különben jön a vadász, és fegyverével mindkettőnket lelő!

A kutya akkor hallott először az erős vadászról. Egyszer éjjel, amikor a farkas aludt, otthagyta a farkas bozótját, és elment, hogy

megkeresse a vadászt. Kereste, kereste, de nem találta meg. Aztán, hogy nem találta meg, visszament a saját rejtekhelyére, és lefeküdt. Másnap reggel ismét elment a vadászt keresni. Alig ment valamennyit, hirtelen fegyver hangja dördült valahol. „Ez biztosan a vadász, ha ilyen hangosan kiabál” – gondolta, és a hang irányába futott. Mikor odaért, látta, hogy a vadász egy nyulat fogott. „Ez a vadász engem is megölhet” – gondolta, aztán így szólt a vadászhoz:

– Hová mégy, vadász koma?

– Vadászni – felelte a vadász.

– Én is veled mehetnék? – kérdezte a kutya.

– Gyere – mondta a vadász, majd továbbment a kutyával. Sokáig mentek így ketten. A tarka kutya a nyulat űzőbe vette, a vadász elejtette a nyulat. A farkast űzőbe vette, a vadász a farkast is elejtette. Megszerette a vadász a kutyát, a házába engedte. A kutya éjjel-nappal ugatott, de senki sem csitította. Azóta a kutya az emberrel él.

HOGYAN LETT AZ EMBER A VADÁLLATOK CSÁSZÁRA?

Egyszer a vadállatok összegyűltek és azon tanácskoztak, hogy ki legyen a császár? Valamennyien azt mondták, hogy az embert kell megválasztani. Az oroszlán erre azt felelte:

– Én magam leszek a császár, tőlem mindannyian félnek!

A többiek azt mondták erre:

– Ha olyan erős vagy, verekedjél meg az ember fiával!

Elment tehát az oroszlán, hogy meglássa az ember fiát. Találkozott útközben egy kisgyermekkel és megszólította:

– Ember fia vagy te?

– Én fele sem vagyok az embernek – válaszolta a gyermek.

Tovább ment az úton az oroszlán, meglátott egy öreg embert, azt is megszólította:

– Ember vagy te?

– Fele sem vagyok az embernek! – válaszolta az öreg.

Végül szembejött az oroszlánnak egy kozák. Megkérdezi a kozáktól is:

– Ember vagy te?

– Ember vagyok! – válaszolta a kozák.

– No, ha ember vagy, verekedjünk meg ketten!

Elkezdtek verekedni, a kozák előkapta a puskáját, és lőtt, megragadta a kardját, és vágott, az oroszlán meg visszafordult, és szélesebben elvágtatott. Amint odaért a vadállatok közé, így szólt:

– Az ember elkezdett köpni, köpködött, káromkodott, visszafordultam és elszaladtam. Őt válasszuk meg császárnak!

Azóta az összes vadállat fél az embertől.

HOGYAN LETT A HÖRCSÖG?

Volt egyszer egy gazdag ember, aki az úton haladt a gyermekeivel. Szembetalálkozik vele egy másik ember, és így szól hozzá:

– Gyere aranyat keresni, itt meg itt sok arany van, keressük meg együtt!

A gazdag ember azonnal otthagyta az úton a gyerekeit, és elindult avval a másikkal aranyat keresni. Kerestek-kerestek, de semmit sem leltek. Amikor a gazdag ember visszafordult az úton, keresi a gyerekeit, ahol hagyta őket, de sehol sincsenek. A gyerekek belebújtak a gabona közé, azóta sírva járnak hörcsöggé válva, két kezükkel eltakarják az arcukat, úgy sírnak.

MIÉRT VILLÁS A FECSKE FARKA?

Amikor az isten megteremtette már a világot és az összes állatot, a kígyók elküldték hozzá követségbe a szúnyogot, hogy kérdezze meg tőle, mit rendelt számukra eledelül, italul. Az isten akkor még igen szerette a kígyókat, jó barátságban élt velük (csak később átkozta ki őket), ezért azt rendelte számukra, hogy az emberek vére legyen az italuk. A fecske meghallotta az isten szavát, és fájt neki ez a végzés, mert nagyon szerette az embereket. Amikor visszafelé repült a szúnyog a hírrel, a kígyókhoz, a fecske elébe került az úton. Kikérdezte, hogy hol járt, mi dologban járt. A szúnyog elmondta neki, hogy követségben járt, a kígyók küldték az istenhez, hogy kérdezze meg tőle, mit rendelt a számukra ételül, italul. Az isten az emberek vérét adta nekik.

– Mit rendelt nekik? – rivallt rá a fecske.

– Az ember vérét – válaszolt a szúnyog.

A fecske e szók hallatára kitépte a szúnyog nyelvét. Repült vissza a szúnyog a kígyókhoz, de mivel nyelve nem volt, egyebet nem tudott mondani, csak ezt hajtogatta: mi-mi... A kígyók ebből semmit sem értettek, azért másodízben a fecskét küldték az istenhez. Ő már ismerte az egész történetet, úgy tett, mintha az istennél járt volna, és nem sok vártatva visszatért hozzájuk, és azt mondta nekik, hogy az isten a békák vérét rendelte italul a kígyók számára. Nagyon megharagudtak a kígyók a fecskére, az egyik a fecske után kapott, hogy megfogja, el is csípte a farka végét, és a közepét kiharapta. Azóta villás a fecske farka...

A ROZS EREDETE

Kezdetben, amikor az emberek még se nem szántottak, se nem vetettek, és még a gabonát sem ismerték, megmutatta az isten az embernek a rozst, melynek a szára a tövétől egészen a végéig csupa kalász volt, tele szemmel, s azt kérdezte tőle:

– Kell-e ez neked?

Az ember azt felelte: – Nem kell, megélek nélküle is!

Az embernek erre a szavára a rozs kalászából a tövétől kezdve elfogyott egy jó arasznyira való. Az isten újra megkérdezte:

– Kell-e ez neked?

Az ember ismét azt felelte:

– Nem kell.

Újra elfogyott egy arasznyi a kalászból. Amikor az isten harmadszor is azt kérdezte, kell-e, a kutya, aki mindezt meghallotta, elvakkantotta magát: hamm! Így maradt a rozs kalásza meg, különben az is eltűnt volna. Ezért nem szabad bántani a kutyát, hanem nevelni kell a háznál, mert ő mentette meg a rozst az ember számára.

AMIKOR AZ EMBEREK MÉG NEM ISMERTÉK A SARLÓT

Egy ember kiment a mezőre, s a tarlón a rend mellett sarlót talált. Mind ez ideig sarlót még sohasem látott.

– Micsoda jószág ez, a gabonát pusztítja... Féreg ez!

Odahívja a pajtásait:

– Gyertek csak, a mezőn, isten tudja, mi van. Nagyon sok gabonát megevett, még az egészet elpusztítja. Gyertek, keressük meg, kergessük el onnan!

Csapatostul hosszú póznát fogtak, a póznával piszkálták a sarlót. A sarló nem ugrik, nem mozdul.

– Még ha kergetjük, se megy el innen ez – így szólnak.

A sarlót azután a póznával magasra emelték, de hosszában lecsúszott róla, és az egyiknek a nyakára esett.

– Még a nyakunkat is megeszi ez, húzzátok!

Megfogták a nyelénél, és húzták. Az embernek elvágta a nyakát, úgy, hogy csak úgy dőlt belőle a vér.

– Még az embert is megeszi ez! – így szóltak. – Gyertek, dobjuk a Volgába!

A sarlóra nagy követ kötöttek, és csónakra tették. A követ is a csónakra tették. Beeveztek a Volga közepére, és így szóltak:

– Gyertek, dobjuk hát bele!

Először a követ dobták a Volgába, a sarló beakadt a csónak szélébe. A kő, amint így húzta a csónakot, felborította, ők is beleestek a Volgába, és belefulladtak.

A VÁSZONING TÖRTÉNETE

Egy fiatalasszonynak meghalt a férje. Attól fogva egy ördög járt hozzá éjszakánként. Az asszony sehogy sem tudott megszabadulni tőle. Valaki azt tanácsolta:

– Akassz ki a kapura egy vászoninget, akkor nem jöhet be az ördög.

Az asszony kendervászonból inget varrt, és kiakasztotta a kapura.

Jött az ördög. Azt mondja neki a vászoning:

– Várj csak, ne menj be, elmesélem neked, hogy mit láttam életemben.

– No jó, mondd! – egyezik bele az ördög.

– Én már nagyon sok mindent láttam életem folyamán – mondja a vászoning. – Mielőtt elvetnek, a földet felszántják, elboronálják, és csak azután vetnek el engem. Két-három nap múlva megboronálnak. Kicsírázom, kibújok és növekedni kezdek. Először nő meg a porzós részem.

– Engedj már be – mondja az ördög.

– Várj csak, hadd mondok végig – mondja az ing. – A virágos kendent megszedik rólam. Amikor teljesen megértem, gyökerestől kiszedik, kinyűnek, aztán a gyökeremet levágják.

– No, engedj már be – mondja az ördög.

– Várj csak, hadd mondok végig – mondja az ing. – Azután megtilolnak, a magokat kiverik belőlem.

– No, engedj már be – mondja az ördög.

– Várj csak, hadd mondok tovább.

De az ing nem mondhatta végig, mert a kakas elkukorékolta magát.

Az ördög akkor este elment anélkül, hogy látta volna az asszonyt.

Következő este ismét eljött az ördög.

Azt mondja neki az ing:

– Magvaimat kiverik, a pozdorját kifűjják, csomókba szedik, külön-külön összefűznek, és vízbe rakva beáztatnak. Három hétig a vízben fekszem.

– No, engedj már be engem – mondja az ördög.

– Várj csak, hadd mondok tovább. Három hét után a vízből kivesznek, száradni kiraknak.

– No, engedj már be – mondja az ördög.

– Várj csak, hadd mondok tovább, elmesélem, hogyan törik össze a törzsemet. A törzsemet összetörök, a húsomat a törzsemről leválasztják, aztán a kölyűbe tesznek, kalákát hívnak össze, és négyesével-ötösével ütnek-vernek.

– Engedj már be – mondja az ördög.

– Minden pozdorját kivernek belőlem, csak a tiszta húsom marad. Gerebenre csapva gerebeneznek, részekre osztanak, fonalat fonnak belőlem. A fonalat a motollára felmotollálják, azután vízbe tesznek, sűrű hamulúgba besüllyesztenek, szemem-szám eltakarják, a szemem tele lesz hamuval, semmit sem láthatok.

– Engedj már be – mondja az ördög.

– Várj csak, mindjárt befejezem, de most végigmondok már neked, hogy mit láttam életem folyamán – mondja az ing.

Az ing csak nem engedte be az ördögöt. A kakas ismét elkukorékolta magát.

A harmadik este megint jött az ördög.

– Azután tisztára mosnak, megszáráltanak, felgombolyítanak, szövőszékre felvetnek, a vetélőt ide-oda dobálva szálaimból vásznat szőnek – folytatta az ing.

– No, engedj már be.

– Már nem sok maradt, hadd fejezzem be – mondja az ing. – Végül a vásznat vízbe teszik, hamuban szapulják, forralnak, tiszta vízzel a szememből a hamut kimossák, a szabadban a zöld fűre kitergetnek, azután négyrét hajtva kivernek, kisulykolnak, mángorolnak. Ezek után kiszabnak és inget varrnak belőlem – mondja az ing, de a kakas már megint elkukorékolta magát. Az ördög megint nem tudott bemenni, kénytelen volt gyorsan elfutni. Három éjjel se tudott bejutni, mérgében örökre elment.

Attól fogva az asszony megszabadult az ördögtől.

UTÓSZÓ

A csuvas mesékhez többszörös közünk van. A középső Volga vidékén több mint másfélmillió csuvas él, túlnyomó többségük a Csuvas Autonóm Köztársaságban, de számottevő csoportjaik laknak a tatárok, baskírok és a környező finnugor népek között is. E kis népről e néven első értesüléseink a XVI. századból származnak, és eredetük, származásuk, nyelvük sokáig megoldatlan rejtély volt. Ha a külsőségeket tekintjük, viseletük, életmódjuk, szokásaik és nem utolsósorban meséik sokban hasonlítanak a környező finnugor népekéhez. Az idegen számára még nyelvük is inkább finnugor csengésű. Ha azonban jobban elmélyedünk kultúrájuk és nyelvük vizsgálatában, azt tapasztaljuk, hogy mindez csak külső ruha, amely mögött török kultúra és nyelv rejtőzik. E furcsa kettősség tévesztette meg sokáig a tudósokat is, akik között nem is jelentéktelenek finnugornak gondolták ezt a kis népet. Reguly Antal finnugor rokonságunk úttörő kutatója is azért látogatta meg őket a XIX. század negyvenes éveiben, mert még nem volt világos előtte, finnugorok-e? S a tudománytörténet fintora, hogy kortársa Deskó Endre éppen azzal kívánta bizonyítani Regulyval és társaival szemben, hogy a magyar nyelv *nem* finnugor eredetű, hogy

gondosan kimutatta a csuvas és a magyar nyelv közötti alapvető különbségeket. A rejtély azonban hamarosan megoldódott, és pedig nem utolsósorban éppen Reguly érdeméből, akinek gazdag anyagát Budenz József dolgozta fel. A kutatások kimutatták, hogy igaz az, amit egyesek már korábban is sejtettek, a csuvasok egy régi török nyelv kései változatát beszélik. Nyilvánvalóvá vált ugyanakkor az is, hogy – bár a csuvas török, a magyar pedig finnugor – különleges történeti kapcsolat fűzi a magyarokat e Volga-vidéki kis néphez. A magyarok ugyanis a honfoglalás előtt hosszú ideig szoros kapcsolatban éltek különböző török népekkel, melyek közül számunkra a legjelentősebb a bolgár-török volt. Ebből a nyelvből származik régi török jövevényszavaink többsége, tőlük vettük át gazdálkodásunk, kultúránk számos fontos elemét. A bolgár-török nép vagy inkább népcsoport másik neve az *onogur* volt, s a két nép közötti szoros kapcsolatra utal az is, hogy a magyarok neve a külföldiek között, a *venger*, *Ungar*, *Hungarus* ennek az *onogur* névnek a megfelelője. Mármint a csuvasok ezeknek a régi *onogur* vagy más néven bolgár-török népeknek az egyetlen fennmaradt utódai.

Így aztán ha el is vészett a csuvas-magyar nyelvi rokonság, nemhogy megszűnt volna a csuvasok iránti érdeklődés, hanem megkülönböztetett figyelmet kapott, s ennek köszönhetően ma sok mindent tudunk történetükről, múltjukról.

Az *onogur*-bolgárok 463 körül kerültek az európai források látókörébe. De azt is tudjuk, hogy ebben az időben keletről jöttek, a mai Kazahsztán területén át. Ide pedig Délnyugat-Szibéria és Belső-Ázsia tájairól vonultak. Ők is a többi nomád népek kohójából ömlöttek szomszédjaikra, s a többi török törzzsel együtt éltek a sztyeppéi nomádok változatos életét. Bár az időszámításunk kezdete körüli időkben még nem sokban különböztek a többi török törzstől, nyelvük néhány sajátosága már elválasztotta őket. Így az *ökör* szót ők *ökür*-nek mondták, míg a többi törökök *öküz*-nek, a fogas halat *sileg*-nek és nem *tisek*-nek, a sarat *sár*-nak és nem *száz-nak*, ahogy rokonaik. Így aztán bizonyos, hogy mi tőlük vettük át *ökör*, *süllő* és *sár* szavunkat és még vagy két és félszáz más szót, és nem a többi török néptől. Érdekes, hogy az *onogur*-bolgárok vagy őscsuvasok nyelve és a mongolok régi nyelve között sok érdekes

azonosság van. Ezért sokáig úgy gondolták, hogy a csuvasok és a mongolok megőriztek valamit a közös altaji alapnyelvből. Ma már inkább az a vélemény, hogy ezek a régi egyezések egy hosszú ősi csuvas-mongol együttélés emlékei. Ez a legrégebbi nyom, amelyet a csuvasok történetéből fel tudunk deríteni. Innen, a mongolok szomszédságából indultak el nyugatra. Az V. század közepén már a Kaukázus előterében vannak, s eljutnak a Fekete-tenger északi partvidékére is. Itt váltakozó szerencsével vívják harcaikat a hatalmas kazár birodalommal, melynek néha alattvalói, néha nagyhatalmú ellenfelei voltak. A VII. század közepén azonban felbomlik az onogur-bolgár birodalom, és csoportjaik különböző irányba vándorolnak szét. Egyik részük a Balkánra érkezik, és a mai Bulgáriában alapít birodalmat. Itt a szláv többségű lakosságba hamar beolvadnak, de az ország neve mai napig őrzi régi török urainak nevét. Más csoportjaik még nyugatabbra kalandoznak, egyesek Olaszországig eljutnak, de onogur népek érkeznek Pannóniába is. Az onogur-bolgárok többsége azonban a Volga és a Don vidékén marad, majd a kazárok nyomása elől kitérve lassan elkezdenek a Volga mellett északra húzódni. A VIII. század közepén érik el a Középső-Volga-vidéket, ahol hamarosan újra erőre kapnak, és megalapítják a volgai Bolgáriát. Ez a volgai bolgár birodalom hatalmas és gazdag volt, sikeresen állt ellent délen a kazárok, nyugaton az oroszok támadásainak, áru-, kereskedői Európában és Ázsiában mindenütt ismertek voltak.

A végzetes ellenség keletről jött, Dzsingisz kán mongoljai. Itt újból magyar vonatkozásra bukkanunk. A mongol-tatárok támadásának hírére magyar királyaink ugyanis szerzeteseket küldtek keletre részben azért, hogy hírt hozzanak a fenyegető veszedelemről, részben azért, hogy felkutassák a keleten maradt magyarokat, segítségüket remélve. Juliánus barát meg is találta a keleten maradt magyarokat, mégpedig éppen ebben a volgai Bolgárországban. De mikor második útjára elindult, hogy ismét felkeresse őket, már elkésett, a mongolok megdöntötték a volgai bolgár birodalmat, és szétszórták népeit, így az ott lakó magyarokat is. A tatárjárás súlyosabb következményekkel járt a Volga vidékén, mint a Kárpát-medencében. A vidék népei a mongolok elől a lovas tatárok által járhatatlan erdőségekbe menekültek (mint a tatárjárás idején a mi

őseink is). Az erdőkbe, az ott lakó finnugorok közé menekültek volgai bolgárok utódai a csuvasok. Velük együtt menekültek a keleti, a Magna Hungaria-beli magyarok is. Míg a nagyobb létszámú bolgár-törökök, ha erősen átalakult formában is, de megtartották nyelvüket, a kisebb létszámú magyarok lassan beolvadtak a környező lakosságba. Emlékük csak helynevekben maradt fent. Ezeknek nagy része a mai Csuvas Autonóm Köztársaság területén található. Az itteni Mozsár, Mozsarka, Modzsar és hasonló helynevek őrzik a csuvasok között élt rokonaink emlékét. A mai csuvasok közé tehát magyarok is beolvadtak, s ha nyelvüket el is veszítették, kultúrájuk, műveltségük egyes szálai beleszövődtek a mai csuvas népi műveltség szövetébe.

A csuvas-magyar kapcsolatok két vonatkozását tehát már láttuk, a pannóniai magyarok a honfoglalás előtt együtt éltek a csuvasok őseivel, sőt esetleg a honfoglaláskor is találtak itt onogur-bolgár csoportokat, másrészt a mai csuvasok közé magyarok is keveredtek. De a kapcsolatok ezzel nem merültek ki. A csuvasok a Volga-kanyar finnugor népei közé jutva a helyi finnugor kultúra számos elemét átvették, köztük nyilván olyanokat is, amelyeket a finnugor magyarság keletről hozott magával. Ez is oka lehet számos kulturális egyezésnek. És a mesevilág része ennek a kultúrának.

A Volga-vidéken a mongol-tatár birodalom tartósabban rendezkedett be, de itt csak az uralkodó réteg volt mongol, az is hamarosan beolvadt a helyi lakosságba. A hatalmat egy délről érkezett török nép ragadta magához, amely közeli rokona volt a mi kunjainknak, de felvette régebbi uraik, a tatárok nevét. Ezek a volgai tatárok az Arany Horda bukása után Kazán központtal új birodalmat alapítottak, és fokozatosan kiterjesztették uralmukat az erdőben meghúzódó csuvasokra is. A csuvas kultúrában igen jelentős ez a tatár hatás, rokonaiknak, a kunoknak a hatása kisebb volt a magyar kultúrára, mégis ismét egy történeti kapcsolat a két nép között.

A kazáni tatárok hatalmát a XVI. században törlik meg az oroszok, Rettegett Iván 1551-ben elfoglalja fővárosukat, Kazánt is. A keletre terjeszkedő orosz kultúrával azonban a csuvasoknak már sokkal korábban kapcsolataik voltak, ezek visszanyúlnak a volgai bolgár birodalom idejére. A XVI. században azután részeivé válnak a cári birodalomnak, amely hamarosan megkezdi áttérítésüket a

pravoszláv vallásra, majd telepítésekkel megkísérli szétszórni őket. Ettől kezdve egyre szorosabb lesz a kapcsolat az oroszok és a csuvasok között. A csuvas parasztok nagy számban vesznek részt a Pugacsov-féle felkelésben, az 1905-ös majd a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban. Ebből is érthető, hogy a csuvas mesekincset ért utolsó idegen hatás az orosz volt, ez a legközelebbi, s ezért a legjobban érzékelhető. De nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy a magyar mesekincs sem mentes a szláv mesevilág hatásától.

Ebből a történeti háttérből is világossá válik, hogy a csuvas és a magyar mesekincs szoros kapcsolatának számos összetevője van. E különféle történeti rétegek szétválasztása a jövő kutatóira vár. S ez nem lesz könnyű feladat, hiszen a mindkét nép mesekincsében közös motívumok, típusok közül igen sok az egyetemes eurázsiai mesekincs része.

Mindezek után azt hiszem, érthető, hogy miért van többszörös közünk a csuvas mesékhez. Nem is véletlen, hogy a csuvas mesekutatáshoz is közünk van. Reguly Antal munkássága nemcsak a csuvas nyelv feltárásához járult hozzá. Az első csuvas meséket a XIX. század negyvenes éveiben jegyezték le. A csuvas Mihajlov mellett Reguly mesegyűjtésével indul meg a csuvas mesekutatás. Mihajlov gyűjtése valamivel korábban, 1852-53-ban jelent meg Kazánban (*Peredanie čuvaš, Čuvašskie razgovory i skazki*), míg Reguly meséit Budenz csak 1881-ben tette közzé a *Nyelvtudományi Közlemények*-ben. E két tudóst tartja a tudomány a csuvas mesekutatás megalapítóinak. A századfordulón két másik tudós szerzett igen nagy érdemeket a csuvas népmesék gyűjtésében, a finn Paasonen és a magyar Mészáros Gyula. Paasonen hosszú ideig élt Magyarországon, felesége is magyar volt, s a magyar vonatkozású tudományok műveléséért Akadémiánk tiszteleti tagjául is választotta. Nem érdektelen, hogy Paasonen mai napig értékes csuvas szójegyzékét magyar és német fordítással látta el, és nálunk adta ki. Paasonen csuvas népmeséit csak jóval halála után, 1949-ben adták ki finn kollégái E. Karahka és M. Räsänen (*Gebräuche und Volksdichtung der Tschuwassen*, MSFOu 94.). Mészáros gazdag gyűjtése 1912-ben látott napvilágot, az eredeti csuvas nyelvű szövegek mellett magyar fordítással. E fordítások filológiai

célből készültek. A csuvas mesék vizsgálatával kezdte pályafutását a később a pszichoanalitikus néprajzi iskolát alapító Róheim Géza.

Így kötetünk nemes hagyományokat folytat, s a kötetünkben megjelent csuvas mesék nem az első, eredetiből magyarra fordított csuvas mesék. Az, hogy mindazokat a meséket, amelyeket Reguly illetve Mészáros gyűjtéséből vettünk át, újra le kellett fordítanunk, az nemcsak azért érthető, mert mind Reguly, mind Mészáros fordításai tudományos célúak és filológiai jellegűek voltak, hanem abból is, hogy a csuvas nyelv ismerete azóta jelentősen gazdagodott. Mindez azonban semmivel sem csökkenti a csuvas mesekutatók úttörői iránti tiszteletünket.

Bár a csuvas értelmiség legjobbjai már az októberi forradalom előtt is nagy érdeklődéssel fordultak a csuvas mesekincs felé, íróik számos alkotását ihlette meg a csuvas mesevilág, az intenzív csuvas mesekutatók csak napjainkban bontakozik ki. Nemrégiben indult meg a hat kötetre tervezett csuvas folklórgyűjtemény kiadása, amelynek első kötete 1973-ban jelent meg, és csuvas meséket tartalmaz. A második kötet csak 1976-ban látott napvilágot, de a szerkesztője, Sz. Szidorova szívességéből módunkban volt ennek kéziratát is felhasználni. Néhány más csuvas mesekiadást is ismerünk, egy részük azonban, sajnos, magán viseli az irodalmi stilizálás nyomait, így nem használhattuk fel.

A csuvas mesekutatók problémái mindjárt a csuvas mese terminológiájával kezdődnek. Ma a csuvasok a mesét általában *jumah*-nak (*yumax*) nevezik. Ez a szó ugyan török eredetű, de a csuvasban viszonylag fiatal jövevényszó. A csuvasok a kazáni tatároktól vették át, ahol *jomak*-nak hangzik, eredeti jelentése 'találós kérdés', és a találós mese műfaján keresztül vált a mese általános műszavává. Ne feledjük, hogy a magyar *mese* szó is eredetileg minden valószínűség szerint találós mesét jelentett. A szó töve egy régi török *jum*, ami a török nyelvekben 'varázslást' jelentett. A szó rokona a mongol *dom* szónak, amely ugyancsak a varázslás műszava, s a mongolban is ebből lett a *domug* a mongol mesék egyik terminusa; alapjelentése legenda, történeti elbeszélés, de jelent mesét is. A csuvas *jumah* tehát egyszerre tükrözi a kazáni tatár hatást és vezet vissza az ősi török-mongol világba, a meséknél ősből varázslatos-mitikus rétegekbe. A mese és a varázslás

összefüggését jól illusztrálja kötetünk *Ráolvasó*-ja is. A csuvas mese másik általános terminusa a *halap* (*xalap*). Míg az előző szó, ha tatár közvetítéssel is, de a török ősidőkre visz vissza, addig ez a szó a mohamedán világ felé mutat, végső fokon arab eredetű. Mai jelentései a 'mese' mellett 'elbeszélés', 'üres fecsegés' (gondoljunk Anonymus parasztjainak 'üres fecsegésére'). A *jumah* inkább állat- és varázsmeséket, míg a *halap* epikus hősmeséket jelöl, de ez a megkülönböztetés nem következetes, nyelvjárásról nyelvjárásra változik, mutatva, hogy e terminusok nem ősiak. Nem lett volna hát a régi csuvasoknak szavuk a mesére? Biztosan volt. A csuvas *kalav* szó ma inkább elbeszélést jelent, de ősi szó, és az irodalmi formák kialakulása előtt az epikus mese terminusa lehetett. A szólás-mondás neve az ugyanebből a töből képzett *kalaras* (*kalaraš*), mindkettő a *kala*- 'mondani' szó rokona.

A csuvas mesék – mint minden nép mesevilága – őrzik és újraalkotják a népi hagyományt, a mesélők tudatvilágában sajátos művészi formában tükröződő történelmet. A rendelkezésünkre álló mesekincsből úgy igyekeztünk válogatni, hogy ne csak a mesetípusok és mesemotívumok sajátos csuvas változataival ismertessük meg az olvasót, hanem egyben, ha jelzésszerűen is, de felvillantsuk a csuvas hagyomány történeti rétegeit, a mesékben együttélő múltat és jelent. Ezzel anyagot kívántunk adni a csuvas mesék történeti rétegeinek vizsgálatához.

A legősibb múltba vezet vissza a *Ráolvasó*. Ennek sem formája, sem tartalma nem mese, de funkciójukvesztette formában megtalálhatók benne egy régi világkép maradványai, a meséknél régibb mítoszok elemei. Ha leválasztjuk a varázslógyógyító praktika szövegrészeit, két különböző ősi réteg fedhető fel. Az egyik a régi nomád világba vezet. A világ közepét sátoroszlop tartja, a sáturnak elképzelt mennybolt közepét – akárcsak a sátor füstnyílását fedő nemezt – karikával össze lehet húzni. Magát a földet a „hetvenhét tenger fenekén” két tölgyfaoszlop, a kék és a vastölgy tartja. A világfa mellett a hetvenhetedik világban lakik a nap és a hold, úgy ahogy ezt a nomád népek régészeti hagyatékában sok helyütt megtalálják. A szintér azonban nem a nomád népek sztyeppéje. A világmindenséget jelentő „hetvenhét tenger szigetén” ugyanis négy

erdő van, a lombos „fekete erdő”, a lucfenyő, a jegenyefenyő és a borókafenyő erdeje.

Nemrégén érdekes vita zajlott le a tudósok között, hogy hol is lehetett a finnugor népek őshazája. A vita eredményeképpen az a, Hajdú Péter által kifejtett, nézet vált általánossá, hogy annak a fenyőerdő övében kellett lennie, ott, ahol ez a lombos erdővel találkozott. A finnugor nyelvekre ugyanis jellemző, hogy bennük számos fenyőfajta neve ősi, a közös őshazáig visszanyúlóan közös eredetű, mégpedig éppen a lucfenyőé és a jegenyefenyőé. A harmadik ősi finnugor fanév a cirbolyafenyőé. Ez a fanév mindenütt cirbolyafenyőt jelent, egyedül egy nyelvben vette fel a borókafenyő jelentést, és ez a votjakok nyelve. A votjakok pedig a csuvasok legközelebbi szomszédai. Persze ez a frappáns egybeesés a modern tudomány eredménye és az ősi csuvas hagyomány között merő véletlen. Hiszen az uráli őshazában élő népek több mint hatezer évvel ezelőtt szétváltak, s ha a mese vagy más folklórműfajok szívósan is őriznek ősi elemeket, nem az ilyen külső természetire utaló elemek maradnak fent változatlanul. A mese külső környezete többé-kevésbé a mesélő egyidejű külső környezete. De éppen ez a Volga-Urál vidéki természeti környezet az, ahol a fenyőerdőket megtaláljuk. A délről jött csuvasok átvették az északabbra lakó finnugoroktól ezt a világképet, s így került egymás mellé a nomád sztyeppe sátorvilága és a fenyőerdők színhelye. A török és a finnugor múlt így él együtt.

A csuvas mesevilág más irányba ágazó gyökereire utal *A Föld Napja* című mese. Itt egy másik ősi mítoszvilág elemeire bukkanunk. A Nap földi megtestesülése, a Napot befogadó Földanya, a Nap-hős harca a sötétség világát képviselő kígyókkal, az ellenség rituális szétszaggatása, az állatok megszelídítése, a földön győztesen átvonuló Nap távozása az Északi-Jeges-tenger, majd a Sarkcsillag irányában, végül a földet beragyogó, tápláló-éltető Nap királlyá választása nem pusztán a világ Nap-mítoszainak körébe tartozik, hanem részleteiben is a görögöktől ismert Apollón-mítoszt juttatja eszünkbe. Ma már azt is tudjuk, hogy az Apollón-mítosz Kisázsziából került a görögökhöz, legrégebbi előfordulását pedig az anatóliai hettitáknál mutatták ki. Rejtély volt azonban a kutatók előtt, hogy hogyan került az ún. hiperboreusz-motívum a görög Apollón-

mítoszba, vagyis az az elem, hogy északon van egy ország, ahol a nap félévig nem nyugszik le, s ahová Apollón földi pályafutása végén távozik. A hiperboreuszok világa a görögök számára, különösen a korai korszakban távoli, ismeretlen világ volt. A csuvas mese érzékletesen úja le a Nap távozását az Északi-Jeges-tenger partján. „Se eleje se vége nem látszott a jégnek, helyenként a jégdarabok egymásra torlódtak, hegyekké tornyosultak. Néhol a jégtorlaszok hasadékaiban látszódott a be nem fagyott víz. Úgy tűnt, hogy itt van a fehér szakállú öregapja a világ legnagyobb hidegjeinek.” Ami a görögöknél már értelmetlenségig kiüresedett *toposz*, az itt a csuvas mesében érzékletes valóság. Pedig a csuvasok több ezer kilométerre laknak a Jeges-tengertől délre, és sohasem jártak északabbra. Itt az ősi természetmítoszoknak egy észak-déli országútján vagyunk.

Bár a csuvas mesevilág bőven kínálja az anyagot, amelyből a mesét jóval megelőző ősi mitikus világképre következtethetünk, talán az eddigiek is elegendő példával szolgáltak, hogy lássuk, ez a világkép is összetett és szerteágazó volt.

A természettel legszorosabb kapcsolatban élő ősközösségi társadalomból kibontakozó nemzetségi rend világképében a természet mellett egyre nagyobb szerepet kap a „társadalmi természet”, a hősök és harcosok epikus világa. A régi hősi eposzok természetesen nem maradhattak fent a csuvas parasztság világában, elemeik azonban beépültek a hősmesékbe. Ezek közül most csak a táltos ló motívumát emeljük ki. A ló domesztikálása valamikor a IV. évezred táján Délkelet-Európában történt, de ez még nem emelte ki a lovat a többi házasított állat közül. Megkülönböztetett helyre csak akkor került, amikor hátszlónak kezdték használni, s a mindennapi életben kiváltságos szerepet csak a lovas nomádok életében kapott. A nagy nomád népek egykorú emlékei mindenütt megemlítik a hős lovát. Hogy csak a török népeknél maradjunk, a 731-ben meghalt Kül Tegin kagánról sírfelirata részletesen elmondja, hogy minden egyes hadjáratánál milyen lovon lovagolt. A ló neve és származása, színe fontosabb szerepet játszott, mint a kagán kísérete, baj társai. A csodálatos, a hőst segítő táltos ló a csuvas mesében csakúgy, mint a magyar mesében, ennek a lovas nomád világnak és hőseposzainak emléke.

Ebbe a korba visznek vissza a csuvas hitvilágnak a mesékben megőrzött egyes elemei is. Ilyenek a csuvasoknál már csak ár és határjelként használt ember alakú szobrok, melyek mindenütt megtalálhatók a nomád sztyeppén. Ugyancsak ebbe a korba vezet a sámánizmus néhány maradványa. Mint láttuk, a mesékben pozitív szerepet játszik a javasember, a *csuvas jumsa (yumša)*, az ősi török sámán. Szerepe a mesékben gyógyító, jósló és segítő. A régi török sámán révületében a világfára mászott fel, annak tetején érintkezett a túlvilággal, majd visszatérve a földre, elmondta „tudását”. A *mostoha* című mesében is a fán találja meg a jósló javasembert a férj, bár itt már a fára mászás elvesztette funkcióját, értelmetlen elemmé vált. De talán ugyanebbe a gondolkörbe tartozik a mesezáró formulává kopott „Mese a tölgyfa tetején, magam a hársfa tetején” (vö. a magyar mesefával).

Az ősi csuvas pogány vallás elemei a legutóbbi időkig megőrződtek a csuvasok között, s Mészáros Gyula gyűjtése jelentős töredékeit őrizte meg az utókornak. Erre az ősi sámánhitre azonban két világvallás is rárétegződött. Az arab hódítás nyomán terjedő mohamedán vallás a X. században éri el a középső Volga vidékét. 922-ben a bagdadi kalifa követségének titkára, Ibn Fadlán részletesen leírja a volgai bolgárok áttérését a mohamedán hitre. S bár az iszlám elsősorban az uralkodó réteget és a városi lakosságot hódította meg, hatása nem múlt el nyomtalanul. Nemcsak az iszlám vallás elemeit hozta el a csuvasok ősei közé, hanem a magas perzsa kultúrával gazdagodott arab műveltséget is. Ezeknek is nyomát találjuk a csuvas mesékben. Az *Ezeregyéjszaka* számos motívumát ismerheti fel az olvasó a mesékben, a pokol és az ördög (*sujttan*) figuráját. Az ünnepnap a régi csuvasoknál a péntek volt, s a pogány áldozati hely és a hely szellemének neve, a *kiremet* is a mohamedán vallásból kölcsönzött szó. Az arab-perzsa mesevilág emléke a mesékben gyakori padisah (*patša*), a rituális mosakodás, a többnejűség és igen sok egyéb elem. De a csuvas ember képzeletvilágát változatlanul a helyi szellemek, az erdei szörnyek, a hasadék gonosz szellemei népesítik be. A mohamedánizmus megérintette ugyan a csuvas tudatvilágot, de az érintkezés csak felületes volt.

A cári orosz birodalomhoz való csatlakozással párhuzamosan megindul a kereszténység terjesztése. Ez a térítés korántsem volt békés. Ennek nyomait is megtaláljuk a csuvas mesékben. Nem véletlen, hogy a pópa, a kolostor főpapja állandó figurái a csuvas meséknek, de szemben a javasemberrel, ők sehol sem játszanak pozitív szerepet. Mindenütt a gyűlölet és a gúny tárgyai. Maga a keresztény vallás és mitológiája idegen maradt a csuvas paraszttól, s a mesékbe is csak néhány külsődleges elem került be, mint a csata előtt háromszor a kardjával a levegőbe keresztet vető hősé.

A csuvas mesék többségének világa a csuvas jobbágy-parasztok mindennapja. A mesék nem jelentéktelen csoportjánál a XIX. század falusi világa bontakozik ki előttünk. Ezek a mesék helyenként olyan hitelesen tükrözik e kor mindennapi életkörülményeit, hogy minden történeti forrásnál ékebben beszélnek. A katonaság húsz-huszonöt évig tart, a hősök faluról falura járva mindenütt a szegénységet találják, minden parasztnak megvan a maga Szegénysége, melytől furfanggal akar szabadulni. Magunk előtt látjuk a még kémény nélküli füstös-konyhás parasztházat, a fürdőházat, a ház mögötti pajtáskertet, amely régebben kint volt a mezőn, az udvarban álló hombár rejti tizenkét rekeszében a csodálatos mesevilágot. A paraszt még a felbomló faluközösség tagja, a szegény embernek egy osztásföld jut csak, ezt csak az egyik fiú örökölheti, a többinek el kell menni szerencsét próbálni, hát beállnak tizenkét évre béresnek, elszegődnek szolgának. A szántóföldek az erdő közepén terülnek el, a tüzelőgyűjtés mindennapi gond, a szegény ember gyermekei a borsóföldet őrzik. A fiú születése esetében árat, a lánynál orsót akasztanak a kapufélfára. Az ár a csuvasok mindennapi szerszáma, ezzel készítik többek között a háncsbocskort, a legfontosabb asszonyi munka a főzés és a szövés-fonás. Néha szinte teljes részletességű néprajzi leírást kapunk, így a vászoning úgy mondja el történetét, hogy az egész csuvas kendermunka a vetéstől a kender kikészítésén át, a kenderruha készítéséig érzékletesen áll előttünk.

A falusi élet mindennapja azonban már nem egy egységes, differenciálatlan paraszti társadalmat tükröz. A *Pige és Hirhim* című mesében a hét idősebb fiúnak világgá kell menni, mikor kiderül, hogy még egy testvérük születik. Mikor ez leány lesz, a *Hirhim (xárxám)*

nevet kapja. Ez a beszélő név a régi török *kirkin* a rableány neve, s már ebben a formában szerepel a volgai bolgár feliratokon is. A mesében párja a *pige*, a régi török *begi* a hercegkisasszony neve, mesénkben azonban már csak a gazdag és a szegény lány megkülönböztetésére szolgálnak. A mese a maga sajátos művészi eszközeivel ábrázolja a gazdag és a szegény lány konfliktusait. A világgá ment szegény fiútestvéreinek felemelkedését pedig az biztosítja, hogy gazdagabb feleséget vesznek, akik el akarják vesejteni szegény hűgukat.

Az elmaradott, de már felbomlóban lévő jobbágy-paraszti világban hamarosan megjelenik a kapitalizálódó Oroszország. A mesék megörzik ugyan többé-kevésbé szűzségüket, a valóság mesei kezelését, de az átalakuló világ tükröződik a mesék világában is. Megjelennek a kereskedők, a bank, a postahivatal, a pénz és az áru. A ritka becsületes kereskedőre úgy néztek, mint „valódi ezüstre”, a kereskedő általában hitvány, csalárd, a mesehős már nem a hétfejű kígyóval, az ellenséges királyfival küzd, hanem a gazdag birtokossal és a kereskedővel kerül konfliktusba, őket szedi rá, felettük diadalmaskodik. A mi Ludas Matyi-történetünknek nemcsak azért él a mása a csuvasok között, mert a mesemotívumok vándorolnak, hanem azért is, mert egy olyan konfliktust tükröznek, amely a korabeli magyar és a csuvas paraszt számára azonos volt. A csuvas paraszt szabad erdőhasználatá megszűnik, s a „jöttmentnek” csúfolt paraszt igazságtétele után „végre szabadon szállíthatta a fát”.

A társadalmi változásokkal párhuzamosan megjelenik a történelem is. Nagy Péter cár közkedvelt alakja – akárcsak a mi Mátyás királyunké – az orosz folklórból kerül át a csuvasba. Az sem véletlen, hogy a szeretett cárt a rabló szegénylegények segítik az udvari intrikával szemben. A mesék királya a mohamedán-tatár padisah helyett az orosz cár lesz. A terminológia még ingadozik. Sok esetben a királyt az *empü* (*émpü*) névvel jelölik. Ennek eredeti jelentése a 'nagy bég', és már a XVI. századtól kezdve 'nagyfejedelem' a *velikij knjaz* tükörfordításává vált, ami a csuvasokat hódoltató orosz fejedelmek címe. A mesebeli király kísérete is az orosz udvari terminológiának vagy egyszerű átvétele, vagy tükörfordítása. Az egyre növekvő orosz hatást tükrözik a szereplő személyek nevei is. Bár a csuvasok között hosszú időig

megőrződtek a régi pogány, majd a mohamedán személynevek, a hős neve szinte mindenütt Iván vagy csuvas változata a Jiván. A többi név is, szinte kivétel nélkül orosz, az Ahvanes az Afanaszij, a Nasztaszi az Anasztaszija csuvas megfelelője. Az orosz közigazgatás csak a pravoszláv neveket tűrte meg.

Az ősi természetmítoszok világából eljutottunk az első világháborúig. Ez sem maradt nyom nélkül a csuvas mesevilágban. A *Jiván vitéz és Jelena* című mesében a hős Mikula cár szolgálatába áll. Ez II. Miklós orosz cár. A cár a tizenkét szolgáló helyett dolgozó hősnek „jó munkájáért” lányát akarja feleségül adni, de a lány a germán királyfit szereti. És a germán király haddal támad Mikula cár országára. Jiván vitéz Mikula cár pártjára áll és kijelenti „az orosz népért készen vagyok harcba szállni”. A harc egyfelől mesei, hiszen Jiván vitéz. Ez a vitéz szó (csuvasul *pattár*) a magyar *bátor* szó rokona, a nomád népek epikus hőseinek ősi címe (érdemes megjegyezni, hogy a mongol forradalom vezetőjének, Szühe bábornak is megtisztelő jelzője volt a mongolban is meglévő *bátor* szó, ez van Ulánbátor, a mongol fővárosnak nevében is). A hősnek „halálálló inge” van. Megvan ez a motívum mind Achillesnél, mind Sigfriednél. A varázslat a harcban teszi sérthetetlenné a hőst, az nem a belső bajok, a betegség és az öregség ellen véd, hanem az ellenség fegyvere ellen. Míg azonban a régi görögöknél és germánoknál a test sérthetetlen, a középkorban pedig a páncél átjárhatatlan, a XX. század elejére már csak az ing marad. A XX. századi csuvas hős mesei eszközökkel küzd a germán királlyal.

A táltos lovára felpattanó hős előtt a germán hadsereg azonnal porba hull, a germán királyfi elmenekül. De „régén a germán királyságban a kórházak nagyon jók voltak. Így a germán királyfi két hét alatt meggyógyult. Mikor lábra állt, újra haddal ment az orosz cár ellen.” Az olvasó szinte maga előtt látja az első világháborúból hazatért öreg csuvas katonát, aki a népmesébe beleszövi saját életének mindennapi tapasztalatait. A germán királyfinak azonban győznie kell, így Jiván vitézt meg kell fosztani varázsingétől. Az ing elcserélése megint ősi motívum, Jiván vitéz elveszti varázserejét, és a germán királyfi győzedelmeskedik. A mesei igazságszolgáltatás természetesen mesei eszközökkel történik, a hőst a tündérek segítik, túljár a gonosz germán királyfi és feleségének eszén, ki is engedi

Mikula cárt a vasbörtönből, de nem adja vissza birodalmát, ő lesz az új cár. Az orosz történelemben érlelődik a forradalom.

Az elnyomás egyre elviselhetetlenebb lesz. Míg a *Jiván vitéz és Jelena* című mesében a hős még Mikula cár pártjára áll, *A szemfényvesztő*-ben az uralkodó „nagyon kegyetlen, nagyon makacs, nagyon vérszomjas” és a „tengernyi zsellérének és jobbágyának csupa szenvedés volt az élete”. A mesélő fel is teszi a kérdést, miért volt ilyen gonosz az uralkodó. Válasza egyáltalában nem mesei: „Hát persze hogy azért, mert félt. Ezért szipolyozta, nyomorgatta a dolgozó népet. Az élet meg egyre romlott, s a nép meggyűlölte a padisahot.” S mindjárt példával is illusztrálja: „Történt egyszer, hogy a padisah palotája előtt elment egy ember, és nem vette le a süvegét. Látta ezt a padisah és megrémült: »Csak nem tört ki valahol lázadás?«” Az uralkodónak azonban meg vannak jólelkű tanácsadói, s a gonosz padisahhal nem a szegény ember legkisebb fia száll szembe, hanem a bűbajos szemfényvesztő. Az uralkodóval varázslat történik, az álmovilágban megbűnhődik gonoszságáért, de az álomból felébredve mégsem adja át hatalmát. A mese befejezése itt sematikus, művészietlen, a tanúságot oktató kijelentéssel foglalja össze: „Az uralkodók a hatalmukat küzdelem nélkül nem adják át. A hatalmat sohasem kapják ajándékba, harccal veszik el. Ezért a jobbágyok és a zsellérek nem is várták, hogy a padisah önként átadja nekik a hatalmat.”

Az októberi forradalom nemcsak a csuvas paraszti társadalomban hozott alapvető változásokat, hanem megteremtette a kulturális autonómia feltételeit is. Jól tudjuk, hogy a mese a parasztság tipikus folklór műfaja. Éppen ezért izgalmas kérdés, hogy a szocialista viszonyok között átalakuló parasztság elveszti-e mesealkotó képességét? Az természetesen világos, hogy a társadalmi viszonyok forradalmi átalakulásával nem változik meg egyszerre a parasztság tudatvilága. Sokáig őrzi régi hagyományvilágát, amely alapjaiban még a korábbi, forradalom előtti történeti valóságot tükrözi. A kérdés csak az, hogy egyszerű megőrzésről van-e szó, vagy megfigyelhetjük a hagyomány újraalkotását, s ha igen hogyan tükröződik ebben az egykorú társadalmi valóság?

Érdemes ebből a szempontból közelebbről megvizsgálni kötetünk legszebb meséjét a *Rajta, furkó* címűt. Ortutay Gyula irányította a magyar mesekutatók figyelmét arra, hogy bár a népmese kollektív alkotás, az egyén alkotó-újraalkotó tevékenysége milyen fontos szerepet játszik. Ma már a mesekutatók mindenütt különös figyelmet szentelnek a híres mesemondóknak, megkísérlik elemezni a mese továbbadásában játszott szerepüket. Joggal kerülhet a világ híres mesemondóinak sorába a csuvas I. Kozlov, akitől ezt a mesét lejegyezték. Meséjének nemcsak előadásmódja, gazdagon árnyalt, művészi stílusa avatja a műfaj kiemelkedő képviselőjévé, hanem szerkesztése, kivételes tehetségre mutató alkotókészsége is. Meséjében harmonikusan illeszkedik egybe a mesemotívumok variálása és az egyéni alkotó művészi realizmusa. A mesélő egyszerre őrzi meg a meseszöveg ősi szabályait, és épít bele tudatos, ha tetszik irodalmi elemeket. És míg egyfelől mindvégig a paraszti mesevilágban érezzük magunkat, másfelől a korabeli történeti valóságnak művészi, realista tükrözését is kapjuk.

Az árván maradt fiú itt nem a szegény ember vagy a mesebeli király legkisebb fia, hanem egy gazdag kereskedőé. Az elhunytak sok üzlete volt, mint ez azonban a mesében lenni szokott, ezek száma *hét*. A szerencsét próbálni induló legény gonosz varázsló boszorkány hatalmába kerül. De hogyan? A városban a fényképésznél egy lány képét látja meg, akibe rögtön, ismeretlenül beleszeret. A forradalom előtti csuvas élet mindennapjából indul a mese-történet. A vesztébe rohanó hőst figyelmezteti a segítő vénséges vén öregasszony. De a legény nem tudja elképzelni, hogy ő bajba jusson, mert gazdag, és milyen szerencsétlenség érheti a gazdag embert ebben a társadalomban? El is jut a fényképről megismert lányhoz, aki szép, mint a mesebeli gonosz tündérek. A lakodalom után újabb mesei segítő jelenik meg. A mesei segítők mindig a hős valamilyen jó cselekedetért cserében segítik a hőst. Ez a segítség, jótett a mesében vagy „szabadítás” (a sárkány hatalmából, szorult helyzetéből stb.), vagy „befogadás” (testvérévé, apjává fogadja, innen a „szerencséd, hogy öregapádnak szólítottál” mondás). Történetünkben ez a segítség megvan, de teljesen prózai. A szomszédban szegény öreg házaspár él, akit a gazdag fiú pénzzel, ennivalóval, cukorral, teával szokott bajukban megsegíteni.

A mesében a jó tettért cserébe segítenek („jó tett helyébe jót várj”), itt az alkotó elmélyíti a kapcsolatot, egy konfliktust sző bele. Ha a hős gonosz asszonyt hoz a házhoz, a szomszédok elvesztik a támogatást, nemcsak a hálából, hanem egyéni érdekük miatt is szükséges, hogy a gonosz asszonyt leleplezzék. Az öreg szomszéd leleplező beszélgetése és tanácsa művészileg is irodalmi szintű. A mindennapi világból megint azonnal a varázsmesék szörnyű birodalmába kerülünk. A feleségről kiderül, hogy emberevő szörny. A mesében a boszorkány leleplezése egyszerű mesei motívum. Itt azonban a hős szereti feleségét, s az éjszaka meglesett szörnyűség nemcsak mesei, hanem lélektani konfliktust is okoz. Érzékletesen írja le ezt a mesélő: „Aztán mint a macska lopakodott annak a fürdőháznak az ablaka alá, mint a róka titkon belesett, mit csinál bent a felesége. Amint az ablakon benézett, erei pattanásig feszültek, mintha valamilyen gyógyszer vett volna be, szívének szűk volt a mellkasa, jéghideg borzongás járta át, mintha mezítelen testére fekete kígyó tekeredett volna, menni akart, de nem vitte a lába: a felesége éjjel a fürdőházban másik négy asszonnyal egy pici gyereket vett le a tűzhelyről, nekiültek és megették. Miután Jiván ezt a szörnyűséget végignézte, összeszedte maradék erejét, megkeményítette kétségbeesett szívét, hazament...”

A leleplezés nem maradhatott el, s büntetésből a boszorkány pálcájával kutyává változtatja hősünket. Itt a Kirké-motívum jut eszünkbe. A mesei logika most csodás beavatkozást követelne, a segítők egyikének kellene megjelenni, de a mesélő újból a reális világba viszi vissza hallgatóját. A kutyává változott Jiván apja boltjába megy vissza. Mint Odüsszeuszt, itt is a régi hűséges szolga veszi magához a mesehőst, akit nem ismer fel. A kutyává változott hősnek a hamis pénzzel fizető kereskedők leleplezésével kell magára felhívni a figyelmet. A szolga ragaszkodik a kutyához, nem is adja el a kereskedőknek, de még mindig nem ismeri meg gazdáját. Nem így a gonosz feleség, aki rögtön ott terem és farkassá változtatja a kutyát. A farkassá változtatott ember (Werwolf) motívuma ugyan jól ismert, de ez a farkas nem gonosz, vérszívó, mint az európai mesékben, hanem *szürke* farkas, s ez a törökök ősi totemállatát juttatja eszünkbe. „A szürke farkas félelemtől remegve óvatosan kilopakodott a boltok mögé, hason csúszott tovább a

horpadások mentén, aztán meg sem állt a város széléig. Három napig kóborolt a határban, három napig sírt, de vadállat szeméből egy csöpp könny nem jött. És hogy szúrt a szíve az éhségtől!” A farkast a többi elvarázsolt sorstársa felvilágosítja, hogyan szabadulhat meg a varázslattól, és ezért elmegy a vénséges vén öregasszonyhoz. Az megkérdezi, emlékszik-e rá? A mesei logikával szemben itt a lélektani logika szerinti válasz hangzik el, a farkassá változott egykori gazdag legény nem emlékszik a szegény öregasszonyra. A szegény öregasszony mégis megsegíti, s a gonosz asszony elnyeri büntetését. A mesének itt vége volna, a mesélőnek azonban még fontos mondanivalója van. Az új mesét egy lélektani fogással kapcsolja az elsőhöz. Bár feleségéről kiderült, hogy gonosz, emberevő szörny volt, meg is bűnhődött érte, Jiván a magány bánatában „inni kezdett, éjt nappallá téve. Egyik kocsmából ki, a másikba be, feslett nők közé. Ami pénze a bankban volt, háza, egész vagyona az ivásra ment”. De alapjában véve azért jószívű volt, ezért maradék vagyonát „meg szétosztotta a szerencsétlen emberek között”. Így aztán a gazdag hősből szegény hős lett, s beléphet egy új mesébe. A mese a királylánnyá változott béka történetével folytatódik, de ennek a motívumnak nem az a szerepe, hogy a szegény legény hirtelen csodálatosan szép feleséghez és gazdagsághoz jut, hanem az, hogy megteremtse egy újabb konfliktus lehetőségét. A cárnak megtetszik Jiván gyönyörű felesége, s mint ezt az ősi mesékben annyiszor lenni szokott, elvégezhetetlen feladatra küldi el Jivánt, hozza el a semmijesincs embert. A mesemondó itt sűrít, tömörít, sőt lényeges részeket is kihagy. A semmijesincs lény megtalálásához a hősnek felesége gombolyagot ad, mely mint Ariadné fonala elvezeti arra a helyre, ahol a semmijesincs lényt megtalálhatja. A semmijesincs lény, a túlvilági, testetlen, árnylélek. Itt valójában most a hős alvilágra való alászállásának kellene következnie, semmijesincset azonban Jiván a rablók között találja meg egy „terülj asztalkám” motívum társaságában. Ez a láthatatlan szellemlény kezeli a furkósbotot, amely látszólag magától veri szét a hős ellenségeit. Jiván visszatér a feladat elvégzése után (egyébként a mesékben általános három feladat helyett csak egyet hajt végre), és következik a mesei igazságszolgáltatás. Itt azonban a mese mögül egyre jobban

előtérbe lép a mesélő. A gonosz cár büntetése először az, hogy olyan ebédet kell ennie, amelyet a parasztok esznek az országban. „Abban a pillanatban sült krumpli, egy tál híg aludttej és szelet száraz kenyér termett az asztalon.” Mesei, mégis milyen realisztikus ez a büntetés! Aztán megindul a furkósbot. A magától verő furkósbot eltöri a cár lábát. „A cár, bár alig vonszolta magát, telefonon értesítette a csendőrséget a történetekről.” A palotát megszállják a csendőrök, de a furkósbot végez velük is, a cárral is. Ekkor a palota elé megérkezik a teljes hadsereg. Jíván furkósbotja most a hadsereget kezdi el tizedelni. De – és itt válik a mese és a történelem kapcsolata művészi egységgé – a csudálatos furkósbot csak a tiszteket vette célba, a közkatonák életben maradtak. S mikor a legyőzhetetlen hős mellett a bunkó még egy-kettőt perdül, a katonák és a köznép egyhangúan kiáltja: „Megbékülünk, megbékülünk, te légy a mi cáruk! Régóta vártunk téged!” Ne feledjük, a mese lejegyzésének időpontja 1937. Ezért vésztyóslóan hangzik a befejezés: „Birodalmára *mindmáig* semmilyen ország nem támadt, így aztán a katonaság és az egész nép szerette. A furkósbotja most is kéznél van.” Mese ez a javából, típusa, motívumai szépen elrendezhetők a nemzetközi mesekatalógusban. De ez a mese egyben a maga sajátos módján tükrözi a történelmet is, a forradalom előtti Oroszország kapitalizálódó világától a Téli Palota elfoglalásán át, a személyi kultuszig, a II. világháború küszöbéig. S bár a mesében számos csuvas sajátosságot találhatunk (a fürdőház, az ételek, a szürke farkas stb.) ezek már csak külsőségek. Valójában a szovjet paraszti folklór egy kiemelkedően szép darabjával állunk szemben.

Noha a csuvas mesekincsnek csak egy töredékét olvashatjuk ebben a kötetben, s e kis részből is csak néhány kiragadott részleten tudtuk bemutatni a csuvas népmese művészi és népi *történetiségét*, annyi talán futólagos áttekintésünkéből is nyilvánvalóvá vált, hogy a meséket nemcsak a motívumok és típusok történeti összefüggésében érdemes vizsgálni, a mese világa a nép művészi módon formált történeti tudatának része.

Válogatásunkban természetesen nemcsak arra törekedtünk, hogy bemutassuk a csuvas mesevilág történeti rétegeit. Megkíséreltük bemutatni a mesei műfajok gazdagságát is. Az olvasó a kötetben

szép számmal találhat varázsmeséket, hősmeséket, novellisztikus meséket, adomákat, vaskos trufákat, állatmeséket, természetmagyarázó mondákat. Sok esetben ezek a népi-paraszti epikus műfajok nem tisztán, hanem keveredve fordulnak elő, az egyes műfajok egymásba játszanak. Felvettük az oktató mese egyik változatát is, mint az *Értelmetlen vita* című mesét, amely ebben a formában nem népi eredetű, hanem a csuvas értelmiség felvilágosító célú alkotása. Egészen sajátos műfajt képvisel a *Baba* című mese, amely úgy látszik igen népszerű a csuvasok között, mert Mészáros óta számos népi változatát feljegyezték, mai napig él.

Néhány szót szólnék még a fordításról. Kötetünkkel Reguly és Mészáros hagyományát kívántuk követni, s minden mesét eredeti csuvasból fordítottunk. Szükséges volt Reguly és Mészáros meséinek újrafordítása is. Egy kis kollektíva vállalkozott erre a nem könnyű feladatra, amelynek tagjai régóta foglalkoznak a csuvas nyelvvel, s mindegyiküknek módja volt hosszabb-rövidebb időt tölteni a csuvasok között. A csuvasból való közvetlen fordítás – a közvetítő orosz nyelv kikapcsolása – bizonyos vonatkozásban segítette munkánkat. Számos esetben ugyanis a két nyelv szemléleti és szerkezeti párhuzamai készen kínálták a hű és mégis magyar fordítást. Más esetekben azonban a csuvas eredeti igen nagy nehézségek elé állította a fordítókat. Mivel válogatásunkból elvszerűen kirekesztettük az irodalmi nyelvre „átstilizált” csuvas meséket, az élő, népnyelvi szövegeket kellett átültetnünk. Sok esetben sikerült megőriznünk az eredeti ízét-zamatát, másutt azonban ez lehetetlennek bizonyult. A rossz magyar mesemondó minden második-harmadik szava után beilleszti az „aszongya” töltőszót. A csuvasban ennek megfelelője az élő mesemondás szerves részévé vált. Fordításunkban, ott, ahol ennek külön funkciója nem volt, elhagytuk, monotonná, művésziatlenné tette volna szövegeinket. Számos esetben bukkantunk olyan szavakra, kifejezésekre, amelyek nemcsak az egyébként kitűnő csuvas szótárakból hiányoztak, de még csuvas kollégáink sem ismerték. Szerencsére az esetek egy részében vagy a szomszédos népek nyelve, vagy a csuvas nyelvtörténet kisegített, így is maradt egy-két eset, ahol fordításunk csak értelemhű, de nem szóhű.

A mesék válogatásához nagy segítséget nyújtottak csuvas kollégáink, elsősorban Je. Sz. Szidorova, a jeles csuvas mesekutató, és az egri Ho Si Minh Pedagógiai Főiskolán tanuló csuvas diáklány Zoja Ivanova. A fordításban sok nehézségen segítettek át tanácsaikkal a szegedi József Attila Tudományegyetemen tanuló csuvas diáklányok, Olga Szokolova és Jelena Anyiszimova. Köszönjük megértő segítőkézségüket.

Köszönöm Kovács Ágnesnek szakszerű tanácsait és azt, hogy az egyes mesék jegyzeteit a nemzetközi típus és motívum index megfelelő számaival kiegészítette.

Róna-Tas András

JEGYZETEK

A csuvas nyelvnek van néhány hangja, amelyeknek nincs magyar megfelelője. Ezek közül a palatalizált *ś* hangot a hozzá legközelebb álló magyar hangot jelölő *s* betűvel jelöltük, a kemény *h* hangot a *h* betűvel adtuk vissza. A csuvas nyelvjárásokban négy tökéletlenül képzett rövid magánhangzó van. Ezeket a nyelvészeti átírásban újabban *é*, *a*, *ő* és *ö* jelekkel írják át. Mi az *é* és *a* hangok helyett *i*-t, az *ő* helyett *o*-t és az *ö* helyett *ö*-t írtunk. Az itt következő jegyzetek után, kerek zárójelben, a forrást jelöltük meg, amelyből a mesét fordítottuk.

Források:

A *Čavaš xalax samaxlaxé* I. Yumaxsem, Šupaškar 1973 (A megadott szám a mese sorszáma.)

B *Čavaš xalax samaxlaxé* II. Yumaxsem, Šupaškar 1976 (A megadott szám a mese sorszáma.)

M Mészáros Gy., *Csuvas népköltési gyűjtemény II*, Közmondások, találós mondások, dalok, mesék, Budapest 1912 (A megadott szám a mese sorszáma.)

MI Mészáros Gyula, *A csuvas ősvallás emlékei*, Budapest 1909
(A megadott szám: lapszám.)

F Čavaš folklóré, Šupaškar 1949 (A megadott szám: lapszám.)

A forrásmegjelölés után következik, szögletes zárójelben, Kovács Ágnes AaTh tipizálása és szövegegybevetése a magyar meseanyaggal.

Ráolvasó

A Mészáros által az északi csuvasok között gyűjtött szövegről az utószóban írtunk. Ezt a ráolvasást bénaság ellen alkalmazták. A gonosz szellem a csuvas pogány hiedelmek szerint *megköti* a beteg ember bÉna testrészét, a gyógyító javasember ezt a kötést oldja fel. Magyar *báj* szavunk is eredetileg „mágikus kötést” jelentett, honfoglalás előtti török jövevényszavunk. A csuvasban a „szemmel verni” kifejezést úgy mondják *kus piv-* (kus páv-), s az első szó szemet jelent, a második a magyar *báj* szó rokona. A csuvas javas egy ollót fektet egy pohár pálinkára, a ráolvasó ének minden egyes szakasza után ráfúj a pohárra, majd az itallal megitatják a beteget, a maradékkal meg bedörzsölik a bÉna testrészt. [M I, 309-314]

A Föld Napja

Ezzel a mesével is foglalkoztunk az utószóban. A megtestesült nap neve a mesében Almas, ami az *almaz* „gyémánt” jelentésű orosz szó. Ez másodlagosan került ide, eredetileg valószínűleg a mesében Alpas állhatott, egy ősi csuvas szellem neve, amelynek funkciója már Mészáros idejében is elhomályosult, ismeretlen volt. A már ismeretlen jelentésű név helyébe egy hasonló hangzású, frissen a csuvasba került orosz szó került. A csuvas mesékben eredetileg mindenütt kígyó szerepel ott, ahol a mi meséinkben sárkány fordul elő. Mi itt és a következőkben is a sárkány szót szerepeltetjük, amelyről egyébként érdemes megemlíteni, hogy bolgár-török eredetű, s talán éppen a csuvasok őseitől átvett mesékkel együtt került nyelvünkbe. A mesét 1941-ben a Komszomol-rajon Asli Sirpüjel nevű falujában (ma Novocselni-Sjurbejevo) Kaskir Mikuli jegyezte le. [A 102]

[Ismeretlen típusú hősmese, vö. AaTh 300A *Küzdelem a hídnál a három sárkánnyal*. Gyémánt vitéz gyors növekedését vö.

Hirtelennőtt v. Borsszem Jankó gyors növekedésével. A szembejövő ismeretlen emberek: púpos öregasszony, púpos majd lábatlan öregember, három-, hat-, kilencfejű sárkánykígyó, akárcsak a magyar hősmesékben, itt is nyomban tudják, hogy a Gyémánt vitézzel van dolguk. A három sárkány legyőzése hasonló szavakkal elmondott vituperáció után, nálunk is ismert, elsősorban az *Égitestszabadító* [MNK, BN 319*] meséjében fordul elő.]

Jiván vitéz és Jelena

A mesét 1929-ben Sz. D. Danilov nagybátyjától jegyezte le az Alikovo-rajon Hirlep pus nevű falujában. A mesében az ellenséges királyi *german*. A németek neve a mai csuvasban *nimes*, mi a történeti hűség kedvéért megtartottuk az eredetiben szereplő germán szót. Az ebben és még sok más mesében szereplő fürdőház, a csuvas „szauna”. Általában különálló, fából készült épület. Neve, a *muncsa* a csuvas nyelv legrégibb oroszjövevényszavai közül való, mutatva, hogy ezt a – törökök számára ismeretlen – épületet a csuvasok szomszédaiktól vették át. A mese érdekessége még, hogy hőse nem földműves, hanem vadász. [A 48]

[AaTh 401/AaTh 590A összetételű hősmese. A magyarban mind a két összetevő ismert, a két típus stabilnak látszó kombinációjával azonban nem találkoztam. Ismert nálunk a „halálálló ing” valamint a győzhetetlen kard meseelem, a feldarabolás és az újjáélesztés, továbbá a háromszori átváltozás (ló-fa-kacsa) motívuma is azonos sorrendben. Az AaTh katalógus szerint a mesénk magvát képező AaTh 5 90A típus ismert a csuvason és a magyaron kívül a lengyel, a cseh, szlovén és szerb-horvát meseanyagban is, vagyis a jellegzetes kelet-európai mesetípusok közé tartozik.]

Etikán és Utikán

A mesét 1940-ben jegyezte le K. Andrejev, helymegjelölés nélkül. *Ujran* a vajkészítés után maradt savószerű író. A magyar *író* 'tejsavó' szó szintén honfoglaláskor előtti török jövevény, *Szalam alikjum*, *alíkjum szalum* az ismert mohamedán köszönés, a csuvasoknál a kazáni tatárok révén terjedt el. Az ebben és a többi csuvas mesében *mérföld*-nek fordított szó ma a csuvasban az orosz *verszt*, *verszta*

megfelelője, de a régi csuvas nyelvben eredetileg egy „kiáltásnyi távolságot” jelentett. *Pud* régi orosz súlymérték (16,38 kg). *Sörbet* édes gyümölcsle. *Hombár* a csuvas paraszti udvarban álló, néha kétszintes gabonátároló faépítmény. *Százseny* régi orosz hosszmérték (2,13 m). [A 55]

[Ismeretlen típusú hősmese. Nem népmesének, írói alkotásnak vagy eposznak tűnik, mesévé egyszerűsített formában.]

Az asszony-padisah leánya

Mészáros gyűjtése Pisak Karacsura (ma Bolsije Karacsuri, Csebokszári rajon) faluból. *Jiván* az orosz Iván név csuvas változata. *Ha harmadszor is elviszed*: Jivánnak háromszor kell elvinnie a sárkánytól a feleségét. *A nyulak megsuhintása*: a meséből itt hiányzik, hogy a nyulakból csikók lettek. [M 7]

[AaTh 552A *Állatsógorok* (itt sárkánysógorok) keretében MNK 317* *Hollófernyiges* + AaTh 302A*, AaTh 556*. A hősmese ugyanebben az összetételben a magyarban is gyakori; a sárkány, amely viharfelhőben (felhő alakban) utazik, a magyarban is általánosan ismert mind a mesében, mind a néphitben. „Jaj de nagyot aludtam”, mondja a halálból feltámasztott hős, ill. annak testvérei (segítői) a magyar hősmesékben is.]

Levestészta-hős

A mesét 1907-ben Mészáros jegyezte le a Kozmogyemjanszki kerület Poskart nevű falujában (ma: Maloje Karacskino, Jadrin rajon). Itt és a további mesékben a csuvas *jumsi*, *jumis* (*yumsá*, *yumsi*) szót javasnak, javasembemek fordítottuk. Ez a régi csuvas sámán neve. Hősnek, vitéznek fordítottuk a *pattir* (*pattár*) szót, ez ugyan közvetlen rokona a magyar *bátor* szónak, de a csuvasban viszonylag kései jövevény. Az orosz hősmesék *bogatür* szavával együtt, mindkettő egy régebbi *bagatur* alakra megy vissza, s a sztyeppéi nomádok hőseinek díszítő jelzője volt. *Sasmadár*: Mészáros a magyar mesevilág szókincséhez alkalmazva griffmadárnak fordította az itt álló csuvas *imirt* (*amárt*) szót. A magyar *griff* szó azonban német eredetű, régi meséinkben ezeken a helyeken bizonyára szintén sas állott. A mese második részének motívumait l. még a *Rézmedve* című mesénél. [M 12]

[AaTh 301B [AaTh 300] összetételű hősmese, a *Fehérlófia* meséjének csuvas változata, amely azonban, úgy tűnik, nincsen kapcsolatban a típus magyar változataival. Mind a hős származása, mind segítőtársai, lejutása az alvilágba, a típus kombinálódása a *Sdrkányölő vitéz* meséjével, ismeretlen a magyar meseanyagban. Talán csak a hős feljutása a felső világba vonható párhuzamba a magyar megfelelőekkel.]

A rézmedve

Szintén Mészáros gyűjtéséből. A gyűjtés helye Ulhas, a volt szimbirszki kormányzóság területén (ma Kiv Ulhas, Uljanov terület, Csinli rajon). A „Szóbeszéd a kapu tetején, mese az oszlop tetején” szintén a csuvas mesezáró formulák egyike. Itt a szóbeszéd, mese jelentésű *hallap* és a kapu jelentésű *hapha* valamint a mese jelentésű *jumah* és az oszlop jelentésű *jupa* alliterál. [A 93, M n]

[AaTh 530 – AaTh 301 [AaTh 321] típusösszetételű vázlatosan elmosódott hősmese. Az AaTh 301 (AaTh 321) összetétel nálunk is, de Kelet-Európában másutt is gyakori.]

Pige és Hirhim

A mesét 1940-ben gyűjtötte M. A. Petrova a Baskir Autonóm Köztársaságban élő csuvasok között (Krasznouszolka rajon) A. Oszipovtól. A főszereplők nevei beszélő nevek, l. az utószót. *Osztásföld*, a régi orosz faluközösségben egy főre jutó föld. A csuvas terminus (*yat seré*) az egy névre jutó földet jelenti. *Lepény* az eredetiben édes tésztából készült lepényféle. [A 81]

[AaTh 451A *A leány, aki kilenc* (itt hét) *bátyját keresi*. A mesetípusnak a magyarban eddig nem került elő változata. A nemzetközi katalógus litván és porosz változatokat ismer.]

Rajta, furkó!

A mesét 1937-ben gyűjtötte V. Baraev a Vispürt Simirsi nevű faluban (ma: Trehizb Semursa, Semursa rajon) I. Kozlovtól. Ahvanes az orosz Afanaszij név csuvas megfelelője. A régebbi orosz jövevényszavakban és nevekben az orosz *f* helyén *-hv-* áll. Az orosz sz hangnak lágy mássalhangzó előtt a csuvasban nem *sz*, hanem palatalizált *sz* (a mi átírásunkban *s*) felel meg. A *nászszerűlők*

látogatása, a fiatalasszony látogatása a csuvas lakodalmi szokások része. *Fekete varázslás* a csuvas eredetiben 'fekete cselekedet, fekete munka' általában a rontás műszava, de itt inkább fekete mágiáról van szó. *Folyóparti fürdőház*: A fürdőházak általában a paraszti udvaron állnak, egyes helyeken azonban a falu szélén, ha van, a folyó partján. *Arsin* egy orosz rőf (0,711 m). *Ványa* az Iván név becéző formája. [A 70]

[AaTh 449 *A cár kutyája* + AaTh4O5A *Az ismeretlett megkeresése* összetételű varázsmese. Mindkét mese csak Európa keleti felében ismert. Magyar változataink is vannak, ezek azonban ettől a csuvas változattól meglehetősen eltérnek. Az összetétel a magyarban nem fordul elő.]

A tizenkét évre felfogadott béres

A szöveget 1913-ban M. Makszimov jegyezte le a kazáni kormányzóság Külpus nevű falujában (ma Tatár ASzSzK, Búin rajon) F. Szemjonovtól. *Verszta* orosz hossz mérték (1067 m). *Pukrav napja* az orosz Pokrov-ünnep (Mária oltalma, október 1.) az évi bérfizetés napja. *Homlokával a földet érintette*: régi mohamedán köszönési forma. *Hvedura* – a Fedora orosz női név csuvas változata. [A 91]

[AaTh 325 *A varázsló és tanítványa* típusú varázsmese. Érdemes volna ismerni a típus más csuvas változatait is, vajon nem szerepel-e esetleg itt is egyes változatokban a feldarabolás, mint a varázslóvá tétel egyik módja? A jelen változat alapján a magyar kutató benyomása az, hogy a csuvas mesék „törökösebbek”, mint a mieink, a samanisztikus vonások jobban elhomályosultak, mint nálunk.]

A furfangos szolgálégény

Mészáros gyűjtése Ulhas-ból (1. a *Rézmedve* c. mesét). A gazdának a régi mohamedán szokás szerint több felesége volt. [M 25, B 16]

[AaTh 1535 *Kis Kolozs és Nagy Kolozs* típusú mese. Szabályos változat, beletartozik az ált. délkelet-európai eredetű európai mesekincsbe. Nálunk ennek a mesének is, akárcsak *A tűzszerszám*-nak, az ide tartozó Andersen-mesének, több származéka ismert. A csuvas mese láthatólag nem az.]

A bűvös tűzszerszám

Mészáros gyűjtötte ugyanott, ahol az előbbi mesét. *Pirog* orosz sült lepény. *Kancsuka* orosz lovagló korbács. A „mese a Tölgyerdős felé, én meg hazafelé” minden valószínűség szerint az eredetibb „A mese a tölgyfa tetején” mesezáró formula változata. A formulát többek között az tarthatta fent, hogy a mese csuvas neve *jumah* és a tölgy neve *juman* alliterál. [A 71, M 4]

[AaTh 562 típusú varázsmese. A magyar változatok nagy részének, akárcsak a nyugat-európaiaknak, forrása Andersen ismert meséje *A tűzszerszám*, a csuvas mesének azonban láthatólag nem ez a forrása, ennél jóval bővebb.]

A szép Nasztaszi

P. I. Jezsukov lejegyzése Supus faluban (Morgaus rajon) 1962-ből. Nasztaszi az orosz Nasztaszija, Anasztaszija név csuvas megfelelője. Ignati az orosz Ignatyij. *Tarantász*: fedett orosz utazókocsi. (B 238)

[AaTh 1730 típusú trufa szellemesen lokalizált változata.]

A szemfényvesztő

Ja. Vaszin lejegyzése Anat Jakuska faluból (Sene Malikla rajon, Uljanov Obiasztj) 1930-ból. *A padisáh még senkit sem fogadott a konyhájában* – a csuvas paraszt képzeletében a padisah ugyanúgy a konyhában eszik, mint ő. [B 103]

[Nem népmese, szemfényvesztő történet. Irodalmi eredetűnek tűnik.]

A tizenkét sarkú tükör

A mesét 1936-ban Vanyuskany (ma Vanykino, Jadrin rajon) faluban jegyezte leje. I. Szkorikov-Mal Z. Nazarovtól. [A 76]

[AaTh 560 típusú varázsmese a magyar változatoktól teljesen eltérő formában.]

Az emberevő borjú

Gyűjtője és gyűjtési helye ismeretlen. Első publikációja az 1907-ben megjelent *Xalapsem (Mesék)* című kötetben. Régen a csuvas parasztok az egyetlen fűtött szobájukba vitték be a hideg téli napokon az állatokat is. [B 219]

[AaTh 1281A típusszámú rátótiáda. A típusnak a csuvas meséhez közel álló magyar változatai is vannak.]

A kopasz

A mesét 1910-ben jegyezte le a kazáni kormányzóság jadrini területének Jarvis volosztjában (ma Jausi) Sz. Porfirev. A csuvas mesék gyakori szereplője a kopasz gyerek, ez a kopaszság elesettségére, gyengeségére utal. A tatárok sok csuvas mesében szerepelnek mint rablók, utalva arra a korra, amikor a kazáni tatárok sarcolták az erdei csuvasokat. A dadogó rabló, akinek a nyelvét a kopasz kitépte, egy olyan értelmetlen szót ejtett ki, amit társai félreértenek, és ettől való ijedtségben futnak el. [A 63]

[AaTh 1132 – AaTh 327 + AaTh 1653A összetételű tréfás mese. Az összetétel a magyarban nem fordul elő, de az egyes összetevők, ha más formában is, ismertek a magyarban. Az AaTh 1653 A mt. magyar változatai is rendszerint úgy végződnek, hogy a rabló – aki elharapta a nyelvét, mert az ostoba a fejére ejtette az ajtót – érthetetlen dadogásával elriasztja társait.]

A kopasz, a medve és az ördögjiőka

Mészáros gyűjtése Vombukassziban (ma Aljgesevo, Csebokszári rajon). Ez a terület szomszédos a cseremiszekével, ezért panaszkodik a medve a cseremiszekre. *Gusztí* citerához hasonló orosz hangszer. [A 57, M 13]

[Előtte ismeretlen típusú állat- v. ostoba ördögmese. Betét: AaTh 151 mt. Úgy tűnik, mintha a mese az AaTh 301B *Fehérlófia* típus törpe epizódjának gyermekmesévé formált redakciója lenne.]

A Kernek-madár meséje

A mesét 1930-ban Sigitpus faluban (ma: Mizsarovo, Jantikovo rajon) jegyezte le M. Sztjepanova. A csodálatos madár nevét (az eredetiben *kérnék*) nem sikerült megfejteni, csuvas kollégáim elírásra gyanakodnak, de további adatok híján megtartottuk ezt a nevet. *Sóból való oszlop*: A régi csuvasok a sírra oszlopot állítottak. A fejfa másfél méteres faoszlop volt, melyet egyes helyeken négyszögletűre faragtak, a tetejét fejformára gömbölyítették, és a nyakat jelképező bemélyedést is bevájták. A fej fa a halottat

jelképezte, ami abból is kitűnik, hogy amikor elkészült, az ajtónál háromszor meglóbálták, és így szóltak: „Ne félj, ne félj, ne félj”, majd lefektették az ajtó melletti jobb oldalon a padra, a fejét a szoba fő helye felé fordították, alája pokrócot, feje alá párnát tettek, és egy vászontakaróval leterítették. A fejfának ételt és italt adtak, majd a fejfát ugyanúgy vitték ki a temetőbe, mint a halottat. Elhelyezték a halott fejénél, és gyertyát gyújtottak rajta. A fejfa készítésének ideje eltérő volt az egyes csuvas csoportoknál. Az északi csuvasoknál temetéskor, más helyeken a temetés utáni halotti torok egyikének alkalmával készítették el a fejfát. Az északi csuvasoknál a halotti tor neve „fejfa ünnep”. *Asztaluk székük rendes nem volt:* Itt nem a házhoz tartozó bútorról hanem a halotti szertartáshoz használt kis asztalkáról és székről van szó. A temetőben egy kis asztalt és egy széket helyeztek el, azon keresztbe egy deszkából „hidat” készítettek. Ezután hívták a halottat: „gyere ide, gyere erre a székre, menj fel erről a székről át a hídon az asztalra, az asztalról az isten elé”. *Határoszlop:* A régi csuvasoknál a határban mezsgyeoszlopok álltak, amelyeket ugyancsak ember alakúra faragtak. *Alig mentek egy-két anányit:* Az *ana* helyenként változó csuvas területmérték (5-8000 négyzetméter). A szót ugyanakkor használják a parcellák jelölésére is, ezért magát a borsóföldet is így hívják. Szövegünk itt erre utal. [A 62]

[AaTh 530 Hamupipőke királyfi meséje. A magyartól teljesen eltérő, erősen lokalizált forma.]

A mostoha

Reguly Antal gyűjtése az északi csuvasok között 1845/56-ból. A szöveget először Budenz József közölte a *Nyelvtudományi Közlemények* című folyóiratban 1881-ben (157-164 1.). *Felmászott a nyírfa tetejére*, a sámánnak a fára való felmászásáról I. az utószót. Ennek a mesének egy bővebb változatát Paasonen is feljegyezte. Ebből kiderül, hogy a madárrá változott fiú előbb a malomkőkészítőkhöz repül, tőlük szép énekéért egy malomkövet kap, azt dobja gonosz apjára, majd a tükészítőkhöz repül, ott szép daláért egy szitányi tút kap, ezt szórja mostohájára. [A 78]

[AaTh 720 Anyám megölt, apám megvetett... A magyar és a nemzetközi formától eltérő változat, hiedelemtörténet-szerű.]

Az öregember meg a három leánya

A szöveget a szimbirszki kormányzóság buini területén (ma Tatár ASzSzK) a híres „Kilencfalu” vidéken gyűjtötte G. T. Timofejev. Kilencfalu – csuvasul Togogal – egy kilenc faluból álló etnikai csoport, melynek néprajzáról Timofejev monográfiájából alkothatunk magunknak képet (Táxár'jal, Šupaškar 1972). *Fekete tyúk, fekete ünő*: a csuvasok a fekete színű állatoknak természetfeletti erőt tulajdonítanak, és a fekete állatot szerencsét hozónak tartják. Az ének itt a háziasszonyi teendőkre vonatkozik, azt utasítják el az idősebb lányok. Ugyanakkor az állatok fekete színe a vőlegény nem mindennapiságára utal. [A 88]

[Ismeretlen típusú tündérmese, vö. AaTh 403A. A magyarban is gyakori, hogy az álhőst – itt hősnőt – csikó farka után kötik büntetésképpen.]

Jiván meg az erdei rém

Mészáros gyűjtése Puskart faluból. *Jiván beállt az ágak közé*: más mesékből is ismert motívum, Jiván valójában ráül az egyik ágra, így az erdei rémnek még őt is húznia kell. Jiván viszont úgy csinál, mintha a fa lombos részét ő vinné. Az erdei rém így Jivánt nagyon erősnek tartja, és erre utal később a mese további részében. [A 96, M 16]

[Ismeretlen típusú ostoba ördögmese, vö. AaTh 1149)]

Az emberevő mostoha

Ezt a mesét is G. T. Timofejev gyűjtötte 1901-2-ben a Kilencfalu vidékén. Több változata is ismeretes, kedvelt mesetípus a cseremiszeknél és mordvinoknál is. Ez a mese ihlette meg a csuvas irodalom klasszikusát K. Ivanovot, Vastiló (*Timér tilá*) című verses balladájának megírására. Az eredetiben is alliteráló varázsmondókákat igyekeztünk hűen visszaadni. A csuvas boszorkányok nem seprűn, hanem a tilolón lovagolnak. Egyébként *tiló* szavunk is honfoglalás előtti török jövevényszavunk, a csuvas *tiló* ugyanez a szó. *Szornáj* a csuvasba valószínűleg tatár közvetítéssel került perzsa szó. A csuvasoknál dudaszerű hangszer. [A 65]

[A jávorfamuzsika meséjére [AaTh 780 mt.] emlékeztető bailladaszerű hiedelemmese. A magyarban is előfordul, hogy a boszorkány tilón vagy gerebenen lovagol.]

Hogyan menekült meg Nagy Péter a haláltól?

Jeker faluban (Klevle rajon, Kujbisev Oblastj) gyűjtötte V. P. Jegorov 1960 és 1963 között. B [159]

[AaTh 95iB mt. Nálunk hasonló novellamese Mátyás-meseként is ismert.]

Ne bántsod a jött-ment parasztot!

1935 és 1939 között jegyezte le G. Sumilova egy A. Jakovlev nevű főiskolai hallgatótól, akinek születési helye ismeretlen. A Ludas Matyi-mese csuvas változata. Az eredeti szövegből, mikor a földesúr rászól a parasztra „Félre az útból, jött-ment paraszt!” a *jött-ment paraszt* kifejezés kimaradt, nyilván elnézésből. A fa hasadékába való kézbeszorítás motívuma közkedvelt a szomszédos népeknél is, másutt a gonosz szellemet, gonosz medvét fogják meg így. [B 128]

[*Ludas Matyi* meséjének [AaTh 1538] csuvas változata. A kéznek a fa hasítékába való szorítása Kim.o.i.]

A kapzsi pópa

1926 és 1928 között jegyezte le A. I. Vasziljeva egy Uljanovszkban tanuló Tarhanov nevű diáktól, akinek születési helye ismeretlen. [B 129]

[Ismeretlen típusú tréfás realiztikus mese. A magyarban is ismeretes Mátyás-mese az ingyen nem temető papról.]

Mi a legerősebb a világon?

N. R. Romanov lejegyzése Sarpas faluból (Morgaus rajon) 1951-ben. [B 163]

[Szép és bölcs láncmese: AaTh 2031A mt.]

Hogyan született a pópának csikója?

Sz. Grigorjev gyűjtése Xerlesir faluban (Uebokszári rajon) 1970-ben. [B 205]

[A magyarban gyakori rátótiáda: AaTh 1319 mt., a csuvasban papcsúfoló.]

Szegénység

A mesét Janis faluban (Islej rajon) jegyezte le M. Alekszandrov. Vaslej a Vaszilij orosz személynév csuvas megfelelője. [F 211-214]

[AaTh 73 5 A *A fogságba zárt Szegénység*. A magyarban, de Kelet-Európában másutt is ismert.]

Az ostobák

Kézirat, a gyűjtés helye és ideje ismeretlen. *Füstös konyha*: Ahogy a régi magyar parasztházakban is, a csuvasoknál is szabadkéményes volt a konyha, vagyis a füst a tűzhelyről füstcső nélkül távozott.

[*Az ostobákat kereső férj* meséjét [AaTh 1384] mi *Kelemenke ködmönkéje* meséjéből [AaTh 1450] ismerjük. Az ostobaságok közül a tyúkülőre ültetett disznó nálunk ismeretlen, a füstöt lepedőkkel, zsákokkal kihordó emberek a világosságot zsákokkal, teknő vei a házba behordó emberekre emlékeztetnek [AaTh 1245], a gerendát megnyújtani akaró ácsok [AaTh 1244] nálunk, de Európában másutt is ismertek.]

Az értelmetlen vita

Egy csuvas tankönyvben jelent meg 1900-ban. [F 151-152]

[Ismeretlen típusú tanítómese.]

A nedves törülköző

N. Jefimov lejegyzése 1880 és 1892 között. A gyűjtés helye és a közlő ismeretlen. *Korán kelő madárnak fényes-fehér a csőre*: a magyar 'aki korán kel, aranyat lel' közmondás csuvas megfelelője. [B 256]

[Ismeretlen típusú tanítómese.]

A baba

Ennek a mesének egy másik változatát Mészáros is lejegyezte. (M 39) Ezt a változatot 1964-ben gyűjtötte Norvas Sigali faluban (Batirevo rajon) R. Jakovleva, aki azt a Csuvas Állami Rádió egyik adása számára rögzítette. A fordításban igyekeztünk megőrizni az

eredeti, kissé különcködő stílust. *Hogy a vőlegényem légy, dalod, táncod van-e szép?* Utalás a menyasszony- kérés szokására, ahol a kérőnek kérődalt kellett énekelnie. *Ezüstpénzei csillogtak*: A csuvas női viseletén pénzdíszek vannak felvarrva. Mészáros változatában az elutasított kérők a varjú és a farkas, akinek az „éneke” olyan félelmetes, hogy a baba attól fél, hogy gyereke meg fog rettenni apjától. Az egérhez is a kedves cincogásáért megy férjhez. A lagziba a rókát, a farkast és a nyulat hívják meg, akiket a baba kicsúfol:

*Sapkámnak róka való
Bundámnak farkas való
Nyakravalómnak nyul való
Fartörlőmnek egér a jó.*

A vendégek erre mérgesen otthagyják a babát, az egér meg véresre veri. Ezért megy a baba a patakhoz, hogy ott véres ingét kimossa. Mészáros változatában a babát végül is az egér húzza ki a sárból, de úgy, hogy feje-lába kiszakad. [A 33]

[Ismeretlen típusú formulamese, gyermekmese.]

A holdbéli lány

A mesét először 1919-ben publikálták Kazánban, az eredeti gyűjtésének helye és ideje ismeretlen. Itt a seprűnyélen és a tilolón való lovaglás együtt fordul elő. [F 169-170]

[Ismeretlen típusú eredetmonda.]

A kakas

A mesét 1936-ban Sor-Bajras faluban (Alikovo rajon) gyűjtötte Sz. P. Danilov. [A 25]

[AaTh 20C Az egymást felfaló állatok. A magyarban is ismert, de a csuvasból meglehetősen eltérő állatmese.]

A kakas és a páva

A mesét 1969-ben a Csuvas Állami Rádió számára rögzítették Sztarie Csukali faluban (Semsura rajon). [A 44]

[Ismeretlen típusú eredetmagyarázó mese.]

A tarka kecske

A mesét 1955-ben Vurmankasszi faluban (Morgaus rajon) D. P. Verskov jegyezte le Alekszandra Kulikovától. *Sibirdi, Kozsoldi, Katyambi* beszélő nevek, kb. „seprőcske”, „vályucska”, „kádacska”, ami mögé a gidák elbújnak. [A 45]

[AaTh 123 A két (itt három) kecskeolló állatmese eredetmagyarázó véggel. A magyarban ismert változatok jórészt Grimm-mese származékok.]

A tyúk és a színvaj

1969-ben a Csuvas Állami Rádió számára rögzítették Esmikejevo faluban (Jantikovo rajon). [A 34]

[AaTh 85 mt. csak két szereplővel. A magyarban meglehetősen ritka állatmese.]

Az ölyv

A mesét a Baskír Autonóm Köztársaságban Bisbülek faluban P. Turinke jegyezte le. *Tisztálkodni kezdett*: A rituális moha-medán mosdás, mielőtt az istennel találkozik. [F 167]

[Eredetmagyarázó monda + állathang értelmező.]

Hogyan kereste meg a kutya a barátját?

1937-ben Csuracsiki faluban (Civilszk rajon) jegyezte le N. Galaktionov. [A 39]

[Ismeretlen típusú eredetmagyarázó mese.]

Hogyan lett az ember a vadállatok császára?

Mészáros gyűjtése Puskart faluban. [A 40, M 48]

[AaTh 157 mint eredetmonda. A magyarban a mese népszerű, eredetmonda formában azonban nem találkoztam vele.]

Hogyan lett a hörcsög?

Mészáros gyűjtése a szimbirszki kormányzóság Kivi Csáki falujában (ma Tatár ASzSZK Búin rajon). [M I, p.95]

[Ismeretlen típusú eredetmonda.]

Miért villás a fecske farka?

Mészáros gyűjtése a szimbirszki kormányzóság Tajaba falujából (ma Tatár ASzSzK Búin rajon). [M I, 101-102]
[Ismeretlen típusú eredetmonda.]

A rozs eredete

Mészáros gyűjtése Sini Elpus faluból (ma: Aldiarovo, Jantikovo rajon). [M I, 112]
[MNK 770xl/lc Eredetmonda: *Isten a rozs kalászát a kutya számára hagyta meg.* A magyarban is ismert hasonló.]

Amikor az emberek még nem ismerték a sarlót

Mészáros gyűjtése a szimbirszki kormányzóság Tajaba nevű falujából. [M I 66]
[Rátótiáda AaTh 1203 A eltér, bővebb. A magyarban ritka.]

A vászoning története

Je. Sz. Szidorova gyűjtése 1969-ben Malaja Xumoterj faluból (Baris rajon, Uljanov Oblastj) a 63 éves A. I. Versilkinától. [B 150]
[AaTh 1199A *A kenyér* (itt vászoning) története hiedelemmonda keretben.]

TARTALOM

A FÖLD NAPJA

Ráolvasó (*Róna-Tas András, Nagy László*)

A Föld Napja (*Agyagási Klára*)

ETIKÁN ÉS UTIKÁN

Jiván vitéz és Jelena (*Agyagási Klára*)

Etikán és Utikán (*Agyagási Klára*)

Az asszony-padisah leánya (*Róna-Tas András*)

Levestészta-hős (*Róna-Tas András*)

A rézmedve (*Agyagási Klára*)

Pige és Hirhim (*Agyagási Klára*)

Rajta, furkó! (*Agyagási Klára*)

A tizenkét évre felfogadott béres (*Agyagási Klára*)

A furfangos szolgalegény (*Róna-Tas András*)

A bűvös tűzszer szám (*Agyagási Klára*)

A SZÉP NASZTASZI

A szép Nasztaszi (*Zahemszky László*)

A szemfényvesztő (*Zahemszky László*)

A tizenkét sarkú tükör (*Agyagási Klára*)
Az emberevő borjú (*Zahemszky László*)

AZ EMBEREVŐ MOSTOHA

A kopasz (*Szalontai Judit*)
A kopasz, a medve és az ördögfióka (*Agyagási Klára*)
A Kernek-madár meséje (*Agyagási Klára*)
A mostoha (*Agyagási Klára*)
Az öregember meg a három leánya (*Agyagási Klára*)
Jiván meg az erdei rém (*Agyagási Klára*)
Az emberevő mostoha (*Szalontai Judit*)

NE BÁNTSD A JÖTT-MENT PARASZTOT!

Hogyan menekült meg Nagy Péter a haláltól? (*Hering Margit*)
Ne bántsod a jött-ment parasztot! (*Zahemszky László*)
A kapzsi pópa (*Zahemszky László*)

A VÁSZONING TÖRTÉNETE

Mi a legerősebb a világon? (*Hering Margit*)
Hogyan született a pópának csikaja? (*Zahemszky László*)
Szegénység (*Czeplédi Katalin*)
Az ostobák (*Zahemszky László*)
Az értelmetlen vita (*Agyagási Klára*)
A nedves törülköző (*Zahemszky László*)
A baba (*Agyagási Klára*)
A holdbéli lány (*Agyagási Klára*)
A kakas (*Agyagási Klára*)
A kakas és a páva (*Agyagási Klára*)
A tarka kecske (*Agyagási Klára*)
A tyúk és a színvaj (*Agyagási Klára*)
Az ölyv (*Czeplédi Katalin*)
Hogyan kereste meg a kutya a barátját? (*Agyagási Klára*)
Hogyan lett az ember a vadállatok császára? (*Róna-Tas András*)
Hogyan lett a hörcsög? (*Róna-Tas András*)
Miért villás a fecske farka? (*Róna-Tas András*)
A rozs eredete (*Róna-Tas András*)
Amikor az emberek még nem ismerték a sarlót (*Róna-Tas András*)

A vászoning története (*Hering Margit*)

Utószó (*Róna-Tas András*)

Jegyzetek (*Róna-Tas András, Kovács Ágnes*)

A kiadásért felel az Európa Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Karig Sára
Műszaki szerkesztő: Déri Erzsébet
Műszaki vezető: Andrási Győzőné
Készült: 8200 példányban, 13,8 (A/5) ív terjedelemben, Bembo
betűvel, EU-d-777877-979
Kner Nyomda, Gyoma
ISBN 963 07 1169 9